YOUNGSTOWN STATE UNIVERSITY
LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2024

https://archive.org/details/lupusofferrieres0000unse

THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA
PUBLICATION NO. 4

WITHDRAWN

LUPUS OF FERRIERES
AS SCRIBE AND TEXT CRITIC

LUPUS OF FERRIERES
AS SCRIBE AND TEXT CRITIC

A Study of his Autograph Copy
of Cicero's *De oratore* by

CHARLES HENRY BEESON
Professor of Latin in the University of Chicago

With a Facsimile of the Manuscript

The Mediaeval Academy of America
Cambridge, Massachusetts
1930

COPYRIGHT, 1930
BY THE MEDIAEVAL ACADEMY OF AMERICA

PRINTED AT THE HARVARD UNIVERSITY PRESS
CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS, U. S. A.

PLATES MANUFACTURED IN GERMANY

115
.Z1C56

TO

SIR FREDERIC KENYON

SCHOLAR AND ADMINISTRATOR

YOUNGSTOWN STATE UNIVERSITY
LIBRARY

285710

PREFACE

THE present volume represents the first fruits of an investigation which began in 1910, when the writer undertook to search for manuscripts which once belonged to Lupus of Ferrières, and to make a study of them. During the spring and summer of that year this work was carried on in the libraries of Leyden, Paris, Orléans, and Berne. At first glance, the attempt to find and identify manuscripts which in the ninth century belonged to the abbot of a poor and obscure French monastery might seem a hopeless task — manuscripts which from the beginning were exposed to the perils incident to a period of political and social disorder and indifference to learning. But books have a way of surviving. It is true that most of Lupus' considerable collection of manuscripts has disappeared, but an important residue remains to bear enduring testimony to the enthusiastic and scientific spirit of this ninth-century collector and scholar.

That we are able to identify the handwriting of Lupus is due to a suggestion of Traube's in the *Sitzungsberichte* of the Bavarian Academy (Phil.-Hist. Klasse, 1891, S. 387), to the effect that the revision of the Berne manuscript (366) was by the hand of Lupus himself. This suggestion was later confirmed by the clever demonstration of Traube's pupil Schnetz (*Ein Kritiker des Valerius Maximus im 9. Jahrhundert*, Neuburg a. D. 1901). In addition to the many marginal and interlinear corrections in the Bernensis, one column of the manuscript was copied by Lupus.

The results of the search surpassed expectation. Two manuscripts were found at Paris: the one, our best witness for the text of Cicero's *De inuentione* (B. N. LAT. 7774A), and the other, the important *Codex Thuaneus* of Livy (B. N. LAT. 7526); this manuscript was later identified by Rand.

Preface

The Harley manuscript (2736) was identified late in the summer of 1910 at Munich from the reproduction in the *Catalogue of Ancient Manuscripts in the British Museum*. The following winter the Reginensis of Aulus Gellius (Reg. 597) was identified by E. A. Lowe, who examined a number of Vatican manuscripts for me. The recognition of Lupus as the corrector of the Reginensis of Tiberius Claudius Donatus' Commentary on Vergil (Reg. 1484) is due to Lindsay. In 1922 the Paris manuscript of the Letters of Symmachus (B. N. LAT. 8623) was identified from photographs kindly furnished by M. Omont. The Harleianus was chosen for publication first because it is the only one that is an autograph; the manuscript was studied and transcribed in the spring and summer of 1923.

The writer is under obligation to the University of Chicago, the General Education Board, and the Mediaeval Academy of America for grants which made the publication of this volume possible. He wishes also to express his thanks to Sir Frederic Kenyon, to whom the volume is dedicated, for permission to publish the manuscript and for procuring the photographs; to Dr Lowe; to Professor E. K. Rand for his efforts in securing funds for publication; to Mr John Nicholas Brown for his active interest and practical assistance; to Miss Adele Kibre for assistance in revising the proof; to the proof readers of the Harvard University Press; and especially to Mr John Marshall, whose untiring exertions and unremitting kindness have relieved the author of almost all the care and responsibility of seeing the work through the press.

CHARLES H. BEESON

UNIVERSITY OF CHICAGO

CONTENTS

Lupus and the *De oratore* 3
History of the Harleianus 5
Description of the Manuscript 6
Lupus as a Scribe 9
Orthography 11
Division of Syllables 13
Punctuation, Capitals, and Paragraph Signs 15
Abbreviations 17
Vacant Spaces 21
Technical Signs 27
The Correctors 29
Marginal Index 32
Marginal Variants 34
Marginal Corrections 36
Interlinear Corrections 37
Corrections in the Line 41
Erasures 45
Concordance Table 50

FACSIMILE OF THE MANUSCRIPT

LUPUS OF FERRIERES
AS SCRIBE AND TEXT CRITIC

Lupus as Scribe and Text Critic

Lupus and the De oratore

THE first mention of Cicero's *De oratore* in the Middle Ages is found in a letter of Lupus of Ferrières. This is the first in the collection of Lupus' Epistles, and was addressed to the former Abbot of Fulda, Einhard, the biographer of Charlemagne, who was then living in retirement at Seligenstadt. In this characteristic and illuminating letter, the young monk, who had been sent by the Abbot of Ferrières to Fulda to study under the famous Rhabanus Maurus, declares his devotion to classical learning, and, at the end, strikes a note that is seldom lacking if there is the slightest possibility of success — a request for manuscripts. The passage is as follows:

Sed semel pudoris transgressus limitem, etiam hoc postulo ut quosdam librorum uestrorum mihi hic posito commodetis, quamquam multo sit minus libros quam amicitiam flagitare. Sunt autem hi: Tullii de rhetorica liber; quem quidem habeo, sed in plerisque mendosum, quare cum codice istic reperto illum contuli et, quem certiorem putabam, mendosiorem inueni. Item eiusdem auctoris de rhetorica tres libri in disputatione ac dialogo de oratore; quos uos habere arbitror, propterea quod in breui ['list'] uoluminum uestrorum post commemorationem libri ad Herennium, interpositis quibusdam aliis, scriptum repperi: Ciceronis de rhetorica. Item: Explanatio in libros Ciceronis. Praeterea: Auli Gellii Noctium Atticarum. Sed et alii plures in praedicto breui; quos, si Deus apud uos mihi gratiam dederit, istis remissis accipiens describendas mihi, dum hic sum, auidissime curare cupio.

The letter was written between the years 829 and 835.[1]

[1] According to Levillain, *Bibliothèque de l'École des Chartes*, LXII (1901), 475; 830, according to Desdevises du Dezert, *Lettres de Servat Loup* (1889); Dümmler in his edition of the *Letters*, *M. G. H.*, *Ep.* VI, p. 15, dates it 836; Lupus went to Fulda *c.* 828 and returned to Ferrières in 836.

Lupus as Scribe

The second mention of the *De oratore* is in another letter of Lupus addressed to Pope Benedict (*Ep.* CIII) about the year 856:[1]

Commentarios beati Hieronymi in Ieremiam, post sextum librum usque in finem praedicti prophetae, nobis mitti deposcimus in codice reuerendae uetustatis, uestrae sanctitati, si id optinuerimus, postquam celeriter exscriptus fuerit, sine dubio remittendos. Nam in nostris regionibus nusquam ullus post sextum commentarium potuit inueniri; et optamus in uobis recuperare quicquid paruitati nostrae deesse sentimus. Petimus etiam Tullium De oratore et duodecim libros Institutionum oratoriarum Quintiliani, qui uno nec ingenti uolumine continentur, quorum utriusque auctorum partes habemus, uerum plenitudinem per uos desideramus obtinere.

The significant feature of the letter to Benedict is that Lupus' request throughout is for copies of texts that he already possesses. He had attempted to secure copies of the Jerome Commentary and of Quintilian from Altsigus of York (849) but evidently without success. The urge for a second copy from which to correct the first is almost as strong in Lupus as the desire for a new text. It is this characteristic that distinguishes him from all the other scholars of the Middle Ages. The use he makes of his two texts, and the respect for the tradition which he shows in preserving discrepant readings or old readings when he occasionally does emend, more than atone for the mediocrity of his scholarship.

The letter to Benedict shows that Lupus owned a copy of the *De oratore*. The probability is that he had owned it for twenty years, for there is little reason to doubt that his request to Einhard had met with success. From a second letter to Einhard (*Ep.* V), written in the year 836, we learn that he actually did receive the Gellius and other manuscripts,

Aulum Gellium misissem, nisi rursus illum abbas [i. e., Rhabanus] retinuisset, questus necdum sibi esse descriptum; scripturum se tamen uobis dixit quod prae-

[1] Benedict was Pope 855–858; Desdevises du Dezert fixes the date as 856; Dümmler and Levillain, *Bibliothèque de l'École des Chartes*, LXIII (1902), 323, date the letter 855–858.

fatum librum mihi extorserit, uerum et illum, et omnes ceteros, quibus uestra liberalitate fruor, per me, si Deus uult, uobis ipse restituet.

If he secured Einhard's copy of the *De oratore* it must have been returned promptly; we should expect the youthful monk to be punctilious in his dealings with the distinguished churchman and author, especially on the occasion of his first borrowing of manuscripts.[1] The natural assumption that the Harleianus, an autograph manuscript of Lupus, may well be the actual copy of Einhard's manuscript finds some support in the fact that every page bears evidence of the haste in which it was written.

History of the Harleianus

The earliest information we have about our codex leads us to a French centre not far distant from Ferrières, the abbey of Cormery, a dependency of St Martin of Tours. This hint is obtained from two poems in a collection that was copied later, presumably at Cormery, on the vacant pages at the end of the Cicero text. The first poem, 'Herardus presul templum sacrauit et aram' etc. (f. 107^{v}), apparently refers to the dedication by Herardus, Archbishop of Tours, of the monastery of Villeloin, a cell of the abbey of Cormery, during the abbacy of Odacer (859). The second poem, 'Hoc Fredricus adest tumulo' (f. 108), is the epitaph of a certain Fredricus who, according to a suggestion of the editor of the *Catalogue of Ancient Manuscripts in the British Museum*,[2] was probably the 'uir nobilis' who appears as a benefactor of the abbey of Cormery (840; *Gallia Christiana*, vol. XIV, Instr. 21). A connecting link between Cormery and Lupus is easy to find; it is Odacer, the Abbot of Cormery. One letter of Lupus to him has been preserved (*Ep.* XC), written in the year 844; Lupus refers to him in another

[1] In a letter written earlier in the same year (*Ep.* IV) Lupus promises to return some manuscripts in person to Einhard at Seligenstadt, on his journey back to Ferrières.

[2] II, 69.

letter of the same year (*Ep.* LXXXVI) as 'consanguineus noster' and in a later letter (*Ep.* XCVII), written after the year 850, as 'propinquus meus.' It is quite possible, therefore, that it is through Odacer that the *De oratore* came to Cormery. We next find the manuscript in the possession of Robert Harley, first Earl of Oxford, in 1719; according to the *Catalogue of Ancient Manuscripts in the British Museum*, he probably obtained it from the London bookseller Nathaniel Noel. It was first collated by Zachary Pearce for his edition of the text (Cambridge, 1732), but it remained for German scholars to assess the manuscript at its true value; it escaped the notice of Wilkins until he had published the first edition of Book I and Book II.

Facsimiles may be found in the *Catalogue of Ancient Manuscripts in the British Museum*, Pt. II, Latin (1884), pl. 58; Chatelain, *Paléographie des classiques latins*, Pt. II (1884–1920), pl. 19, a; Wilkins' edition of the *De oratore*, Bk. III (1892); Sandys, *Companion to Latin Studies* (1921), p. 784.

Description of the Manuscript

THE Harleianus[1] is a square quarto-codex containing 109 folios of excellent parchment (222 × 193);[2] the size of the leaves varies slightly, since they have been unevenly trimmed in rebinding. The folios were ruled with a dry point for two columns with double vertical lines for the text margin; there are twenty-four lines to a column, except the first column of f. 42^{v}, which has twenty-five lines (the written space, however, is the same as that of the second column). The text of the *De oratore* stands on ff. 1–106^{v}. This codex (H) belongs to the oldest family of the manuscripts of the *De*

[1] Through the kindness of Professor W. M. Lindsay, Miss H. Macdonald has placed at my disposal her unpublished dissertation on the Harleianus. I have indicated in footnotes various suggestions of hers that seem pertinent. The most valuable part, which deals with the importance of H and in which numerous passages are discussed from a text-critical point, I have not used, since this Introduction deals solely with the palaeography of the manuscript, and problems of text-criticism are considered only when they affect the accuracy of the scribe or the authenticity of the correction.

[2] The pages of the facsimile are slightly reduced in size.

oratore, the Mutili (M); the other manuscripts are Avranches 238, written by two scribes (A, A^2, both of the ninth century), and Erlangen 848 (E), written in the tenth century.

Of these defective manuscripts, H has the largest amount of text, A the smallest. Stroux, however, has very cleverly shown[1] that A and E originally had the same amount, and their common lacunae were due to a defect in their archetype. This external proof of their relationship confirmed the conclusion of Ströbel,[2] which was based on the internal evidence of their texts. Neither manuscript ever had as much as is found in H. H has I. 1–128; 157–193; II. 13–90; 92–367; III. 1–17; 110–230. E has I. 1–123; II. 19–90; 92–233; 288–367; III. 1–17; 110–148; 171–230. A has I. 19–50; 60–90; 92–233; 234–245 (A^2); 288–367; III. 1–17; 110–148; 149–171 (A^2); 171–230.

Ströbel's stemma indicates the relationship as follows:[3]

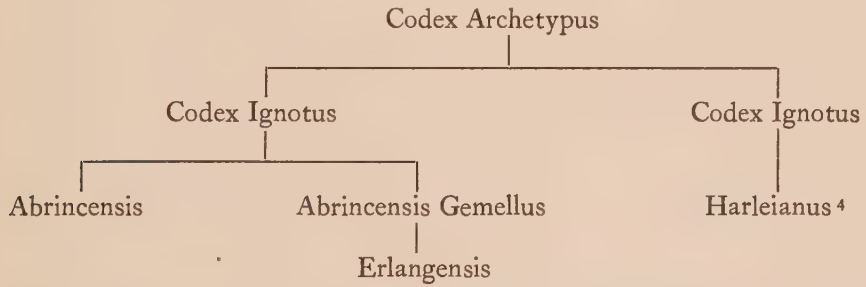

[1] *Handschriftliche Studien zu Cicero*, De oratore (Leipzig: Teubner, 1921), SS. 162 ff.

[2] *Acta sem. Erlangensis*, III (1884), S. 47.

[3] A curious error has crept into Gercke-Norden (*Einleitung in die Altertumswissenschaft*, Bd. 1, S. 40), 'Die beiden wichtigsten *codices lacunosi* von Cicero De oratore, der Abricensis 9. Jahrh. und der Harleianus 9./10. Jahrh., standen früher fast gleichwertig nebeneinander. Aber Ed Ströbel hat gesehen, dass die Lücken durch Blätterverlust in der Hds. von Avranches eingetreten sind; und daraus folgt, dass der Harleianus nachher aus ihr abgeschrieben worden ist'; S. 42, 'Nachdem sich die Hds. von Avranches als Vorlage sämtlicher übrigen *codices mutili* von Ciceros rhet. Schriften erwiesen hat (*oben S. 40*), sind diese für den Herausgeber wertlos geworden.'

I am not familiar with any published statement of Ströbel's to that effect and the facts do not justify these statements.

[4] Miss Macdonald notes that there are more divergences from the received text in that part of Book I where H is our sole authority among the older manuscripts, and suggests the possibility that H has been filled in from an exemplar belonging to an entirely different tradition.

YOUNGSTOWN STATE UNIVERSITY
285719

The arrangement of the leaves is as follows: a double folio (without a number) precedes the first page of text. The first leaf was once pasted to the inner covering of the manuscript. At the top (recto) is written "23 die Februarii; $17\frac{19}{20}$;" the verso is blank. At the top of the second leaf (recto) stands the name of the owner, Harley; the verso is blank. The quaternions are regular, except ff. 17–24 and 81–86; ff. 17–24 are in disorder; the arrangement is as follows: 17, 18, thread, two loose strips; two blank leaves, unnumbered; 21, 22, thread, 23, 24; four blank leaves, unnumbered; 19, 20, thread, two loose strips; two blank leaves, unnumbered. Folio 21 was originally numbered 19; at the lower right-hand margin of f. 18 is a mark of reference that was probably intended to direct the reader to the misplaced folio 19; 18^{v} was left blank, probably because the original was defective at this point; the amount of text omitted represents about four leaves of the Harleianus. With f. 24 begins another lacuna (there are only ten lines of text on 24^{v}), equivalent to about two quaternions of our manuscript. Part of this lacuna already existed in the archetype; our manuscript has suffered, however, the loss of one quaternion: "hic de · ē · un̂ quatnio" (in the hand of Lupus) stands at the bottom of f. 24^{v}. The quaternion signatures have been cut off in rebinding the manuscript, but there are traces of a signature (*ui*) at the bottom of f. 40^{v}; the number .*XI*. on f. 80^{v} was added later but is undoubtedly correct; between 16 and 25, therefore, our manuscript originally had two quaternions; there are traces of the bracket that stood above the quaternion number at the bottom of ff. 64^{v} and 94^{v}. The twelfth quaternion (81–86) has only six leaves; this irregularity is without doubt connected with the fact that the archetype had suffered a loss of two quaternions at this point (after 86^{v}). The last leaf of the last quaternion (103–109) is lost; after 109^{v} follow four blank leaves; these, like the other blank leaves in the manuscript, are of coarser parchment and are unruled; they were all a later addition.

and Text Critic

Lupus as a Scribe

In the following pages an attempt has been made to give as complete a description as possible of the methods of Lupus in his treatment of a classical text. This is important not merely for the text of the *De oratore* and the other surviving manuscripts that we now know passed through his hands, but also for the long list of other texts that his letters show he possessed. How many more were on the shelves of his library we do not know; two of the seven that have survived are not mentioned in his letters. His influence did not stop here; the tradition was handed on to his pupil Heiricus, to Remigius, the pupil of Heiricus, and undoubtedly to others in his wide circle of acquaintances. One finds evidence of this influence, for example, on the margin of our best manuscript of Priscian (B. N. lat. 7496) where Lupus' Priscian is quoted as an authority and in the Vatican manuscript of Valerius Maximus, which is a product of the same philological school as its gemellus of Berne.

The script of Lupus is a beautiful specimen of Caroline minuscule;[1] it is the script of a skilful and experienced hand. While at Fulda, Lupus and the monk Gerolf of Fulda had corrected a manuscript of Rhabanus' Commentary on the Book of Numbers; he had copied a huge manuscript of the *Leges Francorum et Ripuariorum et Langobardorum et Alamanorum et Bauariorum* for Count Eberhard of Friaul and adorned it with a dedication in verse and with illustrations. His expertness as a scribe enabled him to write a compact, uniform script that moved rapidly with never-failing rhythm and, to one who becomes familiar with his ductus, is as characteristic as the handwriting of a modern scribe. The style of his writing is

[1] Miss Macdonald points out evidence of the influence of the script of Tours on the Harleianus (Chatelain, *Paléographie des classiques latins*, 1, 32, calls the manuscript 'Turonensis'); she calls attention to the fact that Alcuin had been Abbot of Ferrières and that Orsmar, Metropolitan of Tours, was a relative of Lupus.

several decades in advance of the current style; that is the reason why most of the Lupus manuscripts have been dated by one modern scholar or another as late ninth or early tenth century. A few peculiarities are outstanding: his *g* is open (figure 3 type); in the abbreviation for *pro* the slanting stroke has a hook that is concave on the left side (see f. 3.1.14 and 3.2.5); sometimes the hook is missing but the end of the stroke is thickened (see f. 53ᵛ.2.19); he regularly writes *st* without ligature except where the space is crowded (especially at the end of the line); curiously enough, he regularly employs the ligature in such combinations as *amatast*, *statiost*, etc.; the ligature ſt is regular at the end of a word (about 250 times); he rarely uses the ligature &ᵉ (in correcting the Berne Valerius Maximus he repeatedly breaks up the ligature with strokes, unless it is the verb ending); the &ᵉ of Lupus is characteristic (see 52ᵛ.2.3, 58ᵛ.1.21 and, in a correction, 66.1.12) and quite different from that of the corrector (e. g., 17ᵛ.1.2; 88.1.5); the ligature *or* occurs a few times at the end of the line; he is careful to correct *e* to a cursive *e* when the eye of the letter is filled with ink (nine times in the first column of 2ᵛ). He employs rustic capitals in the *Incipits* and *Explicits;* the capital *H* regularly has the *K* form; his tall letters are slightly clubbed; he uses the uncial *N* and the open *a* (*oc*-type) rarely;[1] the first stroke of *N* often curves at the bottom (see 24.2.14);[2] the ligature *æ* occurs occasionally but most of the apparent cases of *æ* are really corrections of *a* to *e* (e. g., 47.1.12); he occasionally uses the apex over words like *o*, *os*, *alias*, or a stroke to indicate accent, *eádem*.

Lupus shows a curious disregard of the conventions of the scriptorium at some points. The columns are often ragged on the left margin (32ᵛ; 39.1; 74ᵛ.2); the first line often projects a space or two (e. g., 19.2; 19ᵛ.2; 26ᵛ.2; 43.1; 49ᵛ.1; 55ᵛ.2; 60ᵛ.1; 64ᵛ.1) or is inset (76ᵛ.2; 86ᵛ.2); some of

[1] According to Miss Macdonald, *N* occurs 20 to 25 times, the open *a* about 20 times.
[2] In about a dozen cases *N* has apparently been corrected from *t* or *c*.

the columns are quite narrow; there is a considerable divergence in the amount of text on a page, ranging from 34 (f. 2ᵛ) Teubner lines to 24 (f. 78). These irregularities are probably to be accounted for by the fact that Lupus is writing in great haste.[1]

Orthography

In matters of orthography it can safely be assumed that in general Lupus has followed his archetype.[2] He preserves archaic forms (generally along with A); e. g., *quom*[3] (once for the preposition; *quum* once, *qor* once, *inquumbite* once), *quoius*, *quoi*, *quoiquomque; ei* for *i* (*reisum*, *auiteis*); *is* for the accusative plural ending (also for the nominative); *o* for *u* after *u* (*iniquom*, *perspicuomst*, *saluom; uolgus*, *uolnus*, *uoltus; relinquont*, *sequontur*, *distinguontur*); *o* after *c* in such forms as *iucdus*, *iucditas*, *secdus* may be a mere matter of abbreviation (the spelling with *c̄* is also used by Lupus in the Paris *De inuentione*); the regular spelling is *iucundus*, *secundus*, etc., when the words are written in full; *o* for *e* after *u* (*animaduorto*, *conuorsio*, *conuorsus*, *uostra*, etc.); *u* in such forms as *dicundo*, *ferundi*, *faciundae*, etc.; *u* for *i*, especially common in superlatives (*facillumus*, *optumus*, *peritissumus*, etc.; *dissupo*, *dissupatio*, frequent; *existumo*, *existumatio; lubido*, *lubitum*, *artubus*, *finitumi*, *sonupedes*, etc.). Another archaism is the combination of *est* with the preceding word (*ferendast*, *necessest*, *dictiost*, *situst*, *persequendumst*, etc.). One must hesitate, therefore, about attributing corrections of these forms in the manuscript to Lupus; for example, in the last

[1] Miss Macdonald notes the constant omissions, numerous contractions, and the fact that the lines are much less carefully ruled towards the end as indications of the desire to economize time and space.

[2] Cf. Ströbel, *Acta sem. Erlangensis*, III (1884), 25 ff.

[3] *Quom* occurs more frequently than *cum;* two thirds of the occurrences are in the first half of the manuscript. With one or two exceptions this form has been corrected to *cum*. In the compound forms *quom* is less common than *cum* and generally remains uncorrected.

item mentioned, a corrector has frequently written *est* above the line; the only one that can safely be assigned to Lupus is the marginal variant at 57.1.3, where the reading of the Harleianus differs from A.

We are familiar with Lupus' practice in questions of assimilations from his corrections in the Berne Valerius Maximus. Here we have the teacher who is revising a text for the purpose of dictating it to his classes; in his revision he follows the rules laid down by the Latin grammarians for assimilation and syllable division and accordingly assimilates everywhere. If the orthography of the Harleianus agrees with that of the Bernensis we cannot decide whether Lupus is copying or adapting his forms, unless A furnishes evidence; e. g., we find the same assimilation in the Bernensis and the Harleianus in words like *quicquid*, *nunquam*, *nunquid*, *tanquam*, *quanquam* and *unquam*, but in prepositional compounds there is a marked difference in the procedure of Lupus in the two manuscripts. In the Bernensis he almost invariably assimilates; in the Harleianus assimilation is the exception rather than the rule in most combinations; e. g., *ad: acc-* is commoner than *adc-; adf-* almost without exception; *adg-*, *ads-*, *adm-*, *adq-*, *adn-*, *adl-* commoner than the assimilated forms; *adp-* and *app-* occur with about equal frequency; *att-* is regular; *conl-* is commoner than *coll-*, but *corr-* is regular; *inb-*, *inl-*, *inr-* are almost invariably written; *inm-* and *imm-* occur with about equal frequency; *imp-* occurs more frequently than *inp-*, but, conforming to the practice of ninth-century scribes, Lupus occasionally writes *in-* negative without assimilation (*inprouisa*, *inmutata*, *inprudentia*); *ob-* is regularly assimilated, *optineo* (A), *optentum* (A), but *obclusum* occurs alongside of *occaecat* (once corrected to *obcaecat*); *sub-* is regularly assimilated before *c* and before *t* in *suptilis*, *suptilitas* (Lupus corrects *b* to *p* in these words in the Paris *De inuentione*).

Most of the minor peculiarities and inconsistencies in orthography may well have been in the archetype; e. g., *aegregius*, *aemolumentum*, *fedus* (but

foederatus), *poenire*, etc.; Lupus himself is inconsistent in the treatment of diphthongs; e. g., *graecus*, *grȩcus*, and *grecus; scaena*, *scȩna*, and *scena; paene*, *pȩne*, and *pene; haereo*, *hȩreo*, and *hereo*, etc.; *beniuolentia* occurs four times; Lupus prefers *y* to *i* in such words as *phylosophus*, *phylosophia* (*philosophus* also occurs); but *phisicus* is found along with *physicus*; he corrects *gimnasia* to *gymnasia* (8ᵛ.2.7) and *charibdim* to *charybdim* (95.2.19); *sillaba* is regular, but *sullaba* occurs once.

Irregularities in the use of consonants are much rarer than in most ninth-century manuscripts; e. g., *adque*, *capud; lygurgus*, *neclectus; relicum*, *quommonstrare; chio* for *cio* (AHE), *aescines; eporus*, *phythagorius; tales* (for *thales*), *trasimacho*; *prohoemium*, but *exametro* (AHE), *annibal* (and *hannibal*); *p* is omitted in *promptus* twice; there are several cases of omitted *c*, *negleta*, *expetat*, *autoritas*, but *quinctus;* there are a few instances of a single consonant instead of a double consonant (*posit*, *acerimus*, *apellandi*, *teserulae*); both *cottidianus* and *cotidianus* occur.

The inconsistency in writing the compounds of *prehendo* existed already in M; e. g., *comprendenda*, 3.1.18; *comprenderis*, 90.1.23; *comprensus*, 48ᵛ.2.20; *comprenderint*, 2.1.23; *reprendendi*, 43ᵛ.2.11; but *reprehensione*, 17ᵛ.1.7, and *reprehendere*, 72ᵛ.1.6; H alone has *reprensio*, 68ᵛ.2.15; *uementi* occurs once, 84ᵛ.1.5.

Division of Syllables

The practice of Lupus in dividing a word at the end of the line was already known to us from the Berne Valerius Maximus. We find the same usage in the Harleianus.

A single consonant goes with the following vowel; this applies also to *x*: e. g., forms of *dixi*, 1ᵛ.1.7; 49.2.19; 65ᵛ.2.12; 65ᵛ.2.21; 66.2.6; 84.2.12; forms of *maximus*, 7.2.22; 7ᵛ.1.21; 17ᵛ.1.16; 17ᵛ.2.9; 33ᵛ.2.4; 61.1.12;

77.1.24; 85^{v}.1.23; 93.1.1; 95.1.2; 100.2.4; other words, 19^{v}.1.11; 74^{v}.2.24; 99.2.2; 106.2.9. The one exception to this practice is found in the case of compound words or their derivatives; e. g., 1^{v}.1.22, *ex* | *ercitationis;* 5.1.12, *ex* | *istere;* 6.1.4, *ex* | *actionē;* 6.2.23, *ad* | *ulescentulus;* 16.1.16, *in* | *eptias;* 34^{v}.1.20, *ad* | *ulescentulos;* 36.2.23, *ad* | *ulescente;* 104^{v}.1.9, *ex* | *albescat;* he also divides *in* | *ania* (6.1.7).

The most notable feature in the division of a word into syllables is the adoption of the rule of the Latin grammarians, by which any pronounceable group of consonants is placed with the following vowel. In all his other manuscripts Lupus has corrected his texts to conform to this rule (I noted a hundred cases of such corrections in the Vatican Gellius); it was this practice, mentioned by Seeck in his edition of Symmachus, that drew my attention to the Paris manuscript of that author. We find, therefore, the following combinations written at the beginning of the line where a word is divided: *ct*, *gn*, *mn*, only one case, *o* | *mniū* (33^{v}.1.21); this case violates Lupus' rule not to have an initial vowel separated from the rest of the word; *ps*, one case (92^{v}.1.22); *pt*, *sc*, *sp*, *st*.

In compounds, Lupus divides within the prefix three times, 15^{v}.2.1, *ne* | *glegere*, 80.1.9, *o* | *stenderā*, and 98.2.9, *su* | *stinent*. Of course combinations of a mute and a liquid are never separated; *cōp* | *rendā* (5^{v}.1.8) is from a correction (*cōparandā*?). Significant for the pronunciation are 2.2.8, *hu* | *ic* and 106.1.15, *c̄su* | *etudinis*.

Occasionally, at the end of the line, Lupus writes the end of a word above the line; e. g., 1^{v}.1.1; 3^{v}.1.21; 4^{v}.1.10 (apparently the last two syllables added later by him); 16.1.4; 18.1.24; 47^{v}.1.18; 83.2.1. This practice would not be approved by a professional scribe.

The trouble that Lupus took with his line endings is shown by the numerous erasures made in the course of his copying (see below, p. 47). He did not, however, entirely escape the dangers connected with the end of the

line; he omits or repeats a part of the word: e. g., 4ᵛ.2.20, *ma* | *magis;* 8ᵛ.2.8 *atq: omnes* repeated; 12.1.5, *ora* | *onis;* 12.2.17, p̧*spi* | *endis;* 13.1.6, *nega* | *garet;* 17ᵛ.2.1, *anto* | *us;* 20ᵛ.1.7, *pete* | *tebat;* 20ᵛ.1.12, *plus* repeated; 25.1.14, *familiari* | *arius;* 25.2.5, *ne ad* | *ne adulescens;* 26.2.6, *soce* | *cero;* 26.2.20, p̧*creatio* | *onis;* 27ᵛ.1.1., *in* repeated; 34.1.6, *cō*p̄*hende* | *derit;* 37ᵛ.2.12, *uero* | *uero;* 38.1.18, *reppu* | *pulit;* 39.1.14, *licue* | *erit;* 42.1.9, *omit* | *mittis;* 42.2.20, *ha* | *habere;* 46.1.19, *iucundio* | *orem;* 51ᵛ.1.15, *cogita* | *tatione;* 54ᵛ.1.3, *defensio* | *onis;* 54ᵛ.2.24, *mini* (*me* by corrector); 56ᵛ.2.15, *fle* | *tendos;* 60.1.21, *tantantā* (beginning of line); 60ᵛ.1.7, *defuge* | *gerī;* 64.1.10, *studio* | *ose;* 65ᵛ.1.4, *exspe* | *tatione;* cf. 69.1.20; 71.1.8, *lo* for *loco;* 75.2.22, *criminatio* | *onē;* 76.1.17, *et* | *et;* 77ᵛ.2.24, *admouendst;* 90.2.19, *dā* | *mone;* 91.2.13, *instructi* | *tior;* 97ᵛ.1.21, *du* | *ducas;* 99ᵛ.2.20, *tā* | *tā;* 100ᵛ.1.24, *adhi* | *ta.*

Punctuation, Capitals, and Paragraph Signs

Lupus is sparing in the use of punctuation marks. He employs the point at the top of the line where we employ a period; if the point follows the ligature N̄ it is placed above the line opposite the cross-stroke of *t.* For the comma or semicolon he uses a point halfway above the base-line, or close to the base-line.[1] Occasionally he uses the question mark (without a dot) above the line. Later correctors have changed the punctuation in hundreds of cases; e. g., a stroke is added over the point at the top of the line, or a comma-like stroke or a semicolon inserted below a point; a point is

[1] Cf. Donatus Ars Grammatica I. 6, De posituris (Keil G. L., IV, 372); "Tres sunt omnino positurae vel distinctiones, quas Graeci θέσεις vocant, distinctio, subdistinctio, media distinctio. distinctio est, ubi finitur plena sententia: huius punctum ad summam litteram ponimus. subdistinctio est, ubi non multum superest de sententia, quod tamen necessario separatum mox inferendum sit: huius punctum ad imam litteram ponimus. media distinctio est, ubi fere tantum de sententia superest, quantum iam diximus, cum tamen respirandum sit: huius punctum ad mediam litteram ponimus."

often added below Lupus' interrogation sign, or an interrogation mark is placed over the point made by Lupus. Very often two correctors meddle with the original punctuation made by Lupus. Further, additional marks are inserted throughout the text. These marks are sometimes mere dots, sometimes figure 2-shaped or 7-shaped strokes, sometimes a semicolon; an interrogation mark consisting of the curved stroke and the dot is added. For examples of these types of question mark see 2.2.3 (= Lupus); 2.2.13, the commonest type, in general use in all manuscripts; and 3.1.9.

Lupus' practice in the use of initial capital letters and of the paragraph sign is obscured at the beginning of the manuscript; a corrector (probably H^2) has erased the initial letters and whatever paragraph signs there were and substituted large initials where the interlocutors change (also at 3.1.18 and 3^v.1.2). Probably the same corrector has added the names of the interlocutors in the margins (the names are omitted twice on 4^v and once on 5^v) and erased paragraph signs at 1^v.2.9, 7^v.1.5, and 7^v.2.5. Beginning with f. 19 Lupus uses the paragraph sign[1] frequently (generally followed by a small initial capital) where the interlocutors change and occasionally elsewhere. Paragraph signs have been erased a number of times and replaced by a new sign (e. g., 41.2.24; 41^v.2.18; 44^v.1.10). The corrector (H^2) continues writing the names of the interlocutors through f. 60^v, with a few omissions (e. g., 19, 19^v, 57–60^v). The latest corrector (H^3) apparently inserted paragraph signs at most of the places where Lupus failed to do so. He almost invariably retouched those made by Lupus and in a few places he duplicated them. These changes are made only where the names of the interlocutors occur in the margin.

[1] The paragraph is often indicated by writing the initial capital in the margin.

Abbreviations

LUPUS employs an unusually large number of abbreviations, though most of them fall within a rather limited range.

The old Roman system of suspension is preserved in a large number of cases, especially in technical expressions.

·a· (*Aulus*), 62ᵛ.2.23.
·c· (*Gaius*), frequent (·g· 5ᵛ.1.21, possibly from a correction).
·c· uiri (*centumuiri*), etc., 21ᵛ.2.7; 21ᵛ.2.17; 22.1.1; 22.2.13; 37ᵛ.2.23; but ·c·v·, 58.1.21.
·cos· or cōs (*consul*), 39.1.6; 68ᵛ.2.1; 85ᵛ.1.8 (cs̄ul, 48.2.20).
·f· (*filius*), 22ᵛ.2.2.
·gn· (*Gnaeus*), 20.2.15; 23.2.23; 41ᵛ.2.11.
·l· (*Lucius*), frequent; for *Lucilius*, 96ᵛ.2.15.
·m· (*Marcus*), frequent; also by error for *Manius*, e. g., 22.2.12; 22ᵛ.1.9; 53.2.4.
·p· (*Publius*), frequent.
pontif. mā̄x. (*pontifex maximus*), 30ᵛ.1.14 and 16 (both at end of line).
·pr· (*praetor*), occasionally.
p.r. or pr. (*populi romani*), 4 times (*populi r.*, twice, *populo romano*, once).
·q· (*Quintus*), 8 times.
resp., reip., remp., rep., for *respublica*, etc.; about 60 times.
·rp· = *republica*, 1.1.7.
·r· (*romanum*), 24.1.20 (see also pr. above).
·s·c· or·sc·(*senatus consultum*), 22ᵛ.1.21; 42ᵛ.2.24; 43.2.7.
ser· (*Seruius*), 6.2.20; 9.1.16.
sex· (*Sextus*), 90ᵛ.1.9.
·sp· (*Spurius*), 63.2.8.

·t· (*Titus*), 53ᵛ.2.16 (by mistake for *Tiberius*, 39.1.10; 48ᵛ.2.17).
·ti· (*Tiberius*), 69.2.10; 90ᵛ.1.23.
tr. pl. (*tribunus plebis*), 6 times.
·x· uiri (*decemuiri*), 9.1.12.

Other abbreviations occur as follows:

aꝑ (*apud*), about 60 times.
aū (*autem*), 175 times (autē, a few times).
caꝑ (*caput*), 12ᵛ.2.5; 77ᵛ.2.10 (corrected from caꝑ:; also in A); 85ᵛ.1.10.
dš (*deus*), 50.2.15 and 16.
dr̄ (*dicitur*), 14 times.
++ (*enim*), 21ᵛ.1.5; 38.1.8; 39ᵛ.2.24; 71.1.10; 105.1.24 (3 times at end of line).
ēē (*esse*), about 400 times; ēēt, about 65 times; ēēm, and ēēs, twice each.
ē (*est*), about 550 times.
h' (*hoc*), 22 times (through ff. 1–48 and 52ᵛ.2.12 corrected by H³ to *hoc*); half the occurrences are at end of line.
m̀ (*mihi*), 8 times, always at end of line.
noƀ (*nobis*), about 50 times.
n̄ (*non*), about 670 times.
nr̄, nrā, nrūm, or, once or twice, nrū (*noster*, *nostra*, etc.), etc.; about 130 times; a complete inflection occurs.
nc̄ (*nunc*), about 30 times.
oms, oms, (*omnis*, *omnes*); oms, 55.1.1; 88.1.24; 100ᵛ.2.6; all at end of line; oms, about 25 times. These are the only forms; ōmniū (91ᵛ.2.22) is, of course, an error.
ꝑ (*per*), about 385 times.
ꝓ (*pro*), about 390 times.
ꝓꝓ (*propter*), 72.2.7; ꝓt̄, 22ᵛ.1.20.

q̊̄ (*qua*), 30ᵛ.2.17 (*aequali*, end of line); 57ᵛ.2.18 (*aequa* | *biliter*); 33.1.15, in a correction.

q̄: (*quae*), about 40 times (the dots have occasionally been erased).

q: (*que*), extremely common.

qᷓ (*quam*), 10ᵛ.2.5; 34.2.6; 35ᵛ.1.24 (apparently corrected to *que*, the right reading); 71.2.24; 78ᵛ.2.12; all in compounds (*unquam*, etc.), and 3 times at end of line.

q̊̄ (*quam*), 14.1.9; 17ᵛ.2.5; 47ᵛ.2.13 (in marginal index); 73ᵛ.2.19; 75ᵛ.2.1 (from a correction); 76.2.7; 78.1.1; 86.2.14 (6 times at end of line); 96ᵛ.1.7 (from a correction).

q̇ (*qui* and *qui-*) (*quibus*, *quid*, *quidem*, etc.); over 50 times; for *quid*, q̇đ is common.

q̊ (*quo*), 21ᵛ.1.10; 25ᵛ.2.21; 42.1.20 (correction); 66ᵛ.1.19; 68ᵛ.2.17; 72.2.19; 84ᵛ.2.23; also in *quodam*, 13ᵛ.2.10; *quoque*, 17ᵛ.2.8; 25.2.21; 32.2.24; 36ᵛ.1.16 (from a correction); 74.1.20; in *aequo*, 29ᵛ.1.24 (these abbreviations are nearly always at end of line).

qđ (*quod*), about 495 times.

qm̄ (*quoniam*), about 40 times; by mistake for *quom* (58.1.12; 59ᵛ.1.22 and 63ᵛ.1.11).

qt̄ (*quot*), 12ᵛ.2.15; 44.1.9 (marginal correction); 67ᵛ.1.10; corrected to *quod* several times.

sꝰ (*sed*), about 365 times.

sic̄ (*sicut*), 16 times.

s̄ (*sunt*), about 270 times.

tm̄ (*tamen*), 27ᵛ.2.13 (end of line).

ł (*uel*), about 20 times.

ů (*uero*), 1.2.2; 2ᵛ.2.23; 21.2.24; 79ᵛ.1.24; 85ᵛ.2.24 (all but one at end of line).

uūra, urūm, etc. (*uestra*, *uestrum*, etc.); uūra, 3 times; urūm, 5 times; ūro, twice; ūram, once; urōs, once; uestē occurs twice.

uoƀ (*uobis*), 14 times.

Syllable-symbols:

e: de, đ (*deinđ*), 93.2.21 (end of line).

en: cen, c̄ (*docēdi*), 73.2.24 (end of line).
men, m̄; about 395 times.

er: ber, ƀ; 13 times.
ter, t̄; about 305 times.
uer, ū; *adū* | *sariū*, 20ᵛ.1.14.

et: bet, ƀ; 6 times (always *habet*).
cet, c̄ (*placē*), 98ᵛ.2.16 (end of line).

it: bit, ƀ; 4 times.
cit, c̄; 19 times.
dit, đ; 3 times.
xit, x̄; 28 times.

on: con, c̄; over 600 times (the reversed c- symbol occurs in a correction, 70ᵛ.2.11).

ri: pri, p̥; about 60 times.

unt: runt, r̄; the verb-ending is abbreviated about 120 times; never -r̄t.

ur: mur, m̥; about 50 times.
tur, t̥; about 865 times (about 22 times in initial or interior syllables, *turba*, *diuturnus*, etc.; in the other cases it is the verb-ending).
t̓; 60.2.23; 72.1.1.

us: bus, b:; very common in case-endings; also morb: once (51ᵛ.1.9).
cus, c̓, 8ᵛ.1.1; 25ᵛ.2.21.
ius, i:; always ei:, cui:, quoi:, hui:; over 150 times (often corrected with the apostrophe by H³); Lupus uses this system in his other manuscripts.

mus, m:; about 270 times.
m̓; about 80 times.
nus, n̓; about 85 times.
rus, r̓; over 15 times.
sus, s̓; over 15 times.
tus, t̓; about 265 times.
xus, x̓; 62ᵛ.2.24.

Lupus employs the *m*-stroke freely; it is used for *n* at 98.2.4, *antēna* and 100.1.12, *utēdūst* and it is retained in the correction of *nū* to *nūc* (103.1.20).[1]

The figures giving the number of occurrences of the abbreviations might perhaps well have been omitted, but they have significance. Lupus used several thousand abbreviations, but the great majority involve a very small number of words or symbols. It can readily be imagined what would have happened when a scribe like Lupus copied a manuscript full of unusual and symptomatic abbreviations; they would be almost completely eliminated to make way for the scribe's own system; one or two might escape the scribe, as is the case in the Harleianus, where Lupus twice writes t̓ for *tur*.

Vacant Spaces

Especially characteristic of Lupus' methods is his practice of preserving spaces left vacant in the archetype and of leaving spaces where the text is corrupt or he thinks it is corrupt. In the first case he is faithfully preserving the tradition; in the second he is prompted by the hope that he may find another manuscript from which he can fill the gap. In some cases these spaces are preserved in A and E, but others must have existed in their common ancestor which were not preserved by the copyists; gaps left in a text generally tend to become smaller and gradually disappear in the

[1] See p. 36, footnote 1.

course of successive transcriptions. The list is as follows: 2.2.5,[1] [space of 2–3 letters]; correctly filled in with *ut*, probably by H²; 2.2.6, [2]; nothing omitted here; 4.2.19, *petiturū* [2]; later corrected to *petiturus* (right); 8ᵛ.2.15, [2] *exiguo* (corrected at once from *exigui*); H² inserted & in the gap; 9.1.20, [2]; erasure of one letter (*n*?) followed by gap of one letter; apparently *i* had been written over *n* and then partially erased (text has *in*); 12.2.24, [3–4]; text corrupt in H, but nothing omitted; 13.1.24, *mina*[2] [2–3] *trere*, for *minaciter terrere;* 14ᵛ.2.1, [7]; *neque* omitted; Lupus wrote *ne* (later?) but *q.* is in lighter ink (Lupus writes *q:*); E has *ne;* 15.1.11, [3–4]; space should follow *do*, not precede it (*cto* sscr. H³); 15.2.18, *sta*[1]*seas;* Lupus did not recognize the proper name *Staseas;* H³ closed the gap; 15ᵛ.1.4, *catilinę nā* [2], for *cantilenam* (error in H only); 17ᵛ.1.2, *enī* [12–13] *sed;* cryphia[3] in HE; the marginal reading *faciendo solū qđ decet* (adopted by Friedrich) is not by Lupus; 26.2.20, p [2] *creatio*|*onis; procreationis* right; 28.1.12, *etiā* [5–6] *guentis* (= A), for *et languentis* (H³ inserts *lan* in the gap); 29ᵛ.2.15, [2] *is quidē*, for *is quem* (nothing omitted; A also is corrupt); 30.2.21, [3]; *est* omitted (gap also in E); 32.1.4,5, [2] *oris* [3] *historia*, for *oratoris historia* (M had *oris*, E has *horis;* no sign of erasure in H); 33.1.20, *et* [7–8], for *etiam si* (A has *et non;* E *etiam non*, with mark of correction); 33.1.23, *egregie* [2] *neidē;* nothing wrong (A has *eneidem*, E *aeneidem*); 34ᵛ.2.10, *hannibal* [2] *is* [12] *et*, for *Hannibal et* (corrupt in M; AE have the cryphia above the line); 35.2.11, *peri* [6–7], for *perite* (corrupt in M; AHE have the cryphia); 35.2.20, *demonstratur* [3], for *demon-*

[1] Square brackets indicate a gap in the text without erasure; the figures indicate the number of letters required to fill the gap; the plus sign is used where two lines are involved. Some of the small spaces, especially at the beginning of the line, are probably without significance, and most of them have not been included in the list unless the text is corrupt. The presence of the cryphia is only occasionally noted as a complete list of its occurrences is given later.

[2] Corrected to *minis* by H².

[3] Defined by Isidore, *Etym.* 1.21.10, "Cryphia, circuli pars inferior cum puncto, ponitur in his locis ubi quaestio dura et obscura aperiri uel solui non potuit." Lupus often omits the dot.

straturum (=H^2); 36.1.9, *orator se* [2–3], for *oratores esse* (corrupt in AE; cryphia in AH); 36^v.2.5,6, *ta*|*m̄* [1] *te*, for *tota mente;* later corrected by reddish-brown hand; 38.1.3, *ad sas* [12–14], for *ad causas* (corrupt also in A; AH have the cryphia); 39^v.1.10, *incerta* [7–8] *tione* [3–4] *saepe*, for *interpretatione saepe* (corrupt in AE; cryphia in E); 40.1.1, *qua* [6] *sit*, for *quale sit* (corrupt in M); 42.2.20, *uis* [5–6] *uiā*, for *usu iam* (*uisuiam* AE; AHE have the cryphia); 42^v.2.13, *late* [3] *factū*, for *latet factum* (corrupt in M; E has the cryphia); 42^v.2.23, *sᵒ ecui;* [3], for *decius* (corrupt in M; cryphia in AH); 43.1.23, *c̄trouersia* [1], for *controuersias;* 43^v.2.6, *dignitas* [3–4], for *dignitas aut indignitas* (corrupt in M; sign of omission in E); 44.2.1, [3] *in;* nothing wrong; 44.2.3, *quaestion* [4], for *quaestio* (corrupt in M); 45.2.8, *uenire* [8–9], for *uenere* (corrupt in M; sign of error in E); 45.2.10, *cogitatione* [6] *sapseris*, for *cogitatione saepseris* (corrupt in M, corrected by H^2 and E^2 — not by Lupus); 45^v.1.23, *uiris inī* [7] *ingeniū;* text corrupt (cryphia in E; edd. read *diligentia est* after *uiris*); 45^v.2.9, *sum:* [2–3]; corrupt in M (most edd. supply *usi*); 48.2.1,2, *attingat* [8] *extrinsecus;* nothing wrong; 48^v.2.16, *ponendae* [1] *tā*, for *ponendae iam* (corrupt in M); 49.1.10, *fuisti* [7] *quidē*, for *fuisti quod eam* (corrupt in M; sign of correction in E); 49.1.22,23, *paria* [8] *mus* [14] *sic*, for *paria comparabimus sic* (corrupt in M; sign of correction in E); 49.2.9, *ex pari˙* [1] *es* [2–3], for *ex pari est* (corrupt in M; sign of correction in E); 50^v.1.12, *c̄latio* [7] *aliqua*, for *conlocatione rerum aliquid* (corrupt in M); 50^v.1.21, *aduersariorū* [1]; nothing wrong; 50^v.2.11, [1–2] *si;* nothing wrong; 50^v.2.14, *gratia nimi* [2], for *grati animi* (A has the same error; cryphia in AH); 51.1.5, *oratio* [12–13] *n̄;* corrupt in M (Lupus repeats the passage in the following line); 51.1.8, *cōm̄datos* [3], for *commendat reos* (corrupt in M); 51.2.9, *adali* [8–9], for *alio* (corrupt in M; sign of error in E); 51^v.1.24, *incii* [7–8], for *inclinant* (corrupt in M; cryphia in AH); 51^v.2.9, *flex atqanimama* [4–5], for *flexanima atque* (cryphia in AH; corrected later by Lupus and H^3; corrupt in M);

53ᵛ.1.11,12, *sine rati* [2–3], for *miseratio* (corrupt in M; cryphia in AH); 53ᵛ.1.13, *imploratio* [16–17]; nothing wrong (sign of error in E); 53ᵛ.2.8, *superiora* [1–2] *uim* [1–2] *fuca*, for *superiora uim fugam* (M had *fuca* with cryphia; later corrected to *fugam* in H); 54.2.8,9, *norbano* [3–4 + whole line]; *in nefario crimine* omitted in M (mark of correction in E); 54ᵛ.1.7,8, *c̄iunctio* [9 + 1], for *coniunctione defenderam et iudicum* (corrupt in M); 54ᵛ.2.8, *iusto* [20–21], for *iusto si pio* (corrupt in M); 54ᵛ.2.21, *orationis* [11–12], for *partibus orationis* (corrupt in M); 56.1.2, *cete* [11–12] *modandi*, for *ceteris commodandi* (corrupt in M); 56.2.1–3, *interior* [30–32]; *est ille proprius sed* omitted (corrupt in M; sign of error in E); 56.2.5, *perducen* [8]; *dus* omitted in M; 56ᵛ.1.2–4, *fas* [25–26] *autem*, for *fastidium ad sedandum autem* (corrupt in M); 56ᵛ.1.20, *a misericordia* [2], for *iam misericordia* (corrupt in M); 56ᵛ.2.4, *casus* [11]; *rerum* omitted (corrupt in M; sign of error in E); 57.1.10, *ille* [1–2], for *illo* (corrupt in M); 57ᵛ.2.12,13, *s̄* [2 + 1]; *artemque tradere sic insulsi extiterunt* omitted in M; 58.1.1, *ē* [15–16]; *totum* omitted in M (sign of error in E); 58.1.4,5, *sedi* [1] *sꝰ*, for *sed* (cryphia in AH); 58.1.8, *imitatores facetur* [4], for *imitatores et narratores facetos* (corrupt in M; cryphia in AH); 58.1.22–24, p [line + 6–7] *id*, for *pro cn. planco diceret nam id* (corrupt in M); 58.2.20–22, *aiunt* [12–13 + line] *pienti*, for *aiunt ennium flammam a sapiente* (corrupt in M); 59.1.2, *si* [2] *etiā*, for *se etiam* (M had *si*); 60.1.17–20, *genus* [two lines] *si*, for *genus hoc iocandi quale sit* (space in A, sign of error in E); 60.2.19,20, *confi* [12 + 1], for *confidamus aut praua* (space of 12 letters in A); 60ᵛ.1.19, [one line]; *fenum* omitted in M (gap in A); 60ᵛ.2.12, *etliciā* [4], for *et eiciam;* 61.1.10, [5] *formitate*, for *deformitate;* 61ᵛ.1.3, [4–5]; nothing wrong; 61ᵛ.2.15, *dixisse* erased after *quendā*, then unerased gap [3–4]; *oppidanum* omitted in M; gap in A; 61ᵛ.2.20, *siue* [2] *habeas;* nothing omitted here (possibly had reference to *uere* omitted after *habeas* in M); 61ᵛ.2.23,24, *finger* [16 + 4], for *fingas* (M had *fingere*); 62.1.14,15, *addi* [one line], for *addidit uehementius risimus*

(corrupt in M; gap in A); 62.2.16,17, *ad* [4–5 + whole line], for *ad irridendum uitio re-* (space of 16 letters in A); 62ᵛ.1.16, [13–14]; *rogabo* omitted; 62ᵛ.2.9, *quia* [4–5] *medilata*, for *quia meditata;* Lupus recognized the corruption but could not cure it (not corrupt in M); 63.1.11, *face* [2], for *facete* (not corrupt in M); 63.1.15, *uer lo* [3–4] *q:*, for *re uerboque* (not corrupt in M); 63.2.15, *tua* [7–8], for *tuarum* (not corrupt in M); 63.2.17, *ē* [3]; nothing wrong (text corrupt in following line); 63.2.24, *scipio* [3] *at*; nothing wrong; 63ᵛ.1.23, *potest* [6], for *potest esse* (corrupt in M); 64.1.17–19, *fregisset* [2–3 + whole line] *cani*, for *fregisse diceret ut illud africani* (no omission in M); 64.1.20, *nuculan* [3–4] *c̄ficere*, for *nuculam an confixum uis facere* (M corrupt); 64.1.22, *sextā* [1–2] *tis*, for *sextantis;* 64.2.19,20, [10–12 + whole line]; *ille qui iudicatum* omitted in M; 64ᵛ.2.3, *de* [8–9] *immo;* nothing wrong (M corrupt after the following word); 66.1.16,17, [whole line + 12]; *sane illud quod an* omitted in M; 66.2.17, [whole line]; *uenalium ut quisque* omitted in M; 67.1.17, *na* [8–9], for *appellat* εἴρωνα; 67ᵛ.2.12, [13–14] *tur*, for *ridentur;* 68.1.11,[9–10]; nothing omitted; 68ᵛ.1.10,[9]; *arcam* omitted in M; 68ᵛ.1.14, *stultitia* [2–3], for *stultitiae* (error in M); 69ᵛ.2.1, *quęsit* [4], for *quaesisset;* 69ᵛ.2.12,13, [11 + 2]; *lepidus* omitted in M; 70.1.12–14, *inriden* [6–7 + whole line + 22] *le*, for *inridendis ipsorum ridicule* (space of 20 letters in A, of 10 in E); 70.2.14,15, *accep* [one line], for *acceptus inquit et* (space of 18 letters in A, of 10 in E); 71.1.4,5, *possū* [3 + 1] *mi·* [9–10], for *possum mihi* (AE have space of 6 letters after *mi*); 71.1.6, *sumo·* [2–3] *nū* [2–3], for *sumo unum* (corrupt in M); 71ᵛ.2.3,4, *caesar.* [4–5] *quid*, for *caesar inquit quid intellegam sed* (corrupt in M); 72.1.20, *quā tam̄ fuerit* [3], for *quanta mens fuerit* (mistaken abbreviations); 72.1.21, *qui* [7–8] *itarit*, for *qui ita responderit* (corrupt in M; gap and cryphia in A); 72.1.22–24, *pos* [10–11 + whole line + 2], for *possemus nihil ex illius* (corrupt in M; space of 17 letters in A after *pos*, of 3 in E); 72ᵛ.1.12,13, *et uita.* [10] *nec*, for *et pondus in uita nec* (space of 8 letters in AE); 72ᵛ.1.21,22, *ne* [2] *immo uero*

[2]; nothing wrong (AH have cryphia over *ne*); 73.2.8, *n̄ illud.* [5–6], for *ne quid mali* (corrupt in M; space of 6 letters in A); 76.2.4,5, *·ē·* [18 + whole line]; text corrupt (space of 32 letters in A, of 20 in E); 76ᵛ.2.13,14, *demonstraris* [4] *si*, for *demonstrata res sit* (corrupt in M); 80.2.13, *ni* [2], for *nisi* (M had *ni*); 81ᵛ.1.22, *aspectu* [1], for *aspectus* (M had *aspectu*); 81ᵛ.2.6,7, *ueniunt* [3 + 1] *s*, for *ueniunt sede* (*sed* in M; cryphia in H); 83.1.20, *homini* [2]; nothing omitted; Lupus corrected the preceding *q́nquā* to *q quā;* 83ᵛ.1.4, *re·* [2], for *re dicere ille* (corrupt in M); 83ᵛ.2.2, [12–13]; lacuna in M (space of 14 letters in A); 83ᵛ.2.10, *mauoltis* [4]; nothing wrong; 84.1.16, [16–17]; nothing omitted (space of 6 letters in A); 87.1.6, *reis* [2–3]; nothing wrong; 87ᵛ.1.1, *uiri* [4–5]; nothing wrong (corrupt passage in preceding line); 87ᵛ.1.19, *inp̄s* [2], for *inpressum* (error in H only); 87ᵛ.2.11, *crimeina* [3–4], for *prima* (M corrupt; space also in A; cryphia in AH); 89.1.7, *acles* [3–4], for *acies* (corrupt in M; AH have the cryphia; AE have space of 4 letters); 93.1.7, *istu* [1], for *ista* (M corrupt); 93.1.12, *crass'* [1], for *crasse* (M corrupt; cryphia in AH); 94ᵛ.2.7,8, *significata* [2–3]; nothing wrong; 95.1.13, *dulcitudo* [2] *rationis* [3–4], for *dulcitudo orationis* (M had *rationis*); 95ᵛ.1.19, *e͞et* [6] *ueas*, for *esset uetas* (*esse tu eas* A); 95.1.21, *nomine* [1] *eundē*, for *nomine unde* (M corrupt); 95ᵛ.2.12, *uerbis* [2] *que*, for *uerbis neque* (corrupt in M); 96.1.4, *ornam̄* [3], for *ornamentum* (corrupt in M); 96ᵛ.1.5, *sensust* [4–5]; nothing wrong; 96ᵛ.2.10, *neue* [2]; nothing wrong; 96ᵛ.2.12, *lepidis* [2], for *lepide* (M had *lepidi*); 98.1.4,5, *inde* [3–4 + 1] *sī* [5–6], for *inde sensim* (M had *sim;* gap in A); nothing omitted after *sim;* 98.2.4, *antēna* [1], for *antennae* (*antenna* M); 98ᵛ.1.6, *suaue* [2], for *suaue est* (*est* omitted in M); 99ᵛ.2.19, [3–4] *ca* [6–7], for *causa* (same gaps in M); 99ᵛ.2.23, *a lege* [3–4], for *ad legem* (*a lege* M); 100.1.12, *quos* [4] *et*, for *quasi* (corrupt in M; gap in A); 100ᵛ.1.18, *e* [1], for *ex* (M had *e*); 102.1.10, *ꝑcussio* [1] *stet*, for *percursiost et* (M corrupt); 103.1.14, *demonstratio* [1] *stet*, for *demonstratiost et* (error in H only); 104.2.13, *e* [1] *quis*,

for *ecquis* (*equis* M); 104ᵛ.2.14, *demonstrans* [5] *clarans*, for *declarans* (space also in A); 105.2.19, *alis* [1], for *aliis*.

Technical Signs

In addition to leaving vacant spaces in the line where he thinks the passage is corrupt, Lupus also marks a corrupt passage with the cryphia. In most cases this sign was copied from the archetype, since we almost always find it in A[1] and occasionally in E; but in some instances it was undoubtedly inserted by Lupus himself. He used it freely in his other manuscripts, especially in the Valerius Maximus, *De inuentione* and Gellius. In the Harleianus the following cases occur: 13ᵛ.2.12; 15ᵛ.1.4; 15ᵛ.1.23; 17ᵛ.1.2; 19ᵛ.1.4; 27.2.5 (text not corrupt but Lupus did not understand it); 35.1.1 (also in A); 35.2.11 (in AE); 36.1.9 (in A); 36ᵛ.2.9; 38.1.4 (in A); 39.2.8 (in A); 40.2.4, underneath the corrector's *aut* (in A); 41ᵛ.1.11 (in A); 42.2.20 (in A); 42ᵛ.2.23 (in A); 43.2.3 (in A); 44ᵛ.1.14 (in A); 44ᵛ.2.9 (underneath the corrector's *tuam*); 45.2.10, underneath the corrector's *e* (in A); 47ᵛ.1.6; 48.1.6 (in A); 48.1.20 (in A); 48.2.20 (in AE); 50ᵛ.2.4; 50ᵛ.2.15 (in A); 51.1.7; 51ᵛ.1.24 (in A); 51ᵛ.2.9 (in A); 52ᵛ.2.4 (in A); 53.1.4 (in A); 53.1.6 (in A); 53.2.11 (in A); 53ᵛ.1.11 (in A); 53ᵛ.2.9 (in A); 57.2.9; 57ᵛ.2.12; 58.1.4 (in A); 58.1.8 (in A); 59ᵛ.2.19 (in A); 60ᵛ.2.12; 61ᵛ.2.2; 62ᵛ.2.8; 63.1.12; 63.2.23; 67.2.11; 72.1.1; 72ᵛ.1.21 (in A); 81ᵛ.1.20 (in A); 81ᵛ.2.6; 83.1.8; 85ᵛ.2.7 (in A); 86ᵛ.2.24 (in A); 87.1.22; 87.2.24 (in A); 87ᵛ.2.11 (in A); 88ᵛ.1.19; 88ᵛ.1.20 (in A); 89.1.7 (in A); 92ᵛ1.21; 93.1.12 (in A); 95.2.12; 98.2.5 (in A); 104ᵛ.1.11 (in A); 105ᵛ.1.8 (in A); 105ᵛ.1.9.

To correct wrong word-order Lupus places slanting strokes over the words involved, two strokes followed by one where only two words are to be reversed, three, two, and one, where three words are involved; in some

[1] Many examples are omitted by Friedrich, and my own notes on this manuscript are not complete; for E I have depended on Ströbel and Friedrich.

cases H^3 has substituted the letters *a*, *b*, and *c* for the strokes, sometimes adding a letter. Lupus uses the same device in other manuscripts. The cases in the Harleianus are as follows: 2ᵛ.1.22,23 (H^3b.a.c.); 5.2.23,24; 5ᵛ.1.2 (H^3c.a.b.); 7.2.8 (H^3b.a.c.); 10ᵛ.2.20 (H^3b.a.c.); 15ᵛ.2.13 (H^3b.a.); 23ᵛ.2.20; 27ᵛ.2.13; 29ᵛ.1.24 and 2.1; 37.2.6; 42.1.1; 52ᵛ.1.9; 63ᵛ.2.2; 64ᵛ.2.23; 68ᵛ.2.22; 94.1.17,18; 96ᵛ.2.10; 99.1.1; 100.1.22. Strokes with dots are used to correct the word-order at 103ᵛ.1.21,22.

The use of the ligature $\overline{\text{N}}$ (= *nota*) in the margin to call attention to something in the text is common in Latin manuscripts. Lupus employs it freely in all his manuscripts. Its frequency in the Harleianus shows again how thorough was Lupus' revision of his text. The symbol occurs on the following pages: 3ᵛ, 4ᵛ, 5, 7ᵛ, 8ᵛ, 9ᵛ, 12ᵛ, 15, 16ᵛ (twice), 17, 17ᵛ (three times), 18 (three times), 19, 19ᵛ, 23, 23ᵛ, 26, 27 (twice), 28, 29ᵛ, 31, 32 (twice), 33ᵛ (twice), 35, 36 (twice), 38ᵛ, 39, 40ᵛ, 41, 41ᵛ, 42ᵛ, 45ᵛ, 46ᵛ, 47ᵛ, 50 (twice), 63, 72ᵛ, 74, 76, 77, 79, 79ᵛ, 80, 80ᵛ, 82ᵛ, 83, 84ᵛ, 85, 86, 87, 88, 91, 100ᵛ, 103ᵛ, 105, 106ᵛ. The somewhat similar symbols found on 2ᵛ, 3, 10ᵛ, 34ᵛ, 38ᵛ, 45ᵛ, 51ᵛ are much later.

Lupus employs here, as well as in his other manuscripts, the abbreviation $\bar{q}$ (= *quaere*) in the margin, opposite a corrupt passage in the text (sometimes combined with the cryphia). The list is as follows: 8ᵛ.2.7; 17ᵛ.2.20; 19ᵛ.2.13; 51.1.3; 59ᵛ.2.18 (corrupt passage is in 2.19); 60ᵛ.2.12; 63.2.17; 63ᵛ.2.14; 75.1.20; 76.1.19; 76ᵛ.2.14; 81ᵛ.2.6; 92ᵛ.1.19.

The abbreviation *.r.* (= *require*), which occurs nine times, from ff. 6 to 83, is by the hand(s) using the yellow and reddish-brown ink.

A mark consisting of two cross-strokes with four dots in the angles occurs three times; it is used once (15ᵛ.1.13) as a reference mark for a marginal variant of Lupus, but it must be by a later hand, since Lupus does not employ this mark elsewhere for this purpose and in this particular case a reference mark was unnecessary; furthermore the same mark occurs on

f. 108, 1, opposite line 9, which was written in the eleventh century; on 25ᵛ.2.8 it may have some connection with the fact that A begins at this point and E resumes. A similar mark in the lower right-hand corner of 18 may have been followed by instructions to the reader to skip to 19 (the folios after 18 had fallen into disorder), or it may be connected with the fact that there is a gap after 18 (18ᵛ is blank). A somewhat similar mark (without the dots) occurs four times; at 92ᵛ.2.21 it marks the passage where A and E resume; at 22.2.23, 69ᵛ.22 and 97ᵛ.1.16 it appears to be used like the sign ⁊.

The Correctors

The text of the Harleianus underwent correction from the beginning.[1] Lupus himself made changes as he wrote; he made many more changes after the copy was finished; the marginal words and signs probably represent the final stage of his revision. He was followed by at least two main correctors, one of the twelfth or thirteenth century (H^2), the other of the fourteenth (H^3). In the clear cases there is no difficulty in distinguishing these hands. The ink of Lupus is dark brown; the ink of H^2 is generally black or dark brown, often exactly like that of Lupus; the strokes are precise. The undoubted corrections of H^3 are in a pale yellow ink, the pen is broader, the strokes are less precise, giving an impression of negligence; where the ink is thick it is difficult to distinguish from the preceding scribes. Some corrections are in a bright reddish-brown ink that becomes dark brown when it is

[1] In the matter of corrections, especially by erasure, it will be found occasionally that there is no visible evidence in the plates; the traces of a change, often faint enough in the parchment, have disappeared in the process of photography and printing. Unfortunately, too, in about a dozen places the photographer failed to include letters written at the edge of the page. These omissions however are unimportant; two variants have been cut off (*ẽ*, 57.1.3 and *be*, 94.1.16); also the first letter of another variant (*illa*, 10.1.18). A few reference or critical marks have disappeared (*l*, 65.1.16; $\bar{q}$, 8ᵛ.2.7 and 75.1.20; ⁊, 63.1.6; ⁜, 18 and 108.1.9); the other omissions affect the marginal index-words.

thick and yellowish when thin; the strokes are precise, with a sharp distinction between heavy and light lines. It is often impossible to decide whether these corrections are by H^2 or H^3; indeed, it is quite possible that a fourth hand has been active. Since most of the corrections in the manuscript are of a minor sort, involving only a single letter or syllable, they do not offer much material for a study of handwriting. In any case, owing to the insignificance of the corrections, it is not a matter of much importance whether they were made by H^2, H^3, or another corrector. The important point in our examination of the changes is to identify the corrections of Lupus, and to determine whether he or the later correctors had access to another manuscript.

The activity of H^2 is chiefly limited to the first seventeen folios. He is probably the scribe who substituted large initial capitals where the interlocutors change; *quom* is changed to *cum* by erasure only on these pages; e. g., 1^v.2.22; 3^v.1.10; 4.1.15; 4^v.1.15; 4^v.2.18; 4^v.2.24; 6.2.5; 6^v.1.20; 7.1.20; 8^v.1.22; 9^v.2.20; 10.1.2,9, and 16; 11.1.18; 11^v.2.22; 12.1.1; 13.1.20; 14.1.13; 14.2.5,16, and 19; 15.1.23; 16.2.3 and 15; 17.1.2. Most of the added interrogation signs of type 2 (see p. 16) are on these folios. Nearly all the corrections that involve more than one or two letters are found here. It is quite clear that this corrector had another codex from which he supplied words or letters that were omitted in the Harleianus; e. g., 1.2.6, *colendas* to *recolendas;* 1^v.2.3, *quid* $\overline{eet}$ superscript; 2.2.1 and 2, *in* superscript; 2.2.5, *ut* inserted in gap; 2.2.11, *artiū* superscript; 4.2.8, *eodē* inserted in a gap, etc. The manuscript used belonged to the Mutili and was related to that used by the corrector of E, which in turn, as Ströbel has shown,[1] was closely akin to the Harleianus; e. g., 2.1.2, *quā* corrected to *aliqua* (E^2 corrected *qua* to *aliqua*); 9.1.6, *ut* superscript, H^2 E^2; 9^v.2.20, *quacūq. de re*, H^2, *quācūque de re*, E^2 for *quaequomq:* of H (*res* omitted);

[1] *Op. cit.*, p. 46.

10.1.23, *quae* corrected to *aliqua*, H^2 E^2. At 7.1.1, *quā* to *quae ergo* and 8^v.1.9, *dixerat* to *dixerā* H^2 agrees with M^2; at 6.1.21, H^2 alone of the Mutili has the right reading, *atq. is* corrected from *adquis*. Many of the changes are obvious attempts at emendation and show no great intelligence on the part of the scribe.

Beginning with f. 25 a hand in dark ink has added several hundred 2-shaped punctuation marks (to 106) and has placed the rough-breathing sign over *iis* (occasionally over *ii*) to correct to *his* (to 104; over fifty cases);[1] he corrects *quom* to *cum*, without erasure (to 106), over 70 times. (There are a number of insignificant changes, mostly involving only a single letter.) This scribe, for some reason, failed to make any of these types of correction on 49–59, 60–64, 77–80^v and 93–102^v; nor are there any other corrections in this ink on these folios.

There remains a series of corrections, extending almost to the end of the manuscript, made in yellow or reddish-brown ink (H^3). The yellow hand everywhere corrects the punctuation of his predecessors, retouches the paragraph signs, changes *iis* to *his* by writing *h* above the first *i* (about 20 times, 2–93^v); he occasionally corrects the rough breathing of his predecessor to *h* (e. g., 26.1.6; 39^v.2.6 and 11; 45^v.1.16; 47^v.2.23); he also corrects *quom* to *cum* without erasure (to 67; about 65 times); this is the hand that expands the abbreviation for *hoc* (see p. 18). A large number of his changes are wrong; nearly all of them involve only one or two letters, and affect especially the orthography. While some of his correct readings could easily be made by a fairly intelligent scribe, there are a few that make it probable that he had another manuscript at his disposal; e. g., 14.1.6, he restored the original reading *quanta*, which had been corrected to *tanta* by H^2; 19^v.2.13, *da* inserted; 28.1.13, *lan* inserted in gap (easy emendation); 28^v.2.8, *nihil*

[1] Lupus in the Berne Valerius Maximus used *h*, not the rough-breathing sign, in making this correction.

corrected to *michi;* 36ᵛ.2.5, *tam̄ te* corrected to *tota m̄te* (transparent reddish-brown); 44ᵛ.2.9, *istatim* corrected to *istā tuam* (reddish-brown); 50ᵛ.1.12, *ne rerū* (reddish-brown) inserted in gap; not in M (probably an emendation). This second manuscript was closely related to that used by the corrector of E; e. g., 7ᵛ.1.24, *q;* inserted (also E^2); 8.2.6, *tāquā* superscript, H^3 E^2; 28.1.9, *ornata* corrected to *ornate*, H^3 E^2; 40.2.4, *an* to *aut*, H^3 (heavy reddish-brown) E^2; 48.2.18, *suū adrogans* to *siue arrogans*, H^3 (reddish-brown) E^2; 49.1.22,23, *mus* corrected to *queremus* (gap in H),[1] H^3 (reddish-brown) E^2; 51ᵛ.2.9, H^3 (reddish-brown) corrects *flex atq animama* (corrected to *animima* by Lupus) to *flexa atq· ab animi nata;* E^3 (according to Friedrich) reads *flexaq; ab animi natura;* 53ᵛ.1.12, *q:* deleted, H^3 (reddish-brown) E^2. The correction *trutina* for *ruina* (47ᵛ.1.6), which also occurs in A, and *cuiquā* (wrong) for *quiquam* (83.1.20) seem in a hand different from any of those mentioned above.

There are no corrections, except those made by Lupus, on 56–59; 60; 77–80ᵛ; 84; 86ᵛ; 95–97; 98–101; 102; 102ᵛ; only a few on 87; 89ᵛ; 95ᵛ; 104ᵛ; 105 (mostly punctuation).

Marginal Index

In the Berne Valerius Maximus Lupus wrote in the margin any words of the text that attracted his attention for one reason or another; he followed the same practice in the Harleianus and the Vatican Gellius. Some of the words appealed to him doubtless as a schoolmaster — words that required investigation or comment; others may have struck the fancy of a writer who in his Letters shows a fondness for turning an apt phrase or using a neat classical idiom. The list shows how thoroughly Lupus worked over his manuscript; it begins on f. 3ᵛ and ends only with the last page (the word in

[1] Miss Macdonald suggests that *quere* is not intended to form a part of the verb *quaeremus* but is a critical note inserted by the correctors of H and E or copied by them from a second manuscript.

the text is sometimes in the line above or the line below); 3ᵛ.1.3, *memoria;* 4ᵛ.1.5, *impend.;* 4ᵛ.2.15, RELAX̄; 5.1.23, *regiū;* 5ᵛ.1.8, *cīsecī;* 5ᵛ.2.12, *moenib:* ; 9ᵛ.1.15, *armam̄tariū;* 9ᵛ.2.18, *quis orator;* 10ᵛ.1.6, *arati memoria;* 10ᵛ.2.9, *subirat';* 12ᵛ.2.19, *retrusa;* 13ᵛ.2.16, DISERT̄; 14.1.5, *augūr;* 14.1.21, *lectito;* 15.2.12, *delect*ᵗ (*a* erased after *t*; Lupus generally avoids a vowel-ending in his abbreviations); 17.1.14, BARB̄; 19ᵛ.1.11, *integ:* ; 20.1.3, *exędīf;* 21.2.12, *usucapionū;* 22ᵛ.1.2, *postum̓* (in text, *postum:*) with reference marks; 22ᵛ.1.21, *pāt̓patrat̓;* 22ᵛ.2.13, *infīt̓;* 23ᵛ.2.21, *definitio;* 25ᵛ.1.6, INEPTᵗ; 26.1.3, ꝑ*optato;* 26.2.6, RELAX̄ (*a* wiped out after *x*); 26.2.9, *rusticari;* 26.2.15, *conc*ħ; 26ᵛ.2.4, ALT̄ (with reference dots above, but no corresponding ones in the text); 26ᵛ.2.7, ꝑ*sius;* 26ᵛ.2.18, *nauas';* 27.2.20, *alīuī;* 27ᵛ.1.4, AUCŪP̄; 28.1.11, *explicit·;* 30ᵛ.1.9, *historia;* 30ᵛ.2.20, *dol* (*a* wiped out after *l*); 31ᵛ.2.14, IN̄D; 32.1.16, *exaeđ*; 33.1.5, INTEX̄; 33.2.18, POLYCLIT̓ (part on erasure); 37.1.16, *magꝫ;* 39.2.7, ꝑ*quā;* 40ᵛ.1.14, *arcessere;* 41.1.9, *quomiṅ;* 41.1.21, REVER:; 41ᵛ.1.12, DILOḊ; 41ᵛ.2.6, *cfl'* (*a* erased after *l*); 41ᵛ.2.17, *delego;* 42.2.9, *adiudic;;* 42ᵛ.1.21, *p̄cucur;;* 42ᵛ.2.7, *subact.* erased; 43.2.20, *luxuri;* 43ᵛ.1.20, *pāt̓ patrat̓;* 43ᵛ.2.1, *postlim̄;* 44ᵛ.2.10, *osc;;* 45.2.10, CALLEO (CALLEO erased between the columns, opposite lines 11 and 12); 45.2.22, *diligentia;* 46.2.13, *subausc;;* 47.1.14, *q̓đ in dialectica;* 47.2.11, RETEXIT; 47ᵛ.2.13, ꝑ *q̓*. *opt:* ; 48.1.3, *mansa;* 48.1.10, *acula* (*ac* erased on left margin); 54.2.21, RĒF; 56ᵛ.2.6, DŌL; 57ᵛ.1.18, SEN̄T; 57ᵛ.2.14, INS̄UL; 57ᵛ.2.22, CAVIL;; 59ᵛ.1.4, ASSEN̄T; 61.2.6, RELĀ· ; 61.2.9, QUATEN̓; 61.2.11, PERQUĀ (PERQUAM wiped out on right margin); 61ᵛ.1.20, *mimicus;* 63.2.17, ·GL· (refers to *glacicanti* in text one line below); 65ᵛ.1.9, *inuers;* ; 67.1.19, *dissim̄ul;* 69.1.5, *ac* (*simul ac* in text); 69ᵛ.1.20, *sentios*ᵘ; 70.2.4, SES̄S̄; 71.2.3, *sūme;* 71.2.16, LIBEN̄; 71ᵛ.1.9, VEL M̄A; 71ᵛ.1.13, RESP; 72.2.13, VT; 73.2.16, *cōpar;* ; 78.2.13, TV̄; 78ᵛ.2.19, *sit;* 79.1.3, *deberi;* 81.2.9, EIDĒ; 82.2.13, *bene longū* (*b* wiped out before *b*); 84ᵛ.1.10, PIGN̄Ē; 88.2.13 *pens;* ; 88ᵛ.2.6, *inuol;* ; 88ᵛ.2.20, *expil;* ; 89ᵛ.1.20, *soccos;* 89ᵛ.1.21, *scili·* ; 89ᵛ.2.5, *abderita;*

90.2.12, *hippocrates;* 92.2.6, ꝑ *me lic̄;* 92.2.12, *infant;* ; 92.2.14, INSCIEN̄; 92ᵛ.2.24, PERC; ; 93ᵛ.1.14, DILECT̄; 96ᵛ.1.14, CONEX: ; 96ᵛ.2.16, TESER· ; 96ᵛ.2.17, EMBL; 98ᵛ.1.8, ꝑ*petuo;* 98ᵛ.2.22, CRETIC̄; 102.1.1, INLUST; ; 106.2.11, FORE; 106ᵛ.1.1, *succr;* .

Marginal Variants

MOST significant in Lupus' work of revision are the variants written on the margin, generally prefixed by a capital A with dots on either side (occasionally a single dot);[1] the reference is exactly defined by the use of two, or sometimes three, dots over the variant and the corresponding word in the text. The only exceptions are 15ᵛ.1.13 and 54.2.3, where the variant is close to the text reading, and 103.2.9. Beginning with f. 103 Lupus employs the abbreviation for *uel* (ŧ) with or without dots (an early case on 65.1.16). These signs he uses in the manuscripts of Valerius Maximus, of *De inuentione*, and of Gellius. The small number of cases in the Harleianus would alone be enough to indicate that Lupus did not have access to another manuscript in making his revision,[2] and none of the variants is of such a sort as to make it necessary to assume the use of another manuscript. The list is as follows: 10.1.18, *illa*, the right reading (= M) for *ea;* the latter word was probably a mistake of Lupus; 15ᵛ.1.13, the variant *putaui deū* is correct; the reading in the text, *patuit eū*, apparently was taken from the archetype, which may have contained the variant; the *e* of *eum* was later corrected to *c* by erasure; the unusual reference mark is not by Lupus; 16ᵛ.1.21, *sint* for *sunt; sint* was the reading of M and is correct; Lupus wrote the incorrect form in the text, whether by accident or intentionally, and preserved the original reading as a variant; 29.1.8,

[1] Variously expanded as *aliter, alibi, alias, alter, alius.*

[2] Lindsay, *Palaeographia Latina*, Pt. II, p. 11, calls attention to the fact that these signs are often used to cloak mere scribal errors.

the variant *ante* preserves the reading of the archetype (AE^1); Lupus wrote *a te* in the text, probably correctly; the error may have been due to an apex over *a*, which, as often, was mistaken for an *n*-stroke; 51.2.20, the text reads *animi*, the right form; Lupus preserved the reading of M (AE^1) as a variant; he may have emended here or the variant may have existed in the archetype; E also is corrected here; 54.2.3, the variant incorrectly expands the abbreviation ·*pr*· to *populi r.*, which is also the reading of AE; 54^v.1.19, the text has the correct reading *more*; the variant *maiore* may be a contribution of Lupus, though not a very intelligent one; 57.1.3, the right reading *inflāmandūst* stands in the text; Lupus added *ē* as a variant; A has *inflammandū ē*. The archetype of the Harleianus probably had the same reading as A, which Lupus changed to conform to the regular usage, but he preserved the original reading as a variant; 57.2.1, the text has the correct form *ītiū;* the variant reads *tertius*, which, according to my notes, is also the reading of A (Friedrich is silent here); again Lupus apparently has made an easy emendation but has preserved the original reading as a variant; 65.1.16, the variant is *n̄ ea in re*, which was the reading of M; the text has *n̄ in ea re;* the archetype may have had strokes above the words, indicating a change of order, and Lupus preserved both the original and the corrected word order (the L group has *in re*); of course the order in the text may be due to Lupus himself; 77^v.1.14, the text has the correct form *metiam̄;* the variant reads *metiam'* (not *metimus*, as Friedrich has it); A has *metimus;* again Lupus has made an obvious emendation but preserved the original as a variant; 94.1.16, the text reading is *incuruascere*, while the variant substitutes *be* for *ua;* A has *incurbescere;* the explanation is the same as in the preceding cases; 97^v.2.2, the text reading is *genere*, the marginal reading is *genera*, which is also found in A; again Lupus tries to emend (but unsuccessfully — the correct form is *generum*) and again he preserves the reading of the archetype as a variant;

99.2.3, the text has *dithyrāb:* ; the variant reads *n* in place of *m*, possibly the reading of the archetype;[1] 103.2.5, the text reads *et liberationes;* the variant is *deliberationes*, the correct word, found also in A; Lupus again preserves the reading of M as a variant; is his own reading due to an error or did his original contain both readings? The variant was later corrected to *-nis;* the last *e* of both *liberationes* and *laudationes* has been tampered with; in L both words end in *-nis;* 103.2.9,10, the word *disputatio* is intended as a variant to *dissupatio* in l. 9 (also the reading of A); probably the variant existed in M and was omitted by A; 103.2.12, the text has the incorrect reading *at* (also in A); the variant *an* may be an obvious emendation of Lupus or the trouble may have been caused by the form *ā*, which was misunderstood or emended by the scribe of M (*ā* = *an* or *aut;* E^2 has *aut*); 103ᵛ.1.16, the text has *ēēt*, the reading of M; the variant *abisset* probably represents Lupus' attempt to make sense; an Erlangen manuscript (303) has *excessisset*, L has *cessisset.*

Marginal Corrections

A CONSIDERABLE number of corrections were entered by Lupus on the margins, regularly with reference marks on the margins and in the text; the marks employed are the same that he uses in his other manuscripts, (1) a light stroke followed by a dot (twice three dots are added above), or (2) two dots. In the following cases Lupus changes the reading of the text: 7ᵛ.1.7, *aut*, the correct form (= M) in place of *et* in the text; 19ᵛ.2.3, *quas* (later corrected to *quā*) for *quasi*, which is the correct form (= M); 44.1.9, *q̄t* (= *quot*), the correct form, for *qđ* (= M); 44.1.24, *ā* for *ę* in *naturę* (= M); the correct form is *naturam;* 58ᵛ.1.2, *nā* in the margin cor-

[1] The archetype apparently used the *m*-stroke for *n* also; cf. 103.2.12 below. This double use was probably responsible for the uncertainty of Lupus at 64.1.23, where he left a gap between *sextā* and *tis* (for *sextantis*).

rects the error in the text $\bar{n}$ (= *non*); the reference mark was incorrectly written over the following word *ea;* $\bar{n}$ was later deleted; 74^{v}.2.5, *uel* (the correct word) for *quam;* Lupus in his haste wrote the familiar *quam maxime* for *uel maxime* and corrected his error from the archetype; 78.2.23, *a* of the text (before *tristitia*) is corrected to *ab;* AE have *ad*, mL have *a;* 82^{v}.2.15, *uoluisti*, the right reading, stands in the text; a variant changing it to *uoluistis* (= AE) has been erased; 89^{v}.2.4, *c* in the margin restores the correct reading *prodico* for *prodito;* 98.2.7, *uoluptatis* restores the correct form in place of *uenustatis;* the latter word, which stands at the end of the line, has been expunged; the reference marks are omitted, since *uoluptatis* immediately follows in the margin. The error was caused by *uenustatē* in the preceding line.

In the following places Lupus restores words or letters omitted by him in copying: 1.2.3, *ex;* 1^{v}.2.11, *gestarū;* 2^{v}.2.19, *magistrorū;* 20^{v}.1.8, *quan* (corrected by H^{3} to *quam*) corrects *tū* to *quantum;* 23^{v}.2.3, *ad* is to be inserted before *hibitast* (corrected from *habitast*); 31^{v}.2.21, *quadā* is to be inserted; 36^{v}.1.14, *arripuit* was omitted; likewise 39.2.12, *q̓đ sit ars*, and 52.2.3, *nescio*. The meaning of the repeated passage on 55^{v}.1.7, marked for insertion after *solem:*, is not clear; the archetype may have been in disorder here.

Interlinear Corrections

Interlinear insertions are labelled with strokes and dots, or dots alone; occasionally, especially in the case of narrow letters (like *i* and *s*), no marks are employed; these methods are also employed by Lupus in his other manuscripts. The following insertions, marked with the stroke and dot, may be safely attributed to Lupus: 1.1.10, *egotio* corrected to *negotio;* 3^{v}.1.5, *cogitis* to *cogitatis;* 3^{v}.2.20, *pationē* to *partionē* (the correct word is *partitionem*); 5.2.23, *antecellat* to *antecellant* (wrong reading; *n* later

erased); 5ᵛ.1.18, *rep.* to *reip. ;* 5ᵛ.2.24, *tul* to *tullo* (should be *tullio;* later corrected by H³); 6.2.16, *ulla* inserted; 6ᵛ.1.19, *in* inserted; 6ᵛ.2.6, *uiuersi* corrected to *uniuersi;* 7.1.6, *in* inserted; 7.1.7, ꝑ*suadedū* corrected to ꝑ*suadendū;* 7ᵛ.2.15, *thephrastus* corrected to *theophrastus;* 8.1.7, *in* inserted after *ubertatē* (the word originally was written before *ubertatē* but later erased); 9.1.1, *hi* corrected to *his* (*studiis* follows); 9.2.15, *re* corrected to *rei;* 9ᵛ.1.10, *illustra* to *illustrari;* 11.1.4, *n̄* (= *non*) inserted; 11ᵛ.1.17, *atgi* corrected to *attigi;* 11ᵛ.2.11, *gra*ī to *grauiī;* 14ᵛ.1.19, *me* inserted; 14ᵛ.2.10, *q̄m̄* (= *quoniam*) inserted; 15.2.1, *separatū* corrected to *esse paratū* (*es* later deleted); 16.2.16, *per* to *perge;* 16ᵛ.2.24, *celio* to *coelio;* 19.2.3, *fodera* to *foedera;* 19ᵛ.1.6, *locatis* to *c̄locatis;* 20ᵛ.2.10, *tue*ı̄ to *tueat*ı̄; 21.1.7, *ta* to *tanta;* 26.1.24, *uctionis* to *unctionis;* 26ᵛ.2.9, *nr̄o* to *nr̄orū;* 31.2.2, *ipso* to *ipsos;* 31ᵛ.1.6, *ruditissim:* to *eruditissim:* (*longe* precedes); 34.2.15, *n̄* inserted (*nolle* follows); 35ᵛ.2.18, *potero* to *potuero;* 36.1.8, *sūme* inserted; 37.2.24, *etiāmalabandensē* corrected to *etiāamalabandensē* (for *etiam alabandensem*); 39.1.1, *ex* inserted; 39.2.5, *illu* corrected to *illud;* 40.2.20, *in* inserted; 44.1.6, *n̄c̄* (= *nunc*) inserted; 51ᵛ.2.24, *tractatur* corrected to *tractantur;* 52ᵛ.1.4, *cōp̄hendā* to *cōp̄hendendā;* 53.1.9, *istrio* to *histrio;* 53.2.2, *acto* to *actor;* 59.1.24, *nobilitas* to *nobilitatis;* 59.2.6, *re* to *rei;* 59ᵛ.1.9, *n̄* inserted; 61ᵛ.1.19, *scurilis* to *scurrilis* (the second *r* was originally *l*, probably corrected at once); 65.2.14, *acinū* corrected to *acidinū;* 66.1.8, *ant* to *ante;* 66.1.12, & inserted; 66ᵛ.2.14, *felix* corrected to *infelix;* 69ᵛ.2.16, *quaereret* to *quaererent;* 70ᵛ.2.3, *n̄* inserted; 74ᵛ.2.9, *in* inserted; 77ᵛ.1.8, *pugna* corrected to *pugnare;* 80ᵛ.1.6, *ad* inserted; 80ᵛ.2.21, *lo* corrected to *loco;* 82ᵛ.2.14, *attissime* to *attentissime;* 83ᵛ.1.1, *deide* to *deinde;* 84.1.17, *extre* to *extremo;* 84ᵛ.1.4, *cū* inserted; 84ᵛ.1.20, *meis* corrected to *me iis* (the superscript *i* later erased); this probably was an emendation of Lupus, as the manuscripts have *meis;* the correct reading is *me his;* 84ᵛ.2.7, *freques* corrected to *frequens;* 84ᵛ.2.11, *eo* inserted; 85.1.3, Lupus first wrote *ianis* for

inanis (the correct reading), then changed *a* to *n* and wrote *a* above the line; later the lower reference mark was erased and the *i* corrected to *e* (H^3); 85^v.1.15, *fratris* inserted; 86^v.1.18, *iuniorē* corrected to *ieiuniorē*; 86^v.2.23, *fere* inserted; 88^v.2.16, *deq:* corrected to *deniq: ;* 92.1.2, *accepisset* to *accepissent;* 93.2.14, *taxat* inserted; 94.1.11, *et* inserted; 95.1.15, *uer* corrected to *uero* (*oculorū* follows); 98.1.10 *habet* to *habent;* 99.1.17, *thephrasto* to *theophrasto;* 100^v.2.2, *mo* to *modo;* 104^v.1.17, *st* inserted (i. e., *miscendūst*).

The following insertions are marked by dots, one in or below the line, the other before the inserted letter or letters; most of these are probably by Lupus; he employs dots in his other manuscripts: 2^v.2.22, *gatiā* corrected to *gratiā;* 3.2.3, *omni* to *omnis;* 4.2.8, *uenise* to *uenisse;* 7.1.14, *seuola* to *scęuola;* 7.2.7, *a* inserted (dot below omitted); 10.1.15, *afini* corrected to *affini;* 11^v.2.11, *et* to *aut* (*e* deleted); 19.2.2, *re* to *rei;* 35.1.7, *uideat* to *uiderit;* 35.2.8, *concine* corrected to *concinne;* 41.1.19, *maxim hausit* to *maxime hausit* (for *maxume auxit*); M had *maxume hausit;* 41^v.2.18, *p̄stanti* corrected to *p̄stantia;* 42^v.2.18, *qua* to *quas;* 42^v.2.19, *re* to *rei;* 45^v.2.8, *c̄plecto* to *c̄plector* (= M); 49.1.21, *maira* to *maiora;* 53^v.2.24, *cudelē* to *crudelē;* 61.2.3, *sigificat* to *significat;* 63^v.2.23, *uideī* to *uidenī;* 66^v.2.19, *obstrixisse* to *obstrinxisse;* 68^v.2.19, *albuci* to *albucio;* 70^v.2.1, *ib* to *ibi;* 72.1.19, *acerrim* to *acerrimi* (*ingenii* follows); 77^v.1.1, *quid* to *quidē;* 81^v.2.24, *sententi* to *sententiae;* 82^v.1.10, *agnoscim:* to *adgnoscim:* (only one dot); 91.1.2, *diciue* to *disciue;* 101.1.23, *negleta* to *neglecta.* At 35^v.2.3, *c̄sequenī* to *adsequenī* (later to *assequenī*), and at 66^v.2.11, *simul· ui* to *simal· ui* (i. e., *si malui*), the lower dot serves also as an expunction mark.

The following insertions are made without any reference marks; it is impossible to distinguish with certainty the ink of Lupus and the second corrector, though it is probable that most of the corrections are by Lupus; in his other manuscripts he often omits reference marks in the case of single

letters; sometimes the letter is squeezed into the line; 1.2.5, *fum'* corrected to *fuim'*; 7ᵛ.2.1, *posit* to *possit;* 8.1.21, *ne* to *nec;* 8.1.22, *quiquid* to *quicquid;* 9ᵛ.2.2, *asclepides* to *asclepiades;* 10.2.9, *q:* inserted; 30ᵛ.2.2, *ali* corrected to *alii;* 33.1.15, *reliqua* to *reliq̊ quia;* 35.1.14, *parti* to *partis;* later to *partes*, H³; 39ᵛ.2.15, *frequentisimū* to *frequentissimū;* 43.1.18, *apellandi* to *appellandi;* 43.2.9, *denq:* to *deniq:;* 44.1.23, *ę* is squeezed into the line (*causę*); 55.1.24, *necessario* to ꝑ *necessario;* 58ᵛ.2.23, *consignato* to *consignatos;* 78.1.14, *talē* is added at the end of the line; 82ᵛ.2.22, *accdere* to *accedere;* 88.1.14, *offici* to *officii;* 88ᵛ.2.24, *dicendis* to *discendis;* 103.1.20, *nū* to *nūc* (with inserting stroke below; probably not by Lupus); 103ᵛ.2.15, *ē to ēē.*

Reference marks are of course unnecessary where the superscript letters displace letters in the text, which are generally either expunged or deleted; e. g., 1ᵛ.1.10, *et* corrected to *ac;* 8.2.22, *excitanī* to *incitanī;* 17.2.8, *quid* to *quod;* 19ᵛ.2.15, ꝑ *angusto* to ꝑ *anguste;* 23.2.5, *cagtigem̓* to *castigem';* 23.2.24, *artificiosa* to *artificiose;* 25.1.4, *graegorū* to *graecorū;* 28.1.18, *abitiis* to *auitiis;* 36ᵛ.1.8, *consecutū* to *exsecutū;* 36ᵛ.1.16, *quq:* to *q̊q:;* 38ᵛ.1.22, *potarent* to *putarent;* 39ᵛ.1.12, *potes* to *potest;* 42.1.20, *qđ* (= M) to *q̊;* 43.2.17, *criminis* to *criminū;* 51ᵛ.1.20, *quid educi* to *quod educi* (*quo deduci* right); 52.1.19, *inesti* to *inusti;* 62ᵛ.1.5, *nr̄um* to *ur̄um;* 63ᵛ.2.19, *conuioio* to *conuiuio;* 68ᵛ.1.9, *et* to *ac;* 72ᵛ.2.9, *faciant* to *faciunt* (*u* later erased); 76.2.6, *uirsiculis* to *uersiculis;* 81.1.5, *momoria* to *memoria;* 83.2.15, *grauerer* to *grauarer;* 84ᵛ.2.10, *c̄silio* to *c̄siliū;* 93ᵛ.1.9, *et* to *aut* (Lupus restores the reading of M; Friedrich reads *et*); 99.2.6, *qđ s* to *in;* 101ᵛ.2.18, possibly *co* or *cō* to *cū;* 102ᵛ.1.21, *ad* to *in;* 104.2.10, *meis* to *meos;* 106ᵛ.1.6, Lupus corrected the miscopied second *a* of *aetati* (*oc*-type of *a* in archetype?).

Corrections in the Line

Evidence of hasty copying can be seen in the numerous instances where Lupus made a mistake, and, discovering his error, corrected it (in most cases at once and without erasure); only a few examples are included where he began to write the wrong letter and immediately corrected his error; 5.2.6, for final *s* of *possis* Lupus started to make *t;* 6^{v}.1.10, second *i* of *copiosissime* corrected from *s;* 7.1.2, first *s* of *esse* (end of line) written over *e;* Lupus wrote, or started to write, *ēē;* 14^{v}.1.5, *e* of *ordiendi* on erased *f* (next word is *fuit*); 14^{v}.2.5, *n* of *addicendū* from a correction (*t* ?); 22^{v}.1.18, *e* of *enī* from *s* (next word is *sic*); 22^{v}.1.23, *nt* of *recepissent* from *t;* 24.1.24, second *i* of *ciuile* from *l;* 26.1.23, *a* of *disputantē* from *e;* 27.2.18, *crass›* to *crass';* 27.2.21, for the last *e* of *dicere* Lupus started to make an *i;* 30^{v}.2.18, in *ut* Lupus made the first stroke of *h* for *u* (*homo* is the next word); 32^{v}.2.5, *t* of *ut* from *d* (next word is *de*); 33.1.12, instead of *m* in *me* he wrote the first stroke of *p* (*praecepta* is the next word); 33.2.3, *possꝫ* to *possint;* 35.2.24, in place of the second *t* of *denuntiatione* he wrote the first stroke of *c* and, without erasing, followed with *t;* 40.2.19, possibly *a* of *tota* from *o;* 41.1.4, *uratoris* to *oratoris;* 44.1.6, instead of *s* in *istorū* he wrote *l;* i. e., he started to write *illorum;* 46.1.13, *m̀* at the end of the line was corrected from *ma;* i. e., Lupus overlooked *mihi* and wrote the first syllable of *magis;* he at once changed *ma* to *mi* (cursive *i* through *a*), then, erasing *i* and *a*, wrote *i* above *m*, and put *magis* on the next line; 56.1.24, in *ipsorū* he made the first stroke of *p*, then corrected to *i;* 58^{v}.1.5, *r* of *altero* from *n;* 59.1.9, instead of *r* in *immortales* he started to write *t;* 60^{v}.1.9, *s* of *recusandi* from *l;* 62.2.10, *r* of *facetiarū* from *a*, without erasure; 77.1.1, *aa* to *aū* (without erasure); 77.2.2, *c* of *au*|*ctoritate* from *t;* 80.1.3, Lupus wrote *admis* and made the first stroke of *e* (i. e., he had in mind *admiseratione*), then changed *s* to *r*, and wrote, without erasure, *a* after the unfinished *e*;

82ᵛ.1.2, instead of *m* in *impulerit* he started to write *p* (so also in *comitiis*, 96.2.4); 85.2.5, for *exiliū* Lupus wrote *exci* (i. e., he started to write *excidium*), and immediately corrected to *exil*, without erasure; 86ᵛ.1.7, instead of *i* in *ipsi* he started to write *p* (*qui* precedes); 86ᵛ.2.8, the first *u* of *animaduersū* from *a* without erasure; 92ᵛ.2.1, *a* of *reliquas* from *i;* 93.2.4, Lupus made the first stroke of an *e* instead of *i* in the last syllable of *orationis* but immediately corrected to cursive *i;* 94ᵛ.1.12, he wrote the top stroke of *g* (*largifico*), then wrote the letter at the beginning of the next line; 97ᵛ.1.22, *c* of *ducas* from *s;* 98ᵛ.2.24, second *e* of *exequar* from *s;* 100ᵛ.1.22, *r* of *sequerent̂* from *n;* 101.2.13, instead of *x* in *dixim:* he started to write *c;* 101ᵛ.2.3, *m* of *innumerabilit̄* corrected from *b;* 102.2.23, *l* of *hilaritatē* from *r;* 102ᵛ.1.9, the final *o* in p*posito* corrected from *i;* 103.2.10, *r* of *historia* from *t*, which was apparently followed by the first stroke of an *a;* 104ᵛ.1.23, *m* of *simulabat* from *l.*

Most of the following corrections are fairly certain and were probably made by Lupus; some of them he corrected as he wrote: 1.1.13, *adq:* to *atq:* ; 2ᵛ.2.3, *imperiū* to *imperio;* 3.2.1, *statu* to *natu;* 5.1.15, *iucundū* to *iocundū;* 5.2.11, *iucundius* to *iocundius;* 5ᵛ.1.15, *adulescentes* to *adolescentes;* 7ᵛ.2.4, *p̄* to p̨; 8ᵛ.1.3, *c* of *auctore* inserted at the beginning of the line; 8ᵛ.1.7, *ulla* to *illa;* 8ᵛ.1.19, *suę* to *suo;* 8ᵛ.2.7, *gimnasia* to *gymnasia;* 10.1.12, *alios* to *illos;* 15.1.19, *iuuerent* to *iuberent;* 15.2.21, possibly *genere* corrected from *genera;* 19ᵛ.2.8, *homine* corrected to *homine* (*ab* precedes); 21ᵛ.1.10, *q̊* from a correction (one or two letters erased after *q*); 21ᵛ.1.12, *cōmittendū* to *cōmittendā;* 29.2.10, *c̄stituta* to *c̄stitutae*, probably by H²; later the original reading was restored by H³; 33.1.3, *in ore* to *more;* 34ᵛ.2.1, *nrū* apparently to *nrom̄;* 35.2.17, *corsu* apparently to *cursu;* 36ᵛ.1.18, last *e* of *intercesserat* from *a*, without erasure; 41.1.16, *s* of *inlustrent̂* has been corrected; 41ᵛ.1.6, apparently *locuplet'* to *locupletē;* 46.1.18, *catulę* to *catule;* 46.2.21, *scupulū* to *scopulū;* 46ᵛ.1.17, *c* of *auctoritate* inserted at the begin-

ning of the line; 46ᵛ.2.17, *e* of *enniū* from *a*, without erasure (possibly the ligature is original); 47.1.12, *et* from *at;* 48.1.14, *cōmonstrent* to *cōmonstret;* 51ᵛ.2.6, second *u* of *adiuuante* from *a*, without erasure; 61.2.7, *sape* to *saepe;* 63.2.1, *q* of *nequā* apparently from *g;* 63.2.9, *li* of *caruilio* from *u;* 63.2.24, the second *l* of *maleolentem* from *t;* 63ᵛ.1.10, *capud* to *caput;* 63ᵛ.1.18, *loci* to *ioci;* 63ᵛ.2.11, possibly *solem:* to *solem'* (the last stroke of *m* on erasure); 63ᵛ.2.21, *iocu* to *ioco* (, = M; *loco* right); 63ᵛ.2.23, *posita* to *positae;* 63ᵛ.2.24, apparently *q̄t̄* to *qđ;* 64ᵛ.1.12, *l* of *infligi̇̄t̄* from *r;* 65ᵛ.2.22, *tam̄* to *tandē;* 66.2.8, *s* of *magis* from *i;* 67ᵛ.1.6, *tarenta* to *tarento;* 67ᵛ.2.8, *r* of *censorem* from *l;* 70ᵛ.2.11, *ciliatione* to ɔ|*ciliatione;* 72ᵛ.2.5, *solo re* to *sole re* (i. e., *solere*); 75ᵛ.2.1, Lupus corrected *quae* to *quam* (abbreviation) *quae* (*q* over an erased *u*); 76ᵛ.1.1, abbreviating stroke erased over *q* of *qđ;* 76ᵛ.2.21, *infirmandis* to *c̄firmandis* (*infirmandis* in preceding line); 82.2.4, second *r* of *metrodorū* over erased *d;* 85.1.1, *laterū* to *lateris;* 85.1.6, *r* of *obruunt̄* from *l* or else Lupus started to write *b;* 85ᵛ.1.21, *sa* (end of line) corrected to *su*, without erasure (*suapte*); 87ᵛ.1.3, *e* of *dispertiun*; corrected from *a*, without erasure; the *a*-half of the ligature was expunged 87ᵛ.2.22, the second *c* of *ulcisci* was corrected from *s;* 88.1.23, *o* of *c̄solationes* from *u;* 88ᵛ.1.4, *possꝰ* corrected to *possint;* 89ᵛ.1.1, *r* of *auctores* corrected from *s*, without erasure; 89ᵛ.1.13, *r* of *c̄tinerent̄* corrected from *n;* 89ᵛ.1.22, *d* of *quidē* from *b;* 90.2.18, *nū* from *nā* without erasure, *a* expunged (*nam* M); 90ᵛ.2.6, second *p* of *populū* from *b;* 91.2.6, *a* of *petenda* corrected to *æ* (*petenda* HAE, *petendae* A² m); 93ᵛ.2.12, last *a* of *inusitatā* corrected from *u;* H³ expunged the letter and wrote *a* above the line; 94.1.22, *u* of *celebrauit* apparently from *b;* 94ᵛ.2.8, *o* of *tralato* corrected from *u; r* is also from a correction; 95.2.19, *y* of *charybdī* from *i* (Lupus is the only corrector along here); 96ᵛ.1.7, *ut* was corrected to *quam* by changing *u* to *q*, writing *ā* above it, and deleting *t;* 96ᵛ.2.15, *lapidae* corrected to *lepidae* without erasure; 98ᵛ.1.17, *frequenī* corrected to *frequenīe* (so; i. e., *frequentem*);

98ᵛ.2.13, *p* of *deinceps* corrected from *si;* 99ᵛ.2.11, apparently *næq:* was corrected to *neq: ;* 101ᵛ.1.23, *h* of *habendā* from *r;* 102ᵛ.1.12, *fere* from *enī;* 104.1.13, *q* was corrected to *q: ;* 104.2.1, *o* of *flexo* corrected from *ū.*

The following corrections are made by expunction: 13.1.3, *iudiciū* corrected to *iudicū;* 15ᵛ.1.16, *quia* to *qua;* 25.2.3, *aliqulla* to *aliqua* (*qu* also apparently from a correction; *alia ulla* right); 26ᵛ.2.11, *inllitteratū* to *inlitteratū;* 29.1.8, *reffellissē* to *refellissē;* 30.1.18, *arespondi* to *respondi* (*multa* precedes); 31ᵛ.1.2, *habeant* to *habeat;* 39.1.2, *n̄* expunged (*non* is right); 64ᵛ.1.17, *quio* to *quo;* 76.1.17, *et* expunged at end of line, repeated at beginning of next line; 92ᵛ.1.17, *æae* corrected to *eae.*

Corrections by the use of deleting strokes occur: 6ᵛ.1.20, *et* deleted (corrector wrong here); 9.2.7, *sum̄edū* corrected to *sum̄dū;* 13.1.14, *studiosius* (second *i* deleted); 16ᵛ.2.22, *adiscendi* (*s* deleted); 26.1.11, *catulae* (second *a* deleted); 26ᵛ.2.4, *ab* corrected to *a;* 50ᵛ.2.21, *ab alienanant* (*na* deleted); 60.1.12, *ne* deleted (not in M); 62ᵛ.1.14, *philipphus* (second *h* deleted); 64.2.9, *mouent* (*n* deleted); 70ᵛ.1.22, *boni* deleted; 83.1.20, *n* of *ꝺnquā* deleted; 89.2.3, *et studio* deleted (*flagret studio* precedes); 94ᵛ.2.23, *ad* deleted; 97.1.3, *ille* deleted (the word was written twice); 105ᵛ.1.9, first *l* of *util* | *le* (=M) deleted; H has the cryphia. In cases where the letter *i* is to be inserted Lupus adopts the common practice, found also in other manuscripts corrected by him, of drawing a cursive *i* through the letter to be deleted (H² also makes use of the same device, but the *i* does not have the same form); e. g., 5ᵛ.2.6, *sermones* corrected to *sermonis;* 6ᵛ.2.5, *quaessesse* to *quaesisse* (*s* erased); 9.2.12, *maritamarū* to *maritimarū;* 10ᵛ.2.21, *didecerint* to *didicerint;* 20.1.3, *exaedificare* to *exaedificari* (wrong; Lupus omitted the following *id;* H³ later corrected *i* to *e*); 23ᵛ.1.1, *degeneratā* to *digeneratā* for *generatim;* H³ apparently intended to correct to *et generati* (or *-tim*?); L has *et generata;* 23ᵛ.2.23, *definire* to *definiri* (wrong); 45ᵛ.1.18, *insunuet* to *insinuet;* 50ᵛ.1.7, *requissesse* to *requisisse* (*s* erased); 51ᵛ.2.6,

animama to *animima* (A has *animina*); 61.2.19, *nise* to *nisi;* 80ᵛ.2.20, *memenisset* to *meminisset;* 84ᵛ.2.4, *anime* to *animi;* 104.2.17, *flexibile* to *flexibili* (for *flebili*).

Erasures

A CHARACTERISTIC feature of Lupus' revision is his practice of erasing whole lines or parts of lines and rewriting them; the erasing has been so thoroughly done that it is impossible to determine what was erased, and so skilfully that it easily escapes notice (many similar cases are found in the Paris *De inuentione*[1]); e. g., 1ᵛ.1, whole line; 2.2.18, *piā poetarū;* 2ᵛ.1.19, *b: cōmo;* 9ᵛ.1.19, *tius artificio;* 11ᵛ.2.13, whole line; 21.1.14, *rem maxime admiror;* 21ᵛ.2.15, *heredē scripsisset;* 23.1.6, whole line; the last two letters, however, extend beyond the erasure; 26.1.5, *hoc genere disputationis;* 26.1.17 and 18; 26.2.2, *ctation;* 27ᵛ.1.2, *xa sit quae;* the next word *ī* is by H³; 30.1.7, *hil possit;* 31ᵛ.2.16, *de uir;* 33.2.1, whole line; 33ᵛ.2.10, whole line; 35.1.12, whole line; 35.1.13, *dico ut;* 37.1.13, *et tantū;* 38.2.22, *ē contēnunt adse;* 43.2.24, *de genere testium* (the remains of a superscript *o*, with a reference mark, are still visible above *te*); 43ᵛ.1.3, whole line; 44.2.24, *rabiles sint;* 46ᵛ.1.24, *atheni;* 49.1.7, whole line; 51ᵛ.2.19, *ctari;* 54.1.21, *cōmemorabat;* 56.2.20, whole line; 56ᵛ.1.16, *fortunę ut;* 56ᵛ.2.16, *uolum: ;* 59.2.1, *per .ē.;* 60.1.1, whole line; 60.1.2, *nisi ēē;* 60.1.12, *cius quid igi̇̂t patie;* 61.1.9, whole line; 62.2.22, *narrationi;* 63ᵛ.1.13, *tari inquit si* (the erased space extends above the line); 63ᵛ.1.15, *dabile et honestū at* (something has been erased on the left margin); 63ᵛ.1.16, *eodē genere est calu;* 63ᵛ.2.14, *si quando;* 63ᵛ.2.23, whole line (something has also been erased in the margin to the left); 66ᵛ.2.6, whole line and *nus* in the next line; the letters have been spread out to fill the space; 67.2.1, whole line except the last syllable; 67ᵛ.1.3,

[1] A long list is given by Ströbel in the preface of the Teubner edition of *De inuentione*, pp. xvi–xvii.

dilig; 67ᵛ.2.20, *depre* (*d* has been erased before the *d*); 70ᵛ.2.15, *potest confero·sū;* 71ᵛ.2.11, all but the last two letters; 71ᵛ.2.12, all but the last two words; 72.2.12, *crassi;* 72ᵛ.1.24, *nisi* p*fidia acci* (not sure as parchment is rough here, but traces of ink above *nisi*); 73ᵛ.2.22, *do·degre;* 74ᵛ.1.1, whole line; 76.1.7, *pellanda ·ē·;* 78ᵛ.2.23, *laudanda·geṅ;* 82.1.9, *mēbra oratio;* 85ᵛ.1.19, *pro,* and 20, whole line; 87ᵛ.2.19, *ndine* over erasure of 9 or 10 letters; the N's are spread out; 88.1.7, whole line; 90.1.1, *quisq: uelle;* 91ᵛ.2.3, *guae so;* 91ᵛ.2.18,19, two lines; 104.1.8, *eminentia;* 104.2.15, *miserat;* 106.1.16, *ad forum de;* 106.2.13, *enatu;* 106ᵛ.1, the first line of the colophon seems to have been erased and rewritten.

Short groups of letters also are found written in an erasure; in the following cases it is impossible to determine what was erased: 6ᵛ.1.4, *re* of *munere;* 8.2.17, *ab hisce;* 8.2.19, *quae;* 16ᵛ.1.11, *non* (end of line); 17ᵛ.1.7, *oe* of *poena* (end of line); 26ᵛ.2.8, *fere* (end of line); possibly Lupus wrote *nostrorum* (abbreviated) and immediately noted his omission; 40ᵛ.2.16, *s* of *generis;* 41ᵛ.2.22, *si* of *sitis;* 43ᵛ.1.16, *ra* of *obscura* (beginning of line); 49ᵛ.2.18, *t* of *oportet* (apparently corrected from *oporteat*) and *quid;* 52.2.16, *uid* of *uideare;* 58.2.22, *e* and *i* of *ore in;* 60ᵛ.2.9, *hosp* of *hospitium;* 63ᵛ.2.19, *sed;* 79.2.22, *r* of *admirationis,* with a long sweep, covers an erasure of 3 or 4 letters (cf. 80.1.3, where Lupus started to write *admiseratione*); 80.2.16, *l* of *libenl̄;* 89ᵛ.2.20, *m* of *quęstionem* (*m*-stroke erased over *e*) and *que;* 101ᵛ.2.4, *cio n* of *scio notū;* 102.1.4, *da* of *exponenda* and *re.*

Especially characteristic are the erasures made by Lupus, in the course of his copying, at the end of the line. Sometimes he is not satisfied with the line ending; e. g., he avoids leaving an initial vowel standing alone at the end of the line (so too in the Berne Valerius Maximus); he may decide that the line is too long or too short (e. g., 10ᵛ.1.14, *finitiṁ* is changed to *finitimus* to fill out the line; similarly $\overset{2}{t}$ is expanded to *tur,* 80.2.14; vice versa, 40ᵛ.1.22, *quęstionibus* is shortened to *quęstionib:* at the end of a

long line). Occasionally, however, the erasures are due to his desire to secure a correct division of syllables; frequently he erases a syllable that in his haste he had repeated at the beginning of the next line. These erasures easily escape notice because they are almost invariably made by wiping off the ink while it is still fresh. The erased letters cannot always be deciphered; in fact, in some cases it is not certain that Lupus finished writing the syllable before he changed his mind and wiped off the letters. In the following places Lupus has certainly or probably wiped out (or erased) letters that now stand at the beginning of the next line: 1.2.18, *corū* (?); 1ᵛ.1.24, *sū* (probably; Friedrich reports *in* erased); 2.1.6, *ani;* 2ᵛ.1.2, *d;* 2ᵛ.1.24, *uen;* 5.2.7, *s;* 5.2.10, *otio* (long line); 8ᵛ.2.18, *so;* 10.2.18, *to;* 10ᵛ.1.10, *s* (or *e*); 12.2.5, *r;* 12.2.12, *in;* 12ᵛ.1.17, *s* or *sc;* 13.1.10, *sūmāq:* changed to *sum;* 13.2.20, *o;* 13ᵛ.2.22, *omnis;* 14.1.6, *ni* or *nia;* 14.1.7, *de;* Lupus probably wrote *de|spero n̄ despero;* he immediately discovered his error, erased the first two words, and wrote *non* where *spero* had stood (space of 5 or 6 letters); 14.2.19, *e;* 17.2.3, *i;* 17ᵛ.1.10, *ex;* 20ᵛ.2.12, *m;* 22.2.9, *par;* 24.2.20, *stas;* 25.1.8, *ne* (probably); 25ᵛ.2.22, *ses;* 26.1.24, *re;* 31.1.20, *s;* 37.1.1, *rū;* 37.1.24, *stri;* 38.2.5, *re;* 39.2.1, *b;* 39ᵛ.1.17, *g;* 41ᵛ.2.10, *d;* 44.1.23, *rę;* 44ᵛ.1.9, *ac;* 45.2.24, *plu;* 46.1.4, *e;* 46ᵛ.2.5, *mos;* 51ᵛ.2.6, *te;* 59.2.14, *n̄;* 65.1.5, *unte;* 66.2.23, *pi;* 66ᵛ.1.4, *b;* 66ᵛ.1.20, *p;* 66ᵛ.2.9, *gra;* 67.2.3, *m;* 67.2.12, *fe;* 68ᵛ.1.6, *de;* 68ᵛ.2.16, *ga;* 70.1.11, *s* (*s* added to following line later); 71ᵛ.1.17, *ret;* 75.1.24, probably *tū ad;* 76.2.14, *ra;* 76ᵛ.2.15, *t;* 77ᵛ.2.7, *n̄;* 80.2.17, *euo;* 84ᵛ.2.2, *Per;* 85.1.19, *su;* 86ᵛ.2.1, *nio* (*o* above the line); 88ᵛ.2.20, *ad;* 89.2.13, *o;* 90.1.14, *ra;* 91.1.24, *grę;* 92ᵛ.2.14, *ne;* 94ᵛ.1.2, *si;* 100ᵛ.1.20, *lu;* 102.1.17, *q;* 103.2.4, *ud* (line too long); 103.2.18, *u* or *ui;* 104.2.21, *mi;* 104ᵛ.1.15, *ma;* 105ᵛ.2.21, *om;* 106.1.22, *lus;* 106.2.5, *ne* or *ner;* 106.2.19, probably *ctri.* At 56ᵛ.1.12, *q:* is apparently corrected from *qm̄;* at 93ᵛ.1.2, Lupus wrote *aut*, erased it and wrote *et* at the beginning of the next line.

Lupus as Scribe

There are many other cases of erased letters; most of the following are probably by Lupus: 2^{v}.1.21, *e* after *eloquentia;* 3^{v}.1.20, erasure of about three letters after *quib:dā;* 5^{v}.2.12, *q:* after *at;* 12^{v}.1.18, *q:* after *describendis;* 15^{v}.2.24, one or two letters at the beginning of the line; 18.2.6, *p* before *artē;* 24.2.24, *s* after *ciuili* (next word begins with *s*); 26^{v}.2.11, one or two letters after *bonū;* 27^{v}.2.9, *uidere* apparently corrected at once from *uidetre;* 31.1.16, *uicit* corrected from *uincit;* 33.1.17, *neccesse* corrected to *necesse;* 33^{v}.2.1, *h* erased before *exp̣tio;* 40.1.4, *q* erased after *ita;* 40^{v}.1.1, *ti* after *isti;* 44.1.10, *sint* corrected to *sin;* 44^{v}.1.22, *in* before *certū;* 46.2.11, *c* after *ne;* 46.2.14, *s* after *excipere;* 46^{v}.1.9, *g* at the beginning of the line; 49^{v}.1.8, *et* at the end of the line; 52.2.21, *s* after *tui;* 54^{v}.1.17, one or two letters at the end of the line (*co*?; *coepi* begins the next line); 55.1.19, *dii* corrected to *di;* 60.2.19, *e* wiped out before *ēē;* 61^{v}.2.15, *dixisse* apparently erased after *quendā;* 62.2.24, *et* (the following word begins with *et*); 63.2.14, two letters wiped out at the end of the line, the first was *a;* 66.2.7, one letter after the first *s* in *dixisset;* 72^{v}.1.15, three letters after *multi* (*ita*?); 75.1.21, *aut* apparently wiped out at the end of the line (*aū* precedes); 77.2.5, *re* after *minore;* 79^{v}.1.24, *a* erased before *e* of *emolūmto* (the same correction at 103^{v}.1.19); 82.1.11, *m* apparently after *similitudine;* 83^{v}.1.2, one letter at the beginning of the line; 83^{v}.2, erasure after LIBER; 88^{v}.1.15, first *n* of *antemeridianę;* 88^{v}.1.17, *s* before *essiones* (*sessiones* M); 99^{v}.1.18, *e* or *ē* before *eo;* 106.2.6, *o* before *hortensius.*

The erasure of the *m*-stroke is frequent; in some places the change was made at once by Lupus for technical reasons, e. g., to fill out a short line or to facilitate syllable division; most of the other cases, whether by Lupus or not, correct to the right reading: 2.1.2, *quā* corrected to *qua;* 4^{v}.1.23, *opacandū* to *opacandum* (end of line); 5.2.24, Lupus began by writing *ueniā* and changed to *ueniamus;* 5^{v}.2.4, *c̄tionē* corrected to *c̄tione;* 8^{v}.1.7, *scientiā* to *scientia;* 14^{v}.1.16, *antoniū* to *antonium* (end of line); 18.2.10, *similē* to

simile; 21ᵛ.1.5, *tū* to *tu;* 21ᵛ.2.1, *mortē* to *morte;* 26ᵛ.1.14, *amicorū* to *amicorum* (end of short line); 30.1.1, *rationē* to *ratione* (*rationem* = M; both readings in the editions); 30ᵛ.1.15, *annorū* to *annorum* (end of short line); 32ᵛ.2.17, *adsūmā* to *adsumā;* 45.2.20, *ingeniū* to *ingenium* (end of line; *m* apparently on erasure of two or three letters); 55.1.21, *tū* to *tu;* 73.1.23, Lupus first wrote *argū* at the end of the line; he then erased the *m*-stroke and wrote *m̄tis* on the next line; 85ᵛ.2.1, *mẹrorē* corrected to *mẹrore;* 88.2.18, p*spicū* immediately corrected to p*spicuum;* 89ᵛ.2.20, *quẹstionē* to *quẹstionem;* 91.1.7, *nullā* to *nulla;* 91.1.8, *cognitionē* to *cognitione;* 91.1.20, *cursū* to *cursu;* 92.1.6, *eloquentiā* to *eloquentia;* 98.1.4, *brumalē* to *brumale;* 106.2.24, *uostrā* to *uostram.*

Lupus as Scribe

Concordance Table

The numerals at the right indicate the book and section of the *De oratore* in which the first word of each page of the manuscript is found.

1	*cogitanti*	I 1
1v	*repetenda*	4
2	*qui forte*	8
2v	*quod hoc*	12
3	*nostrorum*	15
3v	*pauci*	18
4	*(iudi)ciorum*	22
4v	*(di)uinitus*	26
5	*maioribus*	30
5v	*alia*	33
6	*quid in ceteris*	37
6v	*(le)gum*	40
7	*(concin)gitur*[1]	44
7v	*ipse*	47
8	*ut eum*	50
8v	*atque totus*	54
9	*his studiis*	57
9v	*(na)turis*	60
10	*nimis*	65
10v	*erit ornare*	69
11	*pingere*	73
11v	*non de*	78
12	*te modo*	82
12v	*prudentiae*	85
13	*(oratio)nibus*	88
13v	*atque ita*[2]	91
14	*(ani)mo*	94
14v	*in dicendo*	97
15	*negare*	101
15v	*(geren)dus*	105
16	*uolgari*	109
16v	*(natu)ram*	113
17	*honori*	117
17v	*in dicendo*	120
18	*non potuisse*	124
19	*[exer]citatione*	157
19v	*aspexerim*	161
20	*habemus*	164
20v	*(orato)ris*	167
21	*(dicen)di*	170
21v	*deridenda*	174
22	*quod*	177
22v	*testamentorum*	180
23	*quaeritur*	183
23v	*digeste*[3]	186
24	*hisce*	190
24v	*scaeuola*	193
25	*temptans*	II 13
25v	*ut dum*	16
26	*quodam*	20
26v	*ac libere*	23
27	*(sulpici)us*	26
27v	*in eius*	30
28	*(ora)tor*	34
28v	*(ar)tium*	37
29	*nam hesterno*	40
29v	*ita inquit*	44
30	*quoniam*	47
30v	*age*	51
31	*(stu)det*	55
31v	*usus*	58
32	*ita loquontur*	61
32v	*infinita*	65
33	*in moribus*	68
33v	*quid discere*	71
34	*uerborum*	73
34v	*fertur*	75
35	*qua*[4]	79
35v	*possumus*	82
36	*si intellegam*	85
36v	*(faci)lius*	88
37	*potest*	92
37v	*meneclem*	95
38	*defuit*	98
38v	*operam*	102
39	*plerumque*	105
39v	*saepe*	109
40	*tam quaeritur*	112
40v	*atque isti*	117
41	*tametsi*	120
41v	*tu uero*	124
42	*(do)ctrina*	126
42v	*solent*	130
43	*(ser)uandae*	132
43v	*quae*	135
44	*(ge)nera*	139
44v	*debilitati*	142
45	*definita*	145
45v	*plurimum*	148
46	*maxime*	152

[1] For *coniungitur*.
[2] Corrected to *at qd̄ ita*.
[3] For *digesta*.
[4] For *quasi*.

46v *nam et* 154
47 *res* 156
47v *multitudinis* 159
48 *diem* 162
48v *nam et* 166
49 *(pos)simus* 170
49v *deberet* 174
50 *quidquid* [1] 177
50v *noram* 180
51 *(ora)tionis* 183
51v *utilitas* 186
52 *horrere* 188
52v *ad exardescendum* 190
53 *furere* 193
53v *(cicatri)ces* 195
54 *(crude)lem* 198
54v *propter* 199
55 *praeceptis* 201
55v *modo* 204
56 *hominum* 207
56v *merita* 209
57 *excitamus* 212
57v *non effici* 215
58 *enim est* 218
58v *bona* 222
59 *iam haberet* 224
59v *(cen)sura* 227
60 *uidemur* 230
60v *(gene)re* 233
61 *quo modo* 235
61v *moderatio* 238
62 *ut ita* 241
62v *similitudo* 244
63 *abige* 247
63v *uideo* 249
64 *quibusquomque* .. 252
64v *genus* 255
65 *(su)perbia* [2] *nam* . 257
65v *salsa* 260
66 *alieno* 263
66v *(hel)uium* 266
67 *contraria* 269
67v *quaereretque* 272
68 *uides* 275
68v *(sto)machosa* 279
69 *(familia)ris* 282
69v *potest* 285
70 *nimis* 288
70v *uoltis* 291
71 *(defen)sione* 293
71v *esse dictum* 296
72 *(dispu)tata* [3] *apud* 299
72v *denique* 301
73 *praemunitione* ... 304
73v *causa* 308
74 *saepe* 311
74v *quo utar* 315
75 *(prote)xuit* [4] 317
75v *(contra)ria* 321
76 *uibrant* 325
76v *in hoc* 329
77 *ea autem* 331
77v *dignitatem* 334
78 *ad animorum* ... 337
78v *(acerbi)tate* 340
79 *fortuna* 342
79v *laudamus* 344
80 *aut genere* 347
80v *antonius* 351
81 *fertur* 353
81v *uerum* 357
82 *informatio* 358
82v *ad hanc* 361
83 *eadem* 364
83v *facere* [5] 366
84 *instituenti* .... III 1
84v *dignitatis* 3
85 *septimo* 6
85v *enim* 9
86 *te crasse* 12
86v *suspicatur* 15
87 *non ut* 110
87v *uiri* 113
88 *(hone)stum* 116
88v *ut ei* 120
89 *(discen)dis* 123
89v *(aucto)resque* 126
90 *quisque* 129
90v *aliam* 132
91 *in hac* 135
91v *populares* 138
92 *uellet* 140
92v *inferiores* 143
93 *inquit* 146
93v *(con)iunctis* 149
94 *aut alia* 153
94v *(bre)uitas* 157
95 *audit* 160
95v *traferendis* 163
96 *imperi* 166
96v *(trepi)dat* 168
97 *et ego* 171
97v *ex multis* 175
98 *(ru)tundum* 178
98v *(uti)litatem* 181

[1] For *quid.*
[2] For *superbiam.*
[3] For *disputo ita.*
[4] For *praetexuit.*
[5] For *faceret.*

Lupus as Scribe

99	(*nu*)*mero*	183	101v	*dicerent*	198	104v	*demissum*	218
99v	(*interual*)*lis*	186	102	*in re*	202	105	(*finien*)*dis*	220
100	*qui*	190	102v	*duo*	205	105v	(*quae*)*cumque*	224
100v	*aut aurium*	192	103	(*senten*)*tiis*	208	106	(*ascende*)*re*	227
101	*at in*	196	103v	*omnique*	212	106v	*succrescit*	230
			104	*in actione*	215		

FACSIMILE OF THE MANUSCRIPT

INCIPIT DE ORATO
RE LIBER :
PRIMUS

Cogitanti mihi sepenumero
& memoriæ uetera repetenti pbea
ti fuisse quincte frat illi uideri
solent. qui nopiam per p eu m
echonorib: et rerū gestarū glo
ria florere. eū uitae cursū
tenere potuer uel in negocio cū
dignitate ee posse, ac fuitq; d
mihiquoq: interiū requiescendi
atq: animū adutriusq: mrum
pclara studia referendi fore
uisū et ppe abomnib: ē cessū
arbitrarer, sim finitē forensi
ūrerū labor. et ābitionis occu
patio curs bonorū et eā ecclis
flexu ē sentis, quās pē cogi
tationū et ēsiliorū meorū cū
graues eōmunitemporitū
uarii nrī casus fefellēr; nāqui
locus quietis et tranquillitatis
plenissi mr fore uidebat. in eo maxi
me molestiarū et curbuleretis
mue tēspectaces excuer: neq: ā
nobis cu pientib: atq: optantib:
fruet otii dat est a deas artib
quib: a pueris dedit sim celebrandas in nos q: re colendas. nā
prima ętate incidim in ipsā p
turbationē disciplinę uetert
et ēsulatu deuenim in medii
rerū omniū certam atq: di
scrim. et sic pus omne pose ēsu
latū obiecam fluctib: quip
nos ac cōmuni pesse depulsi in
nos met ipsos redundare et
tam in eis asperitatib: rerū
uel angustiis tēporis. obsequar
studiis nris. et quantū mihit
frau inimicorū causa am
corū tresp: ribuet otii. ad seri
bendū pocissimū conferā. tibi
uero frat neq: hortanti deero
neq: rogant; nā neq: auctori
tate quisquā ap me plus ualere
te potest neq: uoluntate. ac m

repetendae uetericui dā me
nonsatis explicata recordatio
ſit arbitror a pta adid qd req
ris: ut cognoscas quae uir omniū
eloquentissimi clarissimiq:
ſenserim e de omni oratione di
cendi: uisē uti mihi sae pedi
xisti. qm̄q̄ pueris aut adule
scentulis nob aut ex cōmentari
olis nr̄is inchoata ac eruditae ex
ciderē uix hac ætate digna er
hoc usu quē ex causis quas dixi
m̄roc tamen sq: cōsecutus sum. ali
quid is dēdere b: polita uis a nob
p fectaue sq: proferri soleſq:
n̄ unquam hac dere a me in
disputationib: nr̄is dissentire
qd ego prudentissimorū bo
minū a rtib: eloquentiā ē tene
ri statuā. tuaū illā a be legan
tia doctrinę segregandā pu
tes. et inquo dāingeni atq: ex
ercitationis g enere ponendā.
ac mihi q dē sae penumero

| sumos homines ac sūmis ingeniis
p ditos inquirendi quaerendū ee
uisū est. quid ēet cur plures in omnib: re
b: quā in dicendo admirabiles
exstiterint. nā quo cūq: te animo
et cogitatione conuerteris: p multos excellentis inquocūq: genere
uidebis n̄ medioc. ū arctū s
prope maximarū. Quis enim
qui sclarū hominū scientiā
rerū. turpitudinē magnitudinē
metiri uelit. n̄ ante ponat ora
tori imperatorē quis dubi
tet quin bellidux ex hac una
ciuitate p stantissimos paene in
numerabiles: in dicendo dū ex
cellentes: ux paucos proferre
possim. ita uero cōsilio ac sapien
tia q regere ac gubernare rēp
possim multa nr̄a plures patrū
memoria atq: etiā maiorum
exstiterūt cui boni p diu nulli uix cui
singulis aetatib: singuli tolera
biles oratores inuenirentur. ac ne

quisforte cū aliis studiis quę recēdunt
a rebus: arq; inquā uarietate litterā
rū uersent, magis hanc dicendi
rationē quā cū imperatoris laude
aut cū boni senatoris prudentia
cōparandā putet. cū uertatur
animū ad ea ipsa artiū genera
circumspiciatq; quid in iis floru
erint quāq; multis sic facillime
quanta oratorū sit et sē pfuerit
paucitas iudicabit; neq; enīm
fugit omnīū laudatarū artiū
procreatricē quandā et quasi
parentē eā quā philosophiam
græci uocant ab hominib; docatis
simis iudicari. in qua difficile ē
numerare quot uiri quanta
scientia quantaq; insuis studi
is uarietate et copia fuerint
q̄n una aliqua uita sē paraue la
borasse. si omnia q; cūq; possent
scientiæ puer. ingratione uel dis
serendi ratione cōprehendit.
quis ignorat ii q̄ mathematici
uocant quanta obscuritate rerū
et quā recēdita arte et multiplici
ci subtilitate uersent quorum
ingenere tam multa pfecto ho
mines exercent ut nemo forte
studuisse omnib; scientiis uide
atur quinq; uoluerit
cōsecutus sit: quis musicis, quis hu
ic studio litterarū qd pficere
possit quis grāmatici uocant penitus
sederit, quin omnē illarū pene
infinitā uim et materiē scientiæ
cogitatione cōprenderit. uerē
mihi hoc uidentur ēdicturi ex
omnib; iis qui in harū artiū li
beralissimis studiis sint do
ctissimisq; uersati minimā co
piā poetarū egregiorū ex
titisse: arq; in hoc ipso numero
inquo prauo exoritur aliquis
excellens. si diligenter ex mō
rū et exemplaecorū copia cōpa
rare uoles. multo tam pauciores
res quā poetæ bonī reperies.

qđ hec ꝯ mirabilius debeat u
deri quia ceterarū artiū stu
dia fere recēdant atq: abdant
fontib: hauriunt dicendi aūt
omnis ratio in medio posita cō
muni quodā usu atq: in homi
nū ore et sermone uersatur.
ut in ceteris id maxime excel
lat qđ longissime sit ab imper
itorū intellegentia sensuq:
distuncti: Iudicando aūt utrū
uel maximū est uulgari ge
nere orationis atq: ē suetudine
cōmunis sensus abhorrere
ne illud quidē uere dici potest
aut pluris ceteris inferre.
aut maiore delectatione aut
spe liberiore aut p̄mus ad
discendū amplioribꝫ cōmo
ueri atq: ut omnia ꝯ graecia
quę sēp eloquentia princeps
ē uoluit atq: illas doctrinā
rū omniū inuentrices athenas.
in quib: sū maiores uiri ecm

uenta ē et perfecta in hac ipsa ciui
tate p̄fecto eloquentiae studia
uiguer: nā postea quā imperia
omniū gentiū confirmata diuur
nitas pacis otiū cōfirmauit; ac
p̄moquidē coepit ratiōnis ingra
ri quin eq: exercitationis illā
uim neq: aliquod p̄cepta artis ea ar
bitrarent tantū quantū ingenio
et cogitatione poterat consequi
bant. postea uidit oratoribus
graecis cognitis q: doctoribus.
incredibili quodā nri homines
dicendi studio flagrauer: exci ta
bat eos magnitudo. uarietas. mul
titudoq: in omni genere causarū
ut ad eā docerī nā quā suo quisq:
studio ē secutꝰ et. adiungere tur
usus frequens. qui omnia p̄cepta
superaret; erat aūt huic studio
maxima q nunc quoq: ē expo
sita p̄mia uel adipiscendi facultas
uel adhibendi cautē; ingeniū ut
mutas reb: possum iudicare

magistro.

nr̄orū hominū multāq̄ ceteris bo
minib: omniū gentiū p̄stare-,
quib: decuisse quis n̄ uere mireť
excommmemoria aetatū: tēporū.
cuitatū: tā exiguū oratorū nu
merū inuenirit. Veni maius
ē hoc quidd̄ quā homines opi
nant. et plurib: exaratib: seu
diuisq: collectū; quid enī quis
aliud in maxima discentiū mul
titudine. suma magistrorū
copia p̄stantis sumis hominū
ingeniis. infinita uarietate.
amplissimis eloquentiae ppo
sitis p̄mus ēe causae putet nisi
reiquandā incredibilē ma
gnitudinē ac difficultatem.
Est enī et scientia cōprendenda
rerū plurimarū. sine qua
uerborū uolubilitas inanis
atq: irridenda ē. et ipsa oratio
conformanda. n̄ solū electio
ne. sed etiā ēstructione uerbo
rū. et omnes animorū mot̄.

quos hominū generi rerū rationi
ratribuit penē p̄noscendi quod
omnibus ꝓpriumq: dicendi in eo
rū qui audiunt mīrab: aut sedan
dis aut excitandis exp̄mendae ē-;
Accedat eodē oportet lepos qui
dā facetiae q: et eruditio libe
rodigna. celeritas q: et breui
tas et respondendi et lacessen
di supra uenustate atq: ur
banitate cūncta tenenda
p̄terea ē omnis antiquitas
exemplorū quis. neq: uis le
gū ac uris ciuilis scientia
neglegenda ſt. nā quid ego
de actione ipsa plura dicam
quae motu corporis q: gestu.
quae uultu q: uocis conforma
tione ac uarietate moderan
da ſt. quis sola p se ipsa quanta
sit. historionū leuis ars et sce
nae declarat. in qua cū omnes
in oris et uocis mot̄ moderatio
ne laborent. quis ignorat quā

memoria

pauciſſime fuerint q: quos animo
æquo ſpectare poſſim? Quidd
cã de theſauro rerũ omnĩũ me
moria: quæ niſi cuſtos inueneris
cogitaſq: reb: et uerbis adhibe
ãt: intelleges omnia etiã ſp
clariſſima fuerint in oratore
pertura: quã obrẽ miraris de
ſinam. quæ cauſa ſit eloquen
tiũ pauciſſimis cui me exciſſ reb:
uniuerſis eloquentiã cẽſtet: in
quib: ſingulis elaborare ꝓma
ꝫnũeſt: horũ q: pociuſ libe
roſ nr̃oſ ceteroſq: quorũ ꝫlo
riã nobis dignitas cara eſt. ut
animo rei magnitudinẽ com
plectar: neq: eis aut põpa ſaut
magiſtris aut exercitationib:
quib: utuntur omnes. ſalutiſquib:
dã qd expectant cẽ ſequi poſ
ſe cẽ fidant; ac mea quidẽ ſenten
tia nemo poterit ee omni laude
cumulat oratore: niſi erit omn
ũ rerũ magnarũ ars: artiũ

ſcientiã cẽ ſecat; et eni exercitã
cognitione floreſcat et redun
det oportet oratio. quae niſi ſit
a bono ratore ꝓcepta et cognita.
manẽ quandã habet elocutionẽ
et ꝓpe puerilẽ; neq: uero ego
boctantiã oneri ſi imponã nr̃i ſ
pſertim oratorib: in hac tanta oc
cupatione urbis acuitae; nihil
ut ius putẽ licere neſcire quan
quã uis perfecto oratoris pfeſſio q: ipſa
benedicendi hoc ſuſcipere ac
pollicer uidet ut omnia de re
quaecũq: ſint ꝓpoſita ornate a bene
copioſe q: dicat; ſed quia nõ dubito
quin hoc pleriſq: immo ſũ infini
tũq: uideat et qd ꝫ eos homi
nes nõ ſolũ ingenio et doctrina
ſed etiã otio ſtudio q: abundare
pationẽ iã quandã artiũ neq: in
uniuerſo genere ſingulos ela
borare ſ. ſeposuiſſe a ceteris
dictionib: eã partẽ dicendi q: in
forenſib: diſceptationib: iudi

ciorū aut deliberationū uersa
ret. et dum ū gen oratori relinq
se: n cōplectar in hīs libris ampli
us quā qđ huic generi requisit
et multū dispuctū sūmorū ho
minū ppe sensu. ē tributū.
repetāq: n abinc ab ulis nr
ueteris pueriliq: doctrinae quen
dā ordinē p̄cepto rū. sed aeque
quondā accepi in nr orū hom
nū eloquentissimo rū et omn
dignitate p̄cipū disputatione
ee uersata. n quo illa cū hā que
grae ci dicendi ars afice set docto
res reliquer. sed cu mille pace
ant in pmptu aliq: sint omnibus.
neq: ea in p̄tatione mea aut
ornatius explicari aut plan
us exprimi possint. dabis hanc
uenia mi frāt ut opinor uico
rū quib: sūma dicendi laus am
hominib: cessa st auctor tace
grae ci anteponam. Cum
igit uehemētius inuehere tur
in causā principū cū l philippus
drusiq: tribuna p̄senat auctō
rit ate susceptā infringi iā de
bilitari q: uidere. dicimihi me
mini ludorū romanorū die:
l. crassū quasi colligendi sui
causa sēm cum calanū consulisse
uenisse eo dē socer eius qui fuerit
q. mucius dicebat. nam antonius.
homo et cōsiliorū in rep. socius.
et sūma cū crasso familiari
tate iunct. exierant aūi cū
ipso crasso adulescentes et dru
sti maxime familiares. et cn gb:
magnā tū spē maiorē natu
dignitatis suae collocarent.
et cotta quitor pl. petebat. et p.
sulpicius quidem cepse eū ma
gistratū petturus. putabat.
bi primo die de tē poribq: deq:
uniuersa re p. quā ob causā ue
nerat multū in se usq: ad ex
tremū tempus diem collocatas.
quo quidē sermone multa di

impend;

uirtute² attribuit illis ēs ulatorib:
cotta deplorata ecce memora
tam narrabat. ut nihil incidisse
posteaquam tacitam mali. qd nim
pendere illi tanto ante uidis
sent. eo ad omnis sermonē
fecto. tanta in erasso humā
nitate fuisse. ut cū Lauri ac
cubuissent. tollere de² omnis
illa. super iorem fericta ser mo nis
eaq: ēēc in homine uicedtas et
tam² in loquendo lepos. ut di
ei sint eo cum uersari fauisse uidere
t². conuiuium tusculanum; poste
ro ad die cū illi maiores
natu sacris quiessent. et tā
bulationē uentū ēēo dicebat
tū socratis duob: spatiis scrib:
uefacit dixisse; Cur n̄ imita
m² crasse socratē illū quē
in pbedro platonis nāme
hēcaua platan² admonuit
quae n̄ mn² adopacandum
hunc locū paululū diffusa
ramis quā illa cum sumbrā se
cum² ē. socrates. quae mihi uidet²
ntā ipsa acula quae describit²
quā platonis oratione creuis
se. et qd illeduriissimis pedi
b: fecit ut crescere et in herba
atq: ita q: philosophi diuinit²
fer ēēdicta loquere et². id meis
pedib: certe c cedi aequius;
tū crassus dixisse. immo uero cōmo
diuscia pulumos q: poposcis
se. et omnis in suis sedib: que
erant sub platano c sedisse
dicebat; ibi ut ex pristino ser
REL monere laxarent² animi omni
X̄ um. solebat cotta narrare. crassū
sermonē quendā de studio
dicendi maluisse. Tuncu m
ntaret ex cursu. n sibi co hor
tandi sul piciū et cotta. s. ma
magis uerū q: collaudandū
uideri q dam iā ēē facultā
tē adeptum aequalib: suis
solū anteponerent². s. cu m

maiorib: natu cōparare rei. neq;
uero mihi quicquā inquirēdū
bilius uidet quā possedicendo
tenere hominū mentes allicere
uoluntates impellere quoue
lint unde aūt uel ut deducere. hec
una res in omni libero popu
lo maxime in pace atq; tranquil
lis q; ciuitatib: pcipue sēp floru
it sēpq; domina tē. quid ent ē
aut tā admirabile quā ex infi
nita multitudine hominū ex
istere unū quid q d omnib: na
tura sit datū uel solus uel cū p
pauci facere posit. aut tā iu
cundū cognitu atque audicu.
quā sapienti: sententia gra
uib: q: uerbis ex ornata oratio
et polita. aut tā potens tā q: ma
gnificū. quā populi motus. iu
dicia religiones. senatus gra
uitate. unus oratione cuerti
quid tā porro regiū tā libera
le tā munificū. quā opē ferre
supplicib: exercitare afflic
tis dare salutē liberare pe
riculis retinere homines in
ciuitate. quid aūt tā necessariū
quā tenere sēpar ma quib:
uelut ipse esse possis. uel p
uocare emortuos. uel acula
sci lacessit. aut graue one sēp
eorū subsellia rostra curiā q
medium re. quid ē potest in
otio aut iocundius aut ma
gis pprium humanitatis quā
sermo facet. a nulla in re. u
dis. bocem unop tam. uel
maxime feris qd colloqui
mi. menos. et qd exprimere
indicendo sensa possumus.
quā obrē quis hoc nūquā emi
ret. sume q: meo elaboran
dū ē arbitret. utquouno
homines maxime beatus p
sceme in hoc hominib: ipsis
antecellat. uiuere uita adsu
mailla uemamus. quae uis

aliapotuit aut dispersos ho
mines cōgregare, unū in locū
aut a fera agrestiq; uita hunc
humanū cultū ciuilēq; dedu
cere, aut iā constitutis ciuita
tib: leges iudicia, iura discri
bere? ac ne pluraquae sunt praec
innumerabilia cōsecter, cōp
rendā breuit sicent statuo
pfecti oratoris moderatione
et sapientia nō solū ipsius digni
tatē sed et priuatorū et pluri
morū et uniuersae rēp. salu
tē maxime cōtineri; quāobrē
pgrediemur a dolescentes
atq; in id studiū in quo estis in
cūbite. ut et uobis honori et ami
cis utilitati et rēp. aemolumēto
ēe possitis. Tum Scaeuola comit
ter solebat cetera inquit adsen
tior crasso. ne aut deg- Laeli
soceri mei. aut debuus. aut ar
te aut gloria detrahā. sed illa
duo crassē uereor. aut tibi pos

si cēcedere. unūqd laboratorib:
ciuitates et in tuto cōstituat et
saepe cōseruatas ēe dixisti. al
terū, qd remoto foro, cātione, iu
dicijs senat, statuit te oratorē in
genere sermonis et humanita
tis ēe pfectū; quis enī tibi hoc cō
cesserit. aut in tanto genere homi nū
in montib: ac siluis diffusi pacī.
non cōsiliis cōpulsū potius, quā diser
torū oratione delenitū. seop
pidis moenib: q: saepissē at
moenib: uero reliquas utilitates. aut in
cōstituendis aut cōseruandis
ciuitatib: nō sapientib: et for
tib: uiris adiuncta qr nata q:
dicendi; ēe cōstitutas. Anuero
tibi romulus ille. aut pasto
res et cuenas cōgregasse. aut
sabinorū coniugia cōiunxisse.
aut finitimorū uim repressisse
eloquentia uidet. nō consilio et
sapientia singulari quidem
in numa pōpilio. quid in seruio tul

quid in ceteris regib· quorū mul
tas ex imia ad constituendā rēp
nū eloquentiae uestigiū appareat
qui ex actis regib; tā certis ipsā ex
actionē mentē lingua pfectā l:
bruti ēē cernim? sed demcepr
omnia, nī ne plena ēt illiorū in
ania uerborū cudem? ego uero
si uelī et nrae ciuitatis excem
plis uti et aliarū plurā pferre
possī de ei imita publicis rebus
quā ad iumita p homines eloquen
tissimos importata; seducre
liqua pter mitta omniū mihi
uideor excepas crasse uobis
duob: eloquentissimos audis
se tē et c sempniōs quorū pā
homo prudens et grauis haud
quaquā eloquens, et sae pe alias
et maxime censor salutis reip·
fuit· atq; is nō accurata quadā
orationis copia; sed nuda atq: uer
bo libertino inurbanas orib:
transfulit· qd nisi fecisset rēp·
quā nē cui xtenem? iā diu nullā
haberem?, at uero ei filii diser
ti et comm̄b: uel natura et docti
nae pīdui ad dicendū paraci.
cu mea uitate uel patno cilio
uel auctis armis floremis
sima accepissent, ista p cla
ra guber nacrice uta uis ciui
tatū eloquentia rēp dissipa
uer· quid legesue ceteres more q:
maiorū quid auspicia quib:
ego ecta cū magna reip: salu
tē pstum? quid religiones et ce
rimoniae, quid hec iuracium
lia quae iā pridē inn̄ra fa
milia sine eloquentiae lau
deuer sant?, nū aut inuenta
aut cognita aut omnino abora
torū genere tractata? equi
dē et ser· gal bā memoriae
neo, diuinū hominē indicen
do. eem· aemiliū porcinā
et c ipsū carbonē quē tu ad
alefaulus p culistignarū le

gū hęſtarē inmasorū inſtantiaſ
rudē in iure ciuili. ecthaec aetas
urā puer se crasse quottomagis
studio quā ppriomunere ad
quod diſertorū iuſa nob ciuledi
dicisei. qd medū pudeat iuris igna
raſt; qd uero in extrema oratio
ne quasi tuo iure sūpsiſti. orato
rē nomnſi ser monis disputa
tione copiosiſſime uersari por
se. ndnisi hic actuor regno essem
nraliſſē mulcisq: pſſē quia ut
inter dictorē cū contendere ent. aut
tē ex iure manu cſertū uocare
quod in alienas possessione fā
temere irruiſſet; agerentem
tecū lege primū plin thagorae
ommes atq: democrici. ceteriq:
inſuo phisici uindicarent dicen
do egrauer quibicu mabi iu
stā sacra mittā contenderē li
cere urgerent pterea phi
losophorū gregeſ iā abillo
fonte ecta pue ſocrate. nihil te

debonis reb: murta nihil demalis
nihil deanimi ꝑmotionib: nihil
debominū moribꝫ nihil de ratio
neutae didicisse nihil ommno
quae ſſe nihil scire cū uncer
ecū ꝗ uer si inter impetū fecis
sent. cūsingulae familiae lite
tibuncendere ent; instaret ac
demia quae quicquid dixisset
ideoipſū necaret. stoici uero nō
disputationū suarū atq: inter o
gationū laqueis teinr ecū tene
rent. peripatetici aū ecia haec
ipſa quae ꝑpria oratorū putasset
a diuīna atq: ornatissima dicendi
a sepetuuincerent oportere.
ac nō solū meliora sed etiā multo
plura aristotelē theophrastūq:
deisdē reb. quā ommis dicendi
magistros scripſiſſe ostende
rent; missos faciomathema
ticos grā matcos. musicos. quo
rū artib: urā ista dicendi uis
nemmma quidē socie cantē con

grē; quā ergo ifacta na tāq; multa pfi
cendi causā: ñ; censeo ſcarī deſſe
magnū qd poſſet ep̄ſtare utinu
dieuſ ea causa quā cūq; tudicaſ
melior ecp babilior ēē uideat.
utin ēt iomb; m ecſi sencencuſ dicen
dis ad p̄ſua dēdū tua plurimū ua
leat oratio; demq; ut prudencib:
diſſerere, ſcitaſ ecti ā uero uidea
reducere, hoc ā pl iuſ ſi quid po
terit. ñ id mihi unde bit oratoꝛ
ꝛ craſſuſ ſua quadā ꝓpria ñ cō
muni oratorū facultate poſſe;
Tū ille ñ rū inquit nerciuſ ꝑ ge
uola iſta ime graeco ſdicit ecdiſ
cepta ri ſolere; audiuiſ ñ rū
moſ hominē cū qua eſſet ex
macedonia uenīſſe athenaſ
florente academia utt ēpori
bi illiſ ferebat cu mea char
mada ēſ ecdromachuſ et ae
ſchines opane hanc eraceā
metrodoꝛ quā cū illiſ una ipſū
illū carneadē diligenciuſ au
dierat hominē omniū indicendo utfere
baca cerri mū eccopioſiſſimū
uigebat q; audiuor panaeci
illiuſ cui mneſarchuſ, ecperi
patecica cricolai, diodoruſ
multa erant ꝑcepta clarii in
philoſophia et nobileſ q̄ ib:
omnib: p̄ gene una uocere pel
li oratorē a gubernaculiſci
utta ū excludi a bomni doctri
na rerūq; maiorū ſcientia
actarū in iudicia et ēt q̄uncu
laſ tanquā in aliquod piſcri
nū decrudi ecco pingiuide
bā; ſ; ego neq; illiſ aſſentiae
bar neq; harū diſputationū
muencori ecprincipi lon
geomniū indicendo grauiſ
ſimo et eloquentiſſimo pla
toni eu iſtū athenis cū char
mada diligenciuſ legi gor
gia quo in libro in hoc ma
xume admirabar platonē,
qd mihi oratoꝛib: irriden diſ

ipse esse orator sū m̄ uidebat²
uerbi enī contro uersia ūdiu
torquet graeculos homines
ōtentionis cupidiores quā ue
ritatis; nā siquis hunc statum
ēe oratorē quitamū modo in
iure ēt enī iudicius posse aut
ap̄ populū aut in senatu co
piose loquitam̄ huic ipsi mul
ta tribuat ecce dat necesse ē ēe
neq: enī sine multa peracta
tione omniū rerū publicā
rū neq: sine legū morūq; uuris
scientia neq: naturā hominū
incognita ac moribus inuis
ipsis rebus; satis calli de uersā
ri et perite potest quisquā
hęc cognouerit sine quibus
nec illa quidē minima in cau
sis quisquā recte cueri potest
quid huic abēē possit de ma
ximarū rerū scientia; sin
oratoris nihil uis ēe nisi cōpo
site ornate copiose loqui.

quaero idipsū qui possit ass̄e q̄
sine ea scientia quā ein̄ conce
dat' dicendi enī uis tua nisi
et quid dicet et ea quae dicet p̄ ce
ptas exprimere ñ potest: quā obr̄ē
rem ornate locutus ēē. sic et fer
tur et mihi uidet² physicus
ille democritus materies illa
fuit physicę de qua dix ornate
uerbis ipse uerborū orator ū
putandus est. et ex plato de reb;
abeuntib: ēt de uer sus remo
tissimis diuinē est locutus
q̄d ego concedo si uis de aristo
tele. sic hē phrasin. sic arne
ades in reb: uis de quib: dispu
tauer ēt eloquenter et iudicen
do suauiter atq: ornate fuer ē
si ea res est de quib: disputant
in aliis quibus dā studiis ora
tio quidē ipsa p̄ p̄ria ē hui: um
uis rationis de qua loquim² et
quaerim²; et enī unde m² iis dē
de reb: ieiune quos dā et exili ē

utcũ quẽ acutissimũ fer̃ chrr
sippũ dispurtauisse neq: obeã
rẽ phrlosophiae n̄ sacis fecisse
qđ n̄ habuerit in hac dicendi ar
te aliena facultatẽ; quid ergo
int̃ est aut quid discerne ab eorũ
quos nominauit ubertatẽ di
cendo et copiã ab eorũ exilitate
qui hac dicendi uarietate et ele
gantia n̄ utuntur unũ erit pfe
cto qđ iiquit bene dicunt. Affer̃
ppriã cõpositã oratiõnẽ et orna
tã et artificio quodã et expositio
ne disertã hẽc aũ oratio si res
non subẽ ab oratore pceptas et
cognitas habeat nullã sit necesse ẽ
aut omniũ irrisione ludatur
quid ẽ enĩ tã furiosũ quã uer
borũ uel operum amorũ atq: orna
tissimorũ sonitẽ inanis nulla
subiecta sententia ne scientia
quisquid erit igitur quacũq: ex
arte quocũq: de genere orator
idst tãquã clientis causã dicet

rit dicet melius et ornatius quã
ipse ille ei: reperiuentur atq: ar
tifex nã si quis erit qui hoc dicat.
ẽẽ quasdã oratorũ ppriis sen
tentiis atq: causis et certarũ
rerũ forensib: cancellis cir
cũscriptã sciẽtiã facebor eą
dẽ in iis magistris si sidue uersari
hanc nr̃am dictionẽ sectam̃
in iis ipsis rebus pmulta sunt quę
ipsi magistri qui rhetorici
uocantur nec cradunt nec te
nent; quis enĩ nescit maxime
uim existere oratoris in homi
nũ mentib: uel adira uel ad odi
um aut dolorẽ incitandis uel
abbiscendis uel dẽ promotionib: ad
lenitatẽ miseri cordiãq: re
uocandis quae nisi quis natu
ras hominũ uitiq: omnẽ humã
nitatis causas q: eas quib: mẽtis
aut excitant aut reflectant
penitus pspexerit dicendo
qđ uolet pficere n̄ poterit

atq; toč hic loč plr Iosophorūp
priusuidet. neq; oratormeau
coreunquā repugnabit. sq; quā
cū illis cognitionē rerū concesse
rit. qđ nea solū illa uel uerit
elaborare. tractationē oratio
nis quae sine illa scientia nul
lā sibi assumet. hoc ēpriū ora
toris quod ae peā dixerāt ora
tiog nauis et ornata et hominū
sensib: ac mīb: accōmodata
quib: de reb: aristocle ē et theo
phrastū scripsisse faceor. sed
uide ne hoc scaeuola totū sit
a me. nā ego quae sit oratori
cum illis cōmunia nīmutu
or abillis. ifi qui de iis rebus
disputant horū ēe concedun
tatq; ceteros libros aristotelis sub
nomine. hos rhetoricos et
inscribunt et appellant.
et enī cu millis indicendo
inciderim loci qđ psae pe
euenit ut dedis immortalib;
de pietate. de cōcordia de amici
tia. de cōmuni iurē. de aequitate.
de cēperantia de magnitudine
animi. de omni uirtute. de genere
scribendi. clamabunt. credun
omnia gymnasia atq; omnes ia
atq; omnes plr Iosophorū sibo
le suae ēe haec omnia ppriam
hil omnino ad oratorē pene
re. quibus ego uideor rebus man
gulis cū dicā causa differa
cū concesserit illud eam oratori
tribuā et dabo. ut ea de quibus
illi tenui quodā exiguo ser
mone disputant. hic cū omni ra
cundia et gratia explica
ret. haec ego cū ipsis plr Io
sophis athenis disserebā. co
gebant enī me. m. marcellus
hic noster. quinc aedilis cura
lis ē. ecp fecom ludos nunc
faceret. huic nro sermoni ē esse
a cui tū erat adulescentulus

hi ſtudiis mirifice dedtaſ; ſā
uero delegib: tuendis: debel
lo de pace: ſocijs: uectigalibus:
de iure ciuili: generatī inordi
nes aetatisq: deſcriptio, dicaꝫ
uel ꝫ grae ciuo lumꝫ li gurgū
et ſolonē. nūꝫ quā illos quidē cenſe
mus in numero eloquentiaūre
ponendos. ſciſſeme liusꝫ quā hr
peridē aut demoſthenē ꝓfe
ctos iā homines indicendo et
per polites: uel mīos: xuios
qui xii tabulas ꝓſcripſerūtꝫ
quos necesse ē fuiſſe pruden
tes: anteponant hoc genere
et ser. galbae et ſocero tuo c.
lelio quos ē ftae dicendi glori
a in pfecisse. Num quā emī negabo
ee quasdā partes ppriaſ eorū
qui uſ cognoſcendis atqitra
ctandis ſtudiū ſuū omne de
poſuer ſ oratorē plenū atq:
perfectū eſſe eū qui de omni
b: reb: poſſit copioſe uarie q:
dicere: etenī ſaepe inuſ cauſſ
quas omnes ppriaſ ee orato
rū ē fitem. efe aliquid qd non
exuſu forenſi quē ſolū orato
rem b: ē cedtis. ſ ex obſcuro
re aliqua ſcientia ſtipmendū
atq: ſumſdū. quaero emī nū
poſſit aut ē tra imperatorē
aut pimperatore dici. ſine
re militari aut ſaepe etiā
ſine regionū terr reſtriū
aut mārit marū ſententiā
nū ap populū delegib: iuben
dis aut uetandis: nū inſena
tu de omni rep genere dici
ne ſūma rerū cauſſiū cogni
tione et prudentia: nū ad
moueri poſſit oratio adſen
ſus animorū atq: motus
uel inflāmando ſ uel etiā
extinguendo ſ qd unū inora
tore dominatur. ſine dili
gentiſſima puerili ac tione
earū omniū rationumq: dena

turis humanigeneris ac mo
rib: a phr Loso phrs explicari
atq: haud scio an minus uobis
hoc simpbaturus: e quidē nō
dubitabo qd sentio dicere;
phrsica ista ipsa quae paulo
ante et mathematica et cete
rarū artiū ppria posui
ista scientiae sunt eorū qui
illa pficiēt illustrāt artiū ora
tione siquis ista ipsas artis
uelit. ad oratorem sed ē fugien
dū est facultatē neq: enim si phi
lonē illū architectū quia the
mistib: arma nauarū fec.
constat pdisserte populo roma
nō operis sui ratione reddidisse.
exigam andū ē architecti po
tius artificio disertū fuis
se. nec si hunc m. antonio pro
bermodo rose fuisse denaua
liū opere dicendū nōnq̄ā
ab illo causā didicisse. ipse
ornate de alieno artificio
copiose q: dixisse. neq: uero
assidere is quo nos medico ami
coq: usi sum. tū eloquentia un
cebat ceteros medicos. in eo ipso
q̄d ornate dicebat medicinę
facultate utebat non eloquentię;
atq: illud ē probabilius neq: tam
uerū q̄d socrates dicere solebat. omnis in eo q̄d scirent scire
se eloquentes. illud uerius
neq: quenquā in eo diserto esse
posse q̄d nescirent. ignarus qui sit
faciundae acpoliendae ora
tionis: disserte id ipsum de quo
sciat posse dicere: quā ob rē
si quis unuersā ecp̄priā ora
toris sui definire cōplecti q
uelit. is orator erit mea sen
tentia: hoc tā graui dignus no
mine. quicquid u mq: incide
rit. quaestionē dictione explican
da: pruden et copiose et ornate
et memoriter dicet cū quadā actio
nis et tā dignitate; sine qua

nimis infinitū uidet qd tapostu
quaeu mq: dere. licet hinc quan
tū cuiq: uidebit circūcidat atq:
amputet tamē illud teneboſiq:
ceteris inarrab: atq: ſtudiuſſi
tas oratorignoret, tantūq: ea
teneat quae ſint diſceptationib:
atq: uſu foren ſi tam uſui ſint reb:
ipſis ſtet ei dicendū. cui mcognorit
ab iis quitenent, quaerunt inquiq:
re. multo oratorē melius quā
ipſos illos quorū haesint ar
ēē dicatur; ita ſi deremiuari
dicendū hunc erit ſulpicio.
quaeret ac mario affiminio.
et cū macceperit, tagnumtua
bit ut ipſe mario pene hieme
lius quā ipſe ea ſcire uideatur.
ſi deiure ciuili. tecū cōmuni
cabit. tehominē prudentiſſi
mū et peritiſſimū in iis ipſis
reb: quas abſte didicerit di
cendi arte ſuperabit. ſi nquas
re ſi ncideris inquadenatura

deuitat hominū. decupidi
tatib: ded omo. decōtentia.
dedolore. demorte dicendū
ſtt. forſitan ſi ei ſit uſui. etſi
hęc quidē noſſe debet orator.
cū ſexto pompeio erudito
homine in phrlosophia cō
municarit. hoc pfecto effi
cietut quāc ū frē aquoq: cogno
uerit, de ea multo dicat ornati
us quā ille ipſe unde cognorit;
ſed ſtme audiet, qm phrloſo
phia in ſtis partibus tribu
ta, in naturae obſcuritatem,
indifferendi ſupaliitatē, inui
tā atq: more ſ. duo illa relin
quam atq: largiam inertiae
nrae. tuū uero qd rēpora
toriſ fuit niſi tenebim. nihil
oratori inquo magn ēē poſſit
relinquem; quare hic locus
deuita et moribus. tot ē oratori
pdiſcendus cetera ſin didice
rit, tam poterit ſi quando opus

Artis memoria

erit ornare dicendo, si modo
adeū er dilata et retracta et
eni sēsit in doctor homines
ignarū a forologiae ornatis
simis atq: optimis uerbis
aratū de caelo stellisq: dixis
se- sidere bi rusticis hominē
ab agro remotissimū nican
drū colophoniū, poetica qua dā
facultate ñ rustica scripsis
sēpclare, quidē cur ñ orator
de reb: iis eloquentissime di
cat, quas ad certā causā tēpusq:
cognorit? est enī finitimus
oratori poeta numeris astri
ctior paulo. uerborū aū licen
tia liberior, multis uero or
nandi generib: sociis accpene
par. in hoc quidē certe ppe
idē, nullis utter minis circū
scribat aut definiat iurisiū.
quominꝰ ei liceat eadē illa fa
cultate et copia uagari qua
uelit. nāq: illud quare cēqueo la

(illi
ne

negasse fe fuisse. L. crassū nisi in
meo regno esset, qd in omni gene
re ser monis, in omni parte bu
manitatis dixerī orator ēpse
ceū ee debere? nunqꝫ ne caule
hoc dicere ē. si eū quē fingo me ipsū
ee arbitrarer. seducere solebat
e. lucilius sepe dicere. homo tibi
subinde mihi ppe ea ipsa causa
minus quā uolebat familiaris
sed eruditus et urbanus.
sic sentio neminē ee in oratō
rū numero habendū qui nō sit
omnib: iis artib: quibus liberō
dignae pp oltae quib: ipse
indicendo ñ utiam tam apparet
atq: extat uerū si mag ea rū ru
dem andi discerim utq; pila
ludunt, ñ utiam ipse lusi ne
artificio palestrae ppio. sed
indicat ipse mot dia cer: mene
palestrā annectam et qui
aliquid fingunt, et stū picti
ra nihil utiam tam uti ū sciam

pingere an nescias nō obscurū
est: sic in oratoribus hisce ipsis
iudiciorū. cōtionū. senat⁹. etiā si
proprie cetera nō adhibeant
artes. tamen facile declarat utrū
is quid dicat tantū modo in hoc de
clamatorio stet opere. necne.
An addicendū omnibus ingenu
is ac rab inferuct⁹ accesserit
Scevol. Tū ridens scevola nō lucta bor tecā
inquit crasse. Amplius idem
ipsū qđ comoediā melo cuit⁹ est. ar
tificio quodā est consecut⁹. ut
mihi quae ego optauerim nō ea
toris concederes. et ea ipsa ne
scio quomodo rustice decore que
res. atq: oratori ppa traderes.
quae cum ego proficiscerer rhodū uenisses
et cū sum mo illo doctore exercu
disciplinae apollonio ea quae
apud eum accepera cōtulisses.
inrisit ille quidē ut solebat
plurimos sophistas atq: cōtemptim ul
tus: nec graue dixit quā facere
tua aū fuit oratio et; modum
ut ullā artē doctrinā uel cō
tēneres. sed ut omnes. comites
ac ministras oratoris ēe dice
res. quas ego si quis secum
cōplexus omnes. idē q: suadet
facultates. istā ornatissimae
orationis aduncxerit. nō pos
sūdicere eū nō egregiū quen
dā hominē atq: admirandū
fore. sed si quis esset. aut si
etiā unquā fuisset. aut uero
si ēe posset. tu esses unus ppe
cto qui et meo iudicio et omni
um uix ullā ceteris oratoribus
parē horū dixeris laudēre
liquisse. uerū sed ibi ipsi ni
hil de est. qđ in forensibus reb:
ciuilib: q: uersat. quin sciat
neq: eā tam scientiā quā ad
iungis oratori cōplexus sit:
uideam⁹ ne plus ei tribuam⁹
quā recuerit⁹ ipsa cedat.
Hic crassus mentionem cum me

tum randū

CRASS

non demea sed de oratoris fa
cultate dixisse. quidem nos aut
didicim? aut scire potuim? qui
ante ad agendū quā ad cogno
scendū uenim? quos in foro quos
in ambitione: quos in rep: quos
in amicorū negotiis respexa
ante cēpec: quā possemus ali
quid de reb: tantis suspicari
qd sta bit tamē in nobis uide? ee.
quib: etiā si ingenium utcunpu
tas nō maxime defuit. doctri
na certe et otium echer cule
etiā studium illud discendi
acerrimū defuit: quid censes
si alicui? ingenium t mauis illa
quae ego nō agi accesserim
quale illū et quantū oratorē
futurum Tū antoniuſ: pbas mi
hi unquam isfacrasse quae dicas.
nec dubito quin multo locu
pletior in dicendo futurus
sis. si quis omnium rerū atq:
artium ratione natura q: cō

prenderis. sprimū id diffi
cile ē facturū si tu in hac nra
una nri sq: occupationib; de
inde illud etiā uerendū. ē ne
abstraham? abhac exercitatio
ne et cōsuetudine dicendi popu
lari et forensi. aliud enim mi
hi qd dā orationis genus ēe ui
det eorū hominū de quib: pau
lo ante dixisti et quā uisilli or
nate. ut. uel. grat aut de natura
rerū aut de humanis reb: lo
quamur. in tertio dū quod dā genus
uerborū et laetū et pale stre
magis et olei quā huius ciuilis
turbae ac fori. nāq: ego me
qui sero ad eleuit graecas litte
ras attigisse. tam cū p consule in
cilicia pficiscens. uenisse athe
nas. cōplures ibi dies fuisse. ppē
na uigandi difficultate cō
morat? sede u m cotidieme
cū habere hominem doctis
simos. eos fere ipsos qui abs

ANTONIUS

re modo ꝺ nominatiuꝰ m hoc ne
ſcio quomodo a ꝑe ꝺ increbruꝛ
ſſet. me in cauſſis maiorib: ſi ſtatu
re ſolere uerſari, ꝓſequiſq: po
teraꝫ. de officio. et de ratione ora
onis diſputabaꝫ; horū alii ſtatu
iſſe ipſe mne ſarchus. hoc quoꝺ
noſ oratores uocare mꝫ nihil ee
dicebaꝫ niſi quoꝺ dā operarioſ
lingua celeri et exercitata
oratorē aū miquā ſapiens ſſet
ee neminē. atq: ipſa eloquen
tiā qđ ex bene dicendi ſcientia
cōſtaret. una quandā ee uirtutē.
et qui unā uirtutē haberet. omnē
haberet. eaſq: ee inter ſe equaleſ
et pareſ; ita qui eet eloquens.
eū uirtutes omneſ habere
atq: ee ſapientē. ſi haec erat ſpi
noſa quaeꝺā et exiliſ oratio.
longeq: ab nr̄iſ ſenſib: abhor
rebat. charn̄ ad ſuero mil
to uberiuſ eiſꝺē de reb: loque
baꝫ cū quo aperiret ſententiam
ſuā. hiceni moſ erat patruuſ
acā demae. ad uerſari ſēp
omnib: in diſputando. ſed quā
maxime tamen hoc ſignifica
baꝫ eoſ quiꝛ here ſ nomina
rent. et qui dicendi p̄cepta tra
derent. nihil plane tenere.
neq: poſſe quēquā facultatē
aſſequi dicendi. niſi qui philo
ſophorū inuenta didiciſ
ſet; diſputabant cētra diſſer
tiſ hominem athenienſeſ. et
in rep: cauſſiſq: uerſatos in
quiſ erat et iā ſi quis nup̄ rome
fuit me ne dem hoſpes meuſ;
qui cū diceret ee quandā pru
dentiā quae uerſaret in ꝑſpi
endis rationib: cōſtituendarū
et regendarū rerū publica
rū. exercitabatur homo gmā
ab homine abundanti docti
na. et quada incredibili uia
rietate rerū atq: copia omni;
ſenſiſ enī partiſ illiuſ ipſiuſ

prudentiae petenda sed ē aphr
losophia docebat neq; eaque
statuere in rep: dedisse mor
ra lib; dedisciplina iuuentu
tis, de iustitia de patientia.
de ē pernancia de modo rerū
omniū cetera q; sine quib:
ciuitates aut ē aut bene mo
derate ē nō possūt usquā in eo
rū inuenire libellis, qd sit tn
tam uī rerū maximarū ar
tes sua rhetorici illi doctores
cōplecterent quaerebat cur de
proemiis et de epilogis, et de
huius modi nugis, sic eni appel
labat referti ē eorū libri
de iuratis: instituendis: de
reiudicandis: legib; de aequi
tate: de iustitia: de fide: de fran
gendis cupiditatib: cōfor
mandis hominū moribus.
litera nulla in eorū libris
inueniret; ipsa uero pcepta
sic illuderet ut solebat ut ofen
deret nō modo eos ex quib illi
us ē prudentiae quā sibi ad
scisceremt. sine hanc quidē ipsā
dicendi ratione acuiā nosse
cap eni ē arbitrabat oratoris
ut et ipsis ap quos ageret ta
lis qualē se ipse optaret uideri
id fieri utrae dignitate. de qua
nihil rhetorici ut fit doctores
inpcepta sua reliquissent.
et uti et qui audirent sic ad fice
rent animis. ut eos ad fici uelut
oratoris qd nō fieri nullo modo
posse. nisi cognosceris quid dice
ret qt modis hominū mtis. et
quib: et quo genere orationis
in quāq; parte mouerent haec ōia
ē pene immedia phr losophia
retrusa atq; abdita quaesita
rhetores ne primoribus quidē
labris attigissent, tamene
dem exemplis magis quā argu
mtis conabatur refellere;
memor ē eni multa exoratio

nib: demosthenis. pclare scri
pta pnuncians docebat illū
in animis uel iudiciū uel popu
li in omnē partē dicendo pno
uendis. ñ fuisse ignarū quib:
a. ā reb: ē sequere. et quas nega
garet ille sine phr̄ losophu
quē quā nosse posse, buiere
sponde bat ñ senega sse demo
sthenē sūmā prudentiā sum
māq: uī habuisse dicendi sisi
ueille hoc ingenio potuisset
siue id qđ consecutus est platonis
studiosius audiendi fuisset. ñ
quid ille potuisset si quid isti
docerent esse quaerendum;
sæpe etiā meā partē ferebat
oratione, ut omnino diss disputa
ret nullā artē ee dicen
di. idq: cu margumentis do
cuerat. qđ ita natū esse ñ
ut ec blandiri et sūpti liter
quib: eēt petendū. ec aduer
sarios minus ē trere posse ñ.

et rē gestā exponere. et qđ in
tenderem confirmare. et qđ
contradicere et refellere.
ad extremū de pcaria liquid
et ē quiri quib: in reb: omnis
oratorū uersaret facultas.
et qđ ē siue audo exercitatio q:.
et intelligendi prudentiā
acueret. atq: eloquendi cele
ritate incitaret. tū et ea ex
emplorū copia ministrabat. nā
primū quasi de tota opera
nemnē scriptorē artis ne
mediocrē quidē diserū
fuisse dicebat. quā repetere et
usq: a corace nescio quo et Tisia.
quos artis illius inuentores et
et principes fuisse ē starent.
eloquentissimos aū homines.
qui ista nec didicisse nec
omnino scisse curasse nt. in
numerabilis quos dā nomi
nabat in quib: et ea siue ille
irridens siue qđ ita putaret

Atq̃ ea audisset, me in illo
numero qui illa nõ didicisse
et tamẽ ut ipse dicebat posse
aliquid indicendo pferebat
quorũ alterũ ego illi facile
assentiebar: nihil me didi
cisse: in altero aũ me illudi
abeo aut etiã ipsũ errare
arbitrabar: artẽ uero negã
bat eẽ ullã nisi quae cognos
pentẽq; pspectus et inunũ exi
tũ spectantib: et nunquã fal
lentib: reb: cũ nec haec aũ
omnia quae tractarent abo
toribus dubia eẽ et incerta
q̃m ec dicerent abius qui omnia
ea nõ plane tenerent: et audi
rentur abius quib: nõ scientia
eẽt tradenda. si exiguitẽ po
ris aut falsa aut certe obscu
ra opinio; quid multa? sic
mihi tũ pruadere uidebat.
neq; artificiũ ullũ eẽ dicen
di. neq; quem quã posse m

qui illa quae a doctissimis ho
minib: in philosophia dicerent
cognosset. aut callide aut copi
ose dicere: quib: dicere char
us dari solebat. ingeniũ tuum
crasse ueheminter admirari.
meq; ibi pfacilẽ in audiendo.
cep pugnante indisputando eẽ
uisũ; tũq; ego hac eadẽ opinio
ne adductor ipse etiã illud q̃
dã in libello qui me impruden
te et inuito excitabit et pueris
inmanus hominũ disertos
cognosse me nõ nullos eloquen
tẽ adhuc neminẽ q̃ deũ faciue
bã diserti qui posset satisfacu
te atq; dilucide ap̃ medio cres
homines ex cõmunquã opi
nione hominũ dicere eloquen
tẽ uero qui mirabiliter eorũ
gnificentius augere posset
atq; ornare quae uellet.
omniq; omniũ rerũ quae ad
dicendũ pertinerent fontes am

DISERTI

mo ac memoria ẽ cineret; id ſiẽ
difficile nobiſ, q̃d ante quã addi
cendũ ingreſſiſum⁹ obruim⁹ ãbi
tione et foro, ſic tam̃ in repoſitã
atq; natura; ego enĩ quam tã au
gur or ĩ lectura, quã maq; inge
nia in nr̃is hominib: ẽe uideo.
nor— i deſpero fore aliquẽ ali
quando, qui et ſtudio acriore et
noſſum⁹ atq; fum⁹, et otio ac ſa
cultate diſcendi maiore ac ma
turiore; et labore atq; induſtria
ſuperiore; c ũ. ſe ad audiendũ.
legendũ, ſcribendũq; dederit.
exiſtat talis orator qualẽquẽ
rim⁹, qui iure nr̃o ſolũ diſeret ſi ea
am eloquens dici poſſit, quam tã
mea ſententia aut hic ẽ iacet
ſ. aut ſi quis parifuerit in gemo.
pluraq; quã hic et audierit et
lecitarit et ſcripſerit paulũ
huc aliquid poterit addere.

Hoc loco ſubpiciur inſperanti ſ. vl
inquit mihi et cotta erſus alde Piſo

optanti, utriq; nr̃um cecidit
ut ini ſtũ ſermonẽ craſſe de
labere mini, nobenĩ huc uem
entib: ſatis iucundũ fore uide
bat⁹, ſic u m uos der, eb: alius
loqueremini, tam̃ noſ aliquid
ex ſermone uro memoria di
gnũ excipere poſſem⁹; uti uero
pentĩ ineã ipſã totius hui: l
ſtudii t artificii uel facultatis
diſputationẽ paene intũ ma
ueniret⁹, ui xoptandũ nobis
undebat⁹. ego enĩ qui ab ineun
te aetate incenſe ſſẽ ſtudio
utriusq; urũm, craſſi uero
etiã amore, c u mabeo nusquã
diſcedere, uerbũ ex eo nunquã
elicere potui deui acratione
dicendi c u me ipſe me ipſũ
egiſſẽ. et p drusũ ſaepe etiã pro
ſem quo ingenere causam com
muere loquar nunquã mihi
pẽtanta aut quae rem aliquid
defuiſſe et p̃aepe meq; ſolere

indicendo obseruare doamsti
nunc qm utq: uſſm paceſec earū
ipſarū rerū admiq: quaſquā
rim: etqm princeps cenſſ
et: ſermonis ordi endi fuit.
da tenob hanc uenia ut eiq:
ſentiat de omni genere di
cendi ſubtilit̄ p̄ requiramni
qd quide ſi ert a uobis impe
trabo magna habebo craſſe
hunc pale ſtre ecta ſculano
tuo gratiū: et longe acade
mię illi adlicio tuū hoc ſub
urbanū germanū ante po
nā. CRASS Tū ille immouero inquit
rubicundum ſpicio zem' antonium
qui et poteſt facere qd re
quiriſ: et ſi uult ut te au
dio dicere: nā quide agene
re hoc toto ſermonis refu
giſſe: et tibi cupienti atq:
inſtanti ſepiſſime negaſſe
tute paulo ante dixiſti qd
ego ñ ſuꝑbia neq: inhuma
nitate faciebā. neq; qd
tuo ſtudio recuſſuſmo atq:
optumo ñ obſequi uellem.
p̄ſertī cu mecum unū ex omnib:
addiceſ dū maxūme natū
apūq: cognoſſe. ſi meher
cule iſtius diſputationiſ in
ſolentia atq: earū rerū quę
quaſi in arte tradunt inſcien
tia Tū cotta qd difficillimū
nob uidebat uti commodo deniſ
reb: craſſe loquerere ad
recuſatum? de reliquo tā mīa
cul pa fuerit ſi tę niſi omnia
quę p̄cepta erint explicariſ
di miſerim Deniſ credo reb.
inquit craſſus ut mercationib:
ſcribi ſolet de quibus ſciā poteroq:
COTTA Tū ille nīq; tam poteriſ aut
neſciet: quiſ nrum tā impu
dens ē qui ſe ſcire aut poſſe
qd nō potero et fateri neſcire
CRASSUS aut poſſe poſſule. Tā uero
iſta ē dicione dū mihi licebit

negare posse qđ non potero.
et facere ne scire qđ nescia. Lu
cer inquit eras sus uiro arbi
tratu p contemini. Atqui inquit cor
hoc extende quomodo ar tom
us exposuit quid sentias quae
rim. existimes ne artē aliquā
ee dicendi. Quid mihi uos nc cuā
inquit eras sus tanquā alio u
graeculo otioso et loquaci et
forensi do. atq; erudito
quaestiuncula de qua meo ar
bitratu loquar ponitis quan
doemim me ista curasse aut cogi
tasse arbitramini. ecn se pti
rissepotius eorū hominū im
prudentia. qui qđ in schola
assedissent. ex magna homi
nū frequentia dicere iuberent.
si quis quid quaereret. qđ p
mū ferē leonina nū fecisse gor
gia quis magnū quiddā suscī
pere ac profiteri uideba tur. u m
se ad omnia de quib: quisq: audi

reuellet; separatū de numa
ret. postea uero uulgo hoc
facere coepē. hodieq: facunt
ut nulla sit res neq: tam a
neq: tā in pulsa neq: tā noua
de qua se nō omnia quae dici
possint profiteant. ee dicatur os;
qđ sine cotta arbitrarer aut
ex ulpia de iis reb: audire
uelle; adduxisse hue grae
cū aliquē quinos in istius modi
disputationib: delectari ec· delect·
qđ nec num equidē difficile
factuesse; ē enī a pm· pisonē
adulescentē huic studio de
ditū. sumo homo ingenio
nō iq: cupidissimi peripa
tetici sed sed. homo nobis
sane familiaris. et uerū ho
mines pertuos constare sui
deo in illos suo genere omni
ū pncepr. Quē tu mihi in
quit macuis stase ā quē pe
ripatetici narras gerere

dus ē cibi mos adulescentib:
crasse: quin grauecr cotidiani
loqua citatē sine usu neq: ex
scholis catilinę, nā requir
s ex homine omniū sapien
tissimo atq: eloquentissimo
atq: exeoquin in libellis
immanissimis causis et in hoc do
micilio imperii et gloriae
sit ē silio lingua q: princeps
cui: uerba ora pręsequi cupium
ei: sententiā scire cramē: equi
dē tec u mindicendo sē pp a
tuit cū tū uero cibi numquā elo
quentię maiorē tribui lau
dēquā humanitatis: quia nc
teuti uel maxime, deniq: de
fugere eā disputationē ad
quā te duo excellentes ingę
nia adulescentes cupium
accedere. Ego uero inquit
istis obsequi studeo neq: gra
uabor breuitē more, quid quaq:
dere sentiā dicere: ac pmū

illud qm auctoritatē tuā ne
g legere sceuola fasmbin ee
puto. respondę mihi dicendi
aut nullā artē aut paruā ui
deri: omnē ee contentionē in
hominer doctos in uerbis con
trouersia posita; nā si ars ista
definitē a paulo ante deposuit
antonius ex reb: penit spec
tis plane q: cognitis. atq: abopi
nionis arbitrio seiunctis. sci
entia q: cōprehensis nmihi uidet
ar oratoris illa ee. semi uaria
et ad uulgarē popularē q: sen
sū accōmodata omnia genera
hui: forensis mitę dictionis;
sin aū eisque obser uata s musu
ac tractatione dicendi. haec
ab omb: calliditas acpertis amī
ad uersa ac notata uerbis defi
nita generib: illustrata par
tib: distributa s id qd uideo po
tuisse fieri in intellego quā obrē n
simin illa supra li define. ac hac

† pitatui dei

CRAS
S VS

16

uŏlgari opinione artē eē uideat;
sed siue artē siue artis quaedā
similitudo, nō est ea quaedā tamī constat
ad dicendū eloquentiā eē māxīe
Tum antonius uehemēter se assen
tire crasso dixit qđ neq: ita ample
cteret artē ut uti solerent qui
omnē uim dicendi in arte ponerent. neq: rursus ea tota sic ple
riq: plūr̄ philosophi facerent re
pudiaret; si (inquit) existimo inquit
gratiā eum crasse facturū si ista
exposueris quae putas addicen
dū plus quā ipsa artē posse ex dē
Dicā equidē quīm infitiari pertinaci
audebis inquit nebas meas in
epuas efferatis. quanquam
moderabor ipse mihi ne cui quidā
magistē atq: artifex (si quasi
unus ex oratorū numero atq:
ex forensi usu homo mediocris
neq: omnino rudis) uidear in ipse
a me aliquid prōmisse. si fortu
ito inferi monē urūm incidisse,
equidē quo pacto rē magistrā
tui solebā imprensando dimit
tere a me sciebas. cū mihi
ei dicere mē uelle ēē ineptū;
ideo at pacere blandius. qđ
nisi inepte fieret benēpos
set fieri; hunc tū ēē unū ho
minē ex omnib: quos ipse nouit
ego ineptū ēē me minime
uellē. quē quidē nīc meas ut
ineptias rūtetē ecs pecta
torē fortuna cōstituit; nā
quid ē ineptius quā de dicen
do dicere. ac cū ipse dicere nun
quā sic nō ineptū. nisi cū m
ē necessariū. Ego uero inquit
crasse mucianus istā enī culpā
quā uereris ego ipse abo. Sic
igit inquit sentio crassus. nātura
primū atq: ingenium ad dicen
dū uī ad ferē maximā. neq:
uero is tas de quib: paulo ante
dixī antonius scriptoribus artis
ratione dicendi ecuia sit natu

ANTONIVS

CRASSVS

MVCIVS

CRASSVS

rā defuisse; nā et animi atq; in
geni celeres quidā mot ēē de
bent. quis et cōgitandū acuti
et ad explicandū ornandūq;
sint uberes. et ad memoriā
firmi atq; diuturni; et si quis
ēquid hęc putat artē accipi pos
se qđ falsū. ē. p̄clare enī res
se habeat si hęc accendi aut
cōmoueri arte possint; inseri
quidē et dona ria abarte non
possunt omnia; sēmi illa dona
naturae; quid de illis dicā
quę certe cūipso homine
nascuntur? lingue solutio. uocis
sonus. latera. aures. conforma
tio quaedā et figura totius
oris et cor poris; neq; enī hęc
ita dico. ut artis aliquos lima
rī nō possit; neq; enī ignoro
et quae bona sint fieri meliora
posse doctrinā et quae optima
nō aliquo modo acuitam et cor
rigi posse; sed quidā aut ita

lingua haesitantes. aut ita uoce
absoni aut tam ibtu motuq; cor
poris uasti atq; agres tes. ut eā
si ingenius atq; arte uelent.
tam inoratorū numerū uenire
nō possint. sāū quidā tā inisdē
reb: habiles. tā a naturae meine
rib: ornati. ut nō nati si ab aliquo
deo electi ēē uideant; magnū
qđ dā ē onus atq; munus suscipe
re. atq; p̄fiteri se ēē omnib:
silentib: unū maximis de reb:
magno in cōuentū hominū au
diendū; adē enī fere nemo
quin acutus atq; acerus ute ia
indicet. quā recta uideat; ita
quicquid ē in quo offendatur:
ideo illa quae laudanda sint
obruit. neq; hęc meā sēten
tiā disputo ut homines adule
scentes si quid naturale sortē
nō habeant omnino adiscendi
studio deterream. quis enī non ui
deat. c. cēlio aequali meo magno

honorifuisse omnino illā ipsā
quāccū q: adsequi potuerit indi
cendo mediocritatē quis rūm
aequalē meū q uarīū uarcūhom
nē atq: fedū, n intellegit illa
ipsa facultate quā cūq: habuit
magnā ee incuitare gratiā con
secutū? s quia de oratore quae
rim? fingendus ē nob oratione
nrā de tractas omnib: utcūs ora
tor: atq: omni laude cumulan
dus? neq: enī si malo rtcudo rtcū
siua rietas causarū si hec ba
RB et barbaria forensis dat locū
uel uetustissimis oratoribus id
circo nos hic quā quaerim: omit
tem: tua q: in uisa rtib: in quib:
n uel tas quaerit necessaria
sed animi libera quaedā oble
ctatio, quā diligent et equā ppe
fastidiose iudicam: nulla enī
lis est neq: ē controuersia ē quae
cogant homines sic in foro n bo
nos oratores, tē in theatro acco
res malos ppeti, ē igit oratori
diligēt prudendū n uacuissatis
facias quib: necesse ē. si uti
us admirabilis ee uidear quib:
libere licear iudicare. ac si
quaeritis plane quid sentiā.
enuntiabo ap hominē familia
rissimum quid adhuc ē pta
cui ettacendū putaui mihi etiā
quoq: optime dicunt qui me in
facillime atq: ornatissime
facere possit. tamen misti mide
addicendū accedunt. et inor
dienda oratione pt bar ppene
impudentes uideri. tā et si id
accidere enī potest; ut enī quisq:
optime dicit. tam maxime dicen
di difficultatē uarios q: euen
tus orationis exspectationēq:
hominū pameset; quā uero
nihil potest dignū re, dignū
nomine oratoris dignū ho
minū auribus efficere atq:
edere. is mihi etiā si cō mouet

indicendo tam impudens fui
faciendo solū qđ dece[t] dec[et] nēnī
sed nō faciendo id qđ non decet.
impudentiae nomē effugere
debem; quē uero nō pudet id
qđ in pleriq; uideo. hunc ego
nō rep̄hensione solū sed etiā poe
na dignū puto; equidē et in
uobis animū aduertere soleo
et in me ipso sae pissime
experior. ut et ex alterc̄ain
principiis dicendi. et coram me
atq: a r tub: omnib; et reme
scā; a dule[ce]ulus uero sicintio
accusationis examinat̄ sū.
ut hoc sūmū beneficiū q: ma
xime debuerī qđ continuo cēsī
luī dimiserit simul ac me fra
ctū ac debilitatū meū uide
rit. Hic omnis assensi signi
ficare inc̄ rese et colloquice
per; fuit enī mirificus quidā
in crassopudor: quia nō ob
[e]et ei: orationi sed etiā p̄bitas

cōmendationē p̄desset. Tū anto
usi sae pe ut dicas inquit animū
aduerti crasse. et cetera
sūmos oratores quanquā tibi
par mea sententia nemo umq̄
fuit. in dicendi exordio pmo
ueri. cui? quidē reic ū causā
quaererē quidnā [e]et cur inq̄q:
oratore plurimū. [e]et tam a
xime is primes ceret. has causas
inueniebāduas. unā qđ intel
legerent ut quos usus ac natura
docuisset. nō nunquā sūmis ora
toribus nō satis ex sententia euen
tum dicendi p̄cedere. tam in
iuria quotiens cūq: dicerent.
id qđ aliquando possit accide
re. ne illo ipso accidere ca
mere. Alterā haec de qua
queri sae pe soleo. de[ce]ere hō
mines artū spectati ex p̄ba
ti. si quando aliquid min⁹ bene
fecerant quā solent. aut nolu
isse aut cuia letudine impedi

non potuisse ēē requi id qđ scirent
putant; nolunt inquiunt hodie
agere ro sciusʒ a uetero fuit
oratoris spectatū si qđ esset am
mū aduersū stultitiae pecca
tū uidet; stultitia aū excusa
tionē nō habet quia ante nemo
uidet aut quia crudus fuerit.
aut qđ nā malu erit stulti fu
isse quo etiā grauius iudiciū
indicendo subimus; quotiens em
dicam: totiens de nobis iudicat
et quisquis mel ingestu peccauit.
nō continuo existimat nescire
gestū qui aū indicendo quid
reprehensus est. aut aet nā in eo
aut certe diu nā ualet opinio
tardatus, illud uero qđ acce
dictū est. ēē p multa quae ora
tor aut natura nisi haberet.
nō multū a magistro adiuua
ret. ual de cubi assentior in
quit; eo uel maxime probabis
sum illū doctore alabandēn
apollonium qui cum mercede do
cere tam nō patiebat eos quos
iudicabat nō posse oratores
euadere operā ap se rep de
re: dimittebatq: et adquā q:
-ar rē putabat ēē aptū ad eā
impellere. atq: hortari sole
bat; facis ēē enī in ceteris ar
tificiis p ficiendis tantū mo
do simile ēē hominis et id qđ
tradat ut lacticia inculcet.
si quis forte rē tardior por
rep capere animo et memo
riā custodire; nō querit mo
bilitas linguae. nō celeritas
uerborū, nō deniq: ea quae
nobis nō possum: fingere.
facies. uale. ronus. in oratore
ad acum dialecticorū sen
tentia p hrysophorū. uerba
prudentiū poetarū. memoria
iuris ēē ultorū. uoces ag e
dorū. gestū paene sūmo

citatione nō sane mihi displicet adhibere ſic ſuerit ſecūdā ifā locorū ſimul actorū qi ratio nē quae mar tradit; educen da deinde dicit oſt ex hac do meſtica exercitatione ecū bra tili medii imagm impulere. inclamore. in caſtra atq; in aci ē forenſē. ſub eundus omniū et periclitandae uires ingeni etilla cōmentatio incluſo mu rmurr lucē pferenda ſt. Legen di etiā poetae. cognoſcendae hiſtoriae. omniū bonarū ar ti ū doctores atq; ſcriptores eli gendi et pudiciandi et exerci tationis cauſā Laudandi. et mī prandi. corrigendi uicii peran di. diſputandūq; de omni re in cērari; ſi partis et quicquid erit inquaq; re qd pbabile uide ri poſſit eligendū atq; dicendū. pdiſcendū iuſticiale cognoſcen dae leges. perpienda omniū an

diſpliceo

tiquitas. ſenatoria cōſuetudo. diſciplina rēp. iura ſociorū fōdera cognoſcenda ſt. Liban dus etiā ex omni genere urba nitatis faceriarū quidā lepor. quocanquā ſale ſparga omnis oratio, effudi uob omnia quae ſentiebā quae fortaſſe quēquā q: paterē familias arripuiſſet is ex aliquo circulo eadē uobis ꝑcontantib: reſpondiſſet. Haec cū crāſſus dixiſſet ſilen tiū eſt cōſecutū; ſi quanquā ſa tis ſui quia aderant ad id qd erat opportū dictū uidebat tamē ſen tiebant celeriuſ ēē multoquā ipſi uellent abeo poſci tū ſtae uola quid ē cotta inquit quid taces nihil ne uobis in mentē uenit quid ꝑtereā aberat ſore quiratis id meher cule inquit ipſū attendo; tanta enī curſus uerborū fuit et ſic euo lauit oratio ut et ui et incitatione

aspexerī. uestigia ingressūq:
uestri uiderī et tanquā in alī
quā locupletē ac refertā do
mū uenerī; nē explicauisse
neq; ppositō argumēto neq; tabu
lis et signis ppalā; locatis; ſ
ūr omnib: multis magnificisq;
reb: ēstructis ac rēdītis; ſic
modo ornatione crassi diuitis
atq: ornamēta ei: ingenii pq; dī
inuolucra atq: integimēta pspe
xisse; ea cōplari quō cuperē
uix aspiciendi potestas fuit;
ttaq: nec hoc possū me omnino
ignorare quid possīde ac neq;
plane nosse atq: inuidisse;
quin tuig; facias idē inquit; te
uola qđ facerē si mihi aliquā
domū plenā ornamēto rū
t illā uenisses. si ea reposita ut
diceres tuq: uel despectandi
cupidus esses. nō dubitares rogā
re dominū ut pferri iuberet
pōrtā si nō esset familiaris;

similiter nē petas a crasso uillā co
pīā ornamētorū suorū cōstructā
in uno loco quasi pterannēnā pre
reuntes strictī aspexim: in luce
pferat. et uoquidq; in loco collo
cet; ego uero inquit cotta ate
peto sceuola meeni ut hunc sul
pitiū impedit pudor ab homine
omniū grauissimo quid genhui:
modi disputationis sēp cōtēpse
rit haec quaeris forsitan pue
rorū elemēta uidear exquirere
si tu hanc nobis dabis hēmā sceuola.
et pficeut crassus haec quae
coarctauit et pānus ut refer
ret in oratione sua dilatet nob
atq: explicet. Ego me hercule
inquit mucius ante aurā magis
hoc causa uolebā quā mea; neq:
enī tanto opere hanc a crasso
disputationē desiderabam quan
to opere incaute oratione de le
ctor; nē uero crasse mea quoq:
etiā causa rogo ut qm tantū

habem⁹ otii quantū iā diu nob
ñ contigit negrauere ex ae
dificar⁹ opus qd instituisti;
formā enī tu causā negotii opi
mone meliorē grauiorēq: au
deo quā uehemēter pbo⁹ ⁊ miue CRASSVS.
ro inquit crassus mirarisne
ñ queo. etiā tebec scaeuola de
siderare. quae neque ego ora
teneo utiqui docere neq: tu:
generis ut sio quime tenere
digna ēent ista sapientia acta
is aurib⁹ ⁊ sanctu inquit illeri SCAEVOLA
deiect⁹ cōmunib⁹ et pugnant
ui; huic actaī audiendū pu
tes. etiā ne illa neglegere por
sum: quae tu oratori cogno
sceoidae dixisti de natura
hominū mtes et incitare et
reprimere et debistoria de
antiquitate. de administratio
ne reip. deniq: nro ipso iure
ciuili hancen ego omnē sci
entiā et copiā rerū intus
prudentia scieba inēe. inora
tori uero instrumēto aliā
supellectilē nunquā uideri;
potest igit inquit crassus CRASSVS.
utalia omitta innumerabi
lia et in mā sa et adipsum tuū
usum ciuile uenia oratores pu
tare eos quos multas horas
expectant quiom in cā pū
perarit et ridens et stoma
chans p regula cū hr pseus
maxima uoce plurib⁹ uerbis
ad marcū crassū pr ē tenderet
uteique defendebat causa
cadere licere et grauī occa
sionē homō ciuilis ñ minus
longa oratione recusare
ne aduersarius causa cade
ret. ac ne is p quē ipse diceret
turpe ciuilē iudicio atq: omni
molestia ciuilia aduersa ru
liberaret ⁊ Ego uero inquit COTTA
istos ñ puto. meminisne m
narrare mucium ñ modo oratō

risnomine sineforoquidē
dignosuix putari; atqui
nō defuit illis patronis in
quit crassus eloquentia
neq: dicendi ratio aut copia
siuris ciuilis scientia qđ
alē plus lege agendo pote
tebat tū lex in xii tabulis
p̄ miserat: qđ quomim pe
trasset causae caderet.
alē iniquō putabat plus
plus se cū agi quā qđ erat
in actione: neq: intelle ge
bat si ita eēt actū lītē ad ū
sarios pdituros: quid his pau
cis diebus nō ne nobis in cribu
nali q· pōpei pr· urbis fa
miliaris nr̄i sedentib: ho
mo ex numero disertorū
postulabat ut illi unde pete
ret uel atq: exceptio daret
cui: pecuniae dies fuisset qđ
petitoris causa cōparatū ee
nō intellegebat ut ille mis

ciator pbasset iudici ante pe
tita ee pecuniā quā eēt coepta
debere petitor rursus quō
peteret exceptione exclude
ret qđ ea res in iudicium antea
uenisset; quid ergo fieri
piusue dici potest quā eū
qui hanc prōnā susceperit
ut amicorū controuersias
causasq: tuē et labora mus:
succurrat aegris medeat
adflictos excitet hunc m
minime tenuissimisq: reb:
ita labi ut aliis miserandus
alius inridendus ee uideat
equidē p̄pinquō ūm p· eras
sum illū diu tē quōmul
tis aliis reb: elegantē homi
nē et ornatū p̄cipue mihi
ferendū et laudandū puto·
qđ quō· p· scire uolet frat eēt
solitē ei p̄aepedicere neq:
illū iniurtia uti satis illi
artifacere posse nisi ducen

dicopiā assūpsisset q̄d quidē
hicqui mecū c̄ sulfuit filiusset:
effē secutē neq: se ante causas
amicorū tractare adsigere coe
pisse quā iussuul edidicisset:
quid uero illecato nō neetelo
quentia tan tafuit quanta illi tē
pora atq: illa aetas in bacca
uitate ecferre maxime po
tuit eciuris ciuilis omniū pe
ritissim: uerecundius hacdere
tā dudū loquor q̄d ē uir indi
cendo sum quē ego unū oratō
rem maxime admiror: sciam
idē hoc sēp iuscauite ētē psit:
uerū qm sententie atq: opinio
nis meae uoluistis ēē particī
pes nihil occultabo et quoad
potero uob exponā quid dequq:
re sententia m antoni incredi
bilis quaedā et ppe singula
ris et diuina uis ingeni uidet
etiā si hac sententia uuris nuda
tam te possefacile ceteris armis

prudentie tueri atq: defende
re quā obrē bie nō obsit excee
ptus: ceteros uero nō dubitabo
primū inertie c̄ dēnare sen
tentia mea poscet etiā impuden
tiae: na uoluntate in foro here
re iniure: ac p̄tor ū tribuna
lib: iudicia priuata magna
rū rerū obire inquib: saepe
nō de facto sed de aequitate ac
iure certet: iactare se meaui
sis centū uiralib: inquib: usu
capionū tutelarū gentalita
tū agnationū adluuionū
circūluuionū nexorū man
cipiorū. parietū luminū stil
licidiorū tectorū ruptorū
ruinarū aut ratorū ceterarū q̄re
rū innumerā bilium uiraueri
sent: quom omnino quid suū
quid alienū quare denique: a
uis aut peregrinus seruus
an liber quispiā sit ignorat
insignis ē impudentiae: illa nō

usu capionu

derídenda arrogantiæ
inminoribꝫ: nauigiũ rudẽ
ẽẽ ẽfitteri. quinq; remiũ
aut etiã maiores gubernã
redidicisse, tu uꝝ quòmin
circulo decipiare aduer
sari? stipulatiuncula et
quò obligneos tabellas sci
ens cui quib: in tabellis
idne scriptũ q̃ illec apiũ?
ego ab illã causã maiorẽ
cõmittendã, putẽ, ciuis
herculeis qui duorũ seal
morũ nauiculã in portu
euertit ineuxino ponto
argonautarũ nauigiũbus
rit; qd̃ sane parua equidẽ
causa est si quæ pene maximæ
quib: certe? deuret ciuili.
qd̃? tandẽ mos ẽ ei: patroni
quia deas causas sine ulla
scientia iuris audet acce
dere? quæ potuit igit̃? esse
causa maior quã illius mi

litis decui: morte cũ domũ
falsus abexercitu numeaus
uenisset et patrẽ ei: re, ore redi
tatem tamen multasset et quẽ
ei uisũ est fecisset heredem
et quẽ? ipse mortuus de lata
est ad ouros quòm ille domũ
reuenisset egissetq; lege
in hereditatẽ patrnam testa
mento exheres filius? in ea ciui
qua est ciuili deuret ciuili
possetne patrnorũ bonorũ
exheres ẽ filius quẽ pater
testamento neq: heredẽ neq: ex
heredẽ fẽmpsisset nominatim.
quidqua dere the mar: cellos
et claudios patricios? ciuis
iudicat? quòm marcelli ab
libro filio stirpe clar? diu pa
triciũ ei: dẽ hominis heredi
tatẽ gentẽ adsereret dicere
nt̃? ne in ea causa fuit ora
tor ib: de ore stirpis et gen
tilitatis iure dicendũ? quid

22

qd̄ tē in cui ali iudicio certatū ēē
accepim̄ quiromā in exiliū ue
nisset cui romae exulare ius ēet
si se ad aliquē quasi patronū
applicauisset interfectoq: ēet
morte uis. nonne in ea causa ius
applicationis obscurū sane et
ignotū patefactū in iudicio atq:
in lucem erauī est a patrono quid
nup q̄uom ego c. cerrgu auratae
ēterra bunc nr̄um antoniū iudi
cio priuato causā defenderem
nonne omnis nr̄a defensio est,
q̄uom enī m. marius gadit anus
aedis auratae uendidisset neq:
seruire quandā earū aedium
partē in mancipule gedixisset.
defendebam: quicquid fuisset
in eō modi in mancipio. id si uen
ditor sciisset neq: declarasset
p̄stare debere, quoquidē inge
nere familiaris nos tm̄ bucelei
homo neq: meo iudicio stulte et
suo ual de sapiens. et ab uri stu
dion̄ abhor rens similiter
quodā modo nup erraui, nā cū
aedis. l. fufio uenderet in mian
cipio lumina aut̄ cū ēēt tra re
cepit. fufius aū simul atq: ex
aedificari coeptū est in quadā
parte urbis quae modo exillis
aedib: cōspici potest ex ite stati
q̄uobucelei oq̄ q̄uoi q̄uoq:
particulae q̄li officere ei quā uis
ēet paul mutari lumina puta
bat; quid uero clarissima m.
curii causa. m. copii nup apc
uiros q̄uo c̄ cursu hominū qua
expectatione defensae q̄uomq:
sceuola aequalis et collega
meus homo omnū et disciplī
na iuris ciuilis eruditissim:
et ingenio prudentiaeq: acu
tissim: et oratione maxime
limat̄ atq: supellis atq: ute go
soleo dicere iuris peritorū
eloquentissim: eloquentiū
iuris peritissim: ex scripto

testamentorū iura defenderet
negaret q: nisi postum: et nat
et antequā in suā tutelā ueniret
mortuus esset heredē eū ēe pos
se qui ēet secundū postumū et
natū et mortuū heres instituat
ego aū defendere eū hactū nūce
fuisse qui testamentū fecisset
ut si filius nēet m. curius ēet
heres. nūde stetit utq: nrūm inea
causa in auctoritatib: in exem
plis interstitiorū formulis
hoc ē in medio iure ciuili uersā
ri. omitto iā plura exempla
causarū amplissimarū quae ē
innumerabilia capitis nris sepe
potest accedere ut causa uersetur
in iure. et nisi sic. c. mancinū no
bilissimū atq: optimū uirū atq:
ciuilare quo pē inuidiā numan
tini foederis pat patrat exs. c.
numantinis dedisset eūq: illi
nō recepissent postea q: mancin
domū reuenisset neq: insena

tū interoire dubitasset. p. rutili
us. m. f. cr. pl. iussit educi qd eū
ciuē negaret ēe quia memoria
sic ēet pditū quē pat suus aut
populus uendidisset aut pat
patrat dedisset. e nullū ēe post
limiminū quā postumū reperiri
ex omnib: reb: ciuilib: causam
ctentionēq: maiorē quā deor
dine deciuitate delibitate de
capite hominis consularis. p ter
ti cū haec nō in crimine aliquod
ille posset infitiari sī in ciuili
iure ē sisteret. similiq: in gene
re inferiorior dine siquis ap
norterunisset ex populo foede
rato reseq: liberasset et postea
domū reuenisset. quaestū est
ap maiores nros nū is ad suos
post liminio redisset et ami
sisset hanc ciuitatē quid delib
tate quo iudicio grauius ēe
nullū potest, nonne ex iure
ciuili potest ēe contentio quō

93

quaerē ir qui domini uoluntate
censuisset ēt inuone anubilusbū
ēdictū libīt ⁊ quidqd usumemo
riapatrū uenit utpat familias
qui exhispania romā ueniisset.
quom uxorē p̄gnantē impun
cia reliquisset rome alterā
duxisset neq: nunciū ¹p̄ori
remisisset mortuus q: eet
intestato excuiraq: filius nat²
eet. mediocriis nere is inē tencio
nē adducta st quō quaererē²
de duob: cuiū captis: eadē pu
ero qui expostero rore nat² erat.
et deest: matre quaesiiudicare²
certis quib: dā uer bis ñ nouis nu
psisset fieri cū superiore duorū
inēcubinae loco ducere²: haec
igit² echorū similia iura suae
ciuitatis ignorantē et rectū et
celsū alacri et pmpto ore acq
uultus huc atq: illuc intuentē
uagari cū magna cāt uxtoco
foro p̄sidiū clientib: atq: opē
amicis et ppetuncris cuib: lu
cē ingemi et ē filiisui porgentē
atq: tendentē ñ ne imp̄mis fla
gitiosū putandū ē. et q̄m de
impudentia dixi cadat gem̄ et
amsegnitiā hominū atq: iner
tiā; nāsi ēet ista cognitio iu
ris magna atq: difficilis tamē
utilis magnitudo deberet
homines adsuscipiendū discen
di laborē impellere sed ô di
immortales ñ dicerē hoc au
di entes equo lanisi ille ducere
soleret nulliusartis sibifa
cilioré cognitionē uideri.
qd quidē certis de causis aple
risq: altē nominat² ¹p̄mū quia
uetere illi quibus scientia
p̄fuerē obtinendę atq: augen
dae potentiae suae causa pul
gariarte suā noluerē. deinde
postea quā ē edictū expositis
a gn flauio p̄mū actionib:
nulli fuerē qui illa artificiosa

digerere dispenerata coponere
nihil enim qd ad artem redigi
posse nisi ille prius qui illa
teneat quorum artem instituere
uelit habeat illam scientiam ut
exuis reb: quarum artium sit ar
tem efficere possit hoc uidelicet
dum breuiter uolueri dicere
dictum ame tempaulo obscuri
us in experiar et dicam ipso
ro planius, omnia fere
quae sint conclusa nec artib:
dispersa et dissipata quondam
fuerint: ut in musicis numeri
et uoces: et modi. in geometrice
linearum formae inter ualla
magnitudines: in caelestiloro
logia cuersio. ortus obitusq:
siderum. in grammatica poeta
rum poetarum historiarum
cognitio. uerborum impre
tatio pronunciandi quidam sonus
in hac deniq: ipsa oratione di
cendi excogitare ornare

disponere meminisse agere:
ignota quoddam et diffusa latenti
debant, habita igitur arte et ex
trinsecus alio genere quodam
quasi bitorum philosophi assumant
quae rem dissoluta diuolsaq: cogla
tinaret et ratione quasi dam confirm
geret, sicergo in iure ciuili si
nis hic legitime atq: ut tutae in
reb: causisq: ciuilibus aequabili
tatis conseruatio. tum sunt notan
da genera et adcertum numerum
paucitatemq: reuocanda, generum
idem quasi similis communione equa
dam specie aut differentis duas
aut plures complectens partis par
tesue earum quae generib: uis exhib:
manant subiectum, omnia quaeq:
sint uel generum uel partium nomi
na definitionib: quam habeant ui
m exprimendum; est enim definitio
rerum earum quae sint ei: rei ipsae quam
definire uolumus breuis circum
scripta quaedam explicatio,

definitio

hisce ego reb: exẽpla adiungerẽ.
nisi apud quos haec haberet oratio
cernerem; nunc cõplectar qd
pposui; breuis enĩ aut mihi fa
cere licuerit qd iã cogito aut
alius quispiã aut me impedito
occuparit aut mortuo effece
rit ut primũ omne ius ciuile
in genera digerat quae ppauca.
deinde eorũ genera quasi que
dã membra diuisa ptim ppriã
cui: q: uĩ definitione declaret;
p fectã arte uim iuris ciuilis habe
bimus magis magnã atq: aberẽ
quã difficilẽ atq: obscurã;
atq: inde rationẽ dũbgc quę diuisp
sas cogunt uel passi licet carpen
tẽ et colligentẽ undiq: replere
ita uim iuris ciuilis scientiã; ñ ne
uideris equitẽ r: hominẽ adiuis
simũ omniũ ingemo simum
me ceteris artib: erudiendũ c
aculeonẽ quo mecũ unus sẽp
q: uix tractenere ius ciuile unq

quom ab hoc discessuris nemo
deus qui pertissimis antepo
nat omnia seni posita ante
oculos collocata inusu cotidia
no. in cognitione hominũ atq:
in foro. neq: ita multis litteris
aut uo luminib: magnis comme
ndẽ enĩ elatas primũ plurib:
deinde paucis uerbis cõmutatis.
etiã ab iis detersis uitiis: scripas
sae pius. accedit uero quo facili
us percipi cognosciq: ius ciuile
possit qd minime pleriq: ar
bitrant. mira quae dã in cogitio
ne stendo sua sunt tas et delectatio
Nam siue quẽ alienae studia
delectant plurima est in omni
iure ciuili exponendi cũ libris:
et in xii tabulis antiquitatis
effigies. qd et uerborũ uetu
stas prisca cognoscitur et actio
nũ genera quae dã maiorum
consuetudinẽ utitaq: declarat.
siue quis ciuili scientia quã

ſcaeuola ñ putatorum toriſēē ppri
am ſed cuiuſdā excalio genere
prudentiae totā hanc deſcri
ptiſ utilitatib: ac partibus
tabulis continere uidebit
ſi uequē iſta praepotens ac
gloriosa philoſophia dicā
audaciuſ horae habet fontē
omnium diſputationum ſu
arum qui iure ciuili

hic de-e un? quat̄nio

cē prans ad dispurandū elicere
ñ potuisse ē p multa de eloquen
tia cū antonio disseruisse. et tan
quā in scholā ppe ad graecorū
consuetudinē disputasse. tra
me frāt exorauit ne prū quidē
a studio audiendi nimis abhor
rentē. si me berculē uerentē
ne molestauo b im̄ uenire mus
uobis cū uenirem. enī scaeuolā
tradicere audebat bonā partem
sermonis in hunc diē ēē dilatā.
hoc tuis cupidius factū existimas.
celari attribuēs familiari
arius utriq: nr̄um. nos quidē
nisi forte molesta im̄ uenimus: ue
nisse delectat. ℣ Tum crassus. equi
dē quae quōq: uos causa hucattu
lisset lacetare. quō. ā me uide
rē hortmes mihi carissimos
et amicissimos. sua ñ uerē dicā
quae cuius causa mallē fuisse quā
uera quā dicis. ego enī utquē ad
modū sentio loquor: nunquam

mihi minus quā hesterno die pla
cuit magis ad eo id facultatē quā
aliquil a culpa mea ēē gr̄a. qui
dū obrequor adulescentib: me
senē ēē rū oblīt̄. feci qd ne ad
ne adulescens quidē fecerit. ut
uiderēb: quae doctrina aliqua
contineret disputare. sed hoc
tam̄ cecidit mihi p̄ opportune
q̄ d transactis iā meis arcibus
ad antonii audiendū uenisset.
℣ Tum caesar. equidē inquit crassi
se et ita sū cupidus in illa lon
giore et ad ppetua disputatio
ne audiendi. utsi id mihi minꝰ
ēē iungat uel ut hoc. si cecidisse
tuo sermone ēē dē. itaq: expe
riar. equidē et ne sulpicius fa
miliaris meus aut certe plus
quā ego ā pte ualere uidear.
et te exorabo p̄fecto ut mihi & q:
et catulo tuae suauitatis ali
quid impartias. sin tu ibi id minus
licēb. mecum ergo. neq: cōmittā

CR. AGG.

ut dū uereare ne tu nesis ineptus.
me ee iudices tū ille ego me
her de inquit caesar ex comm
b: latinis uerbis hui uerbi
uīt maximā sēp putaui, quē
INEPT' enī nos ineptū uocam: ut mihi
uidet ab hoc nom habere du
cūqđ nō sit apt idq: inser mo
nis nri cōsuetudine placere pare,
nā qui aut cū pus đt portuler
nō uidet. aut plura loquit. aut
se ostentat. aut eorū quib: cū
e uel dignitatis uel cōmodita
tionē nō habet. aut demq: in ali
quo genere. aut in comis. aut
multē efe. ut ineptē ee dr, hoc un
tio cōmulatāe erudtissima
il la graecorū natio, tuaq:
qđ ui hui mali graeciñ uiden
tes. nero nō quidē eiusmodi impo
suer, utenī quaeras omnia
quo modo graeci ineptū appel
lent nō reperies. omniū aū
ineptiarū q: s innumerabiles

haud scia an ulla sit magis ar quā
ut illi solent quo cūq: in loco quosq:
int homines uisū de reb: aut
diffcillimis aut nō necessariis
is argute si medisputare.
hoc nos abisse ab adulescentib: fa
cere in una recusantes heri
coacti sum. tum catullus ne
graeci quidē inquit crasse qui
inciuitatib: suis clari et magni
fuer sed tamen uel. nos q: omis in
nra rep uolum ee. horū graec
corū qui se inculcare auribi
nris similes fuer. nec in notio
sermones hui modi dispuitatio
nes q: fugiebat. ac rabiem
dem quē tempori qui locis qui
hominē rationē non habent
ineptū sē debere uideri uitan
dē aut locus hic nō idoneus uidet
inq porro hec ipsa ubiuis ambu
lam: et palestra et tot loci
sessiones gymnasiorū et graec
corū disputationē memoriā

CATVL.

26

quodā modo cōmouem⁹ auctū
importunū ⁊ pusillanimo ocio
qd ecrarodax ecnēp opacio
nobis dauīē auchomines ab
hac ⁊ genere disputationis ali
en quo omnes ⁊ ipsum: ut tyne
ius studiis cetā nullā ēē ducam:
Omnia sta inquit crassus ego
aliomodo intūr: ⁊ primū pu
tes ā ēē desiderandū ⁊ ētā
ipsos caculū ⁊ ⁊ eos exerta
tionis causā inuenisse arbi
tror: nā ⁊ in seculis mutatas ne
gymnasia inuenta ⁊ quām
ipsi philosophi ⁊ ⁊ ⁊ ecoe
per: ⁊ ⁊ hoc ipsos ⁊ ⁊ quō
omnia gymnasia philosophi
tamen ⁊ tamē eorū audita
rem discū audire quā philo
sophū malum⁹ quis mulier
in ⁊ repute immedia oratione
de maximis reb: eo grauis
simis disputante philosophō
omnes ⁊ tionis causa

relinquor: ⁊ ta leuissimā dele
ctationē ⁊ grauissimę ⁊ ipsi
⁊ ⁊ ⁊ ⁊ anteponam⁹ ⁊ au
ram aū qd dicer ⁊ ad sentior⁹
uerā cum fruc ⁊ ⁊ tionē ani
mi ⁊ relaxatio: ⁊ ⁊ ⁊ soce
ro meo audiui ⁊ quom is dice
ret socerum meū Laelium ⁊ ⁊ fe
recū ⁊ capione solitū ruricā
ri. eo ⁊: in codibi ⁊ repue
rescere ⁊ ⁊ solitos ⁊ ⁊ rus ⁊ exur
bem quia cum dies euolauisset. ⁊
ñ aut de o dicere de alib: ut ⁊ ⁊
rem ⁊ ⁊ solet narrari ⁊ ⁊ ⁊ euo
lachas eos ⁊ cum bibi cos ad cae
nā et ad Laurentū legere ⁊ ⁊ uel
se: et ad omnē animi remissio
nē ludū ⁊: descendere ⁊: sicem
res se habet utque ad modū
uolucrissimum: ⁊ ⁊ creatio
onis ⁊ ⁊ ⁊: ut alitū sus ⁊ causa
effingere et ⁊ seruere nidos.
ea de ⁊ ū cū aliquid effecerint
leuandi laboris sui causa passi

aclubere solutas opere uolitare .
sicuti animi negotiis forensib:
atq: urbano opere defessi ge
stiunt aeuolitare cupiunt cua
cui cura aclabore: itaq: illud
ego qd in causa curiana a scaeuo
la dixi: indixi: recusa ac sententiam .
nā si in quā scaeuola nullū erit
testamētū rectefactū nisi qd tu
scripseris: omnes ad te ciues cū
tabulis uenient: omniū testa
mēta tu scribes unus: quid igit
in quā quando ages negotiū
publicū quando amicorum .
quando tuū quando demq: nihil
ages: tū illud addidi; mihi enī
lib ee ñ uidet qui ñ aliquando
nihil agit. in qua pmaneo cātu
le sententia: neq: quōm huc
uenio hoc ipsū nihil agere ac
plane cessare delectat; nam
qd addidi sat tibi uos ee eos
qui uitā in suauē sine negotiis studi
is putat recte: id me ñ modo ñ hor
tat ad disputandū sed etiā dēterr
nā uec· lucius homo eruditus
dicere solebat: neq: se abindoctis
simis neq: ab doctissimis legi
uelle qd alteri nihil intelle
gerent forte quā ipse de quo
etiā scripsi: prium ñ curo legere.
hic fuit enī ut noram: omniū fere
nr̄ō hominū doctissim: lelii
decimū uolo quē cognouim: ut
rū bonū etiñ illitteratissimi
hil adpriū; sic ego si tam mihi dispu
tandū sit de iuris nr̄is studiis nolī
equidē ap ruficos si multorum
nus ap uos; malo enī non intel
legi oratione mea quā reprehendi
Tum caesar: equidē inquit catule
tam mihi uideor nauasse operā qd
hucuenerī nā huc ipsa recusatio
disputatio quasi dā fuit mihi qui
dem iucunda; sed cur impedium:
antoniū cui: audio ee pa: tis
uti de tota eloquentia disserat.
quēq: iā diu ut cotta et sulpici

ut exspectat. Ego uero inquit CRASSVS solemne fuit eum qui esset pulcherrime
crassē neq; antonii uerbū face- elegantiaq; cedere. sed quia
re patiar: et ipse obmutescam ni tam hoc rotū qui cq; dē suo
si prius a uobis impetrabo. arte ficiū siue studiū dicendi
quid nā inquit catulus, uter hic CATVLVS nisi accesserit nullū potest eē.
sit hodie. tū quoq; illedubi docebo uos disci pulidq; ipse
tare et qd ad fratrē pmiserat. ndidici quid de omni genere
ego inquit iulius puto q; ire sentiā. hic postea quā adriser
spondeo, sic faciem: atq; ista res mihi uidet eē inquit fa
quidē cōdicione uelim uerbū culta pē clara. ar te medioeris,
nullū facere et me tenere et, hic CATVL ar sen ea rū rerū. è quas e
catulus adrisit et simul pē cisa quoniā oratoris aū omnis actio
inquit mihi quidē è dubitatio. opinio mb: ñ scientia cōtinetur,
qm neq; domi impetrarā ethicā nā a pē eos dicam: qui nesciunt
quē erat futurus sine mea sen ipsi itaq; et illi aliās aliud ut de
tentia tā facile pmisit, tū omis de re b: et sentiunt et iudicant.
oculos in antonii cōiecit, et et nos conemur ias saepe causas
ille. audire uero audire inquit. dicim: ñ modo uera si cōta
hominē enī audieris de schola medieris aliquando. aut ego
atq; a magistro ego graeca sit cōta cras si. cū alter utrine alīnē
teris et rudi tū. et eo quidē lo cesserit falsū dicere. si et iā
quar cōfidentius qd catulus au utriq; nr̄um eā dē de re. ali
ditor accessit. cui nō solū nos us aliud defendat. quoniplus
Latini sermonis sed etiā grāci ipsi uno uerū eē n̄ possit, utiq; in

LVCIVS

CATVLVS

ATONIVS

ineo modi re quae me ad dacio m
xasse quae ī scientia ñ sit epe
quenias que opiniones hominū
et sepe errores aucupet ut
dicās ī causā putent ee cur au
diatis. horuero et uulde quide
catulus inquit putam: atq: eo
magis q̄ nulla mihi ostenta
tione uideris ee usurus, excor
sus es enī ñ gloriose magis
ustu putas auertere quā ne
scio qua dignitate, p. lucius de
ipso genere sū c̄fessus inquit
antomus artē ee ñ maximā.
si illud adfirmo p̄cepta por
se quae dā dari pacata adpera
tando animos hominū et ad
explendas eorū uoluntates,
huius rei scientiā si quis uolet
magnā quandā artē ee dicere.
ñ repugnabo, et enī quō ple
riq: temere ac nulla ratione
causas in foro dicant ñ nulli
ū ppē consuetudinē aliquā
calli di us id faciat. ñ est dubiū
quin si quis animaduertere
quid sit quare alius melius quā
alius dicant, id possit ñ arte.
ergo id quotcotidie in genere fece
rit. is ñ plane artē aut qua
si artē quandā inuenerit atq
utiq: nā ut mihi illa uideor
uidere in foro atq: incaut.
tē nē quē admodū ea reperire re
porsū uos exquirere: si deme
uidero, nē hoc ppono q̄d mihi
p̄suasi quā uis sit non sit mihi tm
ee p̄fecto oratore p̄clarus,
nā usū dicendi omnia quin omni
pacata et libera ciuitate dom
nat. tanta oblectatio est in ipsa
facultate dicendi ut mihi hom
nū aut auribus aut animis uacun
dius p̄cipi possit, quieni cant
moderata oratione dulcior in
ueniri potest q̄d carmen arti fi
cios q̄ uerborū confusione apta
us quia actor in tranda quā ora

28

tor ſuſcipienda uerecundie tēdior.
quid aũ reipublicę quã crebra
acutaq: ſententia: quid admi
rabilius quã res ſplendore
illuſtrata uerborũ. quid ple
nius quã omni genere rerũ
cumulata oratio. neq: ullã
ꝓpria oratoris ꝛeſẽ. quę quid
ornate dicta grauiter q: debeat
hui: ẽ. indando cõſilio de maxi
mis reb: cũ dignitate explicata ſententia, eiuſdem eciã
lan- guentis populi inconcionẽ.
eadẽ facultate ecfrenatos homi
nũ adpetitus ẽ. et integros
ad ſalutẽ uocat, quis cohor
tari aduersus ẽ. ardentes.
quis abruptos acriꝰ reuocare.
quis uituperare improbos aspe
rius. quis laudare bonos or
natius. quis cupiditatẽ uehemẽ
tius frangere accusando
potest. quis mer orẽ leuan
do mitius cõſolando, historia

explicata

uero referta ẽ. porũ. luxuri
antis. uita memoriae. magi
ſtra uitae. nuncia uetuſtatis.
qua uoce alia niſi oratoris
immortalitate cõmendat.
nã ſi qua ẽ. ars alia quae uer
borũ aut legendorũ ſcientiã
ꝓfiteat. aut ſi quis quã dicẽ.
niſi oratorem formare oratio
nẽ. eãq: uariare et distinguere quaſi quibidã uerborũ ſen
tentiarũ q: inſignib: aueſ
uia ulla niſi ab hac artefa
ctat aut argumentorũ aut ſen
tentiarũ. aut denique deſcri
ptionis atq: ordinis. faceam
aut hoc qd haec artes ꝓfiteat.
alienũ ẽ. aut cũ aliqua ar
te alia ẽ cõmune, et ſi in hac
una ẽ ratio atq: doctrina.
ñ ſi qui aliarũ artium be
ne locutus. eo min ideſt hui:
unius ꝓpriũ ſ. utor orator
dei ſſe reb: quae generarũ ar

tuũ ſ ſimo do eꝰ ſ cognouit
uberi craſſus dicebat opus
mepoſſe dicere. ric ceterarũ
arteũ homines ornatius illa
ſua dicunt. ſi quid ab hac arte
discer; neq: enĩ ſi de rus facis
reb: agricola quis piã aut
etiã id qd̃ multi medici de mor
bis. aut ſi de pingendo pictor
aliquis diserte scripserit
aut dixerit. id circo illius
artis putanda est eloquen
tia. inquã qui sunt magna ẽ
in hominũ ingenijs emolu
mẽta etiã sine doctrina ali
quid omniũ generũ atq: ar
teũ cẽ sequãt. ſ qd̃ eius q: ſit
ꝓpriũ eorũ est ex eo iudicari po
test quom uideris quid q:
tã hoc certius ẽ nihil potest.
quãq̃ oms artes aliae sine
eloquentia suũ munus ꝑ
ficere possẽ. orator sine ea nom
opanere suũ ñ potest. utcun-

ri si diserte dissimꝰ aliquid ab eo
habeamꝰ hic nisi domi facis
se inferuiẽte copiose aliunde
dedicendi copiã petere ñ possit.
Tũc catulus. ecs inquit antoni
minime impediendus ẽ int̃
pellatione iste cursus oratio
nis tuae. patere eam mihi q:
ignoscer; ñ enĩ possũ quin
exclamẽ utcunq: ille interim
mo. tauĩ oratoris quo exp
mere subtilit̃ uisus es. tũ lau
dare copiosissime. qd̃ quidẽ
eloquentẽ uel optime face
re oportet ut eloquentiã lau
det: debet enĩ ad eã laudandã
ipsã illã adhibere quã laudat.
sed ꝑgre porro tibi ne ĩ assentior
urũ me ẽ hoc tot̃ discedere
re. id q: si quis in alia arte fa
ciat. eũ ad rũpto aliunde uti
bono ñ ꝓprio nec suo; ecquis.
nox te inquit nob antoni ex
polit hominẽ q: reddidit.

29

nā heſterno ſermone unus cui;
dā operis ut aut cecilius remi
gē aliquē aut barbaulū noborato
rē deſcripſeras inopē quen
dā humanitatis atq: inurba
nū; cūm· antonius, herienī Q· ĀTONĪ.
inſuit hoc mihi ꝓpoſuerāt
Ante ſtare reffelliſſē horā redirci
pulo ſab ducerē: nē catulo
audiente eccae ſare uideor
debere nīā pugnare eam
quā quid ipſe ſentiā dicere·.
ſequit igit qm uob ēhuc de quo
loquit inforo atq: oculis cunū
conſtituendus ut uideam: quid
ei negoci dem: cuiq: eū mune
ri uelim: ēē ꝓpoſtā; nā crast
heri quom uos catule eccae ſar
ñ adeſſetis poſuit breuit in
arcis diſtributione idē quod
graeci pleriq: poſuer: neq: ſa
ne quid ipſe ſemaret ſi quid
ab illis dicere ofendit·.

duo primū genera quaeſtio
nū ēē inquib: eloquentia
uerſar ēt unū infinitum·
alterū certū; infinitū hi
hinc debāt iddicere inquo
aliquid generatī quererē
ēt hoc modo· expetenda nēcet
eloquentia· expetendine
honore ſ· certī aū· inquo qd
inſonis etiā ſtatuṭ ſtre ecm
definita quae reret cui: mo
dī quae in foro atq: in ciuū
cauſis diſceptationib: q: uer
ſant· eam hi uident autem
luxorianda aut mētilio
dando ēē poſita; nā illud
certū qd ex aeraſſo tractatū
ē. et ita audio ſe ariſtotelē
quibē maxime inluſtrauit
adiunxit etiā ſiopuſē· min·
ēē tam necēſſarium; quid nū CATVL.
inquit catulus an laudatio
ner· idem uideo ponigen· ēē ū·.

ANTON. Ita inquit Antonius. Ecin eo quidē genere scio et me et omēs qui affuerūt delectatos ee uehementer. Quoniam de popilia matrona laudata. cui primū mulieri hunc honorē in nra ciuitate tributū puto. Si nō omnia quae cū q: loqui mihi uidentur ad artē et ad pcepta ēre uocanda; exiit enī fontib: unde ad omnia ornamenta dicendi pcepta sumuntur. Licebit etiā laudationē ornare; neq: illa elementa desiderare. quae ut nemo ignorat quis ē qui nesciat quae sint in homine laudanda? Post ea enī in reb: quas crassus in illius oratione suae quā contra collegā censor habuit principio dixit quae natura aut fortuna daret hominib: in tantis reb: seu mihi possit ēq

am mopati. quae ipsi sibi homines parare possent in tantis reb: separatim possem inquit; qui laudabit quē pia mente legetur exponenda sibi ee fortunae bona; eas generis. pecuniae. ppinquorū. amicorū. opū. ualetudinis. formae. uirtutū. ingenii. ceterarū quae sunt aut corporis aut extraneae. et si habuerit bene reb: usurū. Ⱨ sin habuerit sapienter caruisse; si amiserit moderate tulisse: deinde quid sapienter is quidē laudet. quid liberalit quid fortit. quid iuste. quid grate. quid humaniter. quid denig: cui aliqua uirtute aut fecerit aut tulerit; haec ecquae sint ei: generis facile uidebit qui uolet laudare et qui uirtutem perare contrariā; Quo circa dubitas in CATVL. quit catulus facere hoc tuū gen

qm ē inrationē rerū. ñ em
siē faciliusq eo denumero quo
q: excerpendū. ATONIVS. quianoloin
quitē omma quae cadunt ali
quando inoratorē quū uis exi
guasint easiectractarequasim
hil pōssit dicisinēpceptis suis.
nā ecteficmonū saepedicendūē.
acñ nunquā etiā accuratius.
utmihietiā necessefuit insex
tūtriū sedtriosū ciuē ect bu
lentū, explicauineoteramo
niū dicendo omnia ē silua ē su
latus mei quib: illvor pl: prep
reficisse. quaeq: abeo curarēp
facta arbitrarer exposui: diu
rotemur sū. multa audiui mul
ta ā respondi, nū igit placet quū
de eloquentia p cipias aliquid
etiā de testamonuis dicendis qua
si inarte tradere. CATVL. inhibisane
inquit catulus necesse est. quidsi ATONI.
qd saepe sūmisuris accidit man
data sint exponenda aut insena

tu ab imperatore. aut ad impe
ratorē. aut adregē. aut ad
populū aliquē a senatu. nū
quia genere orationis inei: mo
dicausis accuratiore ēe uten
dū. idcirco etiā pars haec cau
sarū numerandaūdet. aut
ppriis p ceptis inseruendas.
M inime uero inquit catulus. CATVLVS.
ñ em deerit homini diserto in
ei: modi reb: etcausis cōparata.
Ergo inquit illa q: saepe ATONIVS.
diserta agendas. etiā ego pau
loante quom eloquentiā lau
dare dixi oratoris ēe. neq: habet
suū locū ullū indiuisione par
tiū. neq: certū p ceptorū genus.
et agendas. ñ minus diserte
quā quae emlitte dicunt obiur
gatio. cohortatio. cōsolatio. quo
rū nihil qd n sūma dicendi
ornamta desideret. si ex arti
ficio rerisē p ceptā quaerunt.
Plane inquit catulus adsentior CATVLVS

ATONY[illegible] Agreuero inquit Antonius qualis
oratoris et quanta hominis indi
cendo putas ee historiã scribere
sic Graeci scripser. Etiam inquit
Catulus, fuit enim nihil opus est
oratore, facis ẽ n ee mdacẽ, atq;
nemo nos censas inquit Antonius
Graeci quoq; sic initio scripserãt
historia uetus enim cato, uetpictor, uetpiso
erat enim historia nihil aliud
nisi annaliũ cõfectio cui rei
memoriæq; publicæ retinendæ
causa ab initio rerũ romanarũ usq; ad p. mucii pontif. max.
res omnes singulorũ annorum
mandabat literis pontif. max.
efferebatq; in al bũ. et ppone-
bat tabulã domi. potestas ut eet
populo cognoscendi. iuq; etiã nc
annales maximi nominantur.
hanc similitudinẽ scribendi mul
tis fecisti. quis neullis ornamẽtis
monumenta soluere porũ hominũ.
locorũ, gestarũ reliquerit.

taq; qualis ap Graecos phereci
des. bellanicos ilas fuit alĩq:
p multi. talis nr cato et picto
et piso. quine neq; tenent quib: re b:
ornee modo enim huic ifas im
portata et dũ intellegat qd di
cam una dicendi laude ẽ poterant
ee breuitate. paulũ se erex et
addidit maiorẽ historiæ sonũ
uocis uir opum: crassi famili
aris antipat. ceteri ñ ex orna
tores rerũ, sed tamũ modo nar
ratores fuer. ẽ inquit catulus
uerecis. sisti ipse coelius neq:
disertus historiã uarietate lo
corũ. neq; uerborũ collocatione.
et tractu orationis leui et aeq̃li
ꝑpoliuit illud opus. sed uicho
mo neq; doctus neq; maxime apẽ
addicendã sic potuit dolauit.
uicit tamẽ uerecis superiores.
ATONY[illegible] minime mirũ inquit Antonius
si istae res adhuc nr a lingua
inlustrata ñ est; nemo enim seu

dec eloquencię mr̄orū hominū.
nisi ut causis atq; ut foro eluce
at; ap̄ graecos aū eloquentis
simi homines remoti a causis
forensib: cū ad ceteras res inclu
serēt, cū ad historiā scribendā
se applicauer̄; nāq: etherodo
tū illū qui princeps genus hocor
nauit: in causis nihil omnino
uersatū ēe accepim' atq; ita tra
ta ē eloquentia ut mequidē
quantū ego graece scripta in
telligere possū magnopere
delectet: et post illū tucydides
omnes dicendi artificio meā sen
tentia facile uincit; qui ita cre
ber ē rerū frequentia ut uer
borū ppenumerū sententiarū
ppenumero cōsequat̄. ita porro
uerbis ē apte: et pressus: ut ne
sciās utrū̄ res oratione: an uer
ba sententiis inlustrent̄; atq; i
nebunc quidē quanquā ē in rep.
uers' ex numero accepimus

eorū qui causas dicerent̄ echor
ipsos libros cū scripsisse dr̄ quō
a rep. remotus: atq: id qđ opti
mo cuiq: athenis accidere solu
it̄ ēet in exaltū pulsus ēet hunc
consecut̄ ē strategiis phrli
cus: quique dromis terram
familiarissim' ēet: totū suū
cōsūpsit in historia scribendi.
maxime q: thucydidē ē uem
uidet̄ imitat̄; postea uero ex
clarissima quasi rhetoris
officina duo p̄stantes ingē
nio theopōpus et ephorus ab
isocrate magistro impulsi
se ad historiā cōtulerūt: cau
sas omnino nunquā attigerūt.
deniq: etiā a philosophia gres
si princeps xenophon socra
ticus: ille post a baris et cole
ca listhenes comes alexandri
scripsit historiā. et isquidē
rhetorice pene more. ille aū
superior leuiore et quodā sonō

usus. et qui illū impetū oratoris
ñ habeam. ne uebemens fortasse
minus. si aliquanto tamē est ut
mihi quidē uidet dulcior. mim
mi natuborū omnū timaeus quan
tū aū iudicare possū longe ru
dissim. et ipsa cōpositione uer
borū. ñ incōposite magnā elo
quentiā adscribendū. accula
CESAR si nullū usū forensē. ſ. haec cū
ille dixit ser. quidē inquit catu
lo caesar. ubi quiantomū grae
cene gamt scire. quot hi scori
os nomina aut. quā scaenē. quā
CATVL pprie de uno quoq: dixit. id me
hercule inquit catulus admi
rans illud iā admirari desino.
qđ multo magis ante mirabar.
hunc quomhec nescire et indi
ANTON cendo posse tamū. ſ. atq; icatu
le inquit antonius ñ ego uidi
tatē aliquā addicendū auctu
pans horū libros et ñ nullos
alios si delectationis causa

quomē ocū legere soleo. quid
ergo ē. faciebam aliquid tamē ut
quom in sole ambulē etiā ſlego
aliā ob causā ambulē fieri na
turā tamē ut colorer. sic quom
ipsos libros admisenū nā rome
uix licet studiosius legere. sen
tio illorū tactu orationē meā
quasi colorari. ſ. si nelatiuus hoc
uobis patere uideat. haec dū ta
xat in graecis intellego quae
ipsi qui scripserē uoluerē uulgo
intelligi. in phrlophos uros
si quando in cidi. decepta sindi cib: librorū quos ferē in scripta dereb: noctis et in lusteribus. de iure. de iustitia. de honestate. de uoluptate. uerbā pr ius nullū intellego. tea anxius et de longis disputationib: inligatis. portas omnino quasi alia lingua loquentes ñ cogor attingere. cū ille me ut dixi obtecto quiret. ſ. tetas aut orationes scripserē suas. aut qui

ta loquam uti uideam uoluisse
ee nob, qui n sum prudentissimi
familiares, si illuc rede, uide
tis ne quantu munusste oris
historia haud scio an flumi
ne orationis et uariet ate maxu
mu neq: ea reperio unquam
separatu insuructa rhetoru
precepis, tas eni anteoculos,
na quis nescit primam ee historie
lege ne quid falsi dicere audeat.
deinde ne quid ueri n audeat neq:
suspicio gratiae sit inscriben
do neq: simultatis, haec scalucet
funda mta notas omnib: ipsa au
exaedificatio posita ee in reb: et
uerbis, rerum ratio ordine te
porum desideratur regionum descri
ptione. ubi tetu q tam in reb:
magnis memoria digna erilia
pmu. deinde acta postea euen,
expectet et de erilius significa
ri quid scriptor pbet. etin reb:
gestis declarari n solu quid actu
aut dictu sit. si etia quomodo,
et quom de euentu dicatur.
ut causae explicent omnes
uel casus uel sapientiae uel
temeritatis hominu q: ipso
rum n solu res gestae. si etia qui
fama n solu a nomine excel
lant decuit: q: uita atq: natura
uerborum au ratio et genera ora
tionis fusu atq: tractu et cum le
uitate quada aequabiliter pflu
ens sine hac iudicia li asperita
te et sine sententiarum forensib;
aculeis frequendu st, harum
tot tantarum q: rerum uidetis ne
nulla ee precepta quae in arti
b: rhetorum reperiant? ineo de
silentio multa alia oratorum
officia iacuer cohortationes.
precepta e solationis admonitu.
quae tractanda sint omnia disser
tissime. si locu suu inuisa rit:
quae tradita sint habeat nullu,
atq: in hoc genere illa qq: e

infinita silua qđ orator esset q̄ uteriā crassus ostendit duo ge nera addicendū dedē anūde certa definita q; causa. qualeſ quae in litib: quae in deliberationib: uersant. addat si qui uolet etiā laudationis alterū qđ appellant omīs fere scripto res explicat nemo infinitam generis sine certo ore et sine prona quaestionē. hoc quidem quantūuis quom dicunt intelligere embrīnū uidem. si uenit ostorius quę quōq; res infinite posita si dicas posse dicendū ei to et quantas tas et solus plenitudo quae forma rae. de mathematicis. de musicis rebus: nō poterit quis dicat hoc genere susceptō recusare. denique ei qui pfitet eē suū nō solū de eis ero uersius quae certe poribus: et pronis noscit. hoc de omnib: forensib:. si etiā de generū infinitas quę stionib: dicere. nullū potest

eē genus orationis qđ sit ex ceptū; si nulla quoq; pars eē quęstionū oratori uolumus adiungim. uaga et liberā et late patentē. ut de reb: bonis aut malis expetendis aut fugiendis honestis aut pib: utilib: animi utilib: de iustitia. de temperantia. de prudentia. de magnitudine animi. de liberalitate. de pietate. de amicitia. de officio. de fide. de ceteris uirtutib: et earū similiſ: uitiis dicendū oratori putamus. item q: de rep. de imperio. de re militari. de disciplina ciuitatis. de hominū moribus. ad sumā eā quoq; partē. si tta utrīt circūscripta modicis regionib: equidē omnia quae pertinent ad usū ciuilē. mor embomnū quae uersant in cōsuetudine uitae. in ratione reip. in hac societate ciuili. in sensu hominis cōmuni. in natura

inmoribꝫ cõphenda ee oratõ
riputo. siminus ut separatim
deinde reb: philosophorũ more
respondeat. certe ut in causa
prudẽt posse intexere. hisce
aũ ipse de reb: ut ita loquat uti
etiam iura qui leges qui cuncta
tes confitetur locutꝰ. simplicit
er splendide sine ieiuna cõcertati
one uerborũ. hoc loco nequaq
admiratio. sit tot tantarũq rerũ
nulla a me pcepta putent. sic
statuo. ut in ceteris artibus
quo minor adhibenda sit cui: q: ars
difficillima: reliqua aut facil
liora aut similia sũt cui: q: ar
tes oranti nõne cesse esse. ut in pi
ctura qui hominũ species pin
gere pdidicerit. posse eũ cui: uis
forme uel aetatis. nec
nõ didicerit pingere. neq: ee
periculũ qui leonẽ aut taurũ
pingat egregie. neidẽ in mul
tis aliis quadrupedib: facere

LNIEX

nõ possit. neq: eo omnino ars
ulla inquã omnia quae illa
ars ee effici possint a doctore
tradant. si qui primarũ cete
terarũ rerũ genera ipsa di
cer̃. reliqua psequant. sim
lẽ arbitror in hac tua oratione
siue exercitationem dicendi qui
illã uim adepturꝰ. uteorũ mi
quis aut de rep. aut de ipsius
reb: aut deus contra quos aut
pquib: dicat quo maliqua fa
cundi potestate audiat.
ad suum arbitrium mouere
possit. illũ de uoto illo gene
re reliquarũ orationũ nõ plus
quaerit urũ ee quid dicat quã
pol reliquũ illũ quo mhercu

POLYCLIT

lẽ fingebat. quẽ ad modũ pol
lẽ aut hrdrã fingeret ecã
si haec nunquã reparatã fa
ceret didicisset. Iũ catulus. cat.
pclare mihi uideris anconi
posuisse inquit ante oculos

quid discere oporteret ceū qui
orator eēt futurus? quid etiā
si nō didicisset exceoqđ didicis
set ad sumeret; deduxisti enī
totū hominē in duo genera so
lū causarū cetera innumera
bilia exercitationi et similitu
dini reliquisti; si uideo neisse
duob: generib: hrdrātibis ne
expellis: herculesāū etalia
opera maiora in illis reb: quas
pter mittis relinquas. nēnī
mihi minus operis uidet de
uniuersis generib: rerū quā
de singulorū causis ac multo
etiā maius de natura deorū.
quā de hominū litib: dicere,
ANT O H. non ētta inquit antonius,
dicā enī tibi catule ēntādocē
quā id qđ ē maius expetis o
mniū cēterarū rerū oratio
mihi crede ludus hominiñ
hebeti neq: in exercitatione
cōmuniū litterarū et poli
tioris humanitatis exercitio,
in causarū contentionib: magnū
ē qđ dā opus. atq: haud scio an
de humanis operib: longe ma
ximū. inquib: uis oratoris ple
rūq: ab imperitis exitu eccu
torta iudicat. ubi ad ē armat
ad uersarius quiste efferen
dus et repellendus. ubi saepe
is qui rei dominus futurus ē.
alienus atq: irat aut etiā amicus
ad uersario et inimicus tibi ē.
quom aut docendus is est aut
dedocendus. aut reprimēdus
aut incitandus. aut commiseratio
ne ad tē pus ad causā oratione
moderandus. in quo saepe beni
uolentia ad odiū. odiū ad ū ad
beniuolentiā deducendū ē.
qui utranquā machinatione
aliquantū ad seueritatē. tū
ad remissionē animi. tū ad ter
roris etiā ctor quendus. omniū
sententiarū grauitate ōmū

uerborū ponderib: ē uendum,
accedat oportet actiuaria
uehemens. plena animi. plena
spiritus. plena doloris. ple
na ueritatis, inimitabilis operibus
si quis illā artē cōphende
derit uttanquā phidias mi
neruā e ligno efficere possit.
nisi aneque ē admodū inclipeo
eidē artifex minora illa ope
ra facere discat laborabit.

Tū catulus. quoi ta maiora cat.
ac mirabiliora feci ti. eo me
maior expectatio tenet qui
b: dā rationib: quib: q: pceperat
eatanta. uis cōparet ñ quomea
quidē iā intēsit neq: enī aetas
id mea desiderat et aliud genus
qđ dā dicendi nosse cuti sim;
qui nunquā sententias demanib:
iudicū uiquadā orationis ex
torsim; accpotius placuit eorū
animis tamtū quantū ipsi pa
tiebant accepim: sed tamen ista
tua nullū aduersū meū tamtū
cognoscendi studiū adducet
requiro. nec mihi opus ē gre
co aliquo doctore qui mihi
puĕl grata pcepta decanet.
cū ipse nunquā forū nunq
ullū iudiciū aspexerit.
ut peripatetici ille dē phor
mio quem hannibal cartha
ginie expulsus ephesū ad an
tiochū uenisset. exuipq: eo
qđ ei nomen erat magna apud
gloria inuenit eet ab hospi
tib: suis. ut eū quē dixisti uellet
audiret. quomq: ille nolle
dixisset. locut ee dē homoco
piosus aliquot horas de impe
rii officio et de re militari,
tū quem ceteri quin illū audie
rant uehemēter eē delectari.
querebant ab hannibale quid
nā ipse de illo philosopho
iudicaret; hic poen ñ opinime
graece sed tamen liberere spondisse

ferar: multos sed deliros senes
saepe uidisse. si quis magis quã
pformio delectari et uidisse ne
minẽ, neq: me hercule iniuria:
quid enĩ aut adrogantius aut
loquacius fieri potuit quã
hannibali quitot annis deim
perio cũ populo romano õni
um gentiũ victore certasset.
graecũ hominẽ quinunquã
castra uidisset. nunquã denig
minimã partẽ ulliusi publi
ci muneris attigisset pce
ptaderemilitari dare. hoc
mihi facere oms isti quide
ar te dicendi pcipiunt ui
dent, qd enĩ ipsi exptiñ
id docent ceteros, si hoc min'
forte asse errant. qd nomet
ut hannibalẽ si puerosi aut ad
ulescentulos docere conar.

ANTON Erras catule in quit antonius
nã ego met in multos iã phor
mionesi incidi. quos em ẽ istorũ
graecorũ quoquem quã nrãm
quicquã intelligere arbitrer?
ac mihi quidẽ nõ ita molesti
facile oms ppetior et pfero,
nã aut aliquid adfer qd mihi
n displiceat aut efficiunt ut
meñ didicisse minus paeniteat,
dimitto aũ eos nõ tã contume
liose quã philosophũ illũ
hannibal. ir
et eo fortasse plus habeo eiã
negotii si tam ẽ eorũ doctri
na quantũ ego iudicare pos
sũ ridicula. diuidam em
tota rẽ in duas partes. in cau
sae cognitionẽ et in quae
stionem. causã appellant
rẽ positã in disceptatione
reorũ et cognitionẽ quae
stionẽ aũ rẽ positã in fini
tã diuisionis dubitatione,
de causã pcepta dare. de altera
par te dicendi mirũ silen
tiũ est. deinde quinq: faciũt

quę membra eloquentiae· inue
nire quid dicas· inuenta dispone
re· deinde ornare uerbis· post
memoriae mandare· tũ ad
extremũ agere· & pronuntiare
rẽ sane nõ rẽ dubiã· quis enim boc
nõ sua sponte uidet· nemine pos
sedicere· nisi et quid diceret·
et quibus uerbis· et quo ordine
diceret habere· et ea memi
nisset· atq; hęc ego nõ reprehen
do· sed ante uocabulos ponitaẽ
dico· ut ea ante quattuor quinq;
sex ne partibus et etiã septẽ·
qm̃ alię ab aliis digerunt·
in quas ẽ ab his omnis oratio
diuiditur· iubet enim exordi
ri ita· ut eũ qui audiat benuo
lũ nob faciam· et docilẽ et at
tentũ· deinde rẽ narrare· et
ita ut ueri similis narratio
sit· ut a pręcebrenis· post aũ
diuidere causã aut proponere·
nrã ẽ confirmare argumentis ac
rationib· deinde ẽ refutare·
tare· tũ suã aliã ẽ diuisionẽ ora
tionis· et quasi porationẽ col
locare· alii iubent ante quã
poreẽ orandi aut arguendi cau
sa degredi· deinde ẽ cludere·
acporare· ne hęc quidẽ rep̃
hendo· sed enim concinne diuiribu
tas· sed tamen id qd̃ ne esse fun cho
minib· exptis uerbis·
non peri quae enim pce
pta principiorũ et narra
tionũ ee uoluer ea in omni
orationib· cõseruanda·
nã ego mihi beniuolũ iudi
cẽ facilius facere possum
quomsũ incipiam orationis·
quã quomomnia audita·
docilẽ aũ nquompolliceor
me demonstraturũ sua
quomdoceo et explano· at
tentũ uero credo tota actio
ne exercendis mentibus iudicũ
nõ prima denuntiatione efficere

possum: iã uero narratione
qđ iubent uerisimilẽ ee et ap
tã et breuẽ recte nos admonent.
qđ haec narrationis magis
pueros ee ppria quã teneas
orationis ualde mihi uident
errare. omnino q: in hoc omnis
ẽ error qđ existimant artifi
ciũ ee hoc qđ dãñ dissimile ce
teror ũ cui: modi de ipso iure
ciuili hesterno die erat ssus
cõponi posse dicebat. utrum gene
rare rũ primũ exponeret.
in quo uerũ est si genus ullũ
pter species: deinde singulorũ
partes generũ. in quo et de ee
aliquam partẽ et superare
mdorũ ẽ: tũ uerborũ omniũ
definitiones. in quib: neq: abee
quicquã decet neq: redunda
re: si hoc sit in iure ciuili. sit ia
. in paruis aut mediocribus re
b: doctores ad sequi possũ. ñ idẽ
tamen hac in re tã q: immũ a posse

fieri: si nau quia rbitrarie dedu
cendũ ad eos qui haec docent omnia
ia explicata et polita ẽ requiri.
si enim innumerabiles deinde reb:
libri neq: obscuriores uideantur
quid uelint ad ludendũ ne an
ad pugnandũ arma sine sũ pau
ri: aliud enim pugnes facere. ali
ud ludus cã pus q: nr desidera
t: attamen ars ipsa ludicra
armorũ et gladiatoriae
militi: pde aliquid. sed ani
m: acer et ps ens et acutus
idẽ atq: uersutus inuictos ui
ros efficit ñ difficiliu s ar
tes coniuncta: quare. ego tibi
oratorẽ sic ia infitiaia si po
tero utquid efficere possit
antepsiciã: si cenim mihi anci
lrem audierit aliquid le
gere et ista ipsa cepta accepe
rit tẽ probo quid deceat. quid
uoce. quid uultu: quid spiritu
quid lingua efficere possit.

si intellegā posse adrū mos pue
nire. nō solū hortabor utela
borec. sed etiā siuir quoq: bon
mihi uidebit. ee obsecrabo;
tantū ego ineexcellente oratore
et eodē bonouiro pono ee or
nāmtū uniuersae ciuitatis in
uidebit. quō. ōmia fecerit
tam mediocris orator se
uentauri sp mitā ipsi quidue
lit molestus magno opere nēro;
sin plane abborrebit. et erit
absurdus ut se ēt ne tantum ad
aliud. studiū transferat. admo
nebo; nā neq: is qui opum epo
test desere ndus ullomodo. et
a cohortatione mea: neq: is qui
aliquid potest de rendus.
qd alterū diuinitatis mihi cui:
dā uidet. alterū uel nō facere
qd nō opum e possit. uel facere
quod nō perfum e faciat humā
nitatis. certaū uero illud cla
mare ēt eraquā decet. et quā
possit homini sē. ut tu catule
de quodā clamatore dixisti.
domestico sp comio colligen
tis; de hoc igit quiert talis
ut cohortandus. adiuuandus q:.
tā loquam ut ceteram dam: ea
dū taxat quae nos usus docu
it. ut nob ducib: uem ad eo
quo sine duce ipsi puem m:
qm meliora docere nō possu
mi: atq: ut a familiari nro
exordiar: hunc ego catule
sulpiciū primū in causa
paruula adulescentulū
audiui uoce et forma et
motu corporis et reliquis
rebus aptis ad hoc munus de
quo quaerim; oratione aū
celeri et ēt concita. qd enim
genius uerbis exferuescen
tib: et paulo immiū redundan
tib: qd erat aetatis. nisi uasp
nat. uolo enī se efferre in ad
ulescente facundiae. nā faci

Liur ſtē inutilib: reuocant ea
quae nimiū pdidere quā ſimbil
ualet materies. nouaſq; ſarmēta
cultura excitauit. ſtē uoloē
in adulescente undeq; aliquid
amputē. nī enī poteſt ineoſuccus
ee diuinus. qd nimis celeriter
ē maturitatē cōſecutū. uidi
ſtatī indoctē neq; dimiſſē per
ceteū cohortē. ut eorū ſibiludū
putaret ee addicendū magi
ſterū aū quē uellēt eligeret.
mequidē ſi audiret l. craſſum
quodiſſe. ecce ſeſe facturū
cōfirmauit. atq; etiā addidi
gratiae ſcilicet causa meq; q:
ſibimagiſterū futurū. uix
annū inter ceſſerat ab hoc ſer
mone cohortationis meae.
cū iſte accuſauit c. norbanū
defendente me. nē credibile
quid inter ſermonis uiſū inter eā
quitū erat. ecquis animo ante
fuerat. omnino inilludgen

/ arripuit

eū craſſi magnificū atq; pclarū
natura ipſa ducebat. ſi eam ſatis
pficere potuiſſet. niſi eo dē ſtu
dio atq; imitatione incidiſſet
atq; radicere cē ſueſſet. ut ita
mī recraſſū atq; omni animo
intueret. ergo hoc ſtē primū inp
ceptis meis ut demonſterem:
quē imitet atq; ita utq; maxume
excellenti meo quē imitabit.
eadiligentiſſime ſequatur.
cū accedat exercitatio. qua
illū quē delegerit imitando
effingat atq; exprimat. quid
enī cauſae cenſetis ee cur aeta
tes exculerint ſingulae ſinga
la ppe genera dicendi q dam
facile omnīs oratoribus poſſu
m: iudicare. quia ſcripta ex
quib: iudicū fieri poſſet. nī mul
tos adhuc querī. quā ingra
tis exquorū ſcriptis cur. q:
aetatis quae dicendi ratio
uoluntas q: fuerit intelligi

potesti: Antiquissimi fere ꝙ quo
rū quidē scripta cū stent: peridē
atq: Alcibiadē ecce adē aetate
thu chrdidē supare: acuti bre
uer: sententiisq: magis quā uerbis
Abundantes: nō potuisse accide
re ut cunū genus eēt omnium
nisi aliquē sibi ꝓponere ent
Ad imitandū: cū ecutis hos ortā
tōs: thēramenē: lysiā: mul
ta lrīe scripta: nō nulla cratē.
de thēramene audim: omnes
et tantū rō tinebant illū pe
ricli sui cū: sperant paulo ube
rio re filo: ecce abiē ex ore'
mag isocratē magīt istorū ōnū.
cui? eludet anquā ex equo tro
iano innumeri principes
exier: sic eorū partī in pōpa.
partī in acie: inluserīt sēuo
luer atq: et illi theopōpi pho
ri phrlisti ana u cratē multiq:
alii natura diffēr: uolunt ate
Aū simile ss: etiā rēse magi

stri. et hi qui se ad causas cōtu
lēr: ut demosthenē: hyperi
dē. lycurgus. aeschinē. di
narchus. Aliiq: quā plurēs.
etsi imō separē s fuer tam
omnīs ī ineo dē imitandę ueri
tatis genere euer sati; quorū
quā diu mansit imitatio tā
diu genus illud dicendi seu
diūq: uix; portea quā extin
cta est omnis eorū memo
ria sensī obscurata ē et eua
nuit. Alia quae dā dicendi
molliora ac remissiora ge
nera uigueē: inde demo
charēs quē aiunt sororis
filiū fuisse demosthenis.
tū phalereus. ille deme
trius omniū istorū mea
sententia potentissimus.
Aliiq: horū similes exercor;
quaeri uolem: usq: adhoc
tēpus prequi: incelleg em:
ut etiā malabandensē illū

at demochārēs

menedē ecei: fratrē hierocle
quos ego audiui tota uita
asia: sicsē pfuisse aliquem
cui: sesimiles pleriq: eē uel
lent: hanc igit similitudi
nē qui imitatione adseq
uolet: quō exercitationibus
crebris atq: magnis tū scri
bendo maxime psequat: qd
sibi nr sulpicius faceret.
multo ei: oratio eēt pfidio
inquā nc intē dū utinam herbis
rusticis soleī dicere: insū
ma uberitate inē luxuries
quaedā. quae scilo depascen
da ēē. Sulpicius meq dē
inquit recte mones idq: mihi
gratū ē. sī nec tequidē antoni
multū ferre putas se arbitror.
tū ille quasi uero inquit nō
pcipiā aliis quae mihi ipsi de
sint. sed tamen nec abulas quidē
ēficere existimes. uerū ei
ā inhoc ex re familiari mea
Antoni
et mille exeo qd dico quam aliū
quemq: ē qd facū iudicari po
test. atq: ee tamen multos uidem:
qui nemini imitent et suapte
natura qd uelint sine cui: quā
similitudine ē sequant qd etiam
uob animū aduertisse posse
caesar et cotta: quorū alter in
usitatū nris quidē oratoribus
leporē quendā et salē: alter acu
tissimū et subtilissimū di
cendi genē consecutus: nequeo
uero uehementi aequalis curio pa
tre. mea sententia eloquen
tissimo tēporibus: illius quē quā
mihi magno opere uidear imi
tari. quitam uerborū grauitā
tate et elegantia et copia
sua quāndā expressit qua
si formā figurāq: dicendi.
qd ego maxime iudicare po
tui in ea causa quā ille ecōtra
me ap. centuros pfratribus:
cotis dixē inquā nihil illi

defuit qđ nō modo copiosus. sed etiā
sapiens orator habere debe
ret; uerū uc aliquando ad causas
sas deduca
m: illū quē confectum: ecce as
quidē inquib; plusculū negoci
ē iudiciorū atq: litiū; riseri
aliqui forasse hoc cepisse; ē ut
nō tā acutū quā necessariū ma
gisq: monitorius nō facui quam
erudita magistri; bocenī pmi
pcipiem: quas cūq: causas erit
tractaturus. utcas diligēt pe
nitq: cognoscat; bocin ludo
nō pcipiē facile seni causae
ad pueros deferunt; lex pere
grinū uetat in murū escen
dere; descendit bostis reppu
lit. accusatē nihil ē negoti
ei modi causā cognoscere,
recte igit nihil de causa discen
da pcipiunt; hec ē enī in ludo cau
sarū fere formula, at uero
in foro tabulae, testimonia,

pacta ē uenta stipulationes.
cognationes. ad finitates. de
cretaresponsa. utademq:
eorū qui in causa uersantur
tota cognoscenda ē quarū
rerū neglia gentia pleraq:
causas et maxime priuatas.
ē enī multosa epe obscuri
ores uidem; amittit tañ nul
lidū operā suā multā exisi
mari uolunt uel toto foro
uolitari et a causa ad causā
ire uideant. causas ciuiū in
cognitas in quo ē illa quidē
magna offensio uel neglia
gentie suscepias reb; uel pfi
dia receptas. sed etiā illa maior
opinione qđ nemo potest
de eare quā nouit nē pissi
medicere: tradū inertiae ui
tuperationem quae maior
ē contēnunt ad sequonē. etiā
illā magistri ipsi fugiunt.
tradidatis equidē oleo dare

operā uel de sua quisq: re me
ipse do ceat. et uel ne quis alius
ad sit quo liberius loquat
et agere aduersari causā ·
ut ille agat suā et quid quid
de sua recogitare re in medii
pferat; et aq: quom ille discef
sit et ipse personas unus sustineo
sūma animi aequitate. meā
aduersarii. iudicis; qui locus
est talis ut plus habeat adumb
ri quā in cōmodi. huius iudico
ēē dicendū· ubi plus mali quā
boni reperio id tocū abiudi
co atq: eicio; et a de sequor ut
alio tē pore cogitē quid dicā
et alio dicā· quae duo pleriq:
ingenio freti simul faciunt;
si certe eidē illi melius ali
quanto dicerent si aliud sum
dū sibi tē pus ad cogitandū
aliud addicendū pōterent:
quom rē pente causā q: co
gnouisti occurrit animo
quae sit causa ābigendi. nihil
ēē eni quod imē homines ambigat
siue ex crimine causa ē sit
ut facinoris siue ex ēterouer
sia aut hereditatis. siue ex de
liberatione ut belli· siue ex
disputatione ut de ratione
uiuendi. in quo ñ aut quid
factū sit aut fiat futurū ue
rit quaerat. aut quale sit.
aut quid uocēt; ac nr̄ę fere
causę quae quidēr criminū
plerūq: in forti actione defen
dunt. nam et de pecuniis re
petundis quae maxime ne
gotia fere omnia· et ābitu
ra ro illud dat ut possis libe
raliter ab ambitu atq:
largitione se iungere de
sicariis. de ueneficiis. de
peculatu in forti ari neces
se ē; idē igit genus p mū cau
sarū in iudiciis ex ēterouer
sia facesis. ex deliberationib:

plerūq: ex futuri rar o instan
tis aut facti. saepe etiā rei ñ sit
necne. sꝫ qualis sit quaeritur.
utrquō. l. opimia causā defendebat
ap̄ populū audientē. c. carbo
.cos. nihil dic. gracchi necene
gabat. sꝫ id iure ipsa lucepatrię
factū ee dicebat. utrcidē carbo
inter pl. alia ātū mīte remp ca
pessenda p. africanū dic. grac
cho imē rogāti respondeat
iure cęd rūū uideri. iure aūomñ
defendum quaeē ei. generis.
ut aut oportuerit aut licue
erit. aut necesse fuerit. aut
imprudentia. aut casu facta
ee uideant. ia cū quid uocet
quaeritē quom quo uerbo q̄d
appellandū sit cōtendit. ut
mihi ipsi cū hoc sulpicio fuit
in norbana causa sūma cōten
tio. pleraq: enī deis quae
abisto obiciebant quom cōsi
terer. tam abillo maiestatē
minuta negabā. ex quo uer
bo legē apeia tota illa cau
sa pendebat. atq: in hoc gene
re causarū n̄ nulli p̄cipium
utruerbū illud q̄d causā fac
breuitē q: do finiat. q̄d mihi
quidē quā puerile uideri so
lec. ō eluet. etenī cū imē do
ctor hominē de iis ipsis reb:
quaeuer sant in artib: dispu
tat. uerborū me definitio
ut quom quaeritē quid sit
lex quid sit ciuitas. in quib:
hoc p̄cipit ratio et doctrina
utuis ei rei quā definias sic
exprimat. utneq: abstraic
quā q̄d quidē illa causa
neq: sulpicius fec. neq: ego
facere conat sū. nā quamū
utē q: nrūm potuit copia
dicendi dilata aut. quidē
maiestatē minuere. etenī
definitio p̄mo rep̄hensio uer
bouno aut addito aut dēpto

pquī

/. q̄d sit ar s.

saepe exortquæ emanib:
deinde genere ipso docti
nã redolet exercitationeq:
pene puerile quomec in sen
su ecin mte iudicis intra
ren̄ potest. ante eni pter
labit quã pcepta ẽ ſ in eo
genere in quo quale sit quid
ambigit. exist ecia exſcri
pti incerta tione.
saepe ctemio in quo nulla
potest ẽ nisi ex ambiguo
ctro uersia: nã illud ipsũ
qd ſcripũ á sententia
discrepat. gen' quod dã ha
bet ambigur qd tũ explicãt
cũ eauer ba quae deſ sug
gesta ſ quib: addit is defen
dit sententiã ſcripti ipſi pi
cuã fuisse. ecctra ri ſ scri
pti ſ siquid ambigit nouom
gen' nascit superioris ge
neris causa duplicatur.
idq: aut enun quã diiudi
cari potest aut ita diiu
dicabit aut de re ſ er lis dis
p̄ter ea ſ uerbis id ſcripũ
qd q̃ quomq: defendem: ſup
plet. ita fit ut unũ genus
in iis causis quæ propt̃ scri
ptũ ambigunt relinquat.
si ẽ ſcripũ aliquid ambi
gue. ambiguorũ aũ cõ plura
genera ſ. quae mihi uident
h̃ timeli us nosse qui dialecti
ci appellantur: hi aũ nr̃i
ignorare. quin minus nosse
debeam. tũ illud ẽ frequen
tissimũ in omni cõ ſuetudine
uel ſermonis uel scripti quo
id circo aliquid ambigit
qd aut uerbũ aut uerba ris
praet̃ missa. rerũ aũ pec
cant quom gen' lis causarũ
qd inſcripti int̃ pretatione uer
sat. a billis causis in quib; qua
lis quaeque res sit discepta
tur se iungunt. nus quã

tamquaerit̄ qua sit̄ gen'
ipsū rei quā inscriptio q̄d̄ co
tū facti ct̄ro uersia separa
tum ē. tria. ~ tria sūt omnino ge
nera quae in discepatione ēt
controuersia cadere possint.
quid fiat. factū futurū ue sit.
aut quomodo nomine t. n. ā. ii. r
quidē q̄d quidā g. rei. ad iung ur
recte ne factū sit. totū ineo ē
qua le sit. sed ū ad institutū
reuertar meū. ~ quom igitur
accepto causae genere cogni
tā rē tractare coepi. nihil p̄ius
constituo quī q̄d mihi sit refe
runda omnis illa oratio quae
sit p̄pria quaestionis et iudicii.
deinde illa duo diligentissime
cōsidero. quorū alterū cō
mutationē habet nrām aut eorū
quos defendim. alterū est ac
cōmodatū ad eorū animos ap
quos dicim. ad id q̄d uolum.
cōmouendos. ita omnis ratio
dicendi trib. ad persuadendū
reb. ēnixa. utp bem. uerae ē
quae defendim. utt̄ ciliem.
eos nobis qui audiunt. an ut
animos eorum ad quē cūq.
causa postulabit motū uocā
m. ~ ad p̄bandū aū duplex ē
oratori subiecta materies.
una rerū earū quae ēn ex co
gitant̄ ab oratore. si in re po
sita ratione tractant̄. utta
bulae. testimonia. pacta. cuen
ta. quaestiones. lex. essent ac
cōsulta. res iudicata. decreta.
responsa. s. reliquae sique
sunt quae ēn reperiunt̄ ab
oratore. s. ab oratore ē. acu
ra atq; ar̄te deferunt̄. alte
rae ē quae tota in disputatio
ne atq; in argumentatione ora
toris cōlocata ē. ita in supe
riore genere de ratio sar
gumēt̄is. in hoc aut ē etiā de
inueniendis cogitandū ē.

atq: ista quidē quidocent
quom causas in plura genera
secuer- singulis generib: ar
gumentorū copias suggerī: qd
etiā ad infitiuendos adule
scentulos magistratū: ē ut
simul ac posita causa sit ha
bent quo se referant. unde fa
cti expedita possint argumē
ta depmere: tamē et ardui in
genii ē riuulos consectari.
fontes rerū nō uidere. etiā
si tacitus est usus q: nr̄i acapi
te qd uelim: arcessere et
unde omnia manent uidere.
et primū gen' illud earū re
rū quae ad oratorē defe
runt meditatū nobis in p
petuū ad omnē usū simili
ū rerū ee debebit; nā et pta
bulis et totā tabulas pfectis:
et contracte fcs pquestionib:
et cētra quaestiones et cētē de
ceteris reb: et: dē generis

arcessere

uel separatī dicere solemus: de
genere uniuerso. uel defini
te de singulis tē poribus homi
nib: causis. quos quidē locos
uob hoc coctis et sulpici dico
multa cōmentatione paratos
atq: expeditos habere debetis.
Longū ē enī nunc me explicare
qua oratione aut cōfirmare aut
infirmare tabulas. quaestiones
oporteat: haec omnia ingeni
uel mediocris exercitationis sūt
maxume. artē quidē et cēpta
hactenus requirūt. ut ceteris dicen
dis luminib: ornent: ita egilla
quae sūt alterius generis quo
tas aboratore pariunt. exco
gitationē nō habent difficilē.
explicationē magis inlustre
ppolitaq: desiderant: itaque
quo haec duo nob quaerenda
sint in causis primū quid de
inde quomodo dicam: Alteru
qd totū artificiū uidetur

tam ecſtiarē requirit tamē pru
dentię ē ꝓ mediocriſ quidā
cendū ſit uidere. alterū ē in
quo oratoriſ uiriſ illa diuina
uirtuſq: cernit. eaq: dicendaſ
ornate copioſe uarieq: dice
re. quare illā partē ſuperio
rē qm ſemel ita uob placuit
nō recuſabo. quomin ꝓ poliam
atq: ē ficiā quantū conſequar.
uoſ iudices breuiſ quib: exlocis
adeas cauſſ res quae ad fidē fa
ciendā ſolę ualent ducit ora
tio. ut ecē ciliem animi ecdo
ceam. et remoueam. hęc ſententia
uero quē ad modū inluſtrē
ꝑfecto ē. qui omnē docere poſſit.
qui hoc primū in nrōſ moreſ
induxē. qui maximā hauſit qui
ſolus effecē. nāq: ego ocſtule
dicā enī non reuerens adſen
tandi ſuſpicionē. neminē ee
oratorē paulo inluſtriorē
arbitror. neq: graecū neq:

quomin

REUER

latinū quē aetaſ nra tulerit neq:
nē ecſę peruleri ecdiligentē
audieri. neq: ſiquidē inme
q̄ diā ſperare uideor. qm quidē
uoſ ei: ingenii hominē tantū
operē nihil adaudiendū da
tiſ. exeo ē q̄d nihil quiſquā
unquā meaudiente egerit ora
tor. q̄d nō immemoria mea pe
nitꝰ inſederit. neq: ego ii
quiſū quam q̄q: ſū adiudi
candū omnib: auditoſ oratо
rib: ſine ulla dubitatione
ſic ſtatuo et iudico. neminē
omniū tot et tanta quanta
ſint in craſſo habuiſſe or
namenta dicendi. neq: quā obrē
ſuoſ quoq: hoc idē exiſtima
tiſ nēre ut opinor iniqua
parte cio ſiquō ego hunc ora
torē quēnē fingo ut in ſtrui
crebro adiuuero ē firma
bo. tradā eū craſſo et ueſtien
dū et ornandū. Iam craſſ. CRASS.

tu uero inquit antoni pgreui
infitiatus fi neq: ē boni neq:
liberalis parentis quēpcrea
ris et eduxeris eū n ecuefti
rector nare: p̄ ser ci q̄ quom
te locuplecē ēē negare n pos
sis: qd enī ornamētū quaeui
quianim: quaedignitas illi
oratori defuit qui incausa
poranda n dubitauit excita
re reū consulare. et diu
dilodicari tunicā et iudicib:
cicatricesaduersas senatum
peratoris ostendere: qui eide
hocanteiulpicio q̄ quom hom
nē seditiosum curiosūq: de
fenderet n dubitauit sedi
tionem ipsas ornare acde
monstrare grauissimis
uerbis: multos saepe impe
populi n iniustos ēē quos
p̄stare nemo posset. multas
etiā reip: seditiones saepe ē
factas: ut quō rege ei eē exacti.

ut q̄ quom tribunicia potestas
constituta illā nor banisedi
tionē exclusaciuiū et exce
pionis odio qui exercatum
serat. neq: reprimi potuisset
iure ēē conflatā: potuit hic
locus tā ancepstā inaudituſ.
tā lubricus: tā nouus sine equa
dā incredibili ui ac facultate
dicendi tractari. quid ego
de gn. manlii quid deq: regis
commiseratione dicā. quid
de aliis innumerabilib: inqb:
hoc n maxime enituit qd tri
bunis dare acum qd dā singu
lare: si hec ipsa quae nē ad me
delego delegare uis eas ēē pincē eximia
cat. et p̄stantis fuerit. Tū catulus.
ego uero inquit in uob hoc
maxime admirari soleo: qd
q̄ quom in uos indicendo dis
similli mib estis. ita tam uē q:
urum dicat ut eī nihil neq:
a natura denegatū neq: ado

certa nō delatū uideat ee; qua
recusasse neq; tu tua simplicitate
nos priuabis. ut si quid aban
tonio aut pē missū aut reli
ctū sit nō explicet. neq; te ante
ni si quid nō dissentis existimabi
mus nō potuisse potius quā aceru
sodicima luisse. Hic crassus CRASS
quintu inquit antoni omne
mittit ista quae pporuisti.
quae nemo horū desiderat.
quib: ex locis ea q̄ dicenda sūt
in causis reperiunt. quanquā
ate nouo quod dā modo p̄clare q:
dicunt. tamen errę facilliora.
et p̄ cepta pua ꝯtra; illa de
p menobis unde afferas quae
sae pissime tractata sempq:
diuinit. Dep mā equidē inquit. ANTON
et q̄ facilius id ate exigam
qd̄ pe con nihil tabi a me postu
lantis recusabo; me tamen in
dicendo rationis et usus
ipsius facultatis quā crass

incaelū uerbis exculit tres
rationes ut ante dixi una
ē ciliandorū hominū. alte
ra docendorū. tertia ē ctan
dorū; harū trium partium p ma
lenitatē orationis. sēd acce
ssit. tertia uī desideratę: nā hoc
nec esse ē. utrū quinob causā
adiudicatur sit. aut incli adiudic.
natione uoluntatis p pende
at in nos. aut defensionis
argumentis adducat. aut ab animi
p motione cogat; sed qm
illa pars quarerū ipsarū
explicatio ac defensio po
sita ē. uidet omnē hui: gene
ris quasi doctrinā ēt ine
re. de ea p mū loquemur.
et pauca dicem; pauca enim
que uis mā tractata ha
bere uideamur. accibisa
pientē monente. l. crasso li
bet ad sentiem. ut singula
rū causarū defensiones quas

solent magistri pueris tra
dere relinquam: aperiam:
aũ capta ea: uel de omnis ad
omnẽ et causã et oratione
dispucto ducẽ; neq: enĩ quo
tiens uerbũ aliqd ẽ scriben
dũ nobis: totiens et: uerbi lit
terae sĩ cogitatione ẽ quiren
dae. nec quotiens causa dicen
da ẽ totiens ad ea: causae sepo
sita argumenta reuoluimus
oportet: ꝙ habere certos lo
cos qui ut litterae ad uerbũ
scribendũ: sic illi ad causã
explicandũ statim occurrãt;
ꝙ in loci eidemũ oratori pdẽt
possĩ quiẽ uersãt in rerũ
uel usu quẽ aetas demq: ad
ferret. uel auditione et cogi
tatione quae studio et dili
gentia p̃ cucurrit aetatẽ. ꝙ
nã statim mihi quã uis erudito
hominẽ adduxeris: quã uis
acrẽ et acutũ incogitando
quã uis ad p̃numerandũ ex

p̃ cucur:

pedito: si erit eidẽ inẽ suetu
dine; iuuabit: exemplis in
institutis in moribus: ac uolun
tatibus: ciuiũ suorũ hospes in
mutatis eorum pdẽ illi ex quib:
argumenta p̃mumẽ; subacto in
ingenio opus: ẽ ut agroni semel
arato et iterato quo melior ser
ser̃i possit et grandior ser ede
re: subactio aũ ẽ usus audi
tio: lectio litterae; ac p̃mũ
naturã causae uideat quae
nunquã late factũ nesit
quaerat an quale sit. an qd
nom̃ habeat; quo p̃specto.
statim occurrit naturali qua
dã prudentia in iure subacti
onib: qui si fuit docent: quid
fac causã qd rẽp: causa quo
ex se adarmauocasset: hoc
tollet causa ñ erit; ac ipsũ
negant ẽ ora legem licuisse.
ꝙ ecce; uenit igit̃ in iu
dicio. Incuerit ne ex se ser

uandę reip· causa; pſpicuaſ̄
haecquidē. ecinuulgari pru
dentia ſita; ſi illa quaeren
da quae ex ab accuſatore
et defenſore argumenta ad
id qđ in iudiciū uenit ſpe
ctare debent adferri; atq.
hic illud uidendū ē inquo
ſūm ē error iſtorū magi
ſtrorū· adquos liberos ſm̄ros
mittam; in quo hoc quidē ad
dicendū magnopere pertine
at. ſi tam uti uideatur quale
ſit genus hoc eorū qui ſibi eru
dituidentur hebes atq: impoli
tū; ē ſtultum enī in partien
dis orationū modis duo gene
ra causarū· unū appellandi
inquo ſine pſonis atq: tēporī
bus de uniuerſo genere quaera
tur· alterū qđ pſonis certis et
tēporib: definitur. ignari omnis
ē rouerſia a duniuerſi genę
ris ſui ecna tura referri. nā

in ea ipſa causa de qua ante
dixi ne pertinent ad oratorem loco
ſ optimi pſonas nihil de qui
de ipſo uero uniuerſo genere
rein finita quaeſtio· ē· nū poe
na uideat ee adficienduſ qui
ciuē ejerit· patrię ē ſeruande
causa intēmerit· quō idp
lege ñ liceret; nulla de re q.
ē causa in qua id qđ in iudiciū
uenit reorū pſonis acñ ge
nerū ipſorū uniuerſa dubi
tatione quaerat· quinetiā
in iſ ipſis ubi de facto ambi
gitur ceperit ne pecuniaſ ēra
lex eſt decuſ· argumento eri
minis et defenſionis reus o
cent oportet a de genere ecna
tura uniuerſa· qđ ſū praeo
ſus ſit de luxurie qđ alienap luxuri
petens ſit de auaritia qđ ſedi
tioſus de turbulentis ecna
lis ciuib: qđ amulus argut
de genere ceteris contrariq:

quae peo dicent omnia necessario atē pore atq; homine ad cō muniss rerū ecg̃ nerū sūmas reuoluent, atq; hec forsitan homini nō omnia q̄: sin natura rerū celeritē animo compōdenti p multa uideāt quae ueniant in iudicium tū quo de facto quaeratur, sī tam crimina mult̄tudo ē nō defensorū aut locorū infinita; quae uero q̄uom de facto nō ambigitur quaerum̄ quales sint. ex sī ex reis numeres et innumerabilia sīt et obscura sī ex rebus ualde ē modica et in lusoria; nā sī mancini causā in uno mancino ponim: quotiens q̄uomq; isquē pāt patrāt dedidert̄ receptus nō erit. totiens causa noua nascet. sī nil la ē trouersia causā fac uideam̄ nec quē pāt patrāt dedidert̄

pāt patrāt

postlim

neis nō sit recept̄ postliminiū ē nihil ad artē dicendi nec ad argumēta defensionis mancinino mō pinet. ac sī quid adfert p̄cepta hominis aut dignitas extra quęstionē ē et eatam̄ ipsa oratione referatur necesse ē. haec ego nō eo cēsilio disputo ut hominis eruditos redarguiā. quanquā rep̄hendendis quin genere definiendo istas causas describunt. in p̄oemiis etiam̄ poribus posita ē; nā et sī in currunt tē pora et p̄sonę tam̄ intellegendū est ē nec sī ex genere quaestionis pendere causas; sī hoc nihil ad me. nullū enī nobis certam̄ cū istis ē debet tantū satis ē intellegi. nec hoc quidē eos ēsecutos q̄d in tanto ocio et ā sine hac forensi exercitatione efficere potuerī. urge

nera rerū discernerent. eaq:
paulo supiliuſ explicarent
uerū hoc ut dixi nihil adme.
illud adme ac multo etiāma
gis ad uos cotta nr et sulpi
ci quomodo nē seiſtorū artis
habeme ptimescenda ſt mul
treudo causarū; ē enī infimi
tas si imp sonis ponte q̄d homi
nes tot causae sim ad gene
rū uniuersas quaestionis re
ferent. tta modice erpauce
ſ ut eas omīs diligenter et me
mores et sobrii oratores p
cursas animo et ppedicā de
cantatas habere debeant ni
si forte iſt exīmatis am curio
causā didiciſſe l. crassū et
eare multa attulisſe. quā
obrē postumo nō nato curiū
tamberedē coponi ē opor
tet. nihil ad copiā argumē
torū neq: ad cauſſāī ac nata
rē nomī copii aut curiptanu
tē, in genere erat uniuer
so ei negotiq: nī imponere
ac nominib: omnis quaesti
on quę scriptū tasit;
si mihi filius genitor isq: pus
mortē et cetera tū ut mihi
ille sit heres. sinat filiusn
sit. ut uideat nequi filio mor
tuo insertus heres ē ppetui
iuris et uniuersi generis
quęstionē hominū nomina
tionē dicendi et argumē
torū fortis desideratē in quo
etiā ifanos iuris consultum
pediunt adiscendoq: deterrent.
uideo enī in catonis et in bru
ti libris nominatī ferere
ferri quid alicui deiure
uiro aut mulieri respon
dere. credo ut putarem:
in hominib: nī in re ſubta
rationis aut dubitationis
causā aliquā fuisse. utqđ
homines innumerabiles sint

debilitatã aure cognoscendo
uolumatẽ discendi simul cũspe
ꝑdiscendi abicerem: ſ̃ haec
crass' aliquando nob expediet
et exponet descripia generaꝝ;
est etenim neforteneſciaſ heri
nob: ille boc catule pollicit' ius
ciuile qd nunc diffusũ et dissi
patũ ẽt incerta genera co
CATVL acturũ; Et quidẽ inquit catu
lus haud quaquã idẽ difficile
crasso qui et qd discipocuit denu
redidicit. et qd is queũ docuer
defuit ipse adferet. utq̃ sit
in iure uel apte describere uel
ornate in luſoriare possit;
ANTON ergo inquit ista antoni ut cũ aera
C. ſo discem: q̃uom sedet urba et a sub
sellis inocuũ ſoliũq; ẽtulerit;
CATVL tam id quidẽ saepe inquit catu
lus ex eo audiui: q̃uom diceret
sibi certũ ẽe ad iudicis causisq;
discedere. ſ̃ ut ipſi soleo dicere
nõ licẽb; neq; eũ auxiliũ suũ sepe
auris bonis frustra implora
ripatiet; neq; id aequo animo
ferret ciuitas quae si uo cel
crassi carebit. ornamẽto quo
ANTON dãse spoliata putabit; nã
herde inquit antonius si hęc
uere a catulo dicta ſ̃ tibi mecũ
in eo dẽ pristino in statu to cras
tuam
se uidendũ et ipſi tum oscitan
OSC: tẽ sapientiã sęc uolarũ et cete
rorũ beatorũ otio cõcedam;
Adrisit hic crassus leuiter et
CRASS. ꝓtexere modo inquit antoni
qd exorsus es tam ista oscitans
sapientia simul atq; adeã con
fugero in libertatẽ undi cabit.
Ku: quidẽ loci quẽ modo sũ ex
INTERN orsus hicẽ finis inquit antonius.
qm̃ intelligeret nõ hominũ
innumerabilib: ꝓnis neq;
infinita tẽporum uarietate.
ſ̃ ingenerũ causis atq; natu
ris omnia stata ẽe quae mdu
biũ uocarent; genera aũ ẽe

definita nō solū numerosi etiā
pauciate ut eā materiē oratio
nis quae cuiq: ētet generis seu
diosi quiēnt dicendi omnib: lo
cis deseruiā pā in seruicā orna
tā q: cōprendere rē reb: dico
et sententiis eaū sua uerba
pari et quae semp sati sorna
ta mihiquidē uideri solent
si ei modis utea res ipsa pe
riisse uideat; ac siuerum
quaeritis qd mihiquidē uide
at nihil enī aliud adfirma
re possū nisi sententiā et opi
nionē meā. hoc inferum tū
causarū eo generū um uer
sorū deferre debem: neque
quaeq: res delata ad nos erit
tū denīq: seruari locos ex
quib: argumta eruam⁹.
quae quidē omnib: qui ea
mediocrit modo cōsiderarit
studio adhibito et usu pra
cta cē possit. sed animi

referendus ē ad ea capita et
ad illos quos sae pe ū appel
lauī locos. ex quib: omnia
ad omnē oratiōnē inuenta
ducunt. atq: hoc eorū ē siue
artis siue aīi aduersionis
nos seregionis intra quas
uenire et quo fieri
quo q: res ubi eū locū omnē
cogitatione sapseris.
si modo usū rerū pcalleris.
nihil te effugiet atq: omne
qd erit in re occurret atq:
incidet. et si quom adinue
niendū indicendo tria sunt
a cum deinde ratio quā licet
si uolum: appellem: arte
tāū diligentia: nō possū equi
dē nī ingenio primas cēde
re. sed tamen ipsū ingenium
diligentia etiā exacuendum
increat. diligentia inquā
quae quo omnib: in rebus
tū in causis defendendis

diligentia

plurimū ualet· haec ꝓpue
colendi ſit uobiſ· haec ſēp
adhibenda· hec nihil ē qđ
ñ adſequat̄ cauſa ut pe
nit̄ qđ in tio dixi nota ſit·
diligentia· ē· ut aduerſa
riū attente audiam· atq;
ut eri· nō ſolū ſententias ſed
ā uerba omnia ꝓpiam·
uolt̄ deniq· ꝓſpiciam· omſ·
qui ſenſus animi pleriq;
indicant· diligentia ē id
tam̄ diſſimulant̄ facere·
ne ſibi ille aliquid ꝓfice re
uideat̄· prudentia· ē· deinde
utiles locos quos ꝓponā pau
lo poſt reuoluatur animꝰ
ut penit̄ inſinuet in cauſā
ut ſit cura et cogitatione
intent̄· diligentia· ē· ut iſ
reb· adhibeat tanquam
lum̄ aliqđ memoriā ut
uoc̄ ut uiri ſit
ingenū quidē· dē diligen
tiā ꝓ paulū loci reliquū ē·
arte demonſtrat tantū ubi
quaeras· atq· ubi ſit illud
qđ ſtudeas inuenire· reli
quas incuria attentione am
mi cogitatione uigilantia
aſſiduitate labore· ē ple
ctꝝ· in uerbo quo ſaepe iā
ſum· diligentia qua una
uirtutes reliquae continen
nā oratoris quidē copia
uidem· ut abundent phi
loſophi· qui ut opinor ſtu
hec catule meliuſ nulla diſ
ꝓcepta ducendi· nec id circo
minus quę cūq; reſ poſtea ſit
ſuſcipiunt de qua copioſe
et abundant̄ loquant̄ ſcū
catulus· ē inquit ut dicis an
tem ut pleriq· phi loſophi
nulla tradant̄ ꝓcepta di
cendi· et habeant parata
tam̄ quid de qua q; reddat̄·
ſ· ariſtotelesq; ſq; ē ego

maxime admiror posse
quos dā locos ex quib: omnis
argumēta nō modo adphr lo
sophorū disputationē sed
etiā ad hanc oratione quā
incausificatam inuenire et
a quo quidē homine iā du
dum anteoni nō aberratora
tionis uestrae similitudi
nē illius diuini ingeni
in eadē incurrisse uestigia.
siue etiā illa ipsa legisti
atq: didicisti; qd quidem
magis uerisimile uidet
plus enī te operae graecis
dedisse reb: uideo quā pu
tarā. Tū ille: uerū inquit
ex me audies catule; semp
ego existimaui iucundio
orem et probabiliorē hunc
populo oratorē fore qp
mū quā minimā artificii
alicuius deinde nullā grae
carū rerū significationē

daret atq: ego idē existima
ui pecudis esse nō hominis
quōm tantas res gratas susci
perent; p fruerentur: agere
seq: et uidendi res obscuris
simas et bene uidendi ecto
pro sedicendi ratione dātu
ros hominib: pollicerent.
nō admouere aurē, et ipsā
iā audires eos nō audires
ne minuere sāptuosci
us auctoritatē tuam.
sub auscultando tamē ex
cipere. uocis eorū et pcul
quid narrarent attendere.
itaq: feci catule et istarū
omniū sūmatī causas
et graeca ipsa gustaui.
Vāldeberculeinquit catu
lus timide tanquā adali
quē lubidinis scopulū
sic tuā mtē adphr losophi
am adpulisti. quā haec ci
uitas aspnata nunquā ē;

sub ausc

nam et referta quondā talia
prchagore eorū fuit. tū cū
erat in hac gente magna il
la graecia. ex quo etiā qui
dām numā pompiliū regē
nrūm fuisse prchagoreū
fer. quia nnis ante p mul
tis fuit quā ipse prchago
ras. quo etiā maior uirtu
bendus est q̄ illā sapi
entiā cōstituendę ciuitatis
duob: p̄ p̄ se aculis ante co
gno uit quā eā graecina
tam ēe sensēr. et cer tē
tulit ullos hęc cuncta aut
gloria clari p̄ss. aut au
ctoritate grauior ss. aut hu
manitate politior ss. p. a
fricano. c. laelio. l. furio.
qui se cū erudtissimos ho
mines ex graecia palāse
phabuerunt. atq: ego ho
exius saepe audiui q̄ om
dicerent p̄ graciū athen
ensis et sibi fecisse et mul
tis principib: ciuitatis q̄d
q̄ om ad senatū legatos de
suis reb: maximis mitteret.
tris illius aetatis nobilissi
mos phrlosophos misissent.
carneadē et ertolaum et
diogenē. itaq: eos dū rome
ēent et ase et ab aliis frequen
audtos. quos cū q̄ om habe
res antoni miror cur phrlo
sophia e sicut zecius ille
pacuuianus p̄ p̄ bellū indi
xerit. ANTONI Minime inquit anto
nius ac sic decere ui philoso
pha ri potius ut neopto lemi
ap ennium paucis, nā ommno
haud placet. sram haec ē
mea sententia quā ommno
uidebar exposuisse, ego.
ista studia non imprbo mo
derata modo sint. opinio
nē istorū studiorū et sus pi
ci onē artificii ap eos qui

resiudicent oratori aduer
sariā ēē arbitror; immi
nuit enī et oratoris auctо
ritatē et oratiōnis fidem;
ſ aut eo reuocet undehuc
declinauit oratio. excrib:
ifeis clarissimis philoſo
phis quos romā uenisse
dixisti. uidesne diogenē
eū fuisse iudicem et arcē
sectradere bene dissere
di ac uera ac falſa diiudi
candi. quā uerbo graeco di
alecticen appellarent; in
hac arte simodaē. haec arſ
nullū ē. p̄cepta quomodo
uerū inueniat. ſtrantur ē.
quomodo iudicet; nā et
omne quod eloquim ſic
ut id aut ēē dicam aut nō ēē
etsi ſi placet dictū ſit ſuſa
piunt dialectici. ut iudi
cent uerū ſit an falſum
etsi ē iuncte ſit elatū et ad

q d indi
uidenda
lectica

iuncta ſint alteri iudicat
recte ne adiuncta ſint et
uera ne ſumaſit unuſq;
rationis. et ad extremum
ipſe ſe pungunt ſuis acu
minib: et multa quaeren
do reperiunt nō modo ea
quae eā nō poſſint ipſi diſ
ſoluere. ſ; etiā quib: ante
exorta et poti us de excogita
ta p̄pter exam hic nos ſignē
ſtoicus iſte nihil adiuuat.
qm̄ quē admodū inueniā
quid dicā non docet. atq;
idē etiā impedit q d et
multa reperit que negat
ullo modo poſſedi ſol
ui. ergo nus ſermonis ad
ferre nō liquidū non fusū
ac pfluens ſed exile ari
dum ē cā ſū ac minutum;
q d ſi quis p babit ita p babit
ut orator tam apē non ēē
fateat. hęc em̄ nra oratio

RIIIXII

multitudinis ẽ aurib: ac
cõmodanda ad oblectan
dos animos: ad impellendos
ad ea pbanda quae ñ auri
ficis statera s populari
quadã rũina examinat
quare ista ãrtẽ totã di
mittam; quae nex cogitan
dis arguũtis multa nimi
ũ ẽ. in iudicandis nimium
loquax; et tola aũ istũ quẽ
cũ diogene uenisse cõme
morat plus huic nro studio
p dẽe potuisse. erat enĩ ab
isto aristotele acui: inuen
tis tibi ego uideor ñ longe
ab errare. atq: ut hunc
aristotelẽ cui: et illũ legi
inquo exposuit dicendi
ãrtẽ omniũ superiorũ.
et illos inquib: ipse sua
quae dã deeadẽ ãrte dixit.
et hos germanos hui: artis
magistros hõmbi uisũẽ

intẽ eẽ qd ille eadẽ acie mtẽ
quarerũ omniũ uĩ naturãq:
uiderat hẽc quoq: uiderat.
aspex quę addicendi artẽ
quam ille despiciebat pti
nebat illiaũ quibocsolũ
colebant habitar inhac una
ratione tractanda ñ eadẽ
prudentia qua ille usus
inhoc uno genere studioq:
maiore. carnea diuero
uis incredibilis illadi
cendi et uarietas pquã eẽt
operanda nob. quinullã unquã
in illis suis disputationib:
rẽ defendit quã non pbarit.
nullã oppugnarit quãnon
euerterit; s hoc mai: ẽ quid
dã quã ab his quibaec tradut
et docent postulandũ ste;
ego aũ si quẽnẽ rudẽ plane
institui ad dicendũ uelĩ
his pceptis tradã assiduis
uno opere eandẽ incudẽ

die noctēq; rundentib: qui
omniſſ tenuiſſimāſ parti
culaſ atq: omnia minima man
ſa utnutricesſ infantib: pu
eriſ inoſ inſeranꝫ; ſinſit
iſquide doctrina liberalī
inſtitutuſ et aliquo iām
bitꝰ uſu et ſatiſ acri ingē
nio ēe uideat. illū eū rapiā
ubi nō ſecluſa aliqua acula
teneat. ſi unde uniuerſum
flum erū pat. qui illi ſedeſ
et quaſi domi alia omniū
argumentorū cōmonſtret.
et ea breuī inluſtret uer
biſq: definiat; quid enī ē
in quo hereat qui uiderit
omne qd ſumat inoratione
aut refellendū. aut ex
ſua ſuū uiuatq: natura aut
ad ſum foriſ ex ſua uiquō
aut reſ queſtꝰ tota quaera
t aut pārſ eī: aut vocabu
lū qd habeat aut quippiā

manſa

acula

rē illā qd attingat
extrinſecuſ aū cū ea
quaeſ foriſ neq: haerent
in re in natura colligunt
ſi reſ tota quaerit defini
tione uni uerſa explican
da. ē ſic; ſimaieſtaſ eſt am
plitudo ac dignitaſ ciuita
tiſ iſ eā minuit qui exerci
tū hoſtib: populi romani
tradidit. ñ qui eū qui idfe
ciſſet p̄ potestate tradit
ſi in parricidio hōi modo; aut
ſenatui parendū de ſalute
reip: fuit. aut aliud cōſiliū
inſtituendū. aut ſua ſponte
faciendū aliud cōſiliū ſup
bū ſuū addrogans. utendū
igit fuit cōſilio ſenat. ſi ex
uocabulo ut caruoſ ei cōſulē
qui cōſulit patriē quid ali
ud fēc opimiuſ. ſin habeo
qd rē attingit pluriesſ
argumentorū ſedeſ ac loci

nā et cīuncta quęrem: et
genera et partis generib:
subiectas: et similitudines
et dissimilitudines: et cōtra
ria et sequentia: et cōsequ
nea et quasi cōcurrentia
et repugnantia: et causas
rerū uestigabim: et eaq;
ex causis ortas sint: et maio
ra paria minora quaerem:
ex cīunctis sic argumēta
ducunt: si pietatem sūmaṫi
buenda laus est: debetis
mouere quōm q; metellū
tā pie lugere eum de atis, ex
genere aū sīmagistratū m
pr: ēe potestate debet qđ
norbanū accusas cuiusq;
bunatē uolumtati paruit
ciuitatis: ex parte aū eaq;
ēe subiecta generi: siomnis
qui reip cōsulunt cariuob
ēe debem: certe inp mis
imperatores quorū con
silius: aut cur caepericulis:
rectinem: eam ram salutē
et imperii dignitatē; ex
similitudine aū si fer
partus suos diligunt: qua
nos in liberos nros indul
gentia ēe debem: ā tex dis
similitudine; si barbarorū
ē indię uiuere: nra cōsilia
sempiē nūtā pus spectare
debent; atq: utroq: in gene
re et similitudinis et dis
similitudinis exemplasum
ex aliorū factis aut dictis
aut euentis: et ficta narra
tionis saepe ponendae tā
extrario: sic gracchus
ex cōsequentib: si ecferro
imfect' ille et cum inimicus
et cū gladio cruento cō pm'
in illo ipso loco et nemo puer
te ibi uisus ē: et causa nemi
ni et cur ne semp audax qđ
qđ de facinore dubitare pos

simi ex ē semaneis et ex pār
remib: ex pugnantib: ut cras
sus adulescens nō sit opimiū
defendisti carbo idcirco
te isti bonū ciuem putabur
simulasse te et aliquid quę
sisse perspicuū fit; qd tra
gracchi mortē saepem
ēt iomb: deplorasti qd
p: africam necis socius fu
isti quidē legem
in tribuna turbulisti qd se
pa bonis dissedisti; ex cu
sis aū rerū sit; auaritiā
sit tollere uoluisti mātei: ē
tollenda luxuries, ex his
aū quae sē ortā de causis.
si aerarii copiis et ad bel
li adiumēta et ad ornamēta
pacis suam uectigalibus
seruiam: matrā aū ecmi
nora et paria quere
mus sic
ex maiore; si bona existi
matio diuitis p̄ficiat et spe
cuma tanto pere expectā
quanto gloria magis est
expetenda exminore.
hic paruae ē suetudinis cau
sa hui: mortē tā ferę sa
miliarē quid ipse amas
set quid hic mihi faciet
patri expari est ei: dē
eripere et ērarē et
largiri pecuniis, foris
aū adsumunt ea quae ēn
suis sunt extranea sublē
bant urbę hoc uerū ē,
dix enī quae luxuriur h'
falsū ē habita enī quaestio
ē. hoc sequi necesse ē, re
cte o enī tabulas dequo
genere cocto paulo ante di
xi, haec utbreuis sime di
ci potuer tua me dicta;
ut enī si aurū quo id qd
ēt multifariā defossū
quō monstrare uellē facis ēē

deberet si signa et notas ostendere locorū quib: cognitis ipse sibi fo deret et id quod uellet paruo labore nullo errore inueniret: sic bas ego argumentorū notas quere inde monstrau ubi sint: reliqua cura et cogitatione eruum. quod aū argumentorū genera cuiq: causarū generi maxime cōueniat: non ea rasse exquisite pscribere: sed mediocris ingenii iudicare neq: nē id agim: ut artē aliquā dicendi explicem: sed ut doctissimis hominib: usus nris quasi quae dā monita tradam: his igit loci in mente et cogitatione defixis etiam omni re ad dicendū posita exercitatis nihil erit quod oratorē effugere possit nō modo in forensib: discep tationib: sed omnino in ullo genere dicendi. si uero ad sequet̄ ut alius uideatur quale uideri uelit et animos eorū ita adficiat ap quos aget ut eos quo quoq: uelit uel habere uel ra pere possit nihil profecto prerea addicendū requi ret; ita illud idem: nequa quā satis ee reperire quid dicas: nisi id inuentū tracta re possis; tractatio aū ua ria ee debet ne aut cogno scat tē qui audiat aut de fetigēt; similitudinis satie tate ponī oportet quid ad feras et quare ita aste offendere exis dē illis locis int dū concludere relinquere alias alioqui transire saepe nō ponere ac ratione ipsa ad feren da

quidquid ꝓponendū fuerit
declarare. siquid quid sim
ledicas prius utsimile di
cas ē firmes deinde qđ agit
adiungas. inē puncta ar gu
mentorū plerūq; occultes
nequis eanumerare possit
utre difungua uerbis nec
fusa ēe uideat. haec ut ego ppe
rans et ap doctos et semi
doctē ipse ꝓcurro ut ali
quando ad illa maiora ue
niam: nihil ē em indicendo
catule magis: quā ut faueat
oratori is qui audiet utiq;
ipse sic mouet ut impetu
quodā animi et ꝑturbatione
magis quā iudicio aut ēsi
lio regat; pluraeni multo
homines iudicant odio aut
amore aut cupiditate aut
iracundia aut dolore aut
laetitia aut spe aut timore
aut errore aut aliqua ꝓmo
tione in eis quā ueritate aut
ꝓscripto aut iuris norma
aliqua aut iudicii formu
la aut legibus quarenisi qđ
nob aliud placet adillaꝓgam
paulū inquit catulus etiā
nū deēe uidet usre bianco
ni quas exposuisti qđ sit
tibi ante explicandū quā
illuc ꝓficiscare quoted
eis intendere. quidnā in
quit qui or dotibi place
at inquit catulus etq; dis po
sitio argumentorū in qua
tumibi sēpdē uideri soles
Vide quāsū inquit dē in isto
genere catule nō hercule
mihi nisi admonito uenit
set inmtē ut possit existi
mare me in ea in qui bus nō mun
quā aliquid efficere uideor
usu solere indicendo uel ca
su potius incurrere; acres
quidē ista quā ego quia nō

norã sic tanquã ignotũ hom
nẽ ꝑceribã tantũ poterit in
dicendo ut ad uincendum
nulla plus possit; sed tam
mihi uideris ante tẽ pusame
rationẽ ordinis et dispo
nendarũ rerũ requisisse;
nã ego omnẽ ui oratoris
in argumẽtis et in ipsa ꝑse
ꝑbanda posuisse tẽ putẽt
iã de ordine argumẽtorũ
et declatione rerũ aliqua
dicere; sꝰ quomtria sit ame
posita de uno dictũ qđ de
duob: reliquis dixero tũ
erit deniq: de disponenda
tota oratione quaerendũ;
ualet igit multũ ad dicen
dũ ꝑbari mores et cinsitata
eorũ quiagent causas et eorũ
ꝑquib: etiã impbari aduer
sariorũ animos q: eorũ
a ꝑquos aget ẽ ciliari quã
maxime ad beneuolentiã

quom erga oratorẽ tũ erga
illũ ꝑquo dicet orator; con
ciliam aũ animi dignitate
omnis robur eius fama
tione eunte quae faciliꝰ or
nari possimo dos quã
fingi sinullas; sꝰ haec ad
iuuat in oratore lenitas
uocis uultꝰ pudoris signi
ficatio uerborũ comitas.
si quid ꝑsequare acriꝰ
ue inueris et coacte facere
uideare facilitatis liber
mansuetudinis pietatis gra
tiã animi ñ appetentis ñ
auidi signa ꝑferre putile
ẽ eaq: omnia quae ꝑborũ de
missorũ ñ acriũ ñ ꝑtina
ciũ non litigiosorũ ñ acer
borũ sũ ualde beniuolentiã
ẽ cinnant ab alienã narq:
abus inquib: haec sũ; taq: eadẽ
sũ in aduersarios ex ẽtrario
ẽ ferenda; sꝰ gen hoc totũ ora

tionis in his causis excellit in
quibus minus potest inflammari
animus iudicis acrietuehemē
ti quadā incitatione enī sēp
fortis oratio
ñ enī semp fortis oratio que
rit sed saepe placida sūmis o
alienis q; maxime cōmēda
tos reos aū appellon
eos modo quia arguunt sed
omnis quorū de re discepta
t. sicenī olī loquebantur
borū igit exp̄mere mores
oratione. iustos integros
religiosos timidos sp̄ferēn
dis iniuriarū mirū quid
dā ualet et uel hoc uel imp̄n
cipiis uel inrenarrandā
uel inp̄orando tamē habet uī
siē sua uīt et cū sensu tra
ctatū ut saepe plus quā causa
ualeat; tamē aū efficitur
sensu quodā ac ratione di
cendi. ut quasi more sorato

ris effingat oratio: genere
enī quodā sententiarū et
genere uerborū adhibita
erū actione lem facilita
tē q; significanti efficit ut
p̄bi ut bene morati ut boni
uiri eē uideant; huic aū ē
illa dispar adiuncta oratio
orationis q; ad ali
quodā genere mētis iudicū p̄
mouet impellitq; ut ode
rint aut diligant aut in
uideant aut sāl uŏm uelint.
aut metuant aut spnant
aut ut cupiant aut abhor
rēnt aut laetent aut mere
ant aut miserean aut pŏe
nire uelint aut adeos motus
deducant siqui finitimis
et de p̄pinquis ac talib; am
mi p̄motionib; atq; illud
optandū ē oratori ut aliquā
p̄motionē suā sponte ipsi
ad causā iudices ad id q̄d

utilitas oratoris ferret ac
cõmodata; facilius ẽ enĩ
curr entẽ ut animi ineita
re quã cõmoueri languen
tẽ; si nihil aut nõ erit aut erit
obscurius sic medico dili
genti prius quã conet aeg
ro adhibere medicinã nõ
solũ morb: et: si etiã cõsue
tudo ualentis et natura
corporis cognoscendã sit
sic equidẽ quod adgredior
inanci piti causa et grauã
animos iudicũ ptractan
dos omnia mẽte mea cogita
tatione curaq: uersor ut
odorer quã sagacissime
possĩ quid sentiant quid
existiment quid expectent
quid uelint quid educi ora
tione; facillume posse
uideant; si sedeant et tutarte
dixi suasponte quo impel
lim: meũ atq: p

pendum: accipio qd dat
et adidundealiquis flat
offendit uela do; sine sit
integer quietq: iudex plus
ẽ operis; si enĩ omnia dicendo
exornanda: nihil adiuvant:
tenatura sit tamã uĩ habilis
quae recte abono poetadicta
ẽ flexa atq; animũ ma niã
omniũ regina rerũ oratio
ut nõ modo inclinantẽ exci
pere aut stantẽ inclinare
si etiã auersantẽ adrepu
gnantẽ ut imperator for
tis acbon' capere possit;
haec illa quae me ludens
crassus modo flagitabat
quoma me diuinit' ora
ri solere diceret: et
incausã caquili c: que nor
bani nõ nullis q: aliis quasi
pclare acta laudaret et que
mer cule ego crasse quom
ante cractatur incausis

horrere soleo tantaui sani
mi tanti impeti tanti dolor
oculis uultu gestu dicito
denique isto tuo significari
solet tantum est flumen grauis
simorum operamorumque uerbo
rum tam integrae sententiae
tam uerae tam nouae tam sine
pigmentis fucoque puerili
ut mihi non solum tu incendere
iudicem sed ipse uidear nisi neque
fieri potest ut doleat is qui
audit ut oderit ut inuideat
ut paulum erecta aliquid ut ad
fectet misericordiam quae de
ducat nisi omnis illi motus
quos orator adhiberi uolet
iudici in ipso oratore impressi
esse atque in ea re uidebuntur
quae ficet aliqui dolor susci
piendus esse et cetera modi
genere orationis nihil esse
nisi falsum atque imitationem
mutatum maiorem aliqua

forsitan esse requirenda nec
ego quid tibi crassi te quidem
ris accidat demea cum causa nul : nescio .
la esse cura apud homines pruden
tissimos atque amicissimos
mentiar non mehercule unquam
apud iudicem dolore aut mise
ricordia aut inuidia aut
odio dicendo exci tare uolui
quin ipse incommouendis iudi
cibus his ipsis sensibus ad quos
illos adducere uellem commo
uerer neque enim facile psi
cere uti rascatur ei quoi tu ue
lis iudex sit ipse idem
te ferre uideare neque ut
oderit eum quem tu uelis nisi
ipsum flagrantem odio ante
uiderit neque admisericor
dia adducet nisi tui ei signa
doloris cum uerbis sententi
is uoce uultu et lacrima
tione denique ostenderis ut
enim nulla materies tam facilis

Ad exardescendū ē quemisi
admotoigni ig̃ē concipe
re possīt. sicnullamensē
tā ad cōp̄hendā uī oratoris
parata quaepossīt incendi
nisiipse inflāmat. Ad eā ex
ardens. Accessertē. S. Acne
hoc fortē magnū ac mirabi
le uideat. ēē hominē totiens
irasci totiens dolere totiens
omni motu animi cōcitari.
p̄sertī inreb: alienis magna
uisē. earū sententiarū atq:
eorū locorū quae agastra
ctesq: dicendo nihil ut opus
sit simulatione ecfallaci
is. ipsaenī natura orationis en:
quaesuscipit. Adaliorūam
mos p̄mouendos orator ipsū
magis etiā quā quēquā eorū
quiaudiunt p̄mouet. ecne
hoc incausis iniudiciis in
amicorū periculis incur
sus hominū inciusmodi in
foro accidere mirem quom
ig̃ē nōsolū ingenii uī existi
matio. nāid ēē leuius quam
quā qđ p̄fessus iste id possefa
cere qđ pauci nec id quidē neglī
gendū ē. sī aliās maiora multo
fides officiū diligentia quib:
reb: adducti etiā quom alie
nissimos defendim: tā eos
alienos sibi pro uiri boni uolu
m: haberi existimare nō
possum: sī ut dixi nebē innob
mirū ēē uideatur quid ocest
ēē tā fictū quā uersus quā sce
na quā fabulę tam in hoc ge
nere saepe ipse uidi ut exspo
na mihi ardere oculi homi
nis historiam uiderentur
spondalli illa dicentis se
gregare abste ausus aut
sine ullo calamna ingredi
neq: patrū aspectū esse uerē
nunquā illū aspectū dice
bat quin mihi tela mo irat

furere luctu filiu uideret
uel inflexa admiserabi
le sonu uoce quom aetate
ex acta indigne liberu lace
rasti orbasti extinxisti neq;
fratri sneci sneq; crati par
ui quitibi tutelae tradi
t flens aclugens dicere ui
debat; quae si ille isterio co
tidie quo agere tam recte
agere sine dolore n̄ poterat
quid pacuuiu putatis inscri
bendo lenia animo acremis
so fuisse fieri nullo modo
potuit; saepe enī audiui
poeta bonu neminē idqd
ademocrito et platone in
scripsi relictu ee dicut
sine inflamatione animo
ru existere posse et sine
quo da adflatu quasi fu
roris; quare nolite existi
mare me ipsu quin hero u
uetere casus ficto sq; luce
uelu imitari neq; adu brare
dicendo neq; accusu alienę
psonę si auctor meae cu
mihi m aquilius inciuta
tere tinendus ee q; in ill.
causa poranda fecerī sine
magno dolore fecisse quo
enī ego crule fuisse impe
ratore ornatu asenatu quan
te incapitoliu ascendisse
meminisse hodie cumadeli
cu debilitatu merentem
insu mu discrim adductu
uidere n̄ pus su conat mise
ricordia aliis co mouere
qua misericordia su ipse
capt; sensi equide cu magno
pere moueri iudices quo ex
cita ui mestu ac sordidatu
sene et cu ista feci quae tu
crasse laudas n̄ arte dequa
quid loquar nescio si moti
magno animi ac dolore ut
discinderē tunica ut cicatri

cer ostenderē cū c. marius
mgrore orationis meae pſens
ac sedens multū lacrimis fu
is adiuuaret q̄ū q̄ ego
illū crebro appellans col
legā et suū cōmendarē et cā
ipsū ad uocatū ad cōmunē
imperatorū fortunā de
fendendā inuocarē nō fuit
haec sine meis lacrimis nisi
ne dolore magno sine ratione
omniū q: deorū et hominū
et ciuiū et sociorū implora
tio quib:
omnib: uerbis quae a me cū
ſ habita si dolor a fuisset
meus nō modo nō miserabilis
ſ: etiā inridenda fuisset
oratio mea; quā obrē hoc
uos doceo sulpici bon' ego
uidelicet atq: erudit' magi
ster ut inducendo irasci ut
dolere ut flere possit'
quanquā tequidē quid hoc
docēā qui in accusando sodali
meo tantū incendiū nō oratio
nis olū ſ: etiā multo magis
uis et dolore et ardore ani
mi cietur ut ego adid re
ſtinguendū uix conarer ac
cedere; habuerat enī tum omnia
in causa superiora uim
fugā lapidationē. crudelita
tē tribuniciā in caepionis
grauissimi miserabiliq: casu iniu
diciū uocabat deinde p̄ncipē
et senatē et ciuitatis. m. aemi
liū lepidū p cussū ēe confla
bat ui pulsū et ēplo'l. cottā
et t. didiū cū int̄ cedere uel
lent rogationi nemo pote
rat negare; accidebat ut
hęc tua adulescens p̄ prop. que
ri tū macū dignitate existi
marere. ego homo cēnsori
us uix facile honeste uider er
sedentis ciuē et in hominis
ēsularis cala mitatē q̄ de

lē posse defendere; eraṫ
optimi ciuer iudices bono
rū uirorū plenū forū uix
ut mihi tenuiſ quę dā uema
dareṫ excuſationiſ qđ tam
eū defenderē quimihi legat
fuiſſet, hic ego quid dicā
me artē aliquā adhibuiſſe
quid feceri narrabo ipſa
cuertt. uoſ meā defenſio
nē in aliquo artiſ locore
ponetiſ. omnū generaūcia
pericula collegi eāq: ora
tionē ex omni reip. mr̄e tē
porū uarietate repetiui
c̄ eluſiq: ttaut dicerē etſi
omiſ moleſtae ſēp ſeditioneſ
fuiſſent iuſtaſtam fuiſſe
ñ nullaſ etp penecęſſariaſ
tū illa quaemodo craſſuſ
cō memorabat egi neq: re
ſpexi ex hac ciuitate exigi
neq: tr pl. creari neq: plebiſ
ſcitiſ totiens c̄ ſulare pote
ſtatē minui neq: p uocatio
ne patronā illā ciuitatiſ
a cuindi cē libertatiſ. prdari
ſine nobiliū diſſenſione po
tuiſſe ac ſtille ſeditioneſ
ſalutī huic ciuitati fuiſſeṫ
non ēt inuoſiquiſ moṫ popu
li facṫ eēt id c norbano

atq: in fraude capitaliē po
nendū quo ſi unquā pr̄ cer
ſū eēt uti ure incitatuſ ui
deretṫ id qđ docebā ſaepe eē
c̄ ceſſū nullā illa cauſa au
ctiorē fuiſſe, tū omnē ora
tionē traduxi etc uerti
in increpandā cępioniſ fu
gā in deplorandū in certū
exercitṫ ſic ceteroꝝ dolorē
qui lugebant ſuoſ oratio
ne refricabā et animoſ eoꝝ
tū romanoꝝ ap quoſ tū
iudices cauſa agebaṫ atq:
cepioniſ odiū quo eraṫ ipſi

λ populiſ

REF

ppē iudicia abalienatire
nouabā; qđ ubi sensi meū pos
sessionē iudicii ac defensio
onis meae cē fecisse qđ et
populi beniuolentiā mihi
conciliarā cui: eciā cū sedi
tionis cē iunctio
animos torpos uel calami
tate ciuitatis uel luctuae
desiderio oppinquorū uel
odio oppriō incepionē ad
causā nrām cōuertera tū
ad miscere huic generi
orationis uehemētia atq:
atro cā genus illud alterū
de quo ante dispūtauī leni
tatis et mansuetudinis
coepi me p meo sodali q
mihi in līberū locū more
maiorū ēe deberet exp
mea omni fama ppe for
tunisq: decernere nihil
mihi ad existimationem
tur prius nihil ad dolorē

maiore

acerbius accidere posse
quā si is quisquam alienissi
mis ame simis tamē ciuibus
salutī exitio marer fuisse
sodali meo auxiliū ferre
nō potuisse. perebā audi
eb: ut illud aetati meae ut
honorib: ut reb: gestis siu
ō
dolorem ēe adfectū uide
rent pserā si malus causis
intel lexissent omnia me
rēp pro amicorū periculis
nihil unquā p me ipso depca
tum; sic mihi illa omni defensio
ne atq: causa qđ ēe in arte
postū uidebatur ut de lege
apuleia dicerē ut quid ēē
minuere maiestatē explī
carē p quā breuit ēe rem
atq: attigi bis duabus ōnā
tionis quarū
altera cōmendationē habet
altera ēe cusationē quae mm

mo

p̄ceptisarcūs p̄ polreae omis
ēam illa causa tractata ut
eraceṙm: incaepionisin
uidia reno uanda etinme
is moṙib: erga meos neces
sarios dedarandis manslie
tissim: uiderer tamagis
adfectis animis iudicium
quā doctis tua sulpicio a no
bis tū accusatio uicta
Hicrulpicius uereberde
inquit antoni ifca cōmemo
ras; nā ego nihil unquā uidi
qd tā emanib: el abe re2
quā mihi tū ē elapsa illa
ipsa: q̄uom enī quē admo dū
dixi tibi ego ñ iudiciū sin
cendiū tradidisse qd tanū
principiū di immortales
fuit quin mor quae dubi
tatio tractēq; uerborū tuil lud
initio qd tibi unū adignoscen
dū homines dabant tenuistis te
p̄ homine p̄necessario q̄store

tuo quā tibi primū munisti
ad te audiendū uiā, ecce aū
q̄uom nihil aliud p̄fecisse
arbitrarer nisi ut homines
tibici uē impū defenden
ti ignoscendū p̄p̄ necessi
tudinē arbitrarem2 ser
pere occulte coepisti ni
hil tu aliis suspicantib:
me uero ū p̄timescente
ut illi ñ norbani seditionē
si populi r. iracundiā neq:
eā iniustā si mertā acde
bitā fuisse defenderes
deinde qui locus ate p̄ mis
suse inceptionē ut tu illa
omnia odio inuidia mise
ricordia miscuisti neq:
hec solū in defensione si ea
ā inscauro ceteris q: meis
tefrib: quoru tu testimonia
ñ refellendo si adeundē
impetū populi c̄ fugiendo
refutasti; quae quo abste

modo cõmemorari equidẽ
nulla p̃cepta desiderabam
ipsã tam ñ ifã doctrinã eẽ
ñ mediocrẽ puto. atq; sitta
placere tradem: etiã quae
nos sequi indicendo quaeq:
maxume spectare solem: /-

etiã q̃ nos seq; indicendo
quaeq. maxume d. e

docuit enim ãnos longa uita
ususq: rerũ maxumarum
utquib: reb: animi homi
nũ moueremur teneremur:
equidẽ p̃mũ considerare
soleo postulentne causã
neq: parum in reb: adhiben
daesse hẽdicendi facesse neq:
ita animatis hominib: utem
bil adeorũ mẽtes oratione
flectendas; p̃ficere possem:
ne aut inrisione aut odio
dignum putem. si aut tragoe
dias agam: in nugis aut
cõuellere adoriam eaq; ñ
possint cõmoueri; nãqm hẽc
fere maxume in iudicũ

animis aut quiq̃q̃ illi erãp
quos agem: oratione molien
da amor odiũ iracundia in
uidia misericordia spes
laetitia timor molestia sen
tim: amorẽ conciliari si id
in re uideam: qd sit utile
ipsis ãp quos agas defende
re si aut p̃ bonis uiris aut
certe p̃ius quam illis bonis atq;
utilissime laborare; nãq;
haec res amorẽ magis conci
illa uirtutis defensi caritã
tẽ plusq; p̃ficit si ponet spes
utilitatis futurae quã p̃teri
ti beneficii cõmemoratio
entendũ st ut ostendas in
eare quã defendas aut digni
tatẽ eẽ aut utilitatẽ eũq:
cui cõcilier hunc maiorem
significes nihil ad utilita
tem suã retulisse ac ni
hil omnino fecisse causa
sua. inuidet enim cõmodis

hominū ipsorū studiis aū
eorum cete
mo dandi fauet² uidendū q:
hoc locoē nequos ob bene
facta diligi uolem: eorū
laudē atq: gloriā cui maxi
me inuideri solet nimis
efferri uideam² atq: eisdē
his ex locis etinalios odiū
feruere discem: et anobis
ac nris demouere eadēq:
hec genera stra ctanda in
iracundia uel exctanda
uel sedanda: nā siqd ipsis
qui audiunt pniciosū aut
inutile sit id factū augeas
odiū creat² sinqd aut in bo
nos uiros aut ineos quos mi
nime quis q: debuerit aut in
rēp: tū exctat² sinta acer
bū odiū tam aut inuidię
aut odii n dissimilu offen
sio: ttē timor incutit² aut
ex ipsorū periculis aut

communib: interior

hicquoq: cōmunis
adeandē similitudinē ē
perducen para atq:
una ratioē spei lętitię mo
lestiae s haud scia anacer
rim: n gessit omniū mor
inuidiae necminus uirtū
opus sit in ea cōp mēda quā
in exctanda: inuidentaū
hōmines maxume parib:²
aut inferiorib: inuidet²
sae peuehementē et eo ma
gis sim tolerantius seria
ctent ę quabilitatē cōmu
nis iuris p stantia dignita
tis aut fortunę suae trans
eunt: quę si inflā mandas
maxume dicen dū st n ee
uirtute parata deinde
etiā uitiis atq: peccatis
tū sier honestiora atq: gra
uiora tam n esse tanti ulla

merita quãta insolentia
hominis quantũq: fas

Autem magno illa labo
re magnis periculis eẽ par
ta nec adsuũ cõmodũ sed ad
alior ũ eẽ cl ata. q: suã glo
riã pe periisse uideat tam
etsi ea ñ sit iniqua merces
periculi tãm ea ñ delectari
totãq: abicere atq: depone
re omnino q: pficiendũ q:
ẽ qm̃ pleriq: inuidi maxi
meq: hoc ẽ cõmune uitiũ et
ꝑpetuũ inuidet aũ pfec
ti florentiq: fortuna ut
haec opinio minuat ecilla
excellens opinione fortuna
cũ laboribꝫ: et miseriis ꝑ
mixta uideat amiseric or
dia mouet sus quia audit
adduci potest ut illa q: de
altero deplorent adsuas
res reuocet quas aut cule

ris acerbas aut crimeat aut
inuenst aliũ crebro adse
ipsũ reuocat ecẽ singu
li casus humã
narũ grauẽ accipiunt si
dicam dolent cũ adflicta
et ꝑfracta uirt maxume lu
ctuosa. ẽ ut illa altera pars
orationis quae ꝑtinet ad co
mẽdationis boni uiri de ber
specie tueri leniss uisae pe
tã dixi atq: sũ missa. sic
haec quae suscipit abora
tore ad cõmutandos ani
mos atq: omni ratione fle
tendos intenta acuehemens
ẽ debet sedes quaedã mus
duob: generib: quorũ
alterũ uehemens ẽ ue
lum: difficilis addifferen
guendũ simili tudo nã et
exilla lenitate quã c cili
am nr qui audiunt ad hanc
uim acerrimã que eos dẽ-

ex ctam² influxe oporteat ali
quid ex hac ui ñ nunquã animi
aliquid inflã mandũ stilli
lentatis neq: ẽ ulla tẽperatu
or quã illa inqua aspertas
ẽtentiones orationis ipius
humanitate cdit² remissio
aũ lentatis quadã grauita
te ẽtentione firmat² utroq:
aũ genere dicendi ecille
inquouis atq: ẽtentio que
rit² et hoc qd aduntã et mor
tẽ accõmodat² et pncipia
tardas et exit² spissiet pdu
ctiẽ debẽt nã neq: adsi
lendũ statĩ ẽ ad gen illud
orationis abẽ enĩ tocũ acau
sa: et homines prius illud
ipsũ qd ppriũ sui iudicii
et audiri desiderant nã
cũ ineã rationẽ ingressus
sis celerit² dicendũ est
ñ enĩ sic argumtũ simul
atq: portũ ẽ arripiatur

alterũ q: et ctũ poscit² tẽ
misericordiã aut inuidiã
simul atq: inculeris possis
cõmouere argumtũ ratio
nis ipsa cfirmat quae simul
atq: emissa ẽ adherescit
illud aũ genus orationis ñ
cognitionẽ iudicis magis
ptur bationẽ requir̃ ẽ se
qui nisi multa et uaria et
copiosa et simili oratione
ẽtentione actionis nemo
potest quare qui aut bre
uitẽ aut sumisse dicunt
docere iudicẽ possũ cõmo
uere ñ possũ in quoꝝ omniũ
iã illud pspicuũ est omni
ũ rerũ in ctrarias partes
facultatẽ exisse ad suppedi
tari locis argumtoresi
stendũ ẽ aut iis quae cõp
bandi causa sumit² rep ben
dis aut demonstrandi id
qd cludere illi uelint

ñ effici exp̄ posterisq; nec ēē
c̄sequens aut sicca ñ refel
las adferendū est in c̄tra
ria parte q̄d ītē aut grauī
us aut aeque graue illa aū
quae aut c̄ciliationis causa
lenīt aut p̄motionis uehem
t̄ agunt ēt rari sic cōmotio
nib: efferendas ut odiosa
nuolentia ut misericordia
inuidia tollat suauis aū ē
ut uehemēter saepe utilis
locus et facetiae quae etiā
sialio omnia tradiarte
possīt naturae p̄pria cer
te neq: ullā artē desiderat
inquib: tu longe alius mea
sententia caesar excellis
quoma gis mihi ētiā aut
tersus ēē potest nulla ēē ar
tes atis aut siqua ē eā tu
potissimū nos docere
Ego uero inquit omni dere
faciliusq; puto ēē abhomine

SENT

INSUL

CAUIL:

noninurbano quā deprius
facetius disputare teaq: cū
quosdā graecos inscriptos
libros ēē uidisse p̄dicaūs
ñ nullā insp̄ uenerā posse
me excus aliquid discere
inueniaū ridicula et salsa
multa graecorū nā et sicu
li in eo genere et rhodii
et byzantii et p̄ cetera sat
tici excellunt sq̄ quieiire
rationē quandā conatis
ut nihil aliud eorū nisi
ipsa insultas rideat quare
mihi quidē nullomodo uid
t doctrina ista resse posse
tradi et enī quō duo genera
rime facetiarū alterū aeq
bilit inomniser: nonefusū
alterū p̄acutū et breue
illa auctoribus superior ca
uillatio haec altera dica
citas nominata ē Le uenom
habuitaq: res quippe leue

enī ē hoc
reisū mouere uerū tamē uidi
cit antoni multū meauisse le
pore et facetus ꝑficiendi redī
s cū illo genere ꝑpetuo
fe tauntat ar ñ deriderē
natura enī fingit hominē
et creat imitatore sē facetū
adiuuante et uoluptuoso
ce et ipso genere sermonis
tū uero in hoc altero dicacita
tis quid habeat aut loci q̄m an
tē illud facete dictū emissū
haerere debeat quā cogitari
potuisse uideat quid enī hic
meus frāt abarce adiuuari
potuit quom a philippo imē
rogat quid latra ret furē
seuidere respondit quid
inomniorationē crassus uel
ap. c. u. ctra scęuolā uel ctra
accusatorē brutū quom ꝑ

id q̄d tum ibi tribuit

antoni crassoē omniū sencen
tia c cedendū ñ enī fere quis
quā reperiet hunc inuerecūd
genere leporis excellen
illo qui in ꝑpetuitate sermo
nis et hoc q̄d in celeritate acq:
dicto est nā haec ꝑpetua ctra
scęuolā curiana defensio
tc zaredun dauit hilaritate
ñ habuit parcebat enī aduer
sarii dignitati in quo ipse
c ser uat ruā q̄d ē in hominib:
facetis et dicacib: difficillu
mū habere hominū rationē
et tē porū et ea quae occur
rant quom salsissime dici
porr cenere itaq: ñ nulli ri
diculi homines hoc ipsū ñ
insulse imē pretar dicere
enī aiunt

pleni facilius ornari
dence oppri mi quā bona
dicta tenent haec scilicet

bona dicta quaeſal ſarit
nã ñ ea dicta appellant ꝓpria
tã nomine ſ; ut in ſcuola
ꝯtigit ea craſſus atq; in
illo altero genere in quo
nulli aculei ꝯtumeliarũ
inerant causã illã diſputa
tionẽ q; l uſit · ſic in bruto
quẽ oderat ecquẽ dignũ ꝯtu
melia iudicabat utroq; ge
nere pugnauit quã multa
de balneis quas nup ille
uendiderat quã multa de
amiſſo pater monio dixit
atq; illa breuia quom ille
diceret ſeſine causa ſua
re minime enĩ modo exiſti
de balneis innumerabilia
fuerẽ ſ; nĩ minus iucunda
illa ꝓpe tua · quom enĩ bru
t² duo lectores exercitaſſa
et alter o de colomana r
bonenſi craſſi oratione
legendã dediſſet alteri

de lege ſer ulia et cũ ꝯtra
int ſeſe de rep · ꝯtuliſſent
nr hic facetiſſime tris par
tis brutei de iure ciuili libel
los cribr: legendos dedit · ex
libro ꝑmo fortecuenit ut
in pri uernacũ eſſem: bru
te · teſtificat² pat ſcribi pri
uernate fundum reliquiſſe
deinde ex libro ſecundo · in
albano eram: ego etm fili
us · ſapiens uidelicet homo
cui ꝑmiſ mrae ciuitatis nostr
hunc gurgitẽ mercuebat ne
quom is nihil eet ei relictu
putaret² · tu ex libro ꝯtio
in quo finẽ ſcribendi fecit
totem ũ tu audiui ſcuolãdi
cere ſ ueri brutei libri · in
tiburtino forte aſſedim: ego
etm · filius ubi is infundi bru
ti quos tibi pat publicus cõ
mentarius conſignato ſreli
quit · qd niſi puberẽ ceinqui

iā haberet quartā librū cōposu
isset eccl eccā imbalneis lo
cū cū filio scripeū reliquis
set quis ē igit quīn faceat hoc
lepore atq; his facetiis mīmi
refutatū ebrutu quā illis
trag oedus quas egit eidē quō
ca su mea dē causā ferret cur
anos iunias pdi immortales
quae fuit illa quanta uis quā in
expectata quā repentina
quom rectis oculis gestum
ecin mi nemi su magnitu
te et celeritate uerborū bru
te quid sedes quid illā anūpa
tri nuncia re uis tuo quid
illis omnib: quorū imagines
duci uides quid maiorib: tuis
quid l brutō quibus hunc popu
lu dominatu regio liberā
uit quid te agere cui rei cui
gloriae cui uirtuti studē
re patrimonione augendo
at idn ē nobilitas si ficcē
nihil sup ē lubidine sectū
diffupauer anuri ciuilē
patrū si dicet tecū aedes uen
deres neinrupis quidē ecce
tis soliū tibi patrū reliquis
se anne militaris quinun
quā castra uideris ānelo
quentiae quae neq; ē inte et
quicquide uocis aclinguae
omne imperū ipsissimū cal ūmę
quae fū caulis tu lucē as pi
cere audes tuos inuenire
tu inciuiū ee ī spectu tuilla
mortuā tui imagines ipsas
n phorrescis quib: nmodo
imitandis sine iungendis
tibi locū ullū reliquis
in hectragica atq; diuina
facetā aū et urbana innu
merabilia aut exuna act en
tione meminisse necenim
maior ētio unqua fuit nec
ap populu grauior oratio
quā hui ētra collegā incen

ASSENT

ſuranuꝑ neq; leporeet fe
ſtiuitateē ditior' quare
tibiantoni utrū q; adſen
tior et mulctū facetiaſ
indicendo opdēe ſaepe
eteaſ arte nullomodo poſ
ſe tradi· illud quidē ad
miror tenobiſ ineogene
re tribuiſſe tantū ēthui:
reiquoq; palmā craſſo de
tuliſſe· Tūantoniuſ ego
uero ita feciſſē inquit ni
ſi intē dū inhoc craſſo pau
lū inuidere· nā ēe quā uiſ
facetū atq; ſal ſū ñnimiſ
ē pſeipſū inuidendū ſ; qđ
omniū ſituenuſtiſſim'
et urbaniſſim: omniū
grauiſſimū et ſeueriſſi
mū et ēē etuideri qđiſti
ēti gite uni mihi uix feren
dū uidebat· hic q̄m adri
ſiſſet ipſe tra ſſuſ ac tam̄
inquit antoniuſ quom

artē ēē facetiarū ullā
negare ſ aperuiſti quid dā
qđ p̄cipiendū uidere et habe
rieni dixiſti ratione ōpor
tere hominū rettēporiſ
nequid locuſ degrauitate
deſerperet qđquidēin p̄
miſ acraſſo obſeruariſo
lec: ſ; hoc p̄ cepti prēē mit
tendū· ē facetiaru quom
uſ nihil opuſſit· noſtū
quomodo uti am cū opuſ
ſit quaerim: uti n aduer
ſariū et maxime ſi ei:
ſtultitia poſſe rte ag tea
ri interē ſtultū cupidu
leuē ſi facile homines au
diturū uidebunt omnino
pbabiliora ſunt quae la
ceſſiti diam: nouāque pri
oreſ; nā et ingeni celeri
tas maior· ē quae appa
reat in reſpondendo et
humanitatiſ· ē reſponſio

uidem enī quietum fuisse
nisi ēē m' lacessita ut in ipsa
ista actione nihil fere dictū
ē ab hoc qđ quidē faceti⁹
dictū uideret qđ nō puocet
responderit. erat aūtan
ta in domitio grauitas tan
ta auctoritas utq dēēt ab eo
obiectū leporem a gr⁹ leuan
dū quā contentione fran
gendū uideret. Iū sulpi
ci⁹ quid igit patiem⁹ inq
quit caesarē qui quanquā
marco crasso facetus ēce
dit tam multo meo studio
magis ipse laborat nō ex
plicare nobis cotū genus

MVSEVM
BRITAN
NICVM

risu et unde deducat p̄ferā cū
tanta uī et utilitate salis
et urbanitatis ēē fateatur.
Quid ri inquit iulius ad sen
tiora antonio dicenti nullā
ēē artē salis. hic quod sulpi
cius reticuisset. Quasi uero
inquit crassus horū ipsorū
de quib: antonius tū dixit
quit ars ulla sit obscenis
tio quae dā ut ipse dixit earū
rerū quae in dicendo ualeāt
quaesi eloquentis facere
possit quis ēēt nō eloquens
quisquā haec uel nō facile t
certe aliquo modo possit
discere. ego mus p̄ce
ptis hanc uī et hanc utili
tatē ēē arbitror nō ut ad
reperiendū qđ dicam: ar
te ducam sed ut ea quae natu
ra quae studio que exerci
tatione ēē sequim⁹ aut recta
ēē consi
intellegamus quo modo
referenda sint didicerim:
quare caesar ego quoq: hoc
atque peto ut sit tibi uidē dispu
tet de hoc toto locandi gene

requid sentias ne qua forte
dicendi parsq̃ mihi tacuisti
in hoc tali coetu atq: intãac
cur ato sermone p̃terita. ẽe
uideãt. Ego uero inquit ille
q̃m commodũ ac uisum erasse
exigis nõ committã ut si defuge
rẽ tibi causã aliquã tibi
recusandi dẽ quanquã soleo
sæpe mirari eorũ impuden
tiã qui agunt in scena gestũ
inspectante roscio quisẽ
sese cõmouere possit cum il
lum tam uideãt sic egonc
crasso audiente primũ lo
quar de facetis ec doceboſu
is ut aiunt oratorẽ eũ quẽ
quẽ catulus nupaudisset

aliorsum ebat se oportere
Crassus ũ ille uocabat inquit catu
lus p̃ferri cũ radicat ipse ut
ambrosia alendus ẽe uideãt.
uerũ te caesar audiam: utan
tom reliqua uideam. Tum
tonius ppauca mihi quidẽ re
sant inquit sram̃ defessus
ia labore atq: tenere dispu
tationis meae requiescãm
caesaris sermone quasi in
aliquo pporcuno deuor
sorio. Atqui inquit iulius
nimis liberale hospitium
meũ dicis nã te inuitã simul
ac ppaulũ gustaris exercita
tionẽ dicendi uenisti uos
demorer. de omni ifto genere
quid sentiã pbreuit exponã
De risu quinq: ẽ quae quaeruntur
unũ quid sit alterũ unde sit
tertiũ sitne oratoris uel le
risũ mouere. quartũ qua
tenus. quintũ quaenam genera
ridiculi atq: illud primũ
quid sit ipse risus quo pacto
cieat. ubi sit quomodo exi
stat. atq: tã repente erũpat
ut eũ capientes teneam? et

quomodo simul latera or
uenas oculos uultū occuper
uidere te demo crite neq; enī
ad hunc sermo hic pīnet.
et si pinere et nescire me etiam
id nō putare et qd ne ipse illi
quidē scirem qui pollicere
locus aū et regio quas ridi
culi nā id pxime quaerit
tpitudine et formi
tate quadā continet; hec
enī rident uel sola uel ma
xime quae notam et stigmat
tpitudinē aliquā nūrpit;
ē. aū ut ad illud ētiū uenia
ē plane oratoris mouere
risū. uel qd ipsa hilaritas
bene uolentiā cōciliat eip
quē excitata ē uel qd admi
rantur omnis acum unos ae
pe in uerbo postrēmo maxime
respondemus. nī nunquā ea
ā lacessentes. uel qd frangit
aduersariū. qd impedit qd
deleuit. qd deterret qd refu
tat uel qd ipsū oratorē po
litū ee hominē significat.
qd erudītū. qd urbanū maxi
me qd tristitiā acseueritā
tē mitigat ac relaxat odi
osaq; res sape quas argu
mentis dilui nō facile. ē loco
risuq: dissolui; quatenus
aū sint ridicula tractan
da oratori p quā diligen
tiam uidendū ē id qd in quarto
loco quaerendi posueramus
nā nec insignis impietas
et scelere iuncta nec tur
pis miseria insignis agi
tata ridet. facinerosi malo
re quadā ui quā ridiculi
uulnerari uolunt nisi fe
fortes iactant; parcendū
aū maxime ē carnificibo
minū ne temere in eos dicas
qui diligunt; haec igit ad
hibenda. ē primū in iocan do

PERQUĪ

RELA

QVATEN

moderatio. tta q: ea mise
ricordia maxime digna
quã obrem materies
omnis ridiculorũ ẽ inuis
utilis q: si inutta hominũ
neq: carorũ neq: calami
tosorũ neq: eorũ quiob
facin' ac suppliciũ rapi
endi uidem eaq: belle agi
tari uider ecia deformi
tatis et corporis uitiorũ
sacis bella materies ad
iocandũ; si quaerimi: idẽ
qd in ceteris reb: maxi
me quaerendũ ẽ· quaen'·
in quoñ illud p̃cipuẽ nequid
insulse si ecia ridiculi
le possis uitandũ· ẽ· orato
ri utrũ q: ne aut scurrilis
iocus sit aut mimicus
quae cui' modi sint facilius
ia intellegem: q̃uom ad
ipsa ridiculorũ genera
uenerim: Duos enĩ genera

facetiarũ. quoru alterũ
retractat alterũ dictorũ
si quando quid tanquã ali
quae fabellae narratũ uel ioculã
tu crasse in mẽmiũ come
disse eũ lacertũ lacertũ
largiũ q̃uom eẽt cũ eo tar
racinẽ de amicula rixat
falsa acertam̃ atte ipso fi
cta narratio· addidisti
clausulã totã tarracina
tũ omnib: in paricib: inseri
pta fuisse litteras duo· cu
quaererem: id quid eẽt se
nẽcibi quendã
dixisse: lacerat lacertũ lar
ciu mordax mẽ miuſ; ꝑspi
cuus genus hoc quã sit face
tũ quã elegans quã oratio
rium sit ue habeat qd nar
rare possis qd tandẽ· ẽ· mi da
mimicus ar ꝑgendũ sit ue
finger

ẽ aũ huius generis uiri

ut ita facta demonstrēs ut
mor es et dequonarr es
ut sermo ut uult omīs ex
primam ut ill quia audiur
tūgeri illa fieriq: uideat
in re ē ridiculūqđ exqua
dā imitatione sumi solet
ut idē crassus ptuā nobili
tatē purām familiā quid
aliud fuit in quo ētio ride
ret nisi illa uoltus etiocis
imitatio ptuas statuas ue
ro cū dix extento bracchio
paulū etiā degestu addi

ex hoc genere ē illa rosci
ana imitatio semi tibi ego
amici pho bassero inquit se
nū ē cū audio atq: ita ē
toto hoc ipso genere ridi
culū ut et ut is sumeetra
etandū ste minorū esteni
et echologorū simimiae
aestimatio sic obscenitas

oratorsurripiat oportet
imitationē ut is quia udi
et cogitet plura quā ui de
ac. pfert ido ingenui tatē et
ruborē suū uerborū turpi
tudinē et rerū obscen
tate uranda ergo hec duo
genera sūt ridiculi qđ
in re posituſt quae ſppria
ppetuarū facetiarū in
quibi describum hominū
mores et ita effingunt
ut aut rem narratā aliqua
qualem sūt incelle gant aut
imitatione breuit in recta
in aliquo insigni ad

periam indictio ne aū ridi
culū ē id qđ uerbi aut sen
tentiae quodā acumine mo
uet si ut illo superiore
genere uel narrationis
uel imitationis uranda
et minorū echologorū

similitudo sic in hoc scurri
lis oratoris dicacitas magno
pere fugienda. Quis igit̃ distin
guem: acrasso acatulo acete-
ris familiarē nr̄um granū
autuar gullā amicū meum
n̄ mehercule imm̄tē mihiq̄d
uenit: s enī dicaces: granio qui
dē nemo dicacior: hocopinor
primū nequoquiens q̄uōq; po
tuerit dictū dici necesse ha
beam: dicere pusillus testis
licet inquit rogare philip
phus tū quęstor pperans mo
do breuit̃ hic illeñ accusabis
ppusillū
ridicule si sedebat iudex
l. aurifex breuior ipse quā
testis etiā omnis ēt risus in iu
dicē t̃ uersus: uisū ē totū esse
scurrile ridiculū; ergo hęc
quae cadere posse inquos no
stis quā uisa imbella sc̄am
ipsa genere scurrilia ut
ifte quis euōle dicaē et me
hercule appius ē sīn manqua
in hoc uitio scurrile delabi
cenab o inquit ap te hui elu
sco familiari meo c. sextio.
uni enī loca ēe uideo; hoc scur
rile q̄d sine causa lacessiuit
etiam id ui dixit q̄d nomēs
luscos conuenire et eaquia
medilata putant ēe min
rident, illud egregiū sex
ti etexēpore. manus lauā
inquit et cena. tēporis igi
t̃ ratio et ipsius dicacitatis
moderatio et tē perantia
et artes dictorū distin
guent oratorē a scurra. et
q̄d nos cū causa dicam: n̄ ut
ridiculi uideam, sed utpfici
am: aliquid illi tocā dic
et sine causa, quidenī est
uar gulla adsectat cū eum
candidat. a. sēpnus cum
fratre suo cōplex ēt puer

abigemus cassi risū quaesiuit
qui eēt mea sententia uel
tenuissim⁹ ingenii fraus;
tēpus igit² dicendi pruden
tia et grauitate moderabi
m⁹ quarū utinā artē aliquā
haberem. s. domina naturaē,
nunc exponam: genera ipsa
sū mactī quaeri sū maxime
moueant. haec igit² reprima
par tio qđ face dicat idali
as inre bare aliasinuerbo
facetias maxime aū homines
delectari riquando risus ē
iuncte uer lo q: moue
at². s. hoc memoce quos cū q:
locos attingā under idiculā
uocant² exis de locis fere
etiā grauis sententias posse
dici tamen int̄ est qđ grauī
tas honestis in reb: seuere
locis int² periculis et quasi de
for mibus pontā uulneris dēuer
bis et laudare frugi seruū
possim: et si ē nequā iocari
ridiculū est illud neronis
anū uet² in furacem seruos olū
ēe cui dominibil sit ne cobsi
gnatū ne cobdusū. qđ idē
in bono seruo dici solet. s.
hoc is dē etiā uerbis exis dē
autē locis omnia: nā qđ sp.
carum ii ograuit camillan
ti exuol nere obremp. ac
cepto et obeā causā uere
cundanti in publicū pdire
mat̄ dix̄ quum pdiem⁹ ut quo
tiens quoque gradū faci
es toties rubeas
uir tutū ueniat immitē pcla
rū et gravet. qđ calui
no glaciem ubi ē uet² il
lud nudo dicat hoc ridicu
lū ē. et utrū q: ex eo qđ in
claudicatione ani aduer
ti potuit ē ductū; quid hoc
neuio ignauius seuere sci
pio atinmaleolentem

uideo me atte cā ueniri ſub
ridicule philippuſ ac uerū q:
genuſ tenet uerbi et nlīt
terā immutari ſimilitudo
exambiguo dicta uel arga
tiſſima putant. ſi nī ſē p in
loco ſaepe etiā grauitate
uerſat. afri cano illi ſupe
riori coronā ſibi inc uuio
ad caput ad cōmodanei
qm̄ ea ſaepius rūpere tur
p. luaniuſ uar. nolimi li
tari inquit ſi ñ conuenit
caput enī magnū. ē. et lau
dabile et honeſtū atq;
eodē genere eſt. caluoſa
tis eſt qd dic parūnemul
ta. nullū genuſ eſt loci qd
ñ exeodē ſeuera et grauia
ſumant. atq: bocetiā anim
aduertendū. ē. ñ ee omnia
ridicula facetaq; quidenī
poteſt tā ridiculū
quā ſannio. ē. ſi ore uoltu
imitandiſmoribꝫ: uocedenq:
ridet corpore ipſo. ſalſum
hunc poſſū dicere. atq: ita
ñ et modi oratorē eſſe ue
lī ſut mimū; quare ꝑmū
genuſ qd riſū maxime mo
uet ñ eſt nrūm moroſū
ſupſtitioſū ſuſcipicioſū
glorioſū ſaltū naturꝫ
ridentē ipſae quaſ ꝑſonaſ
agitare ſolem. ñ ſuſtinere
alterū genſ eſt imitatione
admodū ridiculū ſ. nob
tamē licet furti ſiquando
et cur ſimilit et minime. ē
et liberale. tertiū oriſ de
prauatio ñ nob. quarta ob
ſcenitaſ ñ modo ñ foro digna
ſed uix conuiuio liberoꝝ.
detractiſ igit cet reb: ex h
oratorio loca facetiae ro
liquae ſ quae aut in requꝫ
ut ante diuiſi poſtea uidē
eſſe aut in uerbo. nā qd

quib: quomq: uerbis dixe
ris facetum tamen e re canet
qd mutatis uerbis salem amit
tit in uerbis habet omne
lepore. ambiguas in pmis
acuta atq: in uerbo posi
tan in re sin saepe risum mo
uent magis ut belle uelle
terate dicta laudant ut
in illum tritum qui cum studio
ose pilaluderet et id esi
gnaris cra nocte frangere
putaret gregales q: eum
quom in cam pum nonuenisset
requireret excusauit
uespatere ntiuis qd eum
bracchium fregisset

cani qd e ap lucaliu quid
spediust nuculan cfi
cere inquit utauus amicus
crasse granus non ee sex
tan tis et si quis erit is qui
appellat dicax hoc genere

maxime excellet risum
mouent alia maiore. am
biguum ps ipsum pbat id qui
de ut ante dixi uel maxi
me ingenios eni uidetur
ui uerbi in aliud atq: cete
ri accipiant posse ducere
s ad mirationem magis quam
risum mouent nisi quando
incidit in aliud quoq: genus
ridiculi quae genera pau
ra equide s dicetis ee nocis
simum ridiculi genus cum aliud
expectam: aliud dicit hic
nobis met ipsis nr error
risum mouet qd s ad mycenum
etiam ee ambiguum ste sal
tius ut ap nouium uidet ee
misericors

ducuidet per cunctatur
quam ad ductus t mille
num mum s ad diuisse tantum
modo ducas. licet ee illud

genʳ ridiculi p̄ expectatio
nē ſ quia ad diſcrimen nil ad
do ducaſ licet addito ābiguo
altero ambiguo altero ge
nere ridiculi fuit ut mihi
quidē uideꝫ ſalſiſſimū hoc
tū ē uenuſtū quominabꝫ
catione arripitꝫ abaduer
ſario uerbū. et exeo ut ac
tulo in philippum in eu
ipſū aliquid quilacerſiunt
infligitꝫ. ſ quomplura
ſint ambigui genera de
quib: ē doctrina quaedā
ſubtilior accendere et
aucu pari uerba oporteb
inquio ut ea quaeꝫ frigi
diora uidem; ē enī cauendū
ne arceſſitū dictū putetꝫ
p multa tamē acuta diam:
alterū genus ē. qd habet
parū uer bum tationem
qd in litteram poſitū grae
ciuocant ut nobiliorē. cato

autē quō quidā dixiſſet
eam: deambulatū ecille
qui opuſ fuit de
immo uero quicquid opuſ fuit
te aut ei: dēſponſio illa
ſtu et aduerſuſ impudi
cuſ ē, etiā intēptatio nomi
niſ hab acuīm quomadridi
culū cuertaſ quā obrēta
quiſ uocetꝫ ut ego nuptū mū
diuiſorē ut neoptolemū
adtroiā ſicillū incā pomar
tio nomīn uenieſſe; atq:
haec omnia uerbo cauenteꝫ
ſaepe etiā uerſuſ facere in
pontꝫ uelut ē uel paululū
immutatiuſ aut aliqua
parſ uerſuſ ut ſaltatuſ ſcau
ro ſtomachamur exquoꝝ
n nulli quittā lēgē deca
uitate natā craſſe dicaꝫ
facere quihoc damoriſ qui
bi nec patē nēmatē ſit tanta
ē fidentia eſtiſ auferet inſu

pbix nã in coelio sane etiã ad
causã accedit fuit etiã illud
antoni quo mille a se peccamia
pfectã dicer et cetera fecisset habe
ret filiũ delicatiorẽ abe
unte iã aetate illo senatori
senẽ eẽ tactũ xxx miniseẽ
in hoc genus cõtinuẽt etiã
p uerbia ut illud scipionis
cũ a sellus omnia se pumici
as suspendia nere rentẽ pa
trasse gloriaret agasias el
lũ et cetera quare eaquoq
qm mutatis uerbis nõ possẽt
retinere eandẽ uenusta
tẽ nõ in ea re sed in uerbis po
sita dicunt etiã in uerbo
postea nõ insul sũ gen ex eo
quo mad uerbũ nõ ad sen
tentiã rẽ accipere uideare
ex quo uno genere tot ẽ
ridiculor minus uel oppido
ridiculus si habeo minus
tamẽ hui gen ridiculi

insigni aliqua et notabili no
tatiuolo eã uero ex hoc gene
re illud qd tu crassenus
ei qui te rogasset nuti
bi moleste eet futur siad
te bene ante lucẽ uenisset
tu uero inquisti moleste nõ
erit iube bis igit te inquit
suscitari et cetera certe negã
ra te moleste futurũ ex
eodẽ hoc uel illud qd aut
malugi nense illũ sci
pionẽ quo me ex centuria
sua renuntiã re tacinu
ẽ sulẽ p coq dixisset dic
del manlio uirũ bonũ
inquit egregiũ ciuẽ ar
bitror ridiculũ illud
etiã l porciũ nasica cen
sori catoni quõ illi exta
animi sententia tui uxo
rẽ habes nõ hercule inq
ex mea animi sententia
bg aut frigida aut tũ

inuers;

falsa quō aliud ē expectatiū;
natura enīnos ūt antedixi
nr delectat error exquo
quō quasi decepti sum exspe
tatione rei ridem in uerbis
etiā illas quae aut ex immu
tata oratione ducunt aut ex
unius uerbi trālatione aut
ex inuersione uerborū aut
ex immutatione ut oli rusa
cū legē ferret annalē dis
suasor m seruilius dicmihi
inquit m pinari nū sic ter
te dixero mihi maledictum
es ut ceteris fecisti ut sem
rē feceris ita mereas inquit
extrālatione aū ut quom
scipio illemaior corinthios
statuā pollicentib: eo loco
ubi aliorū ēēt imperatorū
tur malis dix displicere
inuertunt aū uerba ut crass
sp m ppenna iudicē pacu
leone quō diceret aderat
ctra aculeonē gradiano l
beluus lania deformis ut
nostis. quiquō imē pellaret
odiose audiam inquit pul
chellū puerū crassus quom
eēt adrisū in potui inquela
mia formā ipse fingere in
genii potui cū hic audiam
inquit disertū multo etiā
adrisū ē uehementius sed etiā
illa uenusta ut ing nuub:
sententius sic infacetius di
xieni dudū materiā ēē aliā
iocandi aliā seueritatis generū
aū et locorū unā ēē rationē
ornant igit in primis ora
tionē uerba relata ctrarei
qđ idē genus ē saepe etiā fa
cetū ut seruius illequom
iudices l scribonio tr pl fer
ret familiarissimus eidi
xisset l libo quandoqui dē
galba decriclinio quo exibis
quōtu inquit decubiculo

alieno; a quo genere ne il
lud quidē plurimū differt.
qđ clauda mercello. illā in
tiburti habeſ cohortē impa
ratio; ac uerborū quidē ge
nera quā ēēt facete dixiſſe
me puto. rerū plurāſ. eaq:
magiſ ut dixi ante ridentur
in quib: ē narratio reſſane
difficiliſ exprimēda enīſ
et ponenda ante oculos eaq:
uideant uerisimilia qđ ēppū
narrationiſ. et quęſint qđ
ridiculi ppū. ē. ſubtpia cur:
exēplū ut breuiſſimi: ſtte

tepoſui oraſſe
demē mo. et ad hoc gen' adſcri
bam' etiā narrationiſ apo
logorū trahīt etiā aliquid
ex hiſtoria ut quoſ ex tuſ
ſęſtraſſandrā ēē diceret. mul
toſ in quit antoniuſ poſſū
tuoſ aiaceſ oileoſ nominare.

ē etiā exſimilitudine quę
aut ē lationē habet. aut an
quā imaginē ē lationiſ.
ut ille. alliuſ olī teſtiſ m
piſonē cū innumerabilē
fauio p fetto pecuniā di
xiſſet dare. idq: ſcauruſ
tenuitate magiſtr edargu
eret. errare in quit ſcaure
ego enī magnū nō ſeruaſſe
dico. ſtran quā nudum nuceſ
legeret. inuenire abſtu
liſſe. ut illud m. cicero
ſenex hui: uri opami nri
familiariſ pxē nrōſ ho
mineſ ſimileſ ēē furorū

opti me graeceſcit. et ita
ēē nequiſſimū. uel de uū
ridentē etiā imagineſq:
fere in deformitate aut
in aliqđ uitiū corporiſ
dicunt. cūſimilitudinē
prioriſ. ut meū illud in bel

uitū mancia ostendā. cui: mos
ifcū ille ostendo quaeso
demonstra uidigitto pictū
gallū in mari a noscito cī
brico subnobis dictor cū
et recta lingua. buccis fluen
tib: risus ē comot. mihi tā
mancię similę uisū ē. ut cū
ētio pauario mēcū inciden
do intorqueret ut diceret
siquid uel tetrinucē fregis
set. etiā illa quae minuen
di aut augendi causa ad
incredibilē admirationē
et ferunt uelut cu crassem
ētione. tu sibi ipsū magnū
uideri mē miū. ut forū de
scendens caput ad formicē
fabianū demitteret. exq̄
genere etiā illud ē. qđ sci
pio ap̄ numantiā q̄uo. stoma
chare. cū. c. metello dixis
sed ī. siquimtū pareret mā
ei: asinū fuisse parrauram.

Argutia etiā significatio ē cū
paruae res aepe uerbo obscu
ra et latens inluserat. ut cū
·c· fabricio· p· cornelius homo
ut existimabat auar' et furax
sed egregie fortis et bo
nus imperator gratias age
ret qđ rem inimicus cōsulē fecis
set bellō ꝑserti magno et
graui. nihil ē qđ mihi grati
as agas inquit. similiū tui ē pi
lari quā uenire ut asellō
afrīcan' obicienti luscū il
lud felix. noli inquit mira
ri ut emi quite exaerarius
exemit luscū. ē didit. et
taurū immolauit. tanta
fuit pietas. ē ut religione ci
ui ut ita ē obseruatū sit euideat.
mū mius qđ alesiū ignomi
nia leuarit. urbana etiā
dissimulatio. ē. q̄uo alia
dicunt ac sentiant. nō illoge
ne de quo ante dixi. q̄uo

contrariadicas utlamiaecrass
ſ quōtocogenereorationis
ſeuereludas. quō altēſentias
acloquare: ut nr̄ ſeruolasepa
mueo illianagnino cuipe
gracchi capite eraturūre
penſū. rogarei utſemaſiāpfe
ctū duceret. qui tibi pus in qr
insane: tanta maiorū ciuiū
ē multetuudo utteibiegoli ē
firmē, ſiromę manſeris
pauca ſannisse admaxima ſ
pecunias ēē uenarū. hoem
genere fannius inannalib:
ſuis africanū hunc aemilia
nū diē fuisse. eū graecouer
bona . ſ uti eiferē
quimeliusˢ haecnorē ſocratē
opinor in hac iroma dissi
mulanteag: longe leporeet
humanitate ommib: pfertˢ
ſe; genē pelegans et cū gra
uitate ſalsū quōq: oratorˢ
actionib: tū urbanˢ ſermo

dissimul

nibi ac cōmodatū. et her
cule ommahęc quae ame
defacetiis dispuntant ñ
maiora forensiū actionū
quā omniū ſermonū ēdi
mitas. nā ſ qd ap catonē
ē qui multa rectaliter ex
quib: ame ex ēplicausa
cōplura ponunt. mihi ſci
tū uidet. c. publiciū ſolitū
ēē dicere. p. marīū quīdam
tēporis hominē ēē sicp
fectoserei hab. nullū ut
ſit utiae tēpus inquon de
cent lepore humanitatēq:
uersari. ſ redeo adcetera
ē huic fintiq; mū dissimula
tioni quō bone ſcouerbo
utcioſa reſ appellāt ut
quō africanuſ censor tri
bu mouebat eū centurio ne
qui in paulipugna ñ adfue
rat cū illese custodię causa
diceret in castris remansisse.

quaererer et q: cur ab eo no
taret· nam o inquit nimiū
diligenter ſ acutū etiā illud
ē quod ex alterius oratione
aliud excapiat atq: illeuolt·
ut ſalinatorem: quō tam ren
to amisso arcē tamen illius
recanuisset. multaq: ex ea
ꝑ eliā ꝑclara fecisset· quō
aliq̄t post annis maxim:
id oppidū recepisset roga
ret q: eū ſalinator ut memi
nisset operas ſuas ſe tare mū
recepisse· quid ni inquit
meminerī nunquam enī
cepisse ni ſtu ꝑ didisses·
ſ etiā illa ſub absurda ſi eo
ipso nomine ſae per ridicula
minis nō modo ridiculis ꝑap
posita ſ etiā quodā modo·
nob homo factus post quā
rē habere coepit ē mortu
us; quidē tibi ista mulier·
uxor similis medius fidius

quā diu ad aqua fuit nun quā
ē mortuus; gen hoc leuius
et ut dixi mimi cū ſ habet
nō nunquā aliquid etiā ap
nos loci ut uel nō fcalt quasi
cū ſa ledicata quid ut tibian
toni minima cū audisset ce
cen sor ē m am· duronio de
ambitu postulatū· aliquan
do in quit tibi tuū negotiū
a gere licebit; ualde haec
tur ec ber
cule omnia quę a prudentib:
quasi ꝑ simulationē non in
tellegendi ſub absurde
ſal seq: dicant· ex quo gene
re ē etiā nō uideri intelle
gere qđ intellegas· ut pon
tidius quale existimas qui
in adulterio· deprendat·
tardū ut ego qui in dilecto
meretrello quom ex cusationē
oculorū ame nō accipe
ret ec dixisset· tui gr mbil

uidet ego uero inquā aporta aesquilina uideo aillā tuā
ut illud nasice. qui quō adpoe
tā ennii uenisset. etq: abostio
quaerenti ennii. ancilla dixit
set dominī esse. nasica sensit il
lā domini iussu dixisse. et
illū inter ē paucis posted ieb:
cū ad nasicā uenisset ennius.
et eū ad ianuā quereret. ex
clamat nasica
domiñ ē tū ennius inquit
ego ñ cognosco uocē tuam.
hic nasica. homo est impudens.
ego quō tequerer ancille
tuae credidit dom ñ ē. tu
mihi ñ credis ipsi. ē bellū il
ludquoq: ex quo is quidē in
ridet ineo ipso genere qd dic.
ut quō q: optimus ē salutet
qui adulescentulus maledi
disset fetuo homini ecilio
qui uidet ē mollior nec esset.
dixisset. quid tu ecilicia mea

quando ad me uenit cū tuo co
lore et lana. ñ inquit audeo. nā
me ad famosas uenire māt
accedere. salsas etiā q: ha
bent suspicionē ridiculi
absconditā. quo in genere ē
siculi illud. cui quom fami
liaris quidā quereret qd
diceret uxorē suā suspen
disse se de ficu. a ma bo tem
quit dambi ex ea arbore
quos serā surculos. ineodē
genere ē qd catulus dix
cuidā oratori malo. q cū in
epilogo misericordiā mo
uisse se putaret. post quā
assedit rogauit hunc unde
ret ne misericordiā mo
uisse. ac magnā quidē in
quit. hominē enī nullū pu
to ē tā durū cui in oratio
tua misericordia digna
uisa sit metam mercule
etiā illa uel de moueri sto

machosa et quasi submorsa
ridicula. nā quō amoroso di
cam². tu enī nō salse sīn atura
ridet². inquo ut mihi uidet²
psalsū illud. ē ap̄ nouium.
quid plorasˢ pāt nicam ē
demnat² sū. huic generi qua
si ītrariū. ē ridiculi genꝰ pa
ti enim ēt lenis ut quō cato p
cussus ēet a beo q̄
ferebat. quō ille postea dice
ret cave. rogauit nunquid
aliud ferret nisi arcā et ceteū
stultitia salsa rep̄hensio.
ut ille ridiculus cui p̄tor sci
pio patronū causę dabat
horˢ ptē suū hominē nobilē.
sꝰ admodū stultū. quę si oin
quit p̄tor aduersario meo
dabit eū patronū. deinde mihi
neminē dederitˢ mouere
et illa q̄ ī rectura explanat²
longe alit atq: ī sꝰ acute atq:
ē canne. ut cū scaur² accusaret²

utillū ambit² cū ipse cōs ēet
fact² ille repulsā. et ne ī ta
bulis offenderet litteras ad
p̄tor ē eiq: diceret ēē actū
fide actū p· rutili· rutili
us aū ante factū poste rela
tū· e· caniusˢ equesˢ romanˢ
q̄ quom rufo ad ēet exclamat.
ne uerū illis litteris deda
rari· quid ergo inquit scau
rus aemiliusˢ fēt pleriq² ru
tiliusˢ· rideˢ² et iā dissere
pantia· quid hinc abē missi
ressetuirt· bella et iā· ē fa
miliaris reprensio quasi
erranteˢ. ut q̄ quō obiur
gauit albucium· grauiusˢ q̄
quō exulˢ tabulis quidda
albucius pbatū uidere et ual
de abrolucro sceuola gaude
ret neq: intelligeret ētra
tui a fabulasˢ iudicatū ēē.
huic similis ē et iā admoni
tio inēsilio dando familia

ris. ut quō patronomalo quō
uocē indicendo optu disset.
suadebat granus ut mul
sū frigidū biberet simul
ac domū rediss̄et: pdā inqt
uocē si id fecero: me liuse
inquit quā reū, bellū etiā
ē quō quid cuiq: sit ē sensa
neū dr̄. ut quō scaur ñ nul
lā haberet inuidiā exeo
qđ pbrr̄ zionis pōperi locu
pletis hominis bona sine
test amīco possederat. sede
ret q: a duocat reo befcg.
cū fur qđ dā ducer̄et accu
sator mē mus. uide inqt
scaure mortuus rapitur
si potest ēe possessor. si
exiit omnib: nihil magis
rideē quā qđ est pīt expe
tationē. cui: innumerabi
lia exēpla uel appu
maiōris illius qui insena
tu quō agere deagris

publicis et de leg e thoria.
et peteret lucullus abiis
quia pecore ei: de pascia agros
publicos dicere et. ñ ēin
quit luculli pecus illud.
errare is. defendere lucul
lū uidebat ego liberū
puto ēe qualibet pascī. z
placet mihi illud etiā sci
pionis illius quinti. grac
chū paulū quō eum. cras
sus multas pbris obie
cis. p mucium iudicē cu
lus set. uero inquit im
quuse. cū ēet admur mu
ratū a inquit p. c. ñ ego
mihi iniquom eiurare ue
rū omnib: ab hoc uero cras
sem hil faceret quā legis
set tetas silus pisonē qđ
se in eū audisse dixisset.
potest fieri inquit ille
uti squē te audisse dicas
ira dixerit annuit sillus. 7

poteſt etiã ut tuñ recte
intellexeris: id quoq; to
to capite adnutu: ut ſe erã
ſodaret; poteſt etiã inquit
ut omnino qd tã audiſſe di
cis nunquã audieris: hoc
tãp̃ expectationẽ accidit
ut teſtimoniũ riſus obru
erit; huiꝰ generis ſerplem
us nouiuſ locuſ ẽ familia
ris ſapienſ: ſi algebis
tremeſ: et alia p multa /
ſaepe etiã facere cẽ cedaſ
aduerſario id ipſũ qd tibi
ille detrahit ut c. l. eluſ
cũ eiquidã malo genere
natꝰ dicẽt indignũ ẽ ſuiſ
moribꝰ: at hercule inquit
tu tuiſ dignꝰ; ſepe etiã
ſentioſe ridicula dicunt.
ſentiuſ. utom. cinciuſ qd ei lege
de donis et muneribus
tulit cũ. c. cento p diſſet
et ſtatas contumelioſe qd
ferſcinciole: queſit
ut emas inquit c. ſiatiuelis,
ſaepe etiã ſalſe que ei
ñ poſſ optant utom. lepi
duſ quom ceteris ſein cãpo
exercentib: ipſe in herba
recubuiſſet. uellẽ hoc
eſſet inquit laborare.
ſalſũ eſt etiã querentib:
et quaſi p cãtantib: lente
reſpondere qd nolint
ut cenſor.
quom amiſtio prrgen
ſi equom ademiſſet ami
ci quom uociferarent et
quaereret quid ille patri
ſuo reſponderet. cur adẽ
ptũ ſibi equom cũ optim'
colonuſ quo parciſſim:
modeſtiſſim: frugaliſſi
muſ eet. meiſtorũ inquit
nihil crederẽ; colligunt
agraecaſalia ñ nulla
excreationeſ ſibi ipſa

nimis mihi uideor inmul
ta genera dixisse. nã
illa quae uerbi ratione
etiã tineri certa fere ac
definita. quae plerũq; utran
te dixi laudari magis quã
rideri solent. haec autẽ quae
in re ipsa sententia par
tib: ẽ innumerabilia gene
rib: pauca expectationib:
ni decipiẽdis etiã natura
saliorã inriden

le
indicandis similitudine
turpiore et dissimula
tione. et subabsurda dicen
do. et stulte reprehenden
do. risus mouet. itaq; in
buendus ẽ. si quis ioco se uo
let dicere quasi matura
quadã apta ad haec gene
ra et mor ib: ut ad cui q;
modi genus ridiculi uolt

etiã accõmodet. quicquid ẽ
quod seuerior ẽ et tristi
or: utte crasse bocillã q:
dicam. sessiora uideris o
lent. sed iã tua anton i quid
hoc diuersorio sermonis
tui libent adquieturũ te
ẽ dixisti. tanquã inpon
tinũ deuerteris. neq; amoe
nũ neq; salubre locũ. cen
seo ut satis diu te putes re
qui esse. etiã reliquũ con
ficere prg as, ego uero acq:
hilare quidẽ ate accep

quom doctior pte. tũ etiã
audacior factus sũ ad io
candũ, ñ enim uereor ne
quis me in istoge nere le
uiorẽ iã putet. qm quidẽ
tu fabricios mi hiauceo
res et africanos maxi
mos catones et lepidos pau
listros habeti se aquae

uolt̃ exme audire. dequi
b: quidē accuratius dicen
dū ecogitandū fuit. nā
cetera facilioraſ. atq; ex
his quae dictaſ. reliqua ea
ſcunt omnia. ego enī quā
ad causā adgreſſus atq;
omnia cogitando quoad
facere potui pſecut. quō
et argumta cauſe et eos
locos quib: animi iudicū
ē ctant et illos quib: p
mouent uidi atq; cognou
tū ē ſtituo quid habeāt cau
ſa que q: boni quid mali,
nulla enī fere potest
res in dicendi diſcepta
tionē aut ē controuerſiā
uocari quae n̄ habeat id,
refert mea aūi ratio
hęc eē in dicendo ſolet.
ut boni qd̄ habeā
id amplectar. exornē.
exaggerē. ibi cōmoreꝰ.
ibi habitē. ibi hęream.
amalo aūi uitio q: cauſa
recedā. ut me defugere
ad pareat. ſ; uitio tū bo
no illo ornando et augen
do diſſimulatū obruat.
et ſi cauſe mā gumtis
firmiſſima que q: maxi
me tueor. ſiue plura ſunt
ſiue aliqd unū; ſi nāi in
reconciliatione aut in pmotio
ne cauſa. ē: ad eā me potiſ
ſimū partē que maxime
mouere animos hominū
poteſt confero. ſū made
mq: huiuſ generis hęc oē. ut
ſi in refellendo aduerſā
rio firmior eē oratio
quā mē firmandis mīis
reb: poteſt omnia in illū
tela conferā; ſin ra pba
ri facilius quā illa re
dargui poſſ. ab ducere
animos ā contraria defen

sione et ad nr̄am conor de-
ducere. duo deniq: illa que
facillima uident. q̄m que
difficiliora ar̄ n̄ possū

mi. p̄meo iure
sumo nū ut molesto
aut difficili argumēto aut
lo n̄ nunquā omnino nihil
respondeā. qd si sit ana li
quis iure sentiret; quitt
ē qui facere n̄ possit. si tam̄
ego de mea nc̄ n̄ de aliorū
facultate disputo. c̄ fit eo rq:
me si quae p̄ma tr̄e sue bem̄
tius sit ita cedere solere. ut
n̄ modo n̄ abiecto sinere ic-
cto quidē scuto fugere eu
dear: sed habere quandā
indicendo speciē atq: pom
pā et pugne similē fugā.
c̄ sistere uero in eo p̄sidio
sic ut n̄ fugiendi hoc sit sed ca
piendi loci causa accessisse
uideat; Alterū ē illud

qd ego max̄me oratorica
uendū et p̄uidendū puto.
qd q: me solicitare sūme sūme
solet: n̄tā ut p̄ri causa ela
borare soleo. quā utrq; qd
obsim: n̄ quidem tendūsit
inutroq: sed tam multū ē
et p̄iusq; oratori nocuisse
uideri causae quā n̄ pfu
isse: si quid hoc loco uos
int̄ uos catule: anhec aut
c̄ tenenda c̄ tenim: Mi
nime inquit ille. sed cae sar
de isto ipso quid dā uelle
dicere uidebat. Me uero
libenter inquit audiamus LIBEN
dixerit. siue ré fellendi
causa siue quaerendi.
Tū iulius. ego me hercule
inquit antoni sēp ita fui.
quidette orator est cōdi
carē unū te indicendo m
uideri lectissimū. ppriūq:
hoc ē laudis genus nihil unq-

VEL MA

RESP

ēē dictū qđ obēēt ei p quo
dicere ſ. idq; memoriāe
neo qđ mihi ſermo cū hoc
craſſo multitudine audienti
ēēt inſtitutꝰ craſſus q; plu
rimis uerbis eloquentiā
laudaret tuā dixiſſe me
cū ceteris tuis laudibus
hanc ēē uel maximā qđ
nō ſolū qđ opus ēēt dicere ſ.
ſed etiā qđ non opus ēēt nō
dicere ſ; tū illū mihi re
ſpondere memini. ceteꝝ
rā inter ſē me. ēē laudan
da. illud uero impiū ēēt
hominis et pfidioſi dice
re qđ alienū ēēt et noce
ret ei p quo quis q; dice
ret; quare nō ſibi ēē dis
tū qui i dn̄ facere et ſuaderi.
ſimpliū qui facere et; nec
ſtri bi uidet antoni de
monſtrare ſ. uelī quare tuꝫ
ta magnū putet ſ. nihil in

cauſa n. ali facere. ut nihil
tibi in oratore mali ēē
uideat; Dicā equidē cae
ſar. quid ergo tu eos
hoc commoſ inquit memīto
te nō me pfecto oratorīs
diuinitate quadā loqui.
ſed de exercitationis et cōſue
tudinis meae mediocri
tate; erat ſi quid ēē reſponſū
excellentis aut cui: dā ēē in ge
nere ac ſingularis. cui qui
dē portentoſiſimile eſſe
uiſū eſt. poſſe aliquē in
ueniri oratorē qui ali
quid mali faceret dicen
do. obēēt q; ei quē defen de
ret; fac enī deſe cī lectura
cui tanta uis ingenii ēēt
neminē niſi cōſultoꝫ putet
qđ contra ſe ei prūſ ſit dice
re; ſ. cg oñ dēēſſe quā
dā ēē exima ſ. ppe deuꝫ.
gari et cōmuni lingua diſpu

tata· ap̄ gr̄ę cor ferē incre
dibili quadā magnitudine
ē ri li i atq: ingenii athenī
ensi ille fuisse themisto
cles adquę quidā doct' homo
atq: inp̄mis erudit' accessit
sedr̄, eiq: artē memoriae
quae cū primū p ferebat²
pollicitū ēē tradturū cū
ille quaesisset quid nā illa
ars efficere posset. dixit
se illū doctore, ut omnia
meminisset. et themisto
clē respondisse. gratius
sibi illū ēē facturū si se
obliuisci quę uellet quā si
meminisse docuisset; ui
deri ne quę uis in homine
acerrimi ingenii quā po
tens et quā tam fuerit.
qui tarte utin
tellegere pos

animo qd semel ēēt in
fusū unquā efficere potu
isse. quō quidē ei fuerit
obtabilius obliuisci posse
potius qd meminisse no
lit. quā qd semel audisset
uidisset ue meminisse.
si neq: pp̄ hoc themisto
cli responsū memorię
nobis operanda nō est.
neq: illa mea cautio et
timiditas incautis ppī
p̄stantē prudentiā crassi
neglegenda. ē. ut enī isto VI
rū non mihi accidit. ita ali
quā si suā significatiōne
facultatē; et enī pmulta
sī incautis in omni parte
orationis circūspicien
da ne quid offendas, neq
inruas. sāepe aliter fit
aut nō laed aut min' lędit
nisi lacessāt². orator eus
urgent a duobus accidit ut in
ue ham² ut maledicam:

deniq: ut nē rogem' n̄ mo
ueor. n̄ opē pero. n̄ facis fa
cio. nēq: tam̄ nullā ad se
quor laudē. homines enī
imperita faciliusq; stul
te dixeris reprehendere quā
q; sapiēter tacueris lauda
re possis. hic quantū frema
li siue tū siñ seu tū siñle
uē cestē leseris, habere nī
et uoluntatē nocendi ira
cundia. et cui ingenio et
uita. necsi hoc
crassiñ cōmittit ideo ñ mul
ti ... et sepe ñ cōmittunt.
quoquidē mihi turpius
uideri nihil solet quī q̄d
ex oratoris dicto aliquo
aut responso aut rogatu
sermo ille sequit. occidit
aduersariū. nē immo
uero aiuat se et eū quē
defendit; h' crassus non
putat nisi p fidia accide

reposse. ego aū sepissi
me uideo in causis aliq̄d
mali facere homines mi
nime malos. quid illud
q̄d supra dixi solere re me
cedere. et ut planius dicā.
fugere ea quae ualde
causā meā p̄merent. quō
id ñ faciant alii. uersari q;
in hostiū castris ac sua
p̄sidia dimittunt, medio
crī ne causis nocent quō
aut aduersariorū adiu
mēta c̄firmant. aut ea q; sa
nare nequeunt exulcerant.
quid quō p̄sonarū quis de
fendum rationē ñ habet.
si quae sint inimis inuidiosa
ñ mitigant excusando.
s; laudando et efferendo
inuidiosiora faciunt.
quantū ē meo tande malis.
quid si in homines carosq; iu
diciis: q; iudicos sine ulla

p̄mantione oracionis acer
bius ec c̄tume liuis inuehare
ñ nexcc iudices alienes.
quid siqua aurcia aut in cōmo
das ī aliquo iudice unoaut
pluribꝰ. exacuna aduersari
is exp̄brando ñ intellegas
tēm iudices inuehi mediocre
peccatū ē. quid ei quō p al
tero litē cuā faciaſ. aut le
ſus efferare ira candida cau
ſā relinquas. nihil ne noceas.
in quo ego ñ quo libent̄ ma
le audiā. ſi quia causā ñ li
bent̄ relinquo nimū pati
ens et clemens exiſtimor.
ut quō ceipſū ſul pici ob
iurgabā q̄d mini ferato
rē pecere es ñ aduersariū
ex quo etiā illud adsequor.
ut ſi quis mihi maledicat
petulans. ut plane insan
ē uideat. in ipsis aū argu
mētis ſi quid posuerit. aut
apte falsū. aut ei q̄d dixe
rit dicatur uehemēs c̄trarium.
aut genere ipso remouā
abusu iudiciorū omnis cura
mea solet in hoc uersari sēp
dicā enī si possim urbonī effi
ciā aliquid dicendo rudem
nus uccerte ñ illud. ſ
Itaq: nō illuc redeo exule
in quo tume paulo ante lau
da bas ad ordinē c̄laudatio
nēq: rerū ad locorū cur ratio
ē duplex. altera quā ad fert
natura causarū. altera quę
oratorū iudicio et prudēn
tia c̄parat. nā ut aliquid
ante rē dicam. deinde ut
rē exponam. post ut ea p
bem. mris p̄sidiis c̄firmen
dis c̄rariis refutandis de
inde ut ē cludam. ita q̄ ita
porem. hoc dicendi in natura
ipsa p̄scribꝰ. ut uero ſtatua
m. ea quae dep̄bandi eq̄ō di

cō par.

decend.

causa dicendi sit quē admodū
cōponam: idē uel maxime
ppriū oratoris prudentię:
multa enī occurrūt argumēta
multaq: indicendo ꝓfutura
uideam: si eorū partī tale
uisum fuerit tenendam fore partī
etiā siquid habeam ad ium
ti sim nunquā ei: modi utcun
sit iniusti aliquid utrimneq:
tamen sit illud qd ꝓdeē uide
at: utquā aliquo malo ciuem
ꝓtē: quae aū utilia atq:
firma si exta mū utrae pefit
ual de multas: ea quę exiis
aut leuissimas aut aliis
grauioribus cōsimilia fece
rim arbitror oportere atq:
exoratione remouerī; equi
dē quō colligo argumēta
causarū nō tam ea numera
re soleo quā expendere;
etqm qd sępeiā dixi tribꝰ
reb: omnis ad nrām sententiā ꝓducim: aut docendo aut
cōciliando aut ꝓmouendo.
una extrib; his reb: resp
nobis ē ferenda: utnihil ali
ud nisi docere uelle uideam
reliquę duę ciuitati sanguis
incorporib: sicillę inppe
tuis orationib: fuisse ē debe
bunt; nā et principia et cete
rę partes orationis de quib:
paulopost pauca dicem' ha
bere hanc cui magno opere
debent ut ad eorū mentes ap
quos agit mouendas ꝓmo
uere possent: si his partibꝰ
orationis quę etsi nihil
docent argumentando ꝓsua
dendo tamen et cōmouendo
pficiunt plurimū. quā
maxime ppriusę locus et
in exordiendo et in peroran
do de quę dicta mē abeo quo
ppositum fuerit atq: agas ꝓmo
uendorū animorū causa

ſæpe itti lo·ē; ttaq: uel renar-
rata et expoſita ſæpe dat ad
cōmouendo ſ de grediendi
locus: uel argumētis uel ēra
rijs refutatis ē firmatis
uel ex utroq: loco uel omni
b: ſi habet eā causā digni
tatis atq: causā recte id
fieri poſſe: atq: causas
adagendū et adorandū
grauiſſumę atque plenis
ſimę queplurimos excī
dant adeo: modi digreſſio
nē. utilis locis utilis ceat qb:
animorū impetē eorū qui
audiant aut impellant
aut reflectant atq: etiā
in illorephendo eos quiq:
minime firma ſ ea pma
collo cant; in quo illos q q:
errare arbiter or qui ſiquan
do id qd mihi nunquā placa
it plurib; adhibent patro
nos. utriquoq: eorū minimū

putant ēē. ttaeū primū
uolunt dicere; reſeni hoc
poſtulat ut eorū expecta
tionem qui audiunt quam ce
lerrime ſuccurrat; cui
ſi intētio ſatis factū nō ſit.
multo plus ſit in reliqua
causa laborandū; male eni
ſeres habet quę nō ſatis
ut dici coepta ē melior fi
eri uideat. ergo ut inora
tore optim: quiſq: ſic in
oratione firmiſſimū qd q:
ſit primū dū illud tam
in utroq: teneat ut ea quę
excellent ſeruent etiā
ad porandū ſiqua ēr me
diocria nā utrio ſi nusquā
ēē oportet locū atq: in
mediā bā atq: ingreg
cōiciunt. Hiſce omnib: re
b: cōſideratis tū demiq:
id qd pr imū e dicendū
poſteremū ſoleo cogitare

quo utar exordio, nā si quan
do id primū inuenire uolui
nullū mihi occurrit nisi
aut exile aut nugatorium
aut uolgare aut cōmune:
principia aū dicendi sēp
quō accurata et acuta et
inferuncta sententiis apta
uerbis. cū uero causarū
ppria ēe debent: prima
ē enī quasi cognitio et cō
mūnis actio orationis in prin
cipio. quęq: cōtinuo eū qui
audit ꝑ mulcere atq: al
licere debet: in qua ad
mirari soleo nōnequidē istos
qui nullā huic rei operā
dederūt. sed hominē in primis
diserū atq: eruditū phi
lippū. qui ita solet surge
re ad dicendū ut qđ primū
uerbū habeat' sit ne sciat.
et ante idē qđ bacchū concal
fecerit. cū se solere pugna
re neq: attendit eos ipsos
unde hoc simile dicat pri
mas illas hastas ita iacta
re leuiter. utei uenustas
quā maxime seruiant et
reliquis uiribus suis cōsulant.
nec dubiū quin exordiū
dicendi uehemens et pugnax
in ñ saepe ēe debet si ipse il
los la dixerio utęz certa
mine quo ferro decernit.
tam ante cōgressū multa
fiunt quae nō ad uŏlnus
sed ad speciē ualere uideant.
quanto hoc magis in oratio
ne expectandū. in qua nō
uis potius quā delectatio
postulat. nihil ēe deniq:
in natura rerū omniū
qđ ęq; in uerſum fundat et
qđ totum repente euoluat.
sic omnia quae fiunt quaeq:
agunt acerrime leniori
bus principiis natura ipsa pre

xuit: hęc autē indicendo nō ex
ercitui scis aliquā de quae ren
da: ſ ex ipſis uiris ceteris: cauſę
ſumēda ſ: id circo coloca cauſa
ptēpcata atq: inſpecta lo
cis omnib: inueniſ atq: in
ſtructis: cōſiderandū ē quo
principio ſit utendū. ſic
et facile reperiet: ſumet
enī exiſtreb: quae cērubri
mę uelut margīnibus
uel initiis partib: ad quas di
xi degredi ſaepe oportere
tta et mōtri aliquid affe
rent. quō ēr paene ex in
tima defenſione dępmpta
et adparebit eas nī modo
nō eē cōmunis necinalias
cauſas poſſe trans ferri
ſed pecte ex ea cauſa quę rit
et floruiſſe. Omne aūt
pncipiū autē rei ciuſ quę
agetur ſignificationem
hābere debēb. aut adi

cū ad causā et ad cōmutatio
nē. aut qđ dā ornamēti et
dignitatē: ſ oportet ut
aedib: aet plis uerabula
et adite. ſic cauſis pncipia
pportione rerū pponę
re: itaq: in paruis atq: in
frequentib: cauſis ab ipſa
re ē exordiri ſaepe cō
modius: ſ quom erit
utendū principio qđ
plerū q: erit aut ex reo
aut ex aduerſario
aut ex re. aut ex eis ap
quos agit. ſententias du
cilicebit ex reo. reos ap
pello quorū res ē quę
ſignificent bonū uirū
quae liberalē quę cala
mitosū. quę miſecor
dia dignū. quae ualeat
ētra falſā criminatio
onē. ex aduerſariorū
ingenio ex locis fere ētra

ria· exrei ſic rudelis· ſine
fanda· ſi p̃ opinionē· ſin
merito· ſimisera· ſiingra
ta· ſiindigna· ſino ua· ſiq:
refectui ſanariq: n̄ poſſit·
exūſ aū ap̄ quoſ agēt ut
beniuolos beneq: exiſti
mantēſ efficiam: qđ agendo
efficiēt meliuſ quā rogan
do· ē idquidē intotā ora
tionē c̄ fundendū necmini
me inextremā· ſtam mul
ta p̄ncipia exeogenere
ſignant· nā attentū mo
nent graecā ut principio
faciam: iudicē et docilē
quē utiliā· ſi n̄ princi
pii magis pmpta quā re
liquarū partiū· facilio
ra etiā in p̄ncipiis qđ at
tentitū maximē quom
omnia expectant· et doci
lem magis intuis ēē poſſ·
inlus tri ora enīſ quein
principiuſ q̄ q̄ae in medijſ
cauſis dicunt· aut arguen
do aut refellendo· maxi
ma aū copia p̄ncipiorū
ad iudicē aut alliciendū
ex uſ locis trahem: quiad
mot animorū c̄ ficiendos
iner incauſa· quos tam totos
explicare in principio n̄ o
portebit· ſi tantū impelli
iudicē primo leuit utiā
inclinato reliqua incū bat
oratio· conexū aū ita ſit
principiū c̄ ſequenti ora
tioni· ut n̄ tanquā cithare
dipoemū ad fectū aliqđ
ſ· coherens cū omni corpo
re mēbrorū ēē uideatur·
nā n̄ nulli quō illud me
ditati ediderī· ſic ad reli
qua tranſeunt ut audien
tiā fieri ſibi uelle uideant·
atq: ei: modi illa plurio
debet ēē· n̄ ut ſā nctiū qui

uibrant hastas ante pugnã
quib: in pugnando nihil utunt.
si utipsis sententiis quib:
pluserint uel pugnare posf
s. narrare uero rẽ qđ bre
uẽ, iubent sibreuitas ap
pellanda. ẽ. quom uerbũ
nullũ redundat breuisẽ
l. crassi oratio. sintũ. ẽ. bre
uitas. quõ tantũ uerborũ
-ẽ. quantũ necesse. ẽ. ali
quando id opusẽ; sspe
ob. ẽ uel maxime innar
rando ñ solũ qđ obscuri
tatẽ adfert. sed etiã qđ eã
uirtutẽ quę narrationis
-ẽ. inaxima. utiucunda et
et ad psua dendũ occupata
sit. pollit uidem illa nã
ipsa quã excessit exe
pheos. quã longa. ẽ. narra
tio. m. ores cbrr sidis. uõbr
et forma. et lam̃ tatio soro
rissreliqua puarie iucundeq.

qđ sibanc breuitatẽ quę
sisset. efferẽ. im̃ ad sepul
crũ. uenim: in ignẽ impo
sita. ẽ.

decẽ uir siculis totũ con
ficere potuisset. quanq̃.
hocipsũ efferim: cicisũ ẽ.
tta ut ñ breuitati seruitũ
sit si magis uenustati qđ
sinihil fuisset nisi in ignẽ i
posita ẽ. tam̃ restota cõgno
sci facile potuisset. si et
festiuitatẽ habet nar
ratio distincta psonis.
et im̃ puncta sermonib:
et ẽ pbabiliusqđ gestũ cẽ
dicas. quã quẽ ad modũ actũ
sit exponas. et multo ap
tius ad intellegendũ ẽ si
cẽ fecerunt̃ aliquando acñ
ista breuitate pcurrit̃.
apta enĩ rationẽ tũ ee opor
tet quã ceteras. sib' magis

in hoc elaborandū ē qđ ec
difficiliuſ ē non ēe obſcurū
inr enarrandā quā aut
principio aut in argum̄
to aut purgando aut po
rando et maiore etridi
culo hec parſ orationiſ
obſcura ē quā ceterx uel
ſiquo alio in loco ē dictū
qđ obſcuriuſ tantū per tt
qđ tradictū ē narratio
obſcura tota occęcat ora
tionē uel qđ alia poſſiſſe
mel ſi obſcuriuſ dixeriſ
dicere alio loco planiuſ.
narrationiſ unuſ ē meau
ſa locuſ ertt aū pſpicua
narratio ſi uer biſuſita
tiſ ſi ordine cēporū cſer
uato ſin̄ mīt rupte narra
bit ſi quando utendū ſtt
aut n̄ ſtt narratione idē
ē ſilir neq; em̄ ſi notaret
ē nec dubiū quid geſtū ſtt
narrare oportet nec ſi
aduerſarius narraut niſi
refellem aſiquando ertt
narrandū ne illa quae ſuſpi
cionē ecerim̄ efficiant
ē traq; noſ er̄ acrit ꝑſe
quam et quicquid potuerit
detrahamꝰ ne illud qđ cras
ſuſ ſiquando fiat ꝑfidiā
ſed tertiū fieri putat cau
ſae noceam: accidat nā ad
ſū mā totius cauſe ꝑtinet
caute an ē tra demonſtra
ri ſ ſiqđ omniſ oratio
niſ reliquę ſonſ ē narra
tio ſequat ut cauſa ponat
in quo uidendū ē quid mēro
uer ſiā ueniat tū ſuggeren
daſ firmam̄ta cauſe ē tun
cęę et confirmandi ſ ē trari
i ſ ertui ſalieniſ ē confirman
di ſ nā q: una in cauſi ſ ratio
quędā ē et: orationiſ q: adp
bandā argum̄tatione ualet.

ea acū. et c̄ firmatione c̄. et rep̄
hensione quae ret. ſ. quia neq;
rep̄ bendi q̄ c̄. et radicium²
poſſ̄ niſi tu ea c̄ firmeſ neq;
hec c̄ firmari niſi illa rep̄
hendaſ idcirco hec et natu
ra et utilitate et c̄ tractari
one c̄ iunctaſ omnia aūcon
cludenda plerūq; reb: au
gendis uel inflā mando u
dice uel mitigando ommaq;
quū ſuperioribꝫ: orationiſ
locis tū maxime q̄ mouen
daſ et ad utilitatē nr̄ām uo
candaſ c̄ ferendaſ neq;
ſane iā cauſa uideť² ee cur
ſecernam: ea p̄cepta quae
de ſuaſionib: et rādendaſ
aut laudationib: ſeni ple
raq; cōmunia ſ. tam ſuade
re aliquid aut diſſuadere
grauiſſimae mihi ꝑſone
uident² ee nā et ſapientiſſe
c̄ ſilio explicare ſuū dema

ximis reb: et honeſti et di
ſerti ut nō cepuiderē au
et ornate ꝑbare oratio
ne ꝑſuadere poſſit atq; hec
inſenatu minore ap
paratu agenda ſ. ſapienſ
eni ē conſiliū multisq; ali
is dicendi ac linquendi
locis utenda et iā inge
nii oſtentationis ſuſpicio
ē. et c̄ capit omnē in oratio
nis et grauitatē uarietа
tē q. deſiderat. ergo om
ſuadendo nihil ē optabili
uſquā dignitaſ. nā qui
utilitatē petit. nō quid
maxime uelit ſuaſor ſ.
quidinet dū magiſ sequat²
uideť. nemo. ē eni ꝑſer
ti in dara ciuitate qum
putet expectandā maxi
me dignitatē. ſ. uincit uti
litaſ pleruq; quō ſub. ē. il
lecimor eā nec lecta ne

dignitatē quid ē posse ea
neri· ē rouersia aū mēho
minū sententias autinil
lo uerū sit utilius aut
etiā quid ē cuenias certat²
utrū honestati potius an
utilitati ē sulendū sit que
quia pugnāt re se saepe
uident² qui equitatē defen
dit enumerabit cōmoda
pacis opū potentię uecti
galiū p̄sidiumilitū utili
tates ceterarū rerū qua
rū fructū utilitate me
tiam² ttēq: incōmodā ēra
riorū· quiaddignitatē
impellit· maiorū exem
pla que ē uel cū periti
loglorioſa colligēt po
ſtēritatis immortalē
memoriā augebit uti
litatē exlaudenasci de
fendēt sēpq: eā cū digni
tate ee ē iuncta· ſ quid
fieri possit quidq: etiā sit
necesse aut nō sit mutraq:
re maxime· ē quae rendū·
incidit² enī omnis deli be-
ratio si intellegit² nō pos
se fieri aut sinecessitas
adfert² etquid docuit
nō uidemab: aliis ſpluri
mū uidet· adē ſiluū aū de
rep: dandū cap: ē nosse rēp:
addicendū uero pbabi
lē nosse moresciuitatis
quia crebro mutant² ge-
nus quoq: orationis ē ſe
pe mutandū· etquanquā
una fere uis ē eloquentię
tam quia sūma dignitas ē
populi grauissima cau
sa reip: maximi mot² mul
titudinis· gen² quoq: di
cendi grand diuſ qđ dā et
inlustriusee adhiben
dū uidet² maxima q: part
orationis admouendst

·A· m²

ad animorū motū nunq̄
aut cohortatione aut
cōmemoratione aliqua
aut spe aut metu aut ad
cupiditatē aut adglori
ā concitandos spectā
eritate iracundia spe
iniuria inuidia crude
litate reuocandus fitaū
ut quia maxima quasiora
toris scēna uidear ctionis
natura ipsa ador natus
dicendi gen excitem hab
eni multitudo ui quandā tale
ut quē admodū ribicensi
nec ibus canere e sic orator
sine multitudine audien
te eloquens ē ē n possit
et quō sint popularesmal
tiuarriq: lapsus utrandast
ad clamatio aduersa po
puli quae aut orationis
peccato aliquo excitatur
sias pere sia drogantes

sit pt̄ sisordide siquom
animi uitio dictū ē alī
qd uideā authominū of
fensione uel inuidia quę
aut iusta aut ex crimina
tione atq: fāma aut res
si displicet aut sie inali
quo motu suę cupiditatis
aut metus multitudo·
his quattuor causis toti
dē medicinę opponunt
tū obiurgatio sie aucto
ritas tū admonitio qua IV
si lenior obiurgatio·
tu p missio siaudieri
pbatur os tū dep catio qd
ē infir mū si nunquam
utile nullo autē loco
facetię pt̄ eccelere tas
ad breue aliquod dictū
nec sine dignitate et cū
lepore· nihil enī cā fa
cile quā multitudo atri
stitia et saepe ab acerbi

tate cõmode et breuit̃ et a
cuto et hilari dicto dedu
cit̃. Exposui fere utpotui
uobis in uetroq: genere
causarũ quae sequi solerẽ
que fugere que expetta
re qua omnino incausis
ratione uersari nec il
lud etiã laudationũ ge
nus ẽ difficile qd ego imi
tio quasi ap̃ceptis m̃ris
sec reuerã sed quia mul
tas orationũ genera et
grauiora et maioris copie
de quib: nemo fere ẽ̃ cape
ret et qd nos laudationi
b: n̄ra multũ uti solere
m: totũ hoc segregabã
locũ: ipsi eni graeci ma
gis legendi et delectatio
nis aut hominis alicui: or
nandi quã utilitatis hui:
forensis causa. Laudatio
nis scripta uer̃ quorũ

libri quib: themistocles ari
stides agesilaus epaminon
das philippus alexander
aliiq: laudant̃. n̄rae lauda
tionis quib: in foro utim̃
aut testimom breuitatẽ
habent nudã atq: inorna
tã aut scribuntur ad fu
nebrẽ ẽtionẽ quae adora
tionis laudẽ minime ad
cõmodata sit. sed tamẽ qm̃ stu
dendũ aliquando n̄ nunq
etiã scribendũ uel ut p
tuberoni. africanũ auun
culũ laudanti scripsit
c. laelius uel ut nosmet
ipsi ornandi causa grae
corũ mores si quos uelim:
laudare possim: sed ano
bis quoq: tractat̃ hic locus
Perspicuũ ẽ igit̃ aliã ẽe
in homine optanda alia
laudanda. geñ forma
uires opes diuitiae q̃ q:

fortuna det aut extrinsecus aut corpore non habeat
inseuerā laudē quae debe- deberi
ri iuuat tuti uim putat sta
m qd ipsa uirtus in earū
rerū usu ac moderatione
maxime cernit tractan
dā in laudationib: etiā
hec nature et fortune
bona: in quib: ē sūma laus
n extulisse in potestate
non fuisse insolentē impe
cunia: n repulisse se aliis
ppē abundantiā fortune
ut opes et copien superbie
uideant ac lubidini sibi
nitati et moderationi
facultatē et materiā
dedisse: uirt aū quae ē
p se ipsa laudabilis et ime
qua nihil audiri potest
tam habet pluris partis
quarū alia st ad laudatio
nē aptior: seni alieui
tutel quem dem immori
bi hominū quadā comi
tate ac beneficentia po
site: aliae quę ingeni
aliqua facultate animi
mi magnitudine ac ro
bore: nā clemētia iusti
tia benignitas fides for
titudo in periculis cō
munib: iucunda st au
ditu in laudationib: omis
eni haec uirtutis n ipsis
tā q: ea: ē habent quā
generi hominu fructu
os ae putant: sapientia
et magnitudo animi
qua omis res humanę
tenuis ac pene nihilo pu
tant: et in excogitando
uis quaedam ingeni
et ipsa eloquentia ad
mir— —ationis habet
n minus iucditatis mir
ipsos eni magis uider quos

laudam: ornare actuer
ſtam laudando iungen
daſ etiã hęc genera uirtu
tũ. ferẽ enĩ aures hom
nũ quõ illa quae iucunda
et grata tũ etiã illa quę
mirabilia ſ in uirtute
laudari. et qm ſingula
rũ uirtutũ ſunt certa
quaedã officia ac mune
ra et ſua cuiq: uirtuti
laus ꝑpria debet² erit ex
plicandũ in laude iuſtitię
ac qđ cũ fide quid quom
aequabilitate quid cũ ęi:
modi aliquo officio ſ qui
lauda bit² gerit. tęq: in
ceteris reſgeſtae ad cui q:
uirtutis gen' et cui et nom
ac cõmo dabunt² gratiſ
ſima aũ laus eorũ facto
rũ habet² quae ſuſceptam
dent² a uiris ſ orcib: ſine
emolumẽto ac ꝑmio. quę ũ
etiã cũ labore ac periculo
ipſorũ. haec habent uber
rimã copiã ad laudandũ
qđ tecdici ornatiſſime ꝑ ſ
et audiri facillime ea em
deniq: uirtus eſſe uidet² ꝑ
ſtantiſ uiri quae ẽ fructu
oſa aliis ipſi aut laborio
ſa aut periculoſa aut cer
te gratuita. magna etiã
illa laus et admirabilis
uideri ſolet cu liſſet caſus
ſapientẽ aduerſos ñ fracũ
ęẽ fortuna retinuiſſe. in
reb: aſperis dignitatẽ neq:
tam illa ñ ornant habiti
honores. decreta uirtutis
ꝑmia. reſgeſtae iudicia
hominũ cõprobatę. in quib:
etiã felicitatẽ ipſa deorũ
immortaliũ iudicio tribui
laudationis ẽ ſum dę aũ res
ẽ aut magnitudine ꝑfec
biles aut nouitate ꝑme

aut genere ipso singulares
neq; enī parus neq; usitate
neq; uulgares admiratione
aut omnino laude digne
uideri solent. ē etiā cūce
teris p̄stantib: uirib: cō
p̄batio in laudatione p̄cla
ra: de quo genere lubrīū
mihi. ē paulo plura quā o
stenderā dicere ñ tā ppē
usū forensē quī ē a me in
omni hoc sermone tracta
t̄ quā ut hoc uidere ris si lau
dationes eēt in oratoris of
ficio qđ nemo negat orato
ri uir tutū omniū cogni
tionē sine qua laudatio ef
ficiñ possit ēe necessariā
iā uituperandi p̄cepta ētra
rius ex utriusq; sumēda ēe p̄
spicuo mst. simul ē illud
ante oculos nec bonū uirū
pprie et copiose laudari
sine uirtutū nec impbū
notariā cuituperari sine
utriorū cognitione sacris
insignite atq: aspere pos
se: atq: ut locis et laudan
di et uituperandi saepe
nob ē utendū in omni ge
nere causarū. hīs abeūt
de inueniendis res: dispo
nendisq: quid sentiā: ad
iungā etiā de memoria
ut labore cras sū leuē neq;
et quic quā aliud de quo
differat relinquā ni ea
quib: haec exornentur
Pergo uero inquit cras
libenter enī te cognitū iā
artificē aliquando q:
euolatū illis integmentis
dissimulationis tuae nu
datū de pspicio et qđm
nihil autē multū relin
quis p cō modo faciseq: m
gratū iā ifeuc quantum
tibi ego reliqueri inquit

antoniuſ erit intùa pote
ſtate ſi eni uere agere
uolueriſ omnia tibi re
linquo ſindiſſimulare
tu quē admodū uſſeriſ
facia ſ uideriſ ſi uere
redeam. n ſū tanto ego
inquit ingenio quanto
themiſtocleſſuit obli
uioniſ artē quā malim
gratiā q: habeo ſimonidi
illi chio quē primū fer
artē memorię prauiſſe
Dicunt eni cū cenaret
Crannone in theſſalia
ſimonideſ ap ſcopā for
tunatū hominē et nobi
lē cecinisſet q: id carm
q̄d in eū ſcripſiſſet
in quo multa ornandi cauſa
poetarū more in caſtorē
ſcripta et pollucē fuiſ
ſent nimiſ illū ſordide
ſimonidi dixiſſe ſe dimi
diū er: et q̄d pact̄ erat pollo
carmine daturū reliquō
aſuiſtrndaridiſ quoſaeq:
laudaſſet peteret ſi ei
ideret. paulo poſt ēe
fer nunciatū ſimonidi
ut p diret iuuenes ſtare
ad uanū duo quoſdā q̄
eū magno pere euocarent.
ſurrexiſſe illū p diſſe
uidiſſe neminē. hoc inte
ri ſpatio ē claue illud
ubi epularet. ſcopaſ ēa
diſſe earū ipſū cū cogna
tis oppreſſū ſuiſ interiſſe.
quoſ quō humare uellet
ſui neq: poſſent operi
toſ inter noſcere ullo
modo. ſimonideſ dr exeo
q̄d meminiſſet quo eorū
loco quiſq: cubuiſſet de
monſtrator unius cui: q:
repeliendi fuiſſe. hac
tū re admonit̄ inueniſſe

ferr² ordinē maxime qui
memoriæ lumē adferret.
itaq: iis qui hanc partē in
genii exercerent locos ēē
capiendos: et ea quæ mō
moriæ tenere uellent ef
fingenda animo. atq: in iis
locis collocanda sic fore
ut ordinē rerū. locorū.
ordo cōseruaret: res aū
ipsas rerū effigies nota
ret. atq: ut loci sp̄cera.
simula eris. pl̄ra eris
uterem³ quis it aū orato
ri memoriæ fructū quan
ta utilitas: quanta uis.
quid me attinet dicere.
teneq; didiceris in acci
pienda causa quæ ipse co
gitaris. omnis fixas ēē
in animo sententias. omnē
scriptū uerborū appa
ratū. ita audire uelle
eū unde discas. t eū quoi
cui

respondendū sit. uel illi
n infundere in auris tu
as oratione. s in animo
uideam² inscribere. itaq:
soli qui memoria uigent
sciunt quid. et quatenus.
et quomodo dicturi sint.
quid responderint. quid
supsit. eidē q: multa ex ali
is causis. aliquando ase
cta multa. ab aliis audi
ta meminer. qua rē si
teor equidē hui: bonita
tis ā ēē principē. sic earū
rerū deq̄b: ante locu² sū
omniū. si hæc ars tota
dicendi siue artis ima
go quæ dā est simil studo
ē. hab hanc ui n uitioru
aliquid cui: ingenius nris
parsnulla pariet et p
creet. uerū ut ea quæ s
orta iā in nob et p crea
ta educet atq: ē firmet.

III

uerū tamen neq; tā acrime
moria fere quisquā ē ut
ñ dispositis notatisq; reb:
ordinē uerborū aut bo
minū aut sentiarū cōple
ctat neq; uero tā bebeta ut
nihil hac cōsuetudine et
exercitatione adiuuet.
uidit enī hoc prudentē si
ue simonides siue aliuꝰ
quis inuenit eam maxime
animis effingi nrīs que
ēēt a sensu tradita atq;
impressa: acerrimū aū
ex omnib: nrīs sensib: ee
sensū uidendi; quare
facillime animo teneri
posse ea quae per eos
aurib: aut cogitatione
etiā cōmene oculorū ani
mis traderent. ut resce
cas et aspectu iudicio
remotis cōformatio que
dā et imago et figura

ita notaret ut ea quae co
gitando cōplecti uix pos
sem: intuendo quasi tene
rem: his aū formis atq:
corporib: sic omnib: que
sub aspectū uenum ō
q nopus ē. et enī corpus
intellegi sine loco nō potest;
quare ne mirere nota et
aul gata multa et insolens
si. loci ē utendū mutas.
inluscrib: explicatis mo
dicis intuxllis imaginib:
aū agentib: acrib: insi
gnitis quae occurrere
celeritq: p cutere animū
possint; quā facultatē
et exercitatio dabit. ex
qua cōsuetudo gignit si
miliū uerborū cū uer
sa et immutata casib:
aut traducta ex parte ad
gen notatio. etenim uer
bū imaginē totius sententi

informatio pectoris cui: dā
sū maratione et modo for
marū uarietate locos distin
guentis. ꝑ uerborū memoria
quae min' ē nob necessaria
maiorū imaginū uarieta
tedistinguitur; multa emī
uerba quae quasi articuli
conectunt mē.bra oratio
nis. quae formari similitu
dine eorū nulla possī fin
gendi nob imagines quib:
sē putam rerū memoria.
ꝓpria ē oratoris eā singu
lis ꝑsonis bene posteris no
tare possim; ut sententias
imaginib: ordinē locis cō
mendam; neq; uerū ē qđ
ab inertib: dr̄. oppmi me
moriā imaginū ponde
re. et obscurari etiā idqđ
ꝑsenatura tenere potuis
set; uidieni ego sū mos ho
mines et diuina ꝑpe memo
ria athenis charmadā.
inasia quē uuere hodie
aiunt sceptū mectrodo
rū. quorū uīq; tanquā
in litteris incera sic se ale
bat imaginib: in uis locis
quos habere. quae memi
nisse uellet ꝑscribere;
quare hac exercitatione
ñ eruendā memoria. ē-
sic nulla naturalis ſ
certe silatet euocanda st;
Habetis sermonē bene lon
gū hominis uti nā ñ im
prudentis. illud quidē
certe ñ nimis uerecun
di qui quidē cam quo te catu
letū etiā l. crasso au
diente de dicendi ratione
tā multa dixerī; nā ille
rū aetas minus me for
tasse mouere debuit.
ſ mihi ignoscetis ꝑfe
cto simo doq; causa mēc

benelongū

ad hanc insolitā mihi lo
quacitatē impulerit ac
ce per tuis. Nō sueroin qt
catulus et enī pme hoc et
pmeo fratre spondeo .
n modo tibi ignōscim:
sr ediligim; magnāq:
tibi habem' gr atiā et cū
humanitatē facilitatē
agnoscim: tuā tū admi
ram' istā scientiā et copi
am. Equidē et iā hoc me
ad se cutū puto qđ magno
sū leuat' errore. et illa
admiratione liber it' qđ
multis cū aliis sē padm
rari solebā unde eēt
tanta tua incausis diui
nitas, nec enī te ista atti
gisse arbitrabar quę di
ligentissime cognosse
et undiq: colle gisse usuq:
doctū partē conrexisse
uideo partē cōpbasse neq:
eomin' eloquentiā tuā et
multo magis uirtutē et dili
gentiā admiror: et simul
gaudeo iudiciū animi meicō
pbari qđ sēper statui nemmē
sapientię laudē et eloquentię
sine sūmo studio et labore et
doctrina cōsequi posse; sr amē
quidnā ē qđ dixisti fore ut
tibi ignoscerem: si cognossem:
quę te causa inser monē impu
lisset' quae ē enī alia causa
nisi qđ nob et horū adulescen
tiū studio quite attissime
audier morē gerere uolu
isti. Tū ille adimere inquit
omnē recusationē crasso uo
lun quē ego paulo ante scieba
uel pudentius uel imodestius.
nolo enī dicere de tā sua in
homine fastidiosius ad hoc
genus ser monis accedere ..
quidenī potest dicere de sua
rē se hominē et cen sorū

eadē nra causa ē. ans ecce ad
ferret. quadrienno minorē.
ans eh ge nescire que ego sero
que curri arripui. que subri
cuio periss ut aiunt ifte aque
ros ūmo studio sūmis doctoribꝫ
nihil dicā de ingenio cui par
nemo fuit. et enī de dicente
qui audiret. nemo unqui de
spiciens fuit qui sperare aut
melius aut eodē modo sepos
sedicere: crasso dicente nemo
tā adrogans qui nsimiliter se
unquā dicturū ee cōfideret:
quā obrē ne frustra ita tales
uiri uenerint. te aliquando
crasse audiam: Tū ille ut ita
ee cōcedā inquit. antoni queṙ
ual de secus: quid mihi tandē
hodie aut quiquā homini qd
dici possit reliquisti: Dicā
enī uere amicissimi hominꝭ
qd sentio. sepe doctos hominꝭ
qd dico sepe immoderate unquā

sepe em qui potui quiq: in forū uene
nec inde unquā discessi quā
questor afueri. sed tam audiui
ut heri dicebā et ex athenis cū
essē doctissimos uiros et etiā
asia ipsū ipsū sceptū metro
dorū cū deinis ipsis reb: dispu
taret. neq: uero mihi quisquā
copiosius unquā uisus ē neq:
supaliius in hoc genere dicen
di quā ipse hodie ee uersat.
qd si eet alii et aliquid imel
legere ab antonio pmissū.
n esse tā inurbanus et pene
inhumanus ut ineo grauer
qd uos cupere sentire ē. Tū
sul picius an ergo inquit
oblit es crasse antoniū ita
partitū. ee tecū. ut ipse in
strumentū oratoris expo
nere et tibi et: distinctione
atq: exornatū relinquere et
Hic ille primū quis antonio
pmisit inquit mei partes

facere deinde ego si recte
intellexi quo ualde liberē
audirē mihi cuncte ē ui
sus de eo raq: re: uero
inquit cotta ornamēta oratio
nis nō attigit neq: eā lau
dē ex qua eloquentia a nōnul
lis inuenta: Verba igit
inquit crassus mihi reliqua
antonius rē ille sūpsit .:
Tū cęsar si quid difficilius rē
tibi reliquit ē nob inquit
causa cur te audire cupi
am: si nq̄ facilius tibi cau
sa nē cur recuses ecce catulus
quid q̄ dixisti a inquit eras
se si hodie ap̄ te manerem:
tem orē nobis ę fecturū :
nihil ne ad fidē tuā putas
pertinere Tū cotta ridens.
posse tibi inquit crasse ēcce
dere. si uide nequid catulus
attulerit religionis: hoc
opus censorium ē id au cō
mittere uides quā sit homi
ni censorio.
Agite uero inquit ut uŏltis.
si nō quidē q̄m ē idtēporis.
surgendū censeo et requi
escendū. post meridiem si
tta uobis ē commodum lo
quemur aliquid. nisi forte
in crastinū differre ma
uŏltis Omnis seu elsa
tim uel sibi se post mal
let quam primum tamen
audire uelle dixerunt
ϕ xxxi viii

M TULLI CICERONIS

DE ORATORE LIBER

SECUNDUS EXPLI

CIT

INCIPIT LIB: TERTIUS

Inſcribendi mihi Q. frāt eū ſermonē referre et mandare huic tertio libro quē poſt antoni disputationē craſſus habuiſſet acerba ſane recordatio uetere animi curā molefctiāq renouauit nā illud immortalitate dignū ingenii illa humanitas illa auctoritas crāſſi morte extincta ſubita ē uix die: decē poſt eū diē qui eū diē quibocē ſuperiore libro ctinet̄ur

utenīro

mā redit exercitatiōe ludorū ſcenicorū die uehemēter cōmotꝰ oratione ea quę ferebat habita ē in cōtione a philippo quē dixiſſe ē fabat ui dendū ſibi ē aliud ē ſiliū illo ſenatu ſe remp: gerere ñ poſſe mane idib: ſē tēbris ex ille et ſenatꝰ frequens uocatu druſi in curiā uenit ibi cū druſus mutua de philippo queſtus ē et reticuit ad ſenatū de illo ipſo qd in eū ordinē ē ſultū grauiꝰ in cōtione ē et inuectꝰ huc uſq; ſæpe imī hominē ſapientiſſimoꝝ ē fare uidi quā quā hoc craſſo quo malīq; d accuratius dixiſſe et ſēp ſe rectius egiſſe utnunquā dixiſſe meliuſ putare etur tam omniū conſenſu ſic ē iudicatū ceteroſ acraſſoſ ē p omniſ. illo aū die etiā ipſū aſe ſuperatū. Deploratū enī caſū atq: orbitatē ſenatꝰ quouſ ordinis ac ſuliſ quiquā ſparens bonus auctor fideliſ ē deberet tanquā ab aliquo nefario p done diripere et patrimoniū

PIGNE

dignitatis neq: uero ēe mi
randū sicū suis consiliis rēp
pfligasset cū siliū senat rep
repudiaret hic hominem et
uemēter et diserte et impri
mis forti adresistendū
philippo quasi quasdā uer
borū facer admouisset
ñculte ille et grauē exar
sit pignerib: q: allatis
crassū instituit coercere
qđ quidē ipso loco multa
a crasso diuinit dicta esse
rebant cū sibi illū ēsulē
ēe negaret quoi senator
ipse ñ ēet. Antea cū omnē
auctoritatē uniuersi or
dinis ꝓ pignore putaris
eā q: in ēspectu popli r
ē caderis meis exiteumas
pignoribꝫ ēreri. nonnabi
illa ē cedenda sil crassū
uis coercere. hęc tibi ē in
cidenda lingua: quā euol
sa spiritu ipso libidinē tuā
libras mea refutabit.

Permulta cū uehemētissima
ē contione animi ingeni
uiriū a beo dicta ē ē stabat.
sententiā q: eā quā senat frē
quēt recitē ē ornatissimis
et grauissimis uerbis utpo
pulor: ratis fieret: nunquā
senat neq: ē siliū reip: nec
fidē defuisse abdicta. et eun
dē id qđ in auctoritate b: p
scripsit erat scribendo ad
fuisse illā tanquā cignea
fuit diuini hominis uox
et oratio quā quasi expectan
tes postea: interea uene
bam: incurri uetus grū
illudipsū inquo ipse poster
mū instituisset ē uerem.
nā q: dū lat eidoluisset sudo
rēq: multi cū ē secuti. ēe audi
ebam: exq cū cohorruisset
cū febri domū redire dieq:

sepamo lateris dolore ē supe .
O fallacē hominū spē fragilēq:
fortunā etiā nīs nrās ē ten
tiones quę mediocri in spacio
sępe franguntur et corruunt .
Autrante in pro cursu obru
nē quā portū ē spicere po
tuer̄; nā quā diu crassi fure
ambitionis labore uita di
ferta tā diu priuatis magis
officiis et ingeni laude flo
ruit. quā fructū amplitudi
nis aut reip· dignitate: quia tū
ann· ei prim· ab honorū p
functione ad ētū omniū con
cessu ad sūmā auctoritatē
dabat ur ei: omnē spē atq:
omnia uitę ē silia mors ep
uertit. Fuit hoc luctuosū
suis acerbū patrię. graue
bonis omnib: s· itam rēp·
casus secutis ut mihi nō ere
pta· l· crasso ad is immorta
lib: uita s· donata mors ēe
uideat nō uidit flagrantem
ītaliā bello. ardentē inui
dia senatū nō sceleris nefarii
princeps ciuitatis reos: nō
luctū filię: nō exsiliū generi·
nō acerbissimā· c· mari fu
gā· nō illā posteredi tū ei: eę
dē omniū crudelissimā· .
nō deniq: in omni genere de
formatā eā ciuitatē in qua
ipse floreni ssima mul
tū omnib: p̄stiss et. Itaq; n
attigi cogitatione qui uari
etatęq: fortunę nō audebit
orationem a longius. atq:
eius fere ipsis definiet uiris
qui hoc sermone quē refer
re suscepim: etiam quis
enī nō iure beatā l· crassi
mortem illam quis ere
a multis sępe defleta dixe
rit. cū horū ipsorū sit q̄ tū
illo posteremū fere ē locu
tis euentū recordat. Enea

enī memoria uirū omni
laude p̄ferentē cū sibiñ inco
lumē fortunā si exitū effu
gī dep̄careť ee cōactū utili
tas ipse priuaret. ūm an
tonī in eis ipsis rostris in
quib: ille rēp̄ c̄ feritissime
cos. defenderat. quaeq; cen
sor imperatorijs manubijs
ornarat. postrū cap̄ illud
fuit a quo erant multorū
capita seruata. neq; uero
longe abeo. c iulī capitē
hospitis. et rusci scelere
pdituū cū l. iulio capitei fratris
cauit. ut ille quibec ñ uidit
et uixisse cū rep. partū
et cū illa simul extinct
ee uideať. neq; enī impro
pinquū suum maximi
animi uirū. p. crassū sy-
apte int̄ fectū manu. neq;
collegae sui pontificis ma
xumi sanguine simulacrū
ueritatis rei p̄su ee. quom ego re
qua m̄te ille in patria fuit.
et ia c carbonis inimicissi
mi hominis. et odē illo die
mortis fuisset nefaria. non
uidit eorū ipsorū quorum
adolescentes crassos edica
rant horribiles miserosq;
casus. ex quib: cotta quē il
le florentē reliquerat. pau
cis diebus post mortē crassi
depulsus p̄ mui dia tribuna
tu ñ multis ab eo tēpore
m̄sib: et ect̄ē. et iniuria
sulpicius aū qui ne ade in
uidia flāma fuisset quib: cū
priuať c iunctissime hos
in tribunatu spoliare in
stituit omni dignitate.
cui quidē ad sū mā gloriā
eloquentiae florescenti fer
ro erepta uita est et poena
temeritatis ñ sine magno
rei p. malo c̄stituta. Ego ū

te crasse cū utę flore tū
mortis oportunitate diuino
ē silio et ornatū et extinctū
eē arbitror; nā tibi autę
uirtute animi cōstantiaq:
tua ciuilis ferri subeunda
fuit crudelitas. aut si quate
fortuna abatro ciuitate mor
tis uindicasset. eadē ēe te
funerū patriae spectatorē
coegisset. neq: solū tibi um
pborū dominatę s: etiā ppē
admixtā ciuilū cędē bonorū
uictoria meroris fuisset.
Mihi quidē. q. frāt et eorūca
sus de quib: ante dixi et ea
quę nos met ipsi ob amorē
in rēp. incredibilē et sin
gularē pculim' ac sensim:
cogitanti sententia sępe
tua uera ac sapiens uide
ri solet. qui ppē tot tantos
tā pcipites q: casus clari
simorū hominū atq: opti
morū uirorū mesē. ab
omni cōtentione acdimi
catione animi reuocasti'
s. qm hęc iā neq: in integro
nob eē poss̄ et sūmi labo
res mri magna cōpensati
gloria mitigant. pgam:
ad ea solacia quę modo
sedatis molestiis iucunda.
s. etiā hęrentib: salutaria
nob eē possint. sermo
nē q: l. crassi relictū acpe
ne posteremū memorię
pdam: atq: ut sine quiq̄
parē illius ingenio ac
pnrō tam̄ studio merita
gratiā debitā q: referam:
neq: enī quisquā nrū cū
libros platonis mirabi
lit̄ scriptos legit in qb:
omnib: fere socrates ex
pmit̄. quanquā scripta
diuinit̄. tamen mai: quid
dā de illo de quo scripta

ſuſpicaꝛ² qđ tē nos poſcula
m: nā ꝛequidē qui nob omnia
ſu matribuiſſ ꝓ aceteris
qui hec inmanꝛ ſument mu:
ut equid dā dēl· craſſo quī
quantū expriměꝛ tur
ſuſpicentē· noſeni qui ipſi
ſer moni in mē fuiſſem
et quib:·c· cotta tantū mo
do locoſ ac ſententias hui:
diſputationiſ tradidiſ
ſet quo in genere oratio
niſ uterūq: oratorē cogno
ueram: id ipſū ſum: in eo
rū ſer mone adumbrare
conaꝛ· Quod ſi quiſ ertē
quidnec opinione uul
gi aut antonii ſie iumorē
aut craſſū pleniorē fu
iſſe putet quī quo mo do
utēq: inducē ēēt iſertē
exūſ qui aut illoſn audi
ertē aut iudicaꝛeñ poſſit·
nā fuit utēq: ut expoſui

antea· cū ſtudio etinge
nio et doctrina ꝓfranſōnib:
tū in ſuo genere ꝓfectꝰ ut neq:
in antonio de eſſe ſet hic or
natꝰ oratoriſ· neq: in craſ
ſo redundaꝛet· igit² ante me
ridiē diſceſſer· in primiſ
hoc aſſe cota animaduerſū
ēē dicebat omne illud tēpuſ
meridianū craſſū in acer
rima atq: attentiſſima
cogitatione poſuiſſe· ſeſeq
qui uoltū ei: cū ei dicendū ēēt
optatū q: oculoꝝ incogitando
pbe noſſet atq· in maximiſ
cauſiſ ſaepe uidiſſet tū de
dita opera quieſcentib: a li
iſ in ea exhedra ueniſſe in
qua craſ ſuſ poſtro lectulo
recubuiſſet· cūq: eū defixū
ēē in cogitatione ſenſiſſet
ſeꝛui recedſſe atq: in eo
ſilentio duas horaſ fere ēē cſūpſ
Deinde cū oīs inclinatio ū iam

ñ ut iure aut iudicio ut demq
recuperare amissã possessio
nẽ si ut iure ciuili circulo
defringendo usurpare uide
amꝰ. nã illud alterũ genꝰ qd
ẽ tẽporib: locis reis de
finitũ optinent atq: id ipsũ
lacinia. nunc enĩ ãp̃ philo
nẽ quẽ in academia uigere
audio etiã harũ iã causarũ
cognitio exercitatioq: cele
bratꝰ. alterũ uero tantum
modo in prima arte tradenda
nominant et oratoris ẽe
dicunt. si neq: ũ neq: naturã
ei: nec partis nec genera p
ponunt ut peririi omnino
fuerit actus quã actu tũ
deseri. nunc enĩ inopia rei
cere intellegumꝰ tũ iudicio
uiderentꝰ. omnis igitꝰ res
ẽadem habent naturã ãbi
gendi de qua quaeri et discep
tari potest. siue in infim
tis cõsultationib: disceptatur
siue in eis causis quę in ciuita
te et in forensi disceptatio
ne uersentꝰ neq: ẽ ulla q: ñ
ad cognoscendi aut ad agendi
uim rationẽq: referatꝰ. nã aut
ipsa cognitio rei scientiaq:
p quam ritꝰ uirtꝰ suã neque
ppẽ dignitatẽ anp̃pẽ fru
ctũ aliqd expectatur aut
agendi cõsiliũ exquiretꝰ
ut sine sapientia capes-
sendae resp. cognitiones aũ
tres modi cõplectumꝰ. de
finitio et cuius dicã secutio
nã quid inter sit cõiectura
quaerit ut illud sit ne huma
no genere sapientia. quã
aũ uim quęq: res habeat de
finitio explicato utꝰ siquaeratꝰ
quid sit sapientia. cõsecutio
aũ tractatꝰ. cũ quid quãq: re
sequatꝰ anquirit tõ utrum illud.
sit ne aliquando mꝰ inboni

uiri Redeunt rursus
ad ē lectura. eāq: in quatuo
or genera diſpartiunt; nā
aut quid ſit quæritē hoc
modo. natura ne ſit ius int
homines an in opinionib:.
aut quę ſit origo. cui: q: rei.
aut qd ſit in tiū legū aut
rerum publicarū. aut cau
ſa et ratio. aut ſi quęrat cur
doctiſſimi homines de ma
ximis reb: diſſentiant. aut
de immutatione. utrū ſi diſpu
tet nū interire eum oꝛt in ho
mine. aut nū inutiū poſ
ſit ē uertere. Definitionis
aū ꝛ diſceptationes. utcū
quęrit quid in cōmunim
te quaſi inpſ ſit utrū diſ
ſerat unde ſit ius qd maxime
partis ſit utile. aut quō quid
quoi: q: ſit ppriū exquirit.
ut ornate dicere. p̄p̄ ūmne
ſit oratoris an id etiā ali
quis p̄ter facere poſſit. aut
cū res diſtribuit in partes.
ut ſi quęrat quot ſint gene: a
rerū expetendarū. utrū sint
ne tria corporis. animi. exē
narū q: rerū. aut cū quę for
ma et quaſi nota quoi: q: ſit describit. ut ſi quę
rat an uarię ſpeciēs ſedi tioſi.
glorioſi; ē ſecutionis aū
crimeiꝰ na quęſtionū ge
nera ponunt; nā aut ſi plex
ē diſceptatio. ut ſi diſſerat
expetenda ne ſit gloria. aut
ex cōparatione. Ius an
diuitię magis expetende
ſint; ſi plicū aū ſit res modi.
de expetendis. fugiendis uer
beriꝫ: ut expetere dignitatem
honoreꝰ ſint. nū fugienda
paupertas. De æquo aut iniquo.
æquū ne ſit ulciſci iniurias
etiā p̄p̄ inquorū; de honeſto
aut cur pi. ut hoc ſit ne ho ne

ſcũ gloriae cauſa mortẽ obire,
cõparationiſ aũ duoſ modi.
un. cũ idẽneſt an aliquid int-
ſit quaerẽd. ut metuere & etue
reri rex. errann. ut adſen
tator & amicus. alterũ. cũ qđ
p̃ſtet. aliud quẽrẽ. ut illud.
optimine quoi q: ſapienter
an popularis laude ducant.
atq: eaequidẽ diſceptationeſ
quę ad cognationẽ referunt.
ſic fere. a doctiſſimis hominib:
diſcribunt; quę uero referun
ad agendũ. aut in offici diſce
ptatione uerſant. quo in gene
re quid rectũ faciendũ q: ſit
quaerẽd. quoi loco omniſ uir
tutũ & uitiorũ ſtirps ſub
iecta. aut in animorũ aliqua
p motione. aut gignenda. aut
ſedanda. tollenda uel tractand:
huic generi ſubiecta ſcohor
tationeſ. obiurgationeſ. cõſo
lationeſ. miſerationeſ. oĩſq:

ad omnem animi motũ etiam
pulſio. etſi tam eſſet ex mi
tigatio. Explicatiſ igit̃ iiſ ge
neribꝰ. ac modiſ diſceptationũ
omniũ. nihil ſane ad rẽ ꝓtinet
ſi qua in rediſcrepauit ab an
tonio diuiſione ea partitio.
cadẽ ſi mẽbra inuicem uiſq: diſpu
tationeſ. paulo ſecuſ ame
atq: a billo partita attributa.
nec ad reliqua pgrediar. meq:
ad meũ munꝰ penſũq: reuoca
bo; nã ex illiſ locis quoſ expo
ſuit antonius. omnia ſunt ad quęq:
genera quęſtionũ argumen
ſumenda. ſi aliis generib: alii
loci magiſ erunt apti. de quoꝝ
quia longũ e. quã quia ipſi pi
cuum eſt. dicimihil ẽ neceſſe,
ornatiſſime ſigit̃ orationeſ
eaeq: latiſſume uagant. etaꝑ
uata et a ſingulari ẽ trouer
ſia ſe aduniuerſi generiſ uim
explicandã cõferẽt et cõuertunt

penſ.

utrei quiau diam natur ae ge
nere et uniuersa recogni
ta de singulis rei et crimi
nib: et utrib: facere possit;
hanc ad ē suetudinē exerci
tationis uos adolescentes
cohortat antonius. atq: ami
nutis angustiisq: ē certati
onib: ad omnē ui uarietatēq:
uos differendi traducendos
putauit; quare nō est pauco
rū librorū hoc munus uti
qui scripser dedicendi ratione
arbitramē neq: tusculani atq:
hui: ambulationes a teme
ridiana. aut mr̄ p meridi
ana essione; nō enī solū acu
enda nobis neq: p cluenda
lingua. ē sed ō inerandū cōplen
dūq: pecus maximarū rerū
et plurimarū suauitate copia.
uarietate; nra ē enī si modo
nos oratores simus uti discē
tationib: publicis adim di

inuol;

expl;

auctores et principes sum.
nra ē inquā omnis ista prudē
tia doctrineq: possessio. inqua
hominem quasi caduca atq:
uacua abundantes otio nob
occupatis inuolauer. atq:
etiā aut irridentes oratorē
ut illem gorgia socrates
cauillantur. aut aliquid de
oratoris arte pauci pauci
libellis. eosq: rhetoricos in
scribunt. quasi nō illa sine p
pria rhetorū quę ab eis dē
de iustitia. de officio. de ciui
tatib: in ciuendis et regen
dis. de omni uiuendi deq: etiā
denatura oratione dicunt; quę
qm̄ iā aliunde nō possum: sum
das nob abunde ipsis aquib: ex
pilatis sum: dū modo illa
ad hanc ciuilē scientiā qua
pleniē et quā meaentur
transferam: neq: ut ante
dixi omnē teram: mus dicen

disreb: aetatē. si cū fonte sui
derim: quos nisi qui celerit
cognorit nunquā cognoscet
omnino. tū quotiens quōq;
opus erit. exuis tantū quan
tū respetet hauriem; nā
neq; tā ē acris tā les
innaturis hominū etinge
nius. utre stantas quisquā
nisi monstrata s possit ui de
re neq; tanta tam in reb: obscu
ritas. ut eas n penit acri uiri
ingenio cernat si modo aspe
xerit; in hoc igit tanto tā im
mēsoq; cāpo cū liceat orato
ri uagari libere. atq; ubi cūq;
ē sisterit. in suo facile suppe
dtat omnis apparat ornā
tq; dicendi; rerū enī copia
gignit. et si ē honestas in reb:
ipsis de quib: dr. existit exre
naturalis quidā splendor
in uerbis. sit modo is quidi
cet aut scribet et in stitut

liberali tē educatione doctri
naq; puerili. et flagret stu
dio. et studio et a natura ad iu
uet. et in uniuersorū gene
rū infinitis disceptationib:
exercitat' ornatissimos
scriptores oratores q; co
gnoscendū imitandūq; de
legerit; ne ille aut sane quē
admodū uerba seruet et
inluminet amazoniis is
requiret. ita facile in re
rū abundantia ad ornati
onis ornamēta sine duce
natura ipsa simodo ē exer
citata delabit; hic ciceros.
di immortales inquit quan
tā rerū uarietatē quantā
ui quantā copiā crasse co
plexus es. quanteis q; exan
guis cius oratorē educere
ausus es. et in maiorū suo
rū regno collocare; nā q:
illos uetere s doctores aucto

ad modū

ſeſq: dicendi nullū genus
diſputationiſ aſe alienū pu
taſſe accepim: ſēp q: ēe in
omni oratoriſ ratione uer
ſatoſ ex quib: et ei: hrppi
aſcū olȳpiā uenisset maxima
illa quinquennali celebrita
te ludorū gloriā ac ē cuncta
ſaepe audientib: grēcia nihil
ēe ullā in arte rerū omniū
qđ ipſe neſciret · nſolū has
artis quib: liberaliſ docti
ne atq: ingenuę cōmenta
geometriā muſicā littera
rū cognitionē et poetarū
atq: illa quę de naturaliſ rerū
quae de hominū moribus quę
de reb: publicis diceret ſo
anulū quē haberet pallio
quo amict' ſoccoſ quib: indut'
ēet ſua manu cōfecisset; ſci
licet nimis hic quidē eſt pgreſ
ſuſ. ſi exeo ipſi cōiectura fa
cilis quantū ſibi illi oratoreſ

abderi
ta

dēpclariſſimis artib: ad pe
terent · quine ſordidioreſ qui
dē repudiarent; quid de pdi
to hodetraſimacho calchedo
nio · de pragora abderita loquar ·
quorū un' quiſq: plurimū tē
poris: illis etiā de natura
rerū et diſſeruit et ſcripſit ·
ipſe ille leontin' gorgias ·
quo patrono ut plato uoluit
phrloſopho ſuccubuit oratoꝛ ·
quia ut ē uicē unquā aſocra
te · neq; ſermo ille platonis
uer' ē · aut ſi ē eloquentior ·
uidelicet fuit et diſertior
ſocrates ut tu appellaſ copi
oſior et melior oratoꝛ · ſi
hic in illo platonis libro
de omnire · quę cūq: indiſce
ptationē quęſtionem que
reuocet ſe copioſiſſime di
ceret · ēē pfecto · iſq: prin
ceps ex omnib: auſuſ ē in
cōuentu poſcere · quadere

ſoccoſ
ſcili ·

quisq; uellet audire, cui tam honos habit̄ ē a gr̄aecia soli. ut ex omnib; delphis n̄ inau rata statua. si aurea statue ret̄, si u quos nominaui mul tiq; p̄terea sūmiq; dicendi auctores unoc̄ pore fuer̄. exquib; intelleg ipotest ase rē habere ut tu crasse dicis. oratorisq; nom̄ ap̄ antiquos ingraecia maiore quadā uel copia uel gloria floruisse. quoquidē magis dubito. cibum laudis. angraecas utrupe rationis statuā ē tribuen dā cūctis alia lingua. acme rib; nat̄ occupatissima in ciuitate uel priuatorūne gociis pene omnib; uel orbis t̄rae pcuratione ac sūmi imperii gubnatione defer etus tanta uī cognitionēq; cōprenderis. eāq; omnē cūet; quiē silio et oratione inciui tateualeat scientia atq; ex ercitatione sociaris. illina tiun litteris. ardentes iis studiis. otio uero diffluen tes. n̄ modo nihil adquisie rint. sine relictū quidē et traditū et suū conseruarint. Tū crassus. n̄ hac in qui una causa. sed alius etiā quā plu rib; distributione partiū ac separatione magnitudi nes sunt artiū deminutę, antiu existimas cū ēet hip pocrates ille cui; fuisse tū alios medicos qui mor bis. alios qui uolnerib; ali os qui oculis mederentur nā geometriā euclide aut archimedi nū musicā dā mone autaristo xenoau callimacho tractante tā discer pta fuisse utne mo genus uniuersorū cō plecteret. atq; ut alius

hippocratis

aliā sibi partē inqua elabo
raret seponeret .ª equidē
saepe hoc audiui depatre ec
desocero meo. nrōs quoq: ho
mines qui excellere sapien
tiæ gloriā uellent omnia
quæ equidē cū hęc ciuitas nos
set solitos ee cōplecti; memi
nerant sex. aelium marcū
uero mānilium nos etiā uidi
mꝰ uidimꝰ trāſuerſo ābu
lantē foro qđ erat insigne
eū qui id faceret ciuib: suis
omnib: cōsilii sui copiā. ad
quos olim ita ambulantis
et in solio sedentis domi sic
adibāt. nō solū ut de iure ci
uili ad eos: uerū etiā defi
lia cōlocanda. defundo em
do. de omni denique aut offi
cio aut negotio referrēt; 7
hęc fuit p. crassi illius uete
ris. hęc ti. coruncani. hęc
paui generi mei scipionis
prudentissimi hominis sa
pientia. qui omnes pontifi
ces maximi fuerūt. ut ad eos
de omnib. diuinis atq: hu
manis reb: repeterēt. et
dēq: in senatu et āp populū
et in causis amicorū et do
mi et militiæ cōsiliū suū
eidēq: pfabat. quid enī
marco catoni pter hanc
politissimā doctrinā transi
marinā atq: aduentitiā
defuit. nū quia ius ciuile non
didicerat. causas nō dicebat. aut
aut quia poterat dicere. iu
ris scientiā neglegebat. utroq:
utroq: ingenere elabora
uit et pfecit; nū ppē hanc
expriuatorū negotiis col
lectā gratiā tardior in rep
capessenda fuit. nemo āp
populū fortior. nemo meli
or senator. et idē optimꝰ
imperator; denique nihil

inhac ciuitate tēporib: scirī
dirīuepotuit.qdillen cūm
uehīgarīt et scierīt tū etīa
c̄ scripserīt; nc c̄tra pleriq;
adhonorēs adipiscendos
et adrēp: gerendā nudiue
niunt atq: inermes.nulla
cognitionererū.nullascī
entia ornati; sinaliquis
excellit.unus emulatis
efferresē.siunū aliquid
adferrt.aut bellicā uir
tutē.aut usū aliquē mili
tarē.quesane nunc quidē
absoluer.aut iuris scien
tiā.nec et quidē umuersi;
nā pontificū qd est cum
otium nemodisceī.aut elo
quentiā quā indamore
et inuerborū cursu posi
tā putant; omniū uero bo
narū artiū.demq; uirtu
tū ipsarūsocietatē cogi
tationēq nīnor; sed ad

gre cos referā oratione.
quib: carere hocquidem
sermonis genere nīpos
sum: nā ut uir tutes ano
steris.sic doctrinę sibil
lis petendæ. septē fuis
sedieum unotē pore.q
sapientes ethaberentur
et uocarent; hi omnes pē
milesiū talē ciuitatib:
suis pfuer; quis doctior
hisdē tēporib; illis.aut cui:elo
quentia litteris inferucti
tior fuisse quā pisistrati.
quiprim; homeri libros cōfu
sos antea sicdispositisse dr
ut nē habem; n fuit illequidē
ciuib: suis utilis.si eloquentia
floruit.utlitteris doctri
naq; pfarer; quidperides.
decui: dicendi sic accepim; ut
ēra uoluntatē athenensiū
loquerē pfalute patrię se
ueriusiam idipsūqdillecori

populares homines docere et
populare omnib: et iucun
dū uideret quoi: in libris
uetteres comici etiā cū illi
maledicerent qđ cū athenis
fieri licebat leporē habi
tasse dixer̄. tamq̄: in eodē
uī fuisse. utrumne eorū m̄rib:
qui audissent quasi acule
os quos dā relinquerent.
Athunc n̄ declamator aliqs
ad clepsydrā latrare doce
rat. si uera accepim: clazo
menius ille anaxagoras
uirtutum: in maxima rerū
scientia. tnaq: hic doctrina.
Cisilio. eloquentia excellens.
xl. annis p̄fuit athenis. et
urbanis eodē tēpore ecbel
licis rebus. quid erat tam. q̄d
alcibiades. et uanitatib: quidē
fuisse n̄ bom. si certe docti atq:
eloquentes. n̄ neso erant
erant disputationib: erudite.
quis dionē syracusiū doctri
nis omnib: expolitum. n̄ plato.
atq: eū ideē ille n̄ lingua solū.
uerū etiā animi acuerat
magist̄ ad liberandā patri
ā impulit. inseruit. armauit.
alius ne ignē arcib: hunc dionē
inferret plato. alius socra
tes clarissimū uirū timothe
ū cononis p̄fectissimi impe
ratoris filiū. sūmū ipsū im
peratorē hominēq:. aut alius
phrchagoras illeris sias the
banū epaminondā. haud scio
an sūmū uirū unū omnis gre
cie. aut xenophō hagesilaū.
aut philolaus archytā tarēn
tinū. aut ipse pythagoras to
tā illā uetterē italiae grae
ciae quae quondā magna uo
cata est. equidē n̄ arbitror.
sicenī uideo unā quandā omni
ū rerū quē eēt homine eru
dito digne atq: eoquin rep.

uellet excellere fuisse docti
nã, quã qui accepisset, si eidẽ in
genio ad pnunciandũ usus uis
set. et se addicendũ quoq; nõ
repugnante natura dedisset.
eloquentiã pfecisse; tũq; ipse
aristoteles cũ florere ipso era
tẽ nobilitate discipulorum
uideret. qđ ipse suas disputa
tiones a causis forensib: et ci
uilib: ad inanẽ sermonis ele
gantiã transtulisset. mutauit
repente totã formã ppe disci
pline suae. uersũq; quendã phi
lotetae paulo secus dix; ille
enĩ turpe sibi aiẽt ẽe tacere.
cũ barbaros hic aũ cũ isocra
tẽ patere eam dicere; tũq; or
nauit et inlustrauit docti
nã illã omnẽ. rerũq; cognitio
nẽ cũ orationis exercitatio
ne cõiunx; neuero hoc fugit
sapientissimũ regẽ philippũ.
quibunc alexandro filio docto
rẽ accersit. a quo eodẽ ille
et accaperet praecepta
et eloquendi; nunc siue qui
uolet eũ philosophũ quico
piã nobis rerũ orationis q: ora
dat pme appellet oratorẽ — pmelic
licet. siue hunc oratorẽ quẽ
ego dico sapientiã iunctã
habere eloquentiae — phi
losophũ appellare malit
ñ impediã: dũ modo hoc cĩstet
neq: infantiã ei: quirẽ nor — infanti;
si eam explicare dicendo ñ
queat. neq: inscientiã illius — INSCIEN
cui res suppetat uerba nde
sint eẽ laudandã; quorũ si
alterũ sit optandũ. mali equi
dẽ indiserã prudentiã. quã
facultatiã loquacẽ; si quaerim:
quid unũ excellat ex omnib:.
docto oratori palmã dandã sit;
quẽ si pactumtur eundẽ ẽe
philosophũ. sublata ĩterquer
sia ẽ; sine os disiungentib' er

inferiores. qd inoratore p fecto
inē illorū omnis scientia in
philosophorū aū cognitione
n̄ contenuo inē eloquentia.
quę quanquā ctē nat̄ abeis
necesse ē eam aliquē earum
lū illorū arcib: afferre
uideat. Haec cū crassus dixis
set par ūp ipse ctacutt. etcę
teris silentiū fuit. Tū cot
ta equidē inquit erasse n̄ pos
sū queri qđ mihi uideare
aliud quidđā et id qđ non susce
peris disputasse. plus enim
aliquanto attulisti quā tibi
erat tributū a nob; si certe
ut ante parates fuer̄ tuae
demlus eranda oratione ut
q dicerēs. et erat ipse iā ingres
sus atq: in quarta or parte
omnē orationē laude deseri +
pserat cū q: duab: primis nob
quidē sat is sup ipse celeriū
exigueq: dixisses duas tibi TERC:
reliquas fecerat quē ad modū
primū ornate deinde etiā
apte dicerem: quo cū ingres
sus ees repente quasi quidā
aetatis ingeni tam pauca ātea
arripuit atq: in altū ā cū spe
ctu pene omniū abstexit.
Omnē enī rerū scientiā cō
plexus n̄ quidē eā nobis tra
didisti neq: enī fuit tū exigui
tēporis s; ap̄ hos quid p feceris
nescio me quidē in academia
totū cōpulisti in quauelis sit
illud qđ saepe posstulasti utn̄
necesse sit ē sumere ac tacē
atq: ut possē is illa omnia cer
nere quitantū modo aspexe
rit. si etiā sīē aliquando spis
sius aut si ego sū tardior
p fecto nanquā ē qui es cā neq:
defetigabor ante quā illo
rū anticipatis alias rationes q:
ecp omnib: et cetera omnia disputa
tandi p cepero. Tū cesar anū

inquit me exeuo ser mone ma
xime crasse cō mouit qđ eū
neg aſti quīn cito quid didi
ciſſet unquā omnino poſſe p
diſcere aut mihi nō ſtet diffici
le peri dicari et aut fortē p
cipere ipſu quę ad uerbis
ad caelū exculiſti aut ſi po
tuerī tē puſ nō pdere cūtam
his nr̄is poſſi ēe ccne? Hic
ſulpicius ego uero inquit
crāſſ neq; ari ſtote lēi ſtū
neq; car neadē nec phi loſo pho
rū quēquā deſidero uel me
licet exiſtimes deſperare
iſta pōſſe pdiſcere utidqđ fa
cio ētēnere mihi rerū foren
ſiū et cōmuniū uolgariſ
hęc cognitio ſatiſ magna ſt
ad eā quā ſpecto eloquen
tiā ex qua ipſa tamē p multa ne
ſcio quae tū deniq; cū cauſa
aliqua quae a medicenda ē
deſideraſt quaero quā omnē
niſi forte eſt uā deſeſſus eſti
tibi gratū eſſe ſum: r refer
ad illa te quę adpriuſ ora
tionis laudē ſplendor ēq:
pmenſt quae ego excu au
dire uolui nō ut deſperarē me
eloquentiā cōſequi poſſe ſ,
ſed aliquid addiſcere ē/ Tum
craſſus puolgata reſt requi
riſ inquit et tibi nō incognita
ſulpicī quiſ enī deiſto gene
re nō docuit nō inſtituit nō ſcri
pſit etiā reliquit ſi gerā
more ē et ea dū qđ quę mihi nota
breuit exponā tibi cenſebo
tam adeoſ qui auctoreſ ſtim
uentoreſ ſint haru ſane omnū
rū rerū reuocandū
Omniſ igit oratio cōficit ex
uerbis quorū primū nōbra
tio ſiplicit uidenda ē deinđ
cōiuncta: Nā ē quidā ornāt
orationiſ qui ex ſingulis uer
bis ē aliuſ qui ex cēnexiſ cō

iunctis cōstat Ergo utim uer
bis aut ūsquae ppriaſ
et certa quaſi uocabula rerū
peneuna nata cū reb: ipſis:
aut usquae transferuntur
et quaſi alieno in loco cō lo
cantē. aut usquenouam: et fa
cim: ipſi; Inpprius igitē illa
Lauſ oratoris ut abiecta aut
obſoleta fugiat lectis atque
inluſtrib: utat in quib: ple
nū quiddā et sonans inēe ui
deat; ſi in hoc uerborū gene
re ppriorū dilectē haben
dus quidā atq: ut aurū quo
dā iudicio ponderandus ē.
in quo cōſuetudo etiā bene lo
quendi ualet plurimū; itaq:
hoc qd uolgo de oratorib: ab
imperitis dici solet. bonis hic
uerbis aut aliquis n bonis utat
nārte aliqua ppendit ſi quo
dā quaſi naturali sensu iudicat
in quo n magna Lauſ ē. uti rei

DILECTI

tūi quanquā ē magnū. uerū
tam hoc quaſi solūqd dā atq:
fundam tū. uerū usus et copia
bonorū. ſi quid ipse aedificet
orator et in quo adiungat ar
tē idēe nob quaerendū uidet
Triaſ in uerbo ſi pliciq; ora
tor adferat ad inluſtrandā
atq: exornandā oratione
aut in usitatū uerbū aut
nouatū aut translatū. Inusi
tatū ſ priſca fere ac uetuſta
abusu cottidiani ſermonis
iā diu intermiſſa quaeſ poeta
rū licentia liberiora quā
nra ſtra in raro habet etiā
in oratione poetica ū aliqd
uerbū dignitatē; neq: enim
illud fugerī dicere uelē
Liuſ quatē pectate poenus
in talia uenit. nec plē aut
ſubolē aut effari aut enum
cupari aut uti ſolet caui
lē n uerebar aut opinabar

aut alia multa quib: loco po
stras grandior atq: antiqui
or oratio sæpe uideri solet
Nouam² autē uerba quæ ab eo
quidē ipso signum² ac fiunt
uel cōiungendis uerbis uehe
tū pauor sapientiā omnem
mihi expectorat. nūnonuis
hui: me uersutiloquas ma
lorias' uideas enī et uersuen
loquas ēē expectorat ex cīun
ctione facta ēē uerba inna
tas. sæpe uel sine cīunctione
uerba nouam² ut ille senius
deser' uti gentales suas a
rū ubertate incurüascere
Ter aut illemodus uertere
transferendi patet quēne
cessitas genuit inopia acta
et angustis. post aū iucun
ditas delectationeq: cele
brauit. nā ut uetus frigo
ris depellendi causa repta
primo post ad hiberi coe
pta ēē ad ornatū etiā cor po
ris et dignitatē. sic uerbi
tralatio inuenta ēē inopi
æ causa frequentia de
lectationis. nā gēmare
utas luxuriē ēē in her
bis. lētas segetes etiā ru
ricadicam'. qđ enī decla
rari uix uerbo ppriopo
test. id tralatō cum ē di
ctū inlustratio qđ intel
legi uolum: ei: reiquā
alieno uerbo posuim: si
militudo. Ergo haetrali
tiones quasi mutuationes
sūt cū qđ nō habeas. aliunde
sumas. ille paulo auda
ciores qui gēn inopiā uin
dicant. si orationi splen
dor is aliquid arcesser'.
quarū ego qđ duob autimue
niendi ratione. aut gene
ra ponā. Similitudinis. ē
ad uerbū. unū ex tractabre

utcaſ qđ uerbū alieno lo
cotan quā in ſuo poſitū
ſ ſignoſcit delectat ſimile
nihil habet repudiat, ſi ea
tranſferri oporteat quae aut
clariorē faciunt rē util
la omnia inborreſcit ma
re. tenebrae cōduplicant
noctiſq: etnī bū occęcat n
gro flā maiņ nubes coru
ſcat caelū contoru ct̄remit
grando mixta imbri larr
gifico ſubita p̄cipitans ca đ
undiq: omneſ uenti erūpunt
ſtuexiſtant ct̄ bineſ ferunt
aeſtu pelagus. omnia fere
quo ēent clariora tralatis p
ſimilitudinē uerbis dicta ſ
aut quo ſignificet magis
reſtota ſiue facti alicui: ſiue
cōſilii utilli qui occultantē
cōſulto nei dq̄ ageret inci
legi poſſet duo b tralatis
uerbis ſimilitudine ipſa
indicat quando quidē iſte circū
ueſtet dicit ſaepe ſedulo. non
nunquā etiā breuitas tralatio
nec ficte utillud ſtelū manu
fugit imprudentia telimiſſi
breuius ꝓpriis uerbis exponi
ñ potuit quā ē uno ſignifica
ta tralatu hoc ingenere ꝑ
ſaepe mihi admirandū uidet
quid ſit qđ omneſ tralatis et
alienis magis delectent uerbis
et ſuis. nā ſi res ſuo nomiņ et
uocabulū ꝓpriū ñ habet ut ſper
nnaui ut nexū qđ plibrā agit
ut in uxore duor ciū neceſſi
tas cogit qđ nī habeas aliunde
ſumere. ſi in ſuorū uerborū
maxima tamē copia homineſ
alienā multo magis ſi ſ ratione
tralata delectant. id accide
re credo uel qđ ingem ſpecu
mē quid dā tranſſilire ante
pedeſ poſſit. et ad alia longe
repetita ſumere uel qđ ſ qui

audrt alio ducrt cogrtatione
neq: tam̄ aberrat quęma
xima ſt delectatio uel qđ
inſingulis uerbis reſacto
tū ſimile c̄ficit. uel qđ
omnifera latio quęquidē
ſūptaratione ē adſenſus
ipſos admouet maxime
oculorū qui ē ſenſus acer
rimi: nā et odor urbanita
tis et mollitudo humanita
tis et murmur maris et
dulcitudo rationis
ſducta aceteris ſenſib: il
la uer̄o oculorū multo acri
ora quę pęneponunt in c̄
ſpectua animi quęcernere
et uidere n̄ poſſum: nihil
ē enī in rerū natura atq:
hui: noſtri maluſt reb: poſ
ſum: uti uocabulo et no
mine eiusdē enī ſimile du
ci poteſt aū ex omnib: in di
dē uerbū unū qđ ſimilitu
dinē c̄tinet tra latū lum̄
adferet orationu quoin
genere p̄mū ē fugienda
diſſimilitudo caeli in gen
tes formicet quā uiſ ſphe
rā in ſcaenā ut dr̄ attule
rit enim uſtam̄ in ſphera
formicis ſimilitudo inēe
n̄ poteſt uiue ui ixer dūli
cet oculis poſtremū lum̄
raditū n̄ dix̄ pertę ſedca
pe- haberet enī morā ſphę
rantis diutius ēē ſi rape
hoc uerbū ad id adeptū
qđ ante dixerat dū licet
deinde uidendū ſt nelon
gę ſimile ſtę ductū ſtrā
patrimonii ſcopulū liben
tius dixeri charibdi bo
norū uoraginē potius.
facilius enī adea quae ui
ſa quā ad illa quę audtas
et oculi ferent eqm hęc
uel ſūma lauſē. in uerbis

traferendis ut sensū ferī
at idqđ trālatū sit· fugi
enda omnis ꝑ ptudo earū
rerū ad quas eorū animos
quī audiunt trahet simili
tudo· no lo dici morte afri
cani caſtratū ee remp· no
lo ſtercuſcurię dicię lacū
quā uisse ſimile tamē e in
utroq; deformis cogitatio
ſimilitudinis· no lo ee aut
maiusquā reſpōdeat tē
peſtas comiſationis autem
nus comiſatio tē peſtatis·
no lo ee uerbū anguſtius
idqđ trālatū sit illū ppri
ū ad ſuū· quid nā ſt obſecro
qđ te abire abire abmutas
melius ee uel phi
bet abſterreſ qm ille dixe
rat ilico ifac ne ctagiome
a bonis ūbrae obſit atq;
etiā ſi uereare ne paulodu
rior trālatio ee uideatur

mollienda ē ꝑ poſitio ſaepe
uerbo utſi olī m· catone mor
tuo pupillū ſenatū quiſ re
lictū dicere et paulo durius
ſi in utra dicā pupillū ali
quanto mitius· ecce uere
cunda ee debet trālatio ut
deducta ee in alienū locū
ñ inrupiſſe atq; ut ꝑ carpo
ñ uiuenisse uideat modus
aū nullus ē florentior in
ſingulis uerbis que qui
plus luminis adferat ora
tioni nā illud qđ exhocge
nere ꝑfluit ñ eſt inuno uer
bo trālatio ſ· explurib: ē
tinuatis conectit ut aliud
dicat aliud intellegendū
ſit· neq; me patiar adunū
ſcopulū et celū claſſē achi
uom offendere atq; illud
erraſ nā ecui dente me et
ꝑ fidente ribi rep̄ment
ualide legū ba bene atq;

imperi insistent iugo supare
simplici uerba illius rei ppria
deincepsinrē aliā ut dixire
ferunt. ē. hoc magnū ornam
orationis inquo obscurtas
fugiendast. et enī hocfere
genere fiunt eaquedicuntur
enigmata. nī ē aū uerbomodus
hic. in oratione. id ē. inētanua
tioneuerborū. nellaquidē
traductio atq; immutatio in
uerbo quandā fabricationē
habet si in oratione. Africa
tribilus tremit horridātra
tumultu pafris. ē. supra afri
ca neq; factū st uerbū ut ma
re saxifragis undis neq; trala
tū ut mollit mare si ornandi
causa ppriū pprio cōmuta
tū Desinero matuos hostis
tectes. si cāpimagni grauis
ē modus in ornatu orationis
et sae pe sumēdus exquogene
re hec. mar tē belli ēe com
munē cererē pfrugib: libe
rū appellare pumo. nepta
nū pmari curū pfenam
cāpū p comitiis togā ppace
arma accela pbello. quo
tē ingenere. erunt. etui
ta p ipsis inquib: illas appel
lant. lixarum est quā indomū
inrupit et quo auaritia
penetrauit aut fides uiluit
iusticia ēfecit uidetis pfe
cto genꝰ hoc totū cū inflexo
immutato q: res eadē enun
tiat ornatius quos finxeu
ma illa minus ornata sta
mīnī ignoranda cū intelle
giuolum: aliquid aut ex
parte totū ut p aedificiis
cū parietes aut tecta di
cim: aut ex toto parte ut
cū una tma equitatū pr: di
cim: aut ex uno plures ut
romanꝰ homo tā et sit res be
negesta st cor desuo trepi

dat aut cū explurib: intelle
gī unū nossum: romani qui
fuim: a nterudini a utquo cūq:
modo nūcdictūst meo genere
intellegī si utsensust
abutim etiā saepe uerbo nrā
elegan qī interferendo si
etiā silicentiust tam intēdū
non impudēr utcū grandē
orationē plonga minutū am
mū pparuo dicim: uerū illa
indecisne ēē nūerbis oratio
nis quę explurib: ut posutra
CONEX: lationib: conexas hęcaū quę
aut immutata ēē dixi aut ali
ter eam intellegenda acdicerem
ſtralata quodā modo trafe
ut omnis singulorū uerbo
rū uim aeq: laus trib: ex
istat exreb: si aut uetustū
uerbū sit qđ tam consuetudo
ferre possit aut factū uel
coniunctione uel nouitate
in quo tē ē auris: ē sueta di
nis: parcendū aut tralatū
qđ maxime tanquā stellis q
b: dā notat et inluminat ora
tionē sequit ē tinuatio uer
borū quae duas res conlocati
onē maxime primū deinde
modū quendā formā q: deside
rat · ē locationis est cōponere
et seruere uerba sic ut neue
asp ē cursus eorū neue hiul
cans sit si quo dā modo coagmē
tat et leuis in quo lepidis so
cer imei prona lusit is qui ele
gantissime id facere potuit
·l· quā lapidae ex iis cōpositae
TESER ut teserulę omnis arte pauimē
EMBL to aeq: emblemate uermicu
lato · quę cū dixisset in alb
ciū inludens ne a me quid dē
abstinuit crassū habeo gene
rū ne rhetori coterus esse
quid ergo iste crassus qm ei:
a buteris nomine quid efficit
illud quidē scilicet ut ile uolt

et ego uelle meliuſ aliquanto
quã albucius uerũ imme quidẽ
luſit; ille ille ut ſolet ſ; et tam
haec cõlocatio cõſeruanda uerbo
rũ de qualoquor quae iunctã
orationẽ effic quę coherentẽ
quae leuẽ quę aequabilẽ flu
entẽ adſequemini ſi extrema
cũ conſequentib: primiſ tra
iungent ut neue aſperę cã
rant neue uaſtiuſ deducant hanc
diligentiã ſubſequẽtur modus
etiã et forma uerborũ qđ
iã uereor ne hunc catullo ui
deat ee puerile· uor ſi ſeni
uetereſ illi in hac ſoluta ora
tione ꝓpe modũ hoc numeroſ
quoſdã nob adhibendoſ pu
tauerũ inſpirationiſ ñ defe
tigationiſ nr̃ae neq: liberi
orũ noſtriſ ſ; uerborũ et ſen
tentiarũ modo intẽ puncta
clauſulaſ in orationib: ee
uoluerũ idq: primũ iſocrateſ
inſtituiſſe fertur in cõdita
antiquorũ dicendi cõſuetudi
nẽ delectationiſ atq: aurib
cauſa quę admodũ ſcribẽdi
ſcipulũ ei: nauerate numeriſ
adſtringere et· nãq: hęc duo
muſici quaerunt quondã et de
poetae machinati ad uolupta
tẽ ſũ uorſũ atq: cantũ ut uer
borũ numero et uocũ modo
delectatione uincerent au
riũ ſatietatẽ· hęc igit duo
uocis dicomoderationẽ et
uerborũ concluſionẽ quo
ad orationiſ ſeueritaſ pati
poſſet a poetica ad eloquen
tiã traducendã dixerũ in quo
illud ẽ maximũ qđ uorſus
in oratione ſi efficit cõ iunctio
ne uerborũ uitiũ ẽ et tam
etſi coniunctionẽ ſicut uor
ſũ numeroſe ſedere et qua
drare et pfici uolum: neq:

ex multis resuna que magis
oratorē ab imperito dicendi
ignaroq: distinguat quāqd
illerudis inēdite fundit et id
qd dic spiritui ñ arte dec-
minat· orator aū sic ligat
sententiā uerbis ut eā nume
roquodā cōplectat et a fieri
cto et soluto· nā cū uinx for
ma et modis relaxat et libe
rat inmutatione ordinis
ut uerba neq: alligata sint
quasi certa aliqua lege uer
sus neq: rursolutaut uagent
Quonā igit modo munus insi
stem· ut arbitrem nos hanc
ui numerose dicendi cōsequi
posse· ñ ē rē tā difficilis tā
necessariā· nihil ē enim tā tene
rū neq: tā flexibile· neq: qd
tā facile cōsequat quocū q: da
ducas quā oratio· ex hac uor
sus· ex ea dē dispare s nume
ri cōficiunt· ex hac etiā solu

tauaris modis multorū q:
genere oratio· ñ enim alia ser
monis alia cōtentionis uerba
neq: ex alio genere ad usū coti
dianū alio ad scenā popāq: su
munt· sed eanos quom ui centia
sus culum: e medio sic mollis
sima ad nrum arbitriū for
mā fingim: tta q: tū grauis
sim: tū supilis tū mediū
quidd ā tenem: sic in stitutā
nrām· sententiā sequit oratio
nis gen· idq: ad omnē auriū uo
luptatē et animorū motū utt
ex uortit· ut inpleris q: reb:
incredibilit hoc natura fit ipsa
fabricata sic in oratione ut ea
que maxima utilitate inse
cōtinerent plurimū eade ha
berent uel dignitatis uel sue
pe etiā uenustatis incolumi
tatis ac salutis omniū causa
uidem: hunc fructū ee hui: to
tius mundi atq: nature ru

tundū uecae lū terraq; ueme
diante eaq: suaui nutuq: teneat
sol adeā circūferat² uteaccedat
adbrumale signū et inde
si ascendat et indi
uersā partē ueluna accessu
et recessu solis lam accipiat
ut eadē spatia quinq: stellę
disparimotu cursuq: cōspici
at· haec tantā habēt uī pau
lū ut inmutata cohęrere nō
possint tantā pulchritudinē
ut nulla species nec cogitari
quidē possit ornatior· Re
fertenē animū adhominū
uelectā ceterarū animantiū
formā et figurā nullā par
tē corporis sine aliqua nece
ssitate adfectū totāq: formā
quasi ꝑfectā reperiecis artē
nō casu· quid ineis arboribꝫ:
inquib: nō truncus nō ramī
folia sūdeniq: nisi adsuā reti
nendā cōseruandā q: naturā

artesq: uideam:· quidtā inna
uigionecessariū quā latera
quā cauernae quā pra quā
puppis quā antēna quam
aliquae· tam hanc habent
inspecie uenustatē utī solū
salutis sed etiā uenustatis uoluptatis
causa inuenta ēe uideantur·
colūnę tēpla et porticus su
stinent tam habent nō plus
utilitatis quā dignitatis·
capitoli fastigiū illud et
ceterarū aediū nō uenustas
sed necessitas ipsa fabricata
nā cū est habita ratio quē
admodū ex utraq: recipar
te aqua delaberet² utilitatē
tēpli fastidignitas cōsecuta st
ut etiā sincaelo capitoliū
statueret² ubi imb ēē nō pos
set nullā sine fastigio di
gnitatē habiturū fuisse ui
dear² hocin omnib: tēpar
tib: orationis euenit ututi

ppetuo

lrtatē acppene cessrtatē suaui
tasquedā ecclepos cēsequaz·clau
sulasemī atqi imē punctauer
borū animę imē clusio atque
angustiae spiritē arcaler id
inuenīū tasuaue ursicui
sit infinitē spiritē dat tamē
eū ppetuare uerba nolim:
idenī aurib: nrīs gratū·ē
inuenīū qđ hominū l aterib:
ñ tolerabile solū s etiā facile
ēē posset· longissimā sit igit
cōplexio uerborū quę uolui
unos pirritu potest· si hi natu
rae modus ē a rtis aliusnā cūsq
numeri pluris iābū ecrroche
ū frequēs regregat aboratio
tore aristotelescatuleuest
quinaturaracam incurrīipsi
inoratiōnēsermonēq: nrūm
s sīnsignes pcussiones eorū
numerorū et minuti pedes
quarepmū adberoūnos da
ctylici etana pestispondi

pedē inuitat inquo impune
pgredi licet duo dūtaxat pe
des aut paulo plus nec plane
uorsū aut insimilitudinēuor
sus incidam: alteī gemine q̄b:
bitrer heroi pedes inp̄ncipia
ctinuandorū satis decore cadunt
p̄bat aū abeodē illo maxime
pean quiē duplex nā aut alon
gaorit quā tres breues cse
quant ut hęc uerba desinte
in cipite cōprimite aut bre
uib: deincepsscrib: extrema
producta atq: longa sic illas
domuerant sonapedes atq:
illi philosopho oratori placē
a superiore pęane posteriore
refinire· ē aū pean hic poste
rior ñ sullabarū numeros
aurū m̄sura qđē acrius iu
diciū et certius parfere ctr
ico quiē ex longa et breui
et longa· quidpetā p̄sidi aut
ex equar quoue nc· a quonu

CRETIC
q & am
phimacr

mero exorsus fanmus e siqui
rtces minas illius hunc ille clau
sulis aptior e putat quasi uolt
longa plerūq: sillabas mina
ri neq: uero hec tā acrē curā
diligentiāq: desiderat qua e
illa poetarū quos necesse ta co
git ecipsi numeri ac modi sic
uerba uersu includere ut ni
hil sit ne spiritu quidē mini
mo breuius aut longius qua
necesse e liberior ē oratio
ec plane ut dr sicē uere solu
ta n ut fugiat tam aut ē reat
si ut sine uinculis sibi ipsa mo
deret. nāq: ego illud a dsen
tior chēbraico quipiat ora
tionē quae quidē sit polita
atq: fracta quodā modo n
asteriete si remissius nume
rosa ee oporteret. et enī sic
ille sus picat et exiret is mo
di quib: hic ustat uersus
efficit post ana pestō p ceriores

quida numer ec floruit inde
ille licentior et diutior flu
xit dithyrā b: cui: mē bra et
pedes utant idē i omni locu
pleti oratione diffusa et si
numerosū. ē qd in omnib: soni
atq: uocib: qd habet quasdā
impssiones et qd metiri pos
sum: int uallis aequalib: re
cte genus hoc numeroru dū
modo done ē manifestū in orati
onis ludo ponit. nā si rudis
et impolita putanda est illa
sine int uallis loquacitas p
ennis et p fluens quid causa
aliud cur repudiet nisi qd
hominū aures nocē natura
modulant ipsē qd fieri nisi
in ē numer' in nocen potest
numer' sū continuatione nul
lus. ē distinctio et aequaliū
aut sepe uariorū int uallo
rū p cussio numerū ē fit quē
incadentib: guttis qd int ual

lis distinguor notare possum:
in ānim̄ incipiante n̄ possumus
qd si cētanuatio uerborū hec solu
ta multo ē aptior ac iucundior
siē articulis mēbrisq: distin
cta quā si cētanuata ac pducta
mēbra illa modificata ee de
bebunt· quęsi extremo breuio
ra ī infringt illeq: quasi uerbo
rū ambit siceni has orationes
c uersionis graece nominam qua
ro aut prima ee debent poste
riora superioribus: et extrema
primis aut qd etiā ſt melius
et iucundius longiora atq:
hęc quidē abhis philosophis
quos tam ximē diligis ſcatu
le dictaſ qd eo ſepius testifi
cor ut auctoribus: laudandis
ineptiarū crim̄ effugiā
b Quarū tandē inquit catulus
aut quid disputatione ista ad
ferri potest elegantius aut
omnino dici supaliusſ Aceni

uereor inquit crassus ne hęc
aut difficiliora istis ad pse
quendu ee uideant aut quia
n̄ tradunt inuulgari ista di
sciplina n̄ eam aiora ac diffi
ciliora uideri uelle uideam
Tū catulus errasinquit cras
se ſi auctorū quē quā putas
ate hęc opera cotidiana et
peruagata expectare· ista
quę dici uolum: n eq: tā dici
quā isto dicimodo neq: tibi
propesolū ſ: phisomnib: sine
ulla dubitatione respondeo
Ego uero inquit antonius inue
ni tā quē ne ḡrā ineo quem
scripſi libello meinuenisse
eloquentē ſi eo tenore laū
dandi quidē ca
int pellaui nequid de hoc tā
tā exiguo sermonis tui tēpo
re uerbo unomeo deminue
ret· hanc igt alege
cū exercitatione tū stilo

qui et alia et hoc maxime ornat
ad limam formanda uobis oratio
ē. neq; tam in hoc tanti laboris
ē quanti uidet neq; sit hęc rerū
mi corū aut musi corū ac errū
manorma dirigenda effigi
enda est illud modo nobis ne flu
at oratione uaget neue sistat
uberius ne excurrat longius
ut mē bris distinguat ut cē uer
siones habeat absolutas neq:
sē p ut ē dūst p petuitate et quos
et cē uersione uerborū
s sae pe capienda uerbis mi
nutiorib: oratio st quę tam
ipsa mē bras numeris uincu
enda neq: uos pean aut hero
us ille cē turbet. ipso occur
rente orationi ipsi in quā se
offerent et respondebunt
n uocati cē suetudo modo illa
ste dicendi atq: scribendi ut
sententię uerbis finiant eo
rū q: uerborū iunctio nascat

ac p ceris numeris ac liberis
maxime heroo aut pean po
re aut creti co s uarie di
screteq: cē sidat. notat enī ma
xime similitudo in cē quiescen
do et sip mi et posteremi pedes
s hac ratione seruati medii
possī latere modo ne circūit
ipse uerborū ste aut breuior
quā aures expectent aut lon
gior quā uires atq: anima
patiat. clausulas aū diligen
tius etiā seruandas ee arbi
tror quā superiora q dineis
maxime p fectio atq: absolu
tio iudicat. nā uorsus aeque
prima et medi: a et extremu
pars attendit q d debilitat
in qua cū q: ē pars et cubatū
in oratione aū pauci prima
cernunt posteremа pleriq:
quae q m apparent et inter
legunt uariandas ne aut ani
morū iudicii s repudient

Choriq; a Trochus
Heroiq; & Bachius

aut aurium fastidia fiant duo enim
aut certe ferè extremi seruan
di et notandi pedes simo dobre
uiora et pæsa erũ superiora
quos aut chorios aut heroos
aut altũ nos ee oportebit aut
inpeane illo posteriore quẽ
aristoteles q bat aut et pari
cretico horũ uicissitudines
efficient ut neq: et satientur
qui audient fastidio simili tradi
nis necnos id qd facient: opera
dedita facere uideam qd si
anticipatũ illes edonius quẽ cu
pbe catule meministi solitũ ẽ
uersus exametros alios q: uaris
modis atq: numeris fundere
e tẽpore tamtũ q: hominis
ingeniosi ac memoris qualuis
exercitatio uttũ se mitte ac uo
luptate eiecisset in uorsũ
uerba sequeretur quanto id
facilius oratione exercita
tione et cõsuetudine adhi

tacẽ sequem illud aũ nequis
admire qm mo, hexuol gus
imperitorũ in audiendo no
tet cũ in omni genere cũ in
hoc ipso magna quedãfactus
incredibilisq: naturae omis
enĩ tacito quodãsensu sine
ulla arte aut ratione que
sint in artib: ac rationibus
recta ac prava diiudicant
id q: cũ faciunt in pictura
et insigni et in aliis operi
b: ad quorũ intellegentiã
a natura min habent inferu
mũ ostendunt magis in uer
bo numerorũ uocũ q: iudi
cio qd eas incõmunib: in fi
xa sensib: necea rũ quẽ quã
fundi natura ẽ uoluit ex
ptẽ teaq: nõ solũ uerbis ar
te posita mouent omnis ue
rũ etiã numeris ac uocib:
Quot enĩ quisq: ẽ quitene ars
artẽ numerorũ ac modorũ

actinus ſi paulū modo offen
ſuſt aut aut ē tractatione breui
uſſieret aut p ductione lon
giuſ t beatratoria reclamar
quid boc ñ idē ſit inuocib: ut
a mulcetudine ac populoñ
modo cātuſ atq: ē cent ſi etiā
ipſi ſibi ſinguliſ diſcrepantes
etiam mirabile ē cūplu
rimū in faciendo inēſt imē
doctū et rudē quā ñ multū
differat in iudicando art
enī cū natura p fecta ſit ni
ſi natura moueat a cedelectet
nihil ſane egiſſe uideat ni
hil ē aut tā cognatū māb: mīſ
quā numeri atq: uoces quib:
et exercitam et incendimur
et limam et langueſcim: et
ad hilaritatē et ad triſtitiā
ſaepe deducim quorū illa
ſū ma uiſ carminib: ē apta or
et cantib: ñ neglēta ut mihi
uidet anuma reg edoctiſſi
momaiorib: ut epularū ſollēni
um fideſ actibus ſaliorū q: uor
ſus indicant maxime aū agrē
ciauetere celebrata quib: um
nā ſimilib: q: reb: diſputari
qua de puer ilib: his uerborū
tra lationib: malui ſcitiſſe
rū ut in uerſu uolgus ſiē per
catū uidet ſic ſi quid in mā
oratione claudicat ſenec
ſi poetē ñ ignoſcit nob ē cedit
tacititam omneſ ñ ē illud
qđ dixim: apta p fectāq: cer
nunt tq: illi uetereſ ſic
hodie etiā ñ nulloſ uidem:
cū circulū et quaſi ouum uer
borū conficere ēn poſſem nā
id quidē nup uel poſſe uel au
dire coepim: ē na aut bina
aut ñ nulli ſingula etiāuer
ba dicebant qui mīllā infan
tia naturale illud qđ aureſ
hominū flagitabant tenebar
tam ut etilla ēēt paria que

dicerem et qualib: int̄ spiratı
onib: uterem̄. Exposui fere
utpotui que maxime adorna
tū orationis primere arbitra
bar. Dixi enī de singulorū lau
de uerborū. dixi de cōiunctione
eorū dixi de numero atq: for
ma. si etiā sibi habet tū orationis
et quasi colorē aliquē requi
rit is ē et plena quaedā fram̄
tere. et tenuis n̄ sine neruis
acuirib: et ea quae par et cepſ
uersus q: generis quadā medi
ocritate laudat. hiscrib: fi
guris insidere quaedā uenusta
tis n̄ fuco in lr̄e. si sanguine dif
fusus debet color tū deniq:
hiis nobis orator tra c̄ formam
du ſē et uerbis et sententiis
ut quē admodū qui uram̄ ar
mis et pale fera n̄ solū sibi ui
tandi aut feriun di ratione. ē ē
habendā putem. si etiā utcū
uenusta te moueam̄ ut is qui
in armor ū ordinatione uer
sam̄. formam̄ aīi et uerba
et sententias pene innubiera
bilr̄ē qd hoc facit scire potui ē
uob int̄ quos hoc int̄ē. si int̄ē
firmationē uerborū et sen
tentiarū qd uerborū collocatio
si uerba mutaris sententia; ū
pmanet quib: cūq: uerbis uti
uelis qd quidē uos et ipſa cras
tam admonendos puto ne quid
ē aliud oratoris putetis qd
quidē sit egregiū atq: mirabi
le ne singulis uerbis illa tria
tenere. ut ea latis utam̄ fre
quent̄ int̄dūq: facti sraro aīi
etiā puer ſtis. in ppetua aīi
oratione. cō et c̄iunctionis
leuitate et numerorū qua
dixi ratione tenuerim: tū. ē
quasi luminib: distinguen
da et frequentanda omnis
oratio sententiarū atq: uer
borū. nā et com oratio una

VLVST: inre p multū mouet et in luferis
explanatio rerū quaeq: gerā
ſub aſpectū p̄ ſub iectio quae
et in exponen dā re plurimū ua
lent ad inluſtrandū id qđ expo
nit et ad amplificandū utriuſqui
audient illud qđ augebim: quā
efficere oratio poterit tamē
ēē uideat et huic ē trariā ſae
pe percuſſio ſtre plus ad intel
legendū ſignificatio et diſtin
ctio ē ciſa breuitas extenuatio
et huic adiuncta incluſio ap̄ce
ptis caeſaris n̄ abhorrens et
a bredigreſſio in qua cū fuerit
delectatio tū redit ad rē ap̄
et ē cinnus ēē debebit p̄poſitio
quid ſit dicturus et ab eo qđ
ē dictū ſeiunctio et redit ad
p̄poſitū et enumeratio et rationis
ap̄ta ē duſio tū augendi minu
endi causa uerſatis ſuprala
tio atq: traiectus et ratio atq:
huic finitima quaſi p̄ratio ex
poſitio q: ſententiae ſuae · tū
illa quae maxime quaſi in re-
pit in hominū mētes aliu di
centis ac ſignificantis diſſi
mulatio quae ēp iucunda cū
orationis n̄ contentione ſiſer
mone tractat deinde dubita
tio tū diſtributio tū correc
tio at ante t poſt quā dixe
ris uel cū aliquid ate ipſe reci
aſp̄ nuntio etiā · ē ad id qđ
adgrediare et traiectio in
aliū cōmunicatio q: ē quaſi cūm
ipſis ap̄ quos dicas · delibera
tio morū acuitae imitatio uel
imp̄ſonis uel ſine illis magnū
qđ dā ornamētū orationis et
ap̄tū ad animos cōciliandos
uel maxime ſaepe aū etiā
ad cōmonendos p̄ſonarū ficta
inductio uel grauiſſimū lum
augendi deſcriptio erroris
inductio ad hibarrtatē im
pulſio ante occupatio · tū

duo illa que maxime mouent
similitudo et exēplū digē
tio interpellatio ētentio et
centia cōmūdatio uoxquedā
libera atq: etiā effrenatio
agendi causa iracundia ob
iurgatio pmissio depcatio
obsecratio declinatio breuis
apposito ñ ut superior illa
digressio purgatio ē ciliatio
laesi optatio atq: execratio.
Differe luminib: in lūferantora
tionē sententie orationisaū
ipsius tanquā armorū est uel
adusū cōminatio et quasi pe
tio uel aduenustatē ipsa tracta
tio. nā et geminatio uerborū
habet inētū uī leporē alias
et paulū immutatū uerbū atq:
deflexū et eius dē uerbi crebra
tū a primo repetitio cū ad ex
tremū cuersio et ineadē uer
ba impet et ē cursio et aduun
tio et pcessio et et dē uerbi
crebri us posita quae dā differi
tio et reuocatio uerbi et illa
quae similit desinunt aut que
cadunt similit aut que paríb:
patria deferunt aut quae in
similia. ē etiā gradatio quedā
et cuersio uerborū concurra
ta gressio et ētrariū et disso
lutū et declinatio et reprehensio
et exclamatio et qd immultis
cāsib: ponit et qd desingulis
reb: pposita ductū referet ad
singula et ad pposita subiecta
ratio. et ité indistributus sup
positaratio et pmissio et rursū
alia dubitatio et inquisitū quid
dā et dinumeratio et alia cor
rectio et dissupatio et ē timi
atū et imprudentū et imago et si
bi ipsi responsio et immutatio
et diiunctio et ordo et latio
et digressio et circūscriptio
Haec enī fere atq: horū similia
uel plura etiā ē posse que semen

tuis oratione quę ẽ fir mationib:
inlumine. Quę quidẽ ea eras
se uideo inquit cotta qd̃ noua ẽt
nob putes sine definitionib: et
sine exẽplis effudisse. Igoue
ro inquit crassus ne illa quidẽ
quae supra dixi noua uob ẽe ar
bitrabar. Suo lumtati nr̃um
omniũ parui: his aũdere b: sol
me ille admonuit ut breuior
ẽem. qui ipse iã pręciperet ans me
quo q: hęc pẽcipuẽ pene euolue
re coegit: sed tamẽ hui: generis
demonstratio fuit doctrina
ipsa uulgaris. usus aũ grauissi
m: et in hoc toto dicendi studio
difficillim:. Quã obrẽ qm̃ de or
natu omni orationis s omissim̃
pate facta a me cernere cõmonstra
ri locu nũ quid aptũ sit hoc ẽ
quid maxime deceat in oratio
ne uideam: quã id quidẽ psp
cuũ sit ñ omni causae nec audi
tori neq: psonę neq: tẽpori ẽgru
ere orationis unũ genus. nã et
cause capitis aliũ quendã uer bo
rũ sonũ requir. aliũ rerũ pri
uatarũ atq: paruarũ. et ali
ud dicendi genus et liberatio
nes. aliud laudationes. aliud
iudicia atq: sermones. aliud
cõsolatio. aliud obiurgatio
aliud dissi: patio. aliud histo
ria desiderat, refert etia qui
audiamo senatẽ an populus
ãt iudices frequentes an pa u
ciores singuli et quales ipsiq:
oratores quisimt ac tacte ho
nore auctoritate debeam unde
ri tẽpus pacis ac belli. feren
tionis a me ir. atq: hoc loco
nihil sane ẽ qd̃ pẽpi possem
uideat. neue figurã oratoris
et tenuioris et idẽ illius me
diocris ad id qd̃ agem: ac
cõmodatã deligam: Ornamẽ
tis idẽ uti fere licebit aliis
ẽtentus aliis sumissius

t deliberati
onis

t disputatio

t an

omniq; in re posse qđ de ceat
facere et artis et natura e si
scire quid quando q; deceat
prudentiae: hęc omnia p in
sumit ut agant. actio quā in
dicendo una dominat; sine hac
sū mus oratores in numero nul
lo pote fe. mediocris hac in fe ru
ce sū mos sae pe superare: huic
primas dedisse demosthenes
dr cū rogaret quid in dicendo
eet primū. huic secundas huic
tertias. quo mihi melius et iā il
lud ab aeschine dictū uideri
solet. qui cū ppī ignominiā
iudicii eet athenis et serbo
dū ceu lisset rogat. a rhodi
is legisse fert orationē illā
egregiā quā in cte siphonte
contra demosthenē dixerat.
qua lecta petitū. ē. pōstea. die
ab eo ut legeret et illā etiā quę
erat ctra ab demosthene p cte
siphonte edita; quā cū suauis
sima et maxima uoce legisset.
admirantibus omnib: quanto m
agis mirare omni siau
disset ipse ex quo facile signi
ficauit quantū ēet in actione
qui oratione eandē aliā fore
putaret actore mutato. Quid
fuit in graccho quē cum eius
catule meminisci qđ me puero
tanto opere ferre et quo memi
ser c fera quouerta. incapi
toliū ne. at fratris sanguine
made. domū matrē ne ut mi
sera lamentante uidea et abie
ctā. quae sic abillo ore ac tac
tabat oculis. uoce. gestu in
imicu ut lacrimas tenere nō
possent. hęc eo dico plurib:
qđ genus hoc totū oratoris
qui sue rit actis ipsius actor es
reliquē. imitator es. nō uera
citatis historiones occupsuer.
ac sine dubio in omni re uitē
imitatione uertas. si ea sit is

l abisset

inactione efficere ecipſa pſeſe-
arte pfecto nō egerem: uerū
quia animi pmotio quę maxi
me aut declaranda aut imitan
dæ actione pbata: ſæpe era
ē ut obſcuret ac pene obrua
t; diſcutiendaſ ea quæ obſcu
rant. et ea quę ē mineretia
ex pmpta ſumenda. Omniſ enī
mot animi ſuū quendā natu
ra habet uoltū ſonū et geſtū
corpuſq; totū hominiſ uōlt
omniſ quocunq; utnerui infidi
b: ta ſonante ut motu animi
quō q; ſit pulſæ, nā uoce ſut
chordæ ſi intenta q; adquē q:
tactū reſpondeant acuta
graui: cita tarda magnæ par
ua quaſ tamen inter omniſ ē ſuo
quę q: in genere mediocriſ
atq; etiā illa ſ ab iis delapſa
plura genera leue: aſperū.
ē tractū: diffuſū: continens
ſpiritui interceptio fractū.

ſaſſū flexū ſono. extenuatū
inflatū. nullū ſit enī horū
generū qd nō arte ac moderā
tione tractet. his actor ut
pictori expoſiti aduarian
dū color eſt. aliud enī uocis
genus iracundia ſibi ſumat
actū incitatū crebro inci
dens ipſius. hortat. me fra
tū ut meū malis miſer mande
rē natos. et ea quę tu dudū
antoni paulifi ſegregare.
abſte auſus et e quis animad
uortet cuncte et ac reus
fere toc. aliud miſeratio
ac memor flexibile plenū
interrupti flexibilq; uoce
quo nunc me uortā qd tū in
cipiā ingredi domū patrēne
anne appellare filiā. et
illa opat opatru. opria
mi dom. et quę requi. hęc
omnia uidet inflāmaripſa
mo uti cantari. aliud me

demissū et hesitans et abie-
ctū. multis sū modis circū uer-
mor bo. exilio. atq; inopia. tū
pauor sapientiā omnē exam
mato expectoratq; terribilē
minat. utq; cruciatū et necē
quae nemoē cā firmo ingenio
et tanta cōfidentia quin refu
giat timidos sanguen atq; ex
albescat metu. Aliud uis cten
tū uehemens sinminer qua
dā incitatione grauis terū
thr efes atreum accractacū
aduenit terū. iā adgredi
tme et quietū exsuscitat.
maior mihi mol es. maius mi
scendū ma lū. quī lluus acer
bū cūndā et cēprimā. aliud
uoluptas effusū et tenerū
hilaratū ac remissū. sisibi
cū tetulit coronā obcolican
das nuptias tibi ferebat cū
sibula bat se sibi iacidare.
cū adte ludibunda docte et
delicate de cultu. aliud mole
sta sine cōmiseratione gra
ue qđ dā et unopssu ac sono
ob ductū. quā tēpe tate paris
belenā innuptias iunxit nu
ptias eg otū grauida expleat
iā fere ad pariendū mīsib:
p idē tēpus polydorū hecubi
partu poste remo parit. omnis
aū hos motus subsequi debet
gest' n̄ hic uer ba exprimens
scenicas uniuersam rē et
sententiā n̄ demonstratione
sed significatione demonstrans
claras Laterū inflexione hec forti uirtutis n̄ ab
scena et hiis rionib: sabar
mis aut etiā palestra. man?
aū min' arguta digitis sub
sequens uerba n̄ exprimens
bracchiū p cerussi pectū qua
si qđ dā telū orationis sup
plosio pedis in cētentionib:
aut incipiendis aut finien

dis ſ. inore ſ omnia. ineo aũ
ipſo dominat' ẽ omnis oculorũ
quo meliusm̃ illis ener quip
ſonatũ ne roſciũ magoopere
laudabant. animi A enĩ omnis
actio. et imago animi uolt' in
dicet oculi; nã hec ẽ una pars
corporis que quot animi moꝰ
ſtot ſignificationes poſſit ef
ficere: neq: uerũ eſt quiſquã
quiadẽ conuenit efficiat theo
phraſt' quidẽ taurũ ſcũ quendã
dicẽ actorẽ. auerſũ ſolitũ ẽ
dicere qui in agendo conuenit
aliquid pnunciaret. quare
oculorũ magna moderatio
nã oris ñ eſt nimi ĩ mutanda
ſpecies. ne aut ad ineptias. aut
ad prauitatẽ aliquã deferam̃
oculis quorũ intentione tum
remiſſione tũ coniectũ hila
ritate mot' animorũ ſigni
ficem. Aptecũ genere ipſo
orationis, ẽt actio quaſi ſer
mocorporis. quo magis m̃ti
cõgruens ẽ debet. oculis aũ
natura nobis ſe quo aut leoni
ſeras caudã auris admoꝰ ani
morũ declarandoſ dedit. qua
re in hac nr̃a actione ſecundũ
uocẽ uolt' ualet. ſi aũ oculis
gubernat' atq: ineſt omnib:
quae ſ actionet inẽ que dã uis
a natura data: quare etiã hac
imperiti hac deniq: barbari
maxime cõ mouent. uerba
enĩ neminẽ mouent nisi eum
qui eius linguae ſocietate cũ un
de. ẽ. ſententiae q: ſepe accidit
ñ actorũ hominũ ſenſus ſpi
uolant actioq: p̃ſe motũ ani
mi fert motib: cõcitant et
eoſ ipſe de motis etinalis agno
ſcunt et in ſe ipſi indicant.
ad actionis aũ usũ atq: lau
dẽ maximã ſine dubio par
tẽ uox optinet. que primũ
ẽ optanda nobis. deinde que

cumq: erit eatuenda: dequo
illud iã nihil adhoc recipi
endi genus quẽ admodũ uo
ciseruiat? equidẽ tam magno
pere censeo seruiendũ: si illud
uidet? abhui: nr̃i sermonis
officio ñ abhorrere qd uc
dixi paulo ante ciuẽ nr̃i meis
in reb: quo maxime ẽ uti
le id nescio quo pacto etiã de
cet maxime nã aduocẽ opa
nendã nihil ẽ utilius quã cre
bra mutatio: nihil pniciosi
us quã effusa, sine intẽmis
sione ẽtentio: quid aurẽ
nr̃as et actionis suauita
tẽ quid ẽ uicissitudine et
uarietate et cõmutatione
aptius? Itaq: et idẽ gracchus
qd potest audire catule exli
cinio dicente uo litterato
homine: quẽ seruŏm illesi
bi habuit ad manũ cũ eburne
ola solitus ẽ habere fiscula
quis tam occulte poscit pecũ cũ
ctionari? et per tes: hominẽ
qui inflare? et celere? eũ sonũ
quo illũ aut remissũ excita
ret aut ãtentione reuoca
ret? Audiui me hercule in
quit catulus. et sacpe sũ admi
rat? hominis. cũ diligentiã tũ.
etiã doctrinã et scientiam.
Ego uero inquit crassus ac
doleo qui dẽ illoꝝ uitioꝝ meã
fraudẽ in rep: ee delapsos. qua
me atela texit? ea in cuitate
ratio uiuendi ac posset tam
offendit? uteorũ ciuiũ quos
nr̃i patres nr̃ tulerẽ iã similis
habere cupiam? Mitte obse
cro inquit crasse ulius sermo
nẽ istũ et ad gracchi fiscu
lã refer quoius ego oñdũ pla
ne rationẽ intellego. In
omni uoce inquit crassus
ẽ quid dã medii? suum quoq:
uoci hinc gradatim ascende

reuocē ꝛc suauē ēt: nā a princi
proclamare: a grefre quidd̄ fiet.
i dē illud adfirmandū ē uocē sa
luare: deinde ē quidd̄ contenti
onis extremū q̄d tam̄ inter uisē
quā acutissimus clamor quoꝛ
fistula progredi ñ sinet tam̄
a bipsa ctentione reuocabit'.
est id̄ contra in remissione
grauissimū q̄d tanquā sonorū
gradibus descendit'. hec uarie
tas et pomnis sonos uocis cursus
et flexu ebreur et actio adferet
suauitatē. et fistulatorē do
mi re linquet sensū huius esu
etudinis uobiscū. adforum de
feretis. Ididi quae potui ñ ut
uoluisti ut me tēporis angu
stiae coegerunt; secūd est enī.
causā conferre intē pus q̄uom
adferre plura sicupias non
queas. Iuuero in quit catu
lus collegisti omnia quare ū
ego possum iudicare tradiui

nitens ut ñ a graecis sumpsit
se. sed eos ipsos hec docere pos
se uideare; me quidem istius
sermonis participē factū est
se gaudeo. a cuellē ut meus ge
ner sodalis tuus hortensi
us adfuisset quē quidē ego
confido omnibus ifris laudi
bus quas tu oratione cōple
xus es excellentem fore.
Ter rassus fore dicis inquit. FORE
ego uero ēē iā iudico et tam
iudicaui cū me ēsule in senatu
causā defendit africae; na
per que etiā magis cum pro
bitum mereg edixit; quam
obrem recte uides catule.
nihil enī ifti adulescenti
neque a natura neque ado
ctrina de esse sentio. quoma
gis est tibi cotta et tibi sul
picii gilandū a claboran
dum. non enim illemedio
cris orator uoster am quasi

fucer; ℔

fucc reſert aetatem. ſed et
ingenio peracri et ſtudio
flagranti et doctrina exi
mia et memoria ſingulari
cuiquanquam faueo tamen
illam aetati ſuae praeſta
re cupio. uerum illo tanto
minorem praecurrere
uix honeſtum eſt. ſed iam
ſurgamus inquit. noſque
curemus. et aliquando ab
hac contentione diſputati
onis animos nros curamq;
laxemus. ℔ xxvii

·M·TULLI CICERONIS DE

ORATORE LIBER TER

TIUS EXPLICIT

[illegible] deliber[illegible]

Amisbet dare merauſi ſecla uires ·
Gaudia q̃ xpi de grege puſſer habet

Supſiſti adhuc culmen. cui culmina cedunt
Qui t digna deo reddis honore uice
Quisq; ades hęc ſeri cernis lumina reple
Siquenas ſupplex hinc pce fimus ope
Qua facer amiſtes uitalis gnis arce
Fundamina ſtrui domum · de inde dicam
Fr meritum repli ſoluere uota ſuo ·
Tempe uita breuis. ſpes ſit longęq; almę
Poſt fine fine mane miſ debita xpo
Nec dubitem q̃ digna feram ſ magna reuedam.
Dii q; pparuis reddit opima deis
Precedis multos. nulli minor. aeq; fides
Nec ſup e aliqd qd dare poſſit ei
Quin cui ſe primo uellum flare uidemq
Parcunis et tas annis e gnare ſenex
Felix cui dicar uia repla facilis
Cui reſiſta magis ꝑ priuri mina
Non erugo uere mordaci demere uitio
Nec ar hec ſin eſ arma dolosa mori
Fecla colome ꝑ repa togę quibuſq;
Cui abelogo dulcia mella fluunt
Cara ſerena decens ſollers ꝑna mens. prima
Moribꝫ ingenio. meritoq; luce coruſcas
Reſpuat cocitis ꝑcla colombꝫ aruis

Q ui lucis opulis pastor. ? ore ḡgel
T ẽpla nouella nouas proles? ? nouas ẽdis.
C ui eq; eccl̃a dñi. te famulante dom̃.
V rgaudet corp̃. cui mixta esca p̃at̃.
S ic aiẽ gaudet. si tua lingua sonet.
T u purgas spiritus ag̃s sermone solene
E t mundana do. surgu inq; segetes
H doli ĩ labiis. n s fera nubila mentis.
A dimus capim̃. q̃s nu ũba fer.
P aup habere cibũ. meruit. ꝑ. nud̃ a michi.
I nuenit hic semp. q̃ bona q̃sq; cup.
C ibus ibus. generalit omib̃ unũ.
Q ui ppũ pat̃ est tot pia mira rapis
Q ue quo nequo digno sermone fatear.
P ectus mens. et cor lingua rubis.
H ec t una dei dño ẽ uenit supplex.
Arq; finẽ mitet. lucida dore die
D ctiloquũ fluuiu saliẽta fonte refundis.
I sensus sterilis uocem ingenite fouet.
P ectore sub nitido tu sepe recurris amate
D ulcis ut. alligat uim̃ amor
V t cũ me rapiat. loca nec i cognita forsan
H aio mihi ducis abeẽ mio.
[illegible] dulcissime pugn̄ [illegible]
Que me de [illegible]

A ngelus adoratus stabat hic ante altare
H abens thimiamat̃ aureum. et data sunt ei
C ui gñs ecclesiarum fulget de stirpe parentum.
S equitur altum uenerat de stirpe sacerdum.
O mnes ipse suos amplificauit amicos.
D ulcis colloquii fons fuit ducta refudit
H onsic mella in q̃tus ũba placet.
Q uoq; hinc sensus. hoc lingua foueatur laboris.
L ectore sub nitido fraus locum nulla teneat.
Q ui sine felle manet. is ẽplicuisse colubet:
H ec serpens inter dura uenena fouet.
C ui reflectus maneas. ? largi egenus
Q d' lucis ĩmittis. te dare credo deo.
V erba di cõplent. hic te diligat ipsum.
A te ut diligat̃ primi omnis homo
P ectora cunctor. refers dulcedine ubi.
I ustificat mutu. ĩtra corda tuo.
C larior effulget q̃ lucifer ore serено.
I lle sui radius. ut peccate nites.
H ic lupi insidias. cauto sub duce cauta.
T e pastore sacro puguiante grege.
F ecundo eloquio celestia dogmata fundis.
H e tenebre noceãt. semita lucis adest.
C unctor reserat animos dulcedine ubi.

E ccle campi subito radiante corusco.
I umine pontificis fulget ubiq; fides.

Quicq: dñm ppriis imploras parcere culpis
Posse prius fratris parcere discem alis
Nempe piũ dñm seruus pietate meritz
Esse sibi durũ. durior ipse facit

Corporib: nris quidas alimenta creator
Mentib: aeternum. dasimul ee cibum
Nempe cura nimis libeat mansura putãm
Et contẽplantes te. satiemur eis.
Hinc sitis indefamis. onerator carne fatigat
Visio solatiu. pondera quaeq: levat

Discipulis lauisse pietate magistrũ;
Et seruus dnm. pagina sca monet
Forma dat dicit. homini nesor deus ergo.
Quod fecisse patet. quod docuisse dñs.

Signa sonat sacris satagam sua soluere soli
Vota dõ fratres. cõmuneq: precer
Annuat omps nob. uenia q: rogat
Cunctus & secũ sibi det mansce poli

Esto tibi requies thũ digneris ubiq:
Populeris nocte. retribuendo die
Quae placuere tibi placeat moxomana nobis
Quae facienda iubes. ut faciam age

Per bene dicte pces fer vota rogata
Praeside pclaro. tecluit ara dom
Ure pius cuncti omps. monachorũ pnius ordo
Nam subeunt montis. regna beata tuis
Omnib: hic faueas patri sed prompcius illo
Karquim fraudatas. reddidit ee sacras

Kerard pful tẽplũ sacrauit & ara
Rector erat nob Auta cher abba sacer
Signauit q: locũ martano rite patrono
Stat confessorũ. tunc honore chor
Recipuũ benedicti habens quẽ suspicit ordo
Gregoriũ sociat. qui sua dicta pbat

Kocfredric ad ẽ tumulo quẽ fr an eia misit
Nobilẽ natũ · gaudia nrã diu ·
Laudata tenuit moderamine uitã
Ut prudens fortis iust ubique sacus
Ene senex morte morbo sibi sensit adese
Mox fideli merito · credit isse do

Suscape uisiculos dulcissime pignus amanus.
Quos ẽ sincero pectore fundit amor.
Ẽ r amore di. digno memorabilis actu.
Celebre fore meo. fi amore di.
Cape libenẽ tũ · qd dnẽ ad etheris aula
Dei ut fruegas. carpe libenẽ tũ.
Et patienẽ oñ · neqte pia sarcina lasset.
Vñ manet rejes fert patiens onus.
Subdere colla decet. qg uga mollia ẽ.
Quo mereamr opẽ · subdere colla decet.

Vlcis celesto · placid mollamine saeno.
Elige cui merui stat sine fine duci.
Anpli duxi · celi tibi fiducia cgenus.
Me pon tibur · q̃ peterel opem.
Omnia tactaũ centeno pmagnus fructa.

Cui m̃ de redditur · messis adulta placet.
Vnica cura fuit · cunctos ut uiderit egros.
Ipse qd medue · uge · r ipso cibus.
Pauperibus eni modicus · tu rex habenas.
Assecutus officii ceia more pat.
Assuet patres · boni · equus · amare amados.

Hoc cum offensa · locus hic nemo
Ecce sub hoc tumulo pausant membra quiescunt.
Dulcia r melle lingua sepulta iacet.
Cui plebs cuncta gemens · effusa uoce reparat
Hic puer · r iuuenis · defleat · r inde senex.
Clemens opẽ nec omnis poterit gaza.
Quem iuuenum colunt · nec lacrimando dolet.
Hemo uelet fieri oculis memorare sepulcru.
Quem mẽ ipplo mutuo amore pio.
Quem nulla macularit sordo recessu.
Illi splendus erit · quem pura dispsus hic.
Carus erit pplis tu uno pectore dulcis.
Et fierent cuncti · in bonum pacis.
Tranquillus sapiens · iocundus · pacis amicus.
Gelida · clausi · loca · tuta · terentur bonoru.
Augusti tbuno · domus ad stra · subit.
Asseret se credens · xpm sub plebe forma ·
Me omnis ap hic · fusis cgnus opem.

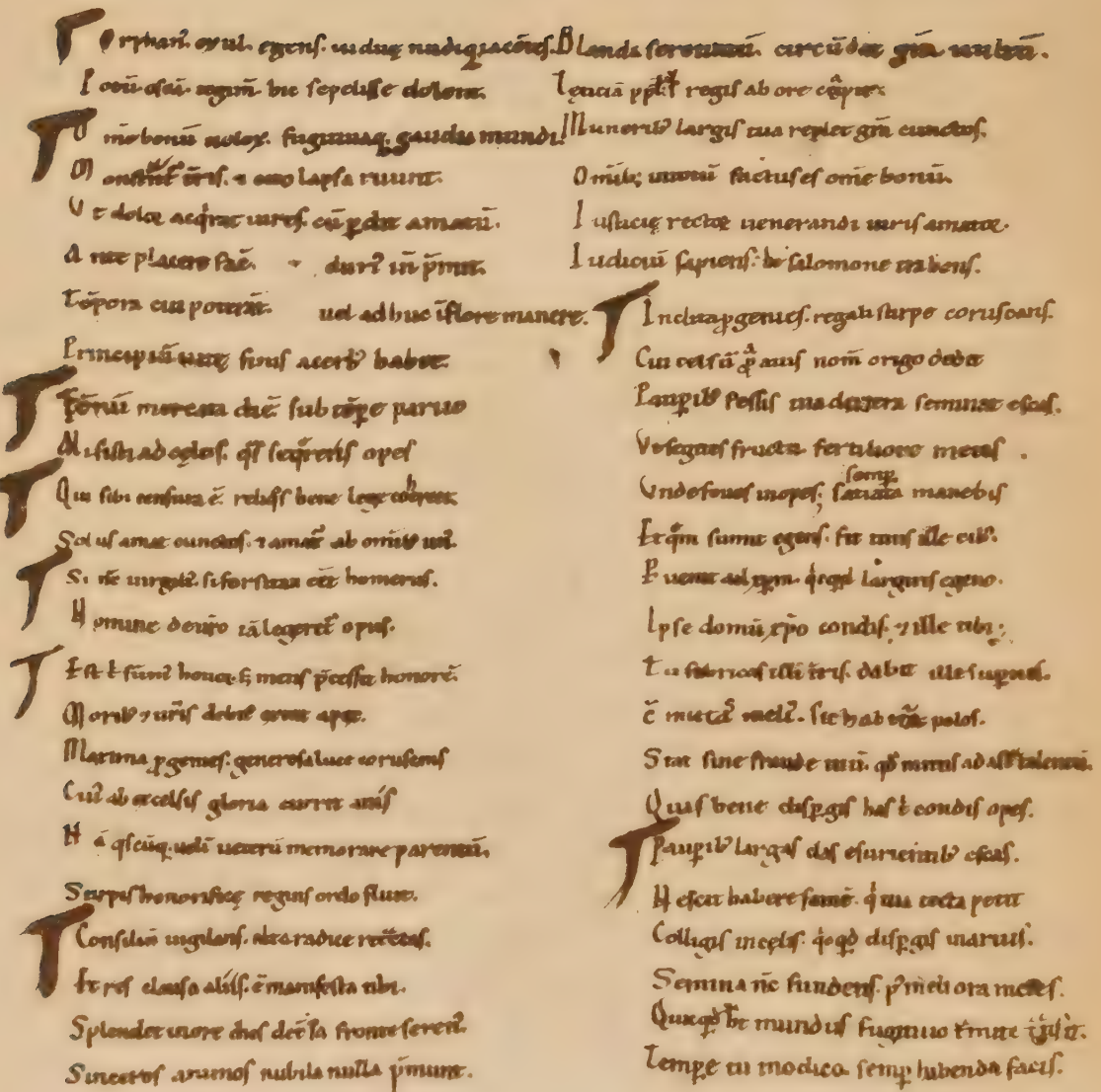

Hec longeua ſit cura ſuperſtes annus.
Rurſus uigenni ſit ſua uena ſalus.
Eſto doſt ſermone ſuauis noua mella minus
Dulcia ſis eloquii nectare uincis apes.
Vbere fonte rigat labia grā pollens.
Cor dat barbarico nox bona grā ueni.
Angula ſenſu duces prudēcia regnat.
Tua ſēp mēs corda ſerena die
Colloquio dulci ſociata pect amāt.
Hā mi p gētū dant uba cibū
Nec efficiunt placidiſſima mella ſalerni.
Ceu obdu cor pectora nā ſapor.
Que ſit ſua uirt. ſupoſſe p de uelle.
Sz paruo igenio magna referre uocz.
Te genuſ eloquio. cānatū pōdo laudū.
Qui nō ſufficio nocte. die; loq.
Iuſticiā pauꝑ nūq te iudice pdā.
Nec poſſit ꝓcio ūcere uem poteſt.
Nec ligare ēmunē. nō ſolu pena nocere
Nil p ſona capit ſibi ſua cauſa nocet.
Ingenio loquaxq; dulcedine ſalubri.
Tuicia q; pia ore fluēte regat.
Nil ut egyptū rorare duplēt undat.
Sic tu colloq; flumine cēta fouet.
Iuſticia floret uiget ꝙ regendo legeſ.
Cauſarū q; eq pōdere libra manet.
Sit quā forma poteſt. ſe q ſapiētia ꝓfert.
Angula ſit ſtudioſ; bona plura tibi
Cam ſerenatū comitat gra uultū.
Fulgur et tonitrū ꝓpetuata dies.
Quo ſacra ſcis. relegis ſermone beatus.
Se poteris ſpuſ. ſēt tua uerba dapes.
O nom in dulce tuū ꝛephendibile ſēp
Qd q mei ſcriptū pagina cordis hꝫ.
Te ſemel iclaſū tabulis dulcedinis unū.
Abolenda mei pectoris area tenet.
Theſaurol pietatis hꝫ ꝑciosa uolutas.
Ducēſ aīo. pura ualēta ſuo.

Dulcis q̄ mūd⁹ vr. mēs aurea uīc.
Gēmarūq; decus corde micāte refert.
Nē t̄ p magno q̄ digna pepēdat honore.
O aūā uīcor. ē m̄ līgua minor.
Vrrecreat mūdū uemēs lux solis aborti.
Illustrāt aūm sic tua ūba meū.
Mānube cōtus largiris multa benigne.
Et thacis altricios ꝓcua dona uios.
Sic t̄ lōga salus placidi felicē annī.
Dercq; t̄ tādē regna beata deus.
Si ꝑò uerb affectus posse, animus
Carmina pluta t̄ pagina nīa dare.
Sz ñoqe ios ualeo q̄ pectore certo.
Hīc meus urget amor. hīc ne obstat honor.
Vtra tuā hoīā . fugiēt ꝑsēta rem.
Tu cole ꝙpoci. n̄ morīa manēt.
Et lege iustaciā. cole pacē. dilige x̄m.
Et pece delicia. q̄ sene sine egena.
Ad ime p hos fluct⁹ aīas ouxe gubernet.
Vrb emisos mū dans ꝙrgiris ethus.

Inportu uitaq; nā tua deuā locet.
Humb; plas ꝑhet egēs. q̄ drus ꝙcurrit.
Dap tūa tibi . sūt cunct opima dr.
Dās tm nūmū. tūs mittet adas uberrima
t modicū ḡnā surgat in alta seges.
Det. iacter. sparget. z m det. semina x.
Hu dare me dub' cēt. q̄ reddīa manēt.
Vas dare q̄ uob. reddat cū fenore xp̄s.
Dū esca tumet egēs. dr tua aūga opē.
Dulce dec nīū. xp̄i sēsissima uirgo
Ē m̄ cura tui. sēt ḡna mer-

Reddo dō ḡ. tes de re tā pspa noscenti.
Et ubi bubus solus salutis opus.
Si bene ꝑpendis ap oīs semp amantes.
Mūnera parūs gra maior inest.
Tu dilecte tuos n possis cernere
Diuisos ctus Ingnī [illegible] amor

maria x

DATE DUE

NOV 0 8 1985

DEMCO 38-297

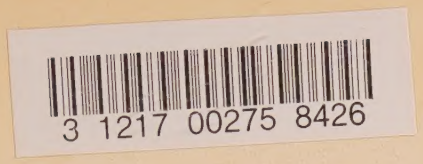
3 1217 00275 8426

Z
115
.Z1C56

Beeson. C. H.

285710

DEC 7 1972

YOUNGSTOWN STATE UNIVERSITY
LIBRARY